

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การ
เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านสบยาว
หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

โดย

นายไพโรจน์ กันฟันและคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สัญญาเลขที่ RDG61N0007

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การ
เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านสบยาว
หมู่ 7 ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

โดย

นายไพโรจน์ กันฟันและคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบ เพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มต้น คิด การตั้งคำถาม การวางแผน และการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความสามารถเพิ่มขึ้นในการ แก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวนี้ ในการแก้ปัญห่อื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมี กระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล

ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้าน ได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้โดยตรง และงานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการ เพื่อให้ คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อ สงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การ ทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” ข้อมูล มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถ นำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้สงสัย” ซึ่งเป็นคนใน ท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ยึดติดกับแบบแผน ทางวิชาการ มากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการ ทดลองทำจริง มีการบันทึกและการวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น และเป็นประโยชน์ ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยโดยส่วนใหญ่ สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอก เล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็น อย่างยิ่ง

ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียน รายงานให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมา ในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดใน เรื่องภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัย ยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอ ให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัย มากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัย มี ความสามารถในการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอกระบวนการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการทำงานวิจัย

ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหา หรือ กิจกรรมของโครงการ จึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวนำมาซึ่ง การถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ หากแต่ได้ คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติม ได้จากพื้นที่

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยดำเนินการศึกษาตามรายวัตถุประสงค์ ๕ ข้อ ดังนี้ ๑) เพื่อทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ๓) เพื่อศึกษารายได้ที่ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ๔) เพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ ๕) เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ข้อ ประกอบด้วย การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสำรวจข้อมูลในพื้นที่ของชุมชน การใช้แบบเก็บข้อมูล และการใช้ข้อมูลมือสองจากผลการพัฒนาที่ผ่านมาของชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านสบยาว ประกอบด้วย ๑) ป่าไม้ บ้านสบยาว มีพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์) ๑,๘๓๖ ไร่ และป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ๕,๑๗๑ ไร่ ทั้งสองแห่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด มีต้นไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่า ๑๑ ล้านต้น (๑ ต้นต่อ ๑ ตารางเมตร)ประกอบด้วย ไม้เป่า (ไม้เต็ง,รัง) เป็นไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้านเรือน ทำฟืน เป็นที่อยู่ของชิงชัน (ชาวบ้านเรียกกวาง) ใบหล่นทับถมเป็นแหล่งที่เกิดของเห็ดชนิดต่างๆ ต้นเป่ามีอยู่ประมาณร้อยละ ๖๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้เหียง มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เป่า ราคาหรือมูลค่าเท่ากันไม้เป่า มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้คู้ มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เป่า ไม้เหียง แต่มีราคาหรือมูลค่าสูงกว่าไม้เป่า ไม้เหียง (ราคาพอๆกับไม้สัก) มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้ไผ่ป่า อาทิเช่น ไผ่ไร่ล่อ ไผ่บง(เกลี้ยง) ไผ่บง(กาย) ไผ่ข้าวหลาม ไผ่ซางป่า มีอยู่ประมาณ ร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้สัก มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เนื้อแข็งอื่นๆ แต่มีราคาแพงกว่าไม้อื่นๆ มีอยู่ประมาณร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า ๒) อาหารและผลผลิตจากป่าประกอบด้วย เห็ดป่า อาทิเช่น เห็ดแดง เห็ดถ่าน เห็ด ถ่านไฟ เห็ดก่อ เห็ดหาด เห็ดถอบ เห็ดโคน เห็ดดิน เห็ดไข่เหือง ฯลฯ น้ำผึ้ง ตัวตุ่น หนอนไหม ไช้แดง พืชสมุนไพร ชิงชัน (กวาง) สัตว์ป่า อาทิเช่น กระรอก กระแต ไก่ ไก่ป่า กระต่าย ฯลฯ ๓) ลำน้ำ ประกอบด้วย ลำน้ำยาว มีระยะทาง ๘ กิโลเมตร ลำน้ำน่าน ๓ กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติ ๔) อาหารธรรมชาติจากลำน้ำ ประกอบด้วย ปลา อาทิเช่น ปลาปึกแดง ปลาหนาม ปลาแกง ปลากรด ปลาเพี้ย ปลาคัง ปลากระ ปลาแซ่ ปลาสร้อย ปลาตอง ปลานิล ปลาหมอ ปลาหมู ปลาหลด ปลาหลด ปลาชะโด ปลาช่อน ฯลฯ สาหร่ายน้ำจืด (โก) ผักที่ขึ้นริมน้ำ อาทิเช่น ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักชีขวง ผักปลีขวง ผักชี เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน

การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในอดีต พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากอดีตในปี พ.ศ.๒๕๑๙ ที่มีการกำหนดเขตอนุรักษ์ป่าไม้ ๖,๕๐๐ ไร่ ในปี พ.ศ.๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ และ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ บ้านสบยาว ได้เข้าร่วมเป็นหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ได้มีการสำรวจพื้นที่ของหมู่บ้าน และดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พบว่ามีพื้นที่ ทั้งหมด ๑๐,๐๙๖ ไร่ เป็นพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ แบ่งเป็นป่าชุมชน (อนุรักษ์ที่ขึ้นทะเบียนกับป่าไม้จังหวัดน่าน) จำนวน ๑,๘๓๖ ไร่ เป็นป่า

ชุมชน (ใช้สอย) จำนวน ๕,๑๗๑ ไร่ ที่เหลือ ๓,๐๘๙ ไร่ เป็นพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์

การพัฒนาแหล่งน้ำ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ จัดจัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย ฝายกั้นถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย ฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง ขุดสระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง ติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง สร้างทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน จำนวน ๑ แห่ง สร้างระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง สร้างฝายชะลอน้ำห้วยผาม่าน จำนวน ๔๒ ฝาย ฝายคอนกรีตห้วยโป่งกิว จำนวน ๒๐ ฝาย

ฝายพระราชัฐ ระหว่างห้วยผาเสรีกับห้วยผาม่าน จำนวน ๙ ฝาย และติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อน้ำกิน น้ำใช้ จำนวน ๑ แห่ง

รักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในป่า และลำน้ำน่าน ระยะทาง ๓ กม. ลำน้ำยาวระยะทาง ๘ กม. โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำน่าน ระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว ระยะ ๑,๒๗๐ เมตร ลดการใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมักทดแทน โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน

ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดเพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ด้วยการ ๑) ลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้องกันการบุกรุกป่า และปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพดมาเป็นไม้ผล ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเข้าร่วมดำเนินงานตามโครงการ คทช. (คณะอนุกรรมการจัดสรรที่ดินแห่งชาติ) ในหมู่บ้าน ๒) เพิ่มพื้นที่สีเขียว ส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา สัก ต้นจืดดอกแดง ไม้ตะกุกยักษ์ มะม่วง มะม่วงหิมพานต์ ลำไย หม่อน เกล็ด ฯลฯ ๓) สนับสนุน ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์พลังงาน หรือพลังงานทดแทน หรือพลังงานทางเลือกโดยการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการเกษตร

ส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลยั่งยืน ด้วยกิจกรรม ๑) ป่าแลกน้ำ ราษฎรบ้านสบยาวคืนผืนป่าในปี พ.ศ.๒๕๕๗ จำนวน ๑๐๒ ไร่ ๒) กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (อาชีพทางเลือก) ปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพด เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล หม่อน ในปี ๒๕๕๘ – ๒๕๕๙ จำนวน ๗๓๖.๒๑ ไร่ ในปี ๒๕๖๐ มีพื้นที่ปลูกไม้ผล มะม่วง ลำไย มะม่วงหิมพานต์ หม่อน กล้วย ทดแทนการปลูกข้าวโพดเพิ่มอีก ๑๙๖.๔๐ ไร่ ๓) นาแลกป่า ราษฎรบ้านสบยาวคืนผืนป่าในปี พ.ศ.๒๕๕๘ จำนวน ๑๒๐ ไร่ เป็นการลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด ได้ ๑๖๐ ไร่ (เป็นนา ๔๐ ไร่ เป็นป่า ๑๒๐ ไร่) ๔) ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้ (ศาลา ริมน้ำ) ใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะที่มาศึกษางาน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆของหมู่บ้าน และใช้เป็นห้องเรียนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ของหมู่บ้านร่วมกับสถาบันการศึกษาต่างๆ ๕) แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น แหล่งเรียนรู้ ป่าชุมชน แหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์พันธุ์ปลา แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทน แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและแหล่งเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

การศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างการเรียนรู้ผ่านการทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ทำให้ชาวบ้านสบยาวได้ค้นพบว่าชุมชนสบยาวมีทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งด้านบริบทชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มกองทุน และวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำไปสู่การจัดการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงให้กับคนในชุมชนได้ ทั้งยังสร้างความตระหนักและเกิดสำนึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิด เห็นคุณค่าของ

ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนได้ดูแลรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นต้นทุนที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และเพื่อให้คนในชุมชนได้อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชาวบ้านสบยาวได้พบว่าชาวบ้านสบยาวมีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่ผูกพันกับลำน้ำและผืนป่าอย่างใกล้ชิด ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของป่าและลำน้ำจึงได้ร่วมกันออกกฎ ระเบียบการบริหารจัดการป่าและลำน้ำทำให้ป่าและลำน้ำคงอยู่ ทั้งยังมีกิจกรรมในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าขึ้นได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม นอกจากนี้แล้ว ยังสามารถพัฒนาองค์ความรู้ อาทิเช่น ป่าแลกรน้ำ กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร นาแลกรป่า ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นำไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลยั่งยืนต่อไป อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของหมู่บ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชนบ้านสบยาวไม่มีปัญหาใด ๆ แต่ที่เป็นกังวลในขณะนี้คือคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาเก็บของในป่าโดยไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบอาจจะด้วยความไม่รู้ระเบียบหรือตั้งใจฝ่าฝืนแต่ก็จะมีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าลดลง จึงต้องคำนึงถึงและหาแนวทางในการจัดการป้องกันแก้ไขต่อไป

การศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชาวบ้านสบยาวได้เรียนรู้ว่าจากการมีป่า มีลำน้ำ และจากการอนุรักษ์ป่า รักษาลำน้ำ และการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำทำให้ชาวบ้านสบยาวมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งรายได้ตลอดปี แม้ไม่มีเงินทองก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการหาของป่าและจากลำน้ำมาเป็นอาหารเลี้ยงชีพได้ แต่อย่างไรก็ตามหากการหา หรือเก็บของป่าและจากลำน้ำไม่ถูกวิธี หรือไม่มีการทดแทนก็อาจเป็นการทำลายแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ให้หมดไปได้ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการเพื่อการป้องกัน บำรุงรักษาป่าและลำน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

จากการเรียนรู้ผ่านถอดบทเรียนเพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านสบยาวได้เรียนรู้ว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจตนเอง ชุมชนที่อาศัย ทั้งจุดเด่น และปัญหาอุปสรรค นำไปสู่การสร้างกระบวนการและแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน ในการพัฒนาดังกล่าวอาจมีบางประเด็น ที่ชุมชนสามารถใช้พลังร่วมของชุมชนในการแก้ไขและพัฒนาได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงโอกาสจากภายนอกชุมชน การประสานงานความร่วมมือและแรงหนุนเสริมจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น องค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ชาวบ้านสบยาวได้ร่วมกันเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ทั้งจากกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการกันเอง และจากกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ มีระบบการจัดการความรู้ มีระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในชุมชน สังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกรูปแบบ วิธีการ และตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้เหมาะสมกับตนเองได้ ทั้ง ระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเลือกประกอบอาชีพ และเกิดแนวความคิดที่จะใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนที่ผ่านมาซึ่งต้องพึ่งพาภาคการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำให้รายได้ของชุมชนไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงต้องการมีรายได้เสริมที่นอกเหนือจากภาค

การเกษตร รวมถึงสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคง ชุมชนจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทดลองจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการนั่งช้าง ล่องแพชมธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาพักและเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ปัจจุบันถือว่ายังอยู่ในช่วงการเริ่มต้น ชุมชนยังต้องอาศัยความรู้ในการบริหารจัดการโดยหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมามีการบริหารจัดการของกลุ่มยังอยู่ในขั้นการทดลองดำเนินการ ยังต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตามความเหมาะสมและตามความเห็นของสมาชิกในกลุ่มอีกหลายประการ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต่อไป

สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงนั้น ชาวบ้านสบยาวมีกฎ กติกาในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน และได้ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว “ขอเพียงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้คงอยู่จะหากินได้ตลอดปี” มีการเพิ่มการขอความร่วมมือในการเข้ามาหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กับหมู่บ้านใกล้เคียง การจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างหมู่บ้าน การหาเห็ด อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของบ้านสบยาวได้โดยไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่า เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำฝายกั้นน้ำ เป็นต้น การจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในการขายของ และเป็นแหล่งการซื้อขายอาหารจากป่า น้ำ เป็นต้น อาจจะเพิ่มกิจกรรมการส่งเสริม ดูแล รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้มากยิ่งขึ้นก็ได้ สำหรับแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงนั้น ได้มีแผนปฏิบัติการเพื่อให้สอดคล้องกับการทำอาชีพปกติของคนในชุมชนดังแผนในบทที่ ๔ นอกจากนี้ควรใช้สิ่งที่มีคุณค่าสร้างให้เป็นมูลค่าให้กับบ้านสบยาวให้ได้ นั่นคือองค์ความรู้ในการจัดการให้ “คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลยั่งยืน”

ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการวิจัย

๑. โครงการวิจัยมาจากปัญหาและความสนใจที่จะเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่แน่นอนจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องอาศัยธรรมชาติ และความเสี่ยงต่อเรื่องการตลาดของผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน
๒. ทีมวิจัย เป็นกลุ่มแกนนำของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน องค์กร และหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้การประสานงาน การขอความร่วมมือ การดึงการมีส่วนร่วมง่ายขึ้น
๓. การมีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริม ร่วมทำงานโดยไม่มีผลประโยชน์
๔. ทีมพี่เลี้ยงของ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน มีความตั้งใจและความรับผิดชอบสูง ให้ความสำคัญ หนุนเสริมถ่ายทอดความรู้ให้อย่างสุภาพ รู้จริง ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข
๕. เป้าหมายการวิจัยคือความสุขร่วมกันของคนในชุมชน
๖. มีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมความรู้ที่ขาด เช่น ด้านการแปรรูปที่มาจาก กศน.อำเภอภูเพียงได้เข้ามาหนุนเสริมต่อเนื่องในสิ่งที่ชาวบ้าน และนักวิจัยต้องการทำให้การพัฒนาตรงจุด ตรงตามความต้องการมากขึ้น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการวิจัย

๑. เวลาและภาระหน้าที่การงานของแต่ละคน เนื่องจากทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นแกนนำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา มีทั้งภาระหน้าที่การงานที่ได้รับจากตำแหน่งต่างๆ และภาระหน้าที่ทางครอบครัว ทำให้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งหมดค่อนข้าง ยากมาก

๒. ระบบการรวบรวมข้อมูล ในแต่ละเวทีเรียนรู้ยังไม่ครอบคลุมในรายละเอียดทุกประเด็นและการจัดเก็บข้อมูลหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละเวทีเรียนรู้ยังมีปัญหา

๓. การทำงานตามนโยบายที่มีเยอะมากเข้ามาในพื้นที่พร้อมๆ กัน ทำให้การทำวิจัยไม่ต่อเนื่องต้องทิ้งช่วงไปนาน บางครั้งต้องใช้เวลาทบทวนค่อนข้างมากจึงต่อดิจ

๔. ผู้ร่วมวิจัยบางคนยังไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยที่จะต้องเดินด้วยข้อมูลคิดว่าเหมือนการพัฒนาที่ไม่ได้ลงมือทำโดยทันทีจึงมีการถอนตัวออก

การก้าวข้ามจากระยะที่ ๑ - ๒ จากอุปสรรค

จากคนในชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการวิจัยมีการต่อต้านตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล (เพราะคิดว่า การทำงานวิจัยนั้นชาวบ้านทำไม่ได้ ต้องเป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยทำกัน) ทำให้ทีมเกิดความท้อแท้ก็ยังมีคนที่ไม่ยอมแพ้และเป็นคนที่คนในชุมชนให้ความเชื่อใจในการทำงานที่โปร่งใสเข้ามา รวมถึงแม้จะมีน้อยคนแต่ก็ยังช่วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ผลจากการทำงานเมื่อถึงระยะ ๒ และสิ้นสุดโครงการวิจัย ผลตอบรับจากคนในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากเดิม คนที่ไม่เห็นด้วยเริ่มเข้ามาช่วยในการทำงานเพราะเห็นการทำงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีข้อมูลที่ชัดเจนนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจในชุมชนได้จริง บางครอบครัวสามารถลดหนี้ได้ปีละ ๓๐,๐๐๐ -๕๐,๐๐๐ บาทจะเห็นได้จากการกู้ยืมเงินกองทุนชุมชนมียอดในการกู้ลดลงอย่างต่อเนื่อง

สิ่งที่ได้จากกระบวนการวิจัย

จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ กระบวนการขับเคลื่อนโครงการวิจัย ทำให้แกนนำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุของชุมชน ได้มาพบปะพูดคุยหารือกันมากขึ้น มีการทบทวนข้อมูลชุมชน แลกเปลี่ยนข้อมูล สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งได้รับงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานวิจัย ข้อมูลจากการวิจัยยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างการรับรู้ให้กับแกนนำและคนในชุมชนได้เกิดความรู้และสำนึกที่มีต่อการ จัดการทรัพยากรซึ่งเป็นแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ของคนในชุมชน ทั้งนี้ การทำงานกับชุมชน ชาวบ้าน ต้องใช้ความยืดหยุ่นสูง ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ บางครั้งกำหนดไว้แล้ว แต่ต้องเลื่อน ปรับเปลี่ยนไป เช่น การนัดประชุมแล้ว แต่ช่วงนั้นมีเห็ดออกมาก ไม่สามารถประชุมได้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังได้เพื่อน ได้กำลังใจ ได้ความรักจากพี่น้องชาวบ้าน ได้เครือข่าย ทั้งในทีมวิจัยในพื้นที่ และโครงการอื่นๆ ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยน ได้ความรู้ ได้บทเรียนการทำงานจากกิจกรรมอื่นๆ มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไป

การถอดบทเรียนการทำงานที่สามารถนำไปใช้ในงานอื่นได้เช่น ด้านการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่แค่วางแผนลงมือทำเสร็จก็สามารถทำได้สำเร็จ คณะกรรมการวิจัยเห็นว่าการทำกิจกรรมจะมีการถอดบทเรียนการทำงานเป็นระยะ เช่น เมื่อเกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยวหาคสยว การเก็บขยะ คนที่มาท่องเที่ยวมีปัญหา ก็จะมีการเรียกประชุมเพื่อถอดบทเรียนและแก้ไขปัญหาได้ทันทีจึงเป็นอีกบทเรียนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนเห็นถึงการเข้าถึงการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับคนในชุมชน และคนทำงานที่ไม่คุ้นชินกับงานวิจัย ความเข้าใจและความชัดเจนในขั้นตอนการวิจัยอาจไม่ตรงกัน ทำให้ติดขัดบ้างตามความเข้าใจของทีมวิจัย การมีพี่เลี้ยงที่เข้าใจ คอยกระตุ้นหนุนเสริม ให้โครงการวิจัยดำเนินการไปตามเป้าหมาย การเติมเต็มมุมมองที่ทีมวิจัยมองไม่เห็น นี่ก็มาถึงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
บทที่ ๑	
บทนำ	
- ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
- คำถามวิจัย	๔
- วัตถุประสงค์	๔
- กรอบแนวคิด	๕
- ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ	๕
- ระยะเวลาการดำเนินการ	๕
- ขอบเขตการวิจัย	๖
- แผนการดำเนินงาน	๗
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒	
ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๑. แนวคิดการมีส่วนร่วมทฤษฎีการมีส่วนร่วม	๑๐
๒. แนวคิดการร่วมกันบริหารจัดการ (Co management)	๑๕
๓. แนวคิดการจัดการชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ	๑๖
๔. แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	๑๘
๕. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน	๒๐
๖. แนวคิด “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น”	๒๑
๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๔
๘. กรอบแนวคิดการวิจัย	๒๕
บทที่ ๓	
กระบวนการศึกษา	๒๖
๑. ระยะเตรียมการทำงานวิจัย	๒๖
๒. ระยะเวลาดำเนินการ	๒๖
๓. ระยะดำเนินการระยะที่ ๑	๒๖
๔. ระยะดำเนินการระยะที่ ๒	๔๘
๕. สรุปการดำเนินกิจกรรม	๘๓
บทที่ ๔	
ผลการศึกษา	๘๕
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้าน กายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐาน วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	๘๕
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	๙๕

สารบัญ(ต่อ)	หน้า
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	๑๐๖
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ รวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	๑๐๙
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ หาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง	๑๔๐
- บทส่งท้าย	๑๔๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๖
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๔๖
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	๑๕๐
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	๑๕๓
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ รวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	๑๕๕
- วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ หาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง	๑๖๓
- อภิปรายผล	๑๖๕
- ปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินโครงการวิจัย	๑๖๖
- ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการวิจัย	๑๖๗
- การก้าวข้ามจากระยะที่ ๑ – ๒ จากอุปสรรค	๑๖๗
- สิ่งที่ได้รับจากกระบวนการวิจัย	๑๖๗
- ข้อเสนอแนะ	๑๖๘
ภาคผนวก	๑๖๙
- การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	๑๖๙
- ภาพกิจกรรมดำเนินงาน	๑๗๑
- รายชื่อนักวิจัย	๑๗๙
- เอกสารอ้างอิง	๑๘๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บ้านสบยาว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ลำน่านไหลมาบรรจบกับลำน้ำยาว จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านสบยาว” อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอกู่เพียงไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอน่าน เป็นระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีจำนวนประชากร ชาย ๒๑๗ คน หญิง ๑๙๙ คน รวม ๔๑๖ คน มีครัวเรือน ๑๒๓ ครัวเรือน ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดสบยาว เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

บ้านสบยาวมีการตั้งบ้านเรือน ๓ คุ่ม ประกอบด้วย บ้านสบยาวนอก สบยาวกลาง และสบยาวเหนือ มีขนาดพื้นที่ประมาณ ๑๐,๐๖๙ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ ๗๐ ไร่ (เฉลี่ย ๐.๖๕ ไร่ ต่อครัวเรือน) พื้นที่ทำกิน ๓,๔๖๒ ไร่ (เฉลี่ย ๓๒ ไร่ต่อครัวเรือน) จำแนกเป็น ที่นา ๑๖๓ ไร่ ที่สวน ๔๒๓ ไร่ ที่ไร่ ๒,๘๗๖ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชุมชน ๔,๙๔๙ ไร่ ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๘๘ ไร่ มีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำทั้งสองสาย ยาวถึง ๑,๒๐๐ เมตร ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงตั้งอยู่ฝั่งซ้าย และ ขวาของแม่น้ำน่าน และแม่น้ำยาว (สาขาแม่น้ำน่าน) จึงทำให้น้ำอุดมสมบูรณ์สภาพของดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ พื้นที่ราบ ๓๕% พื้นที่ดอน ๑๕% ที่ลาดเชิงเขาและภูเขา ๕๐% ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ไร่ ข้าวโพด สวนผลไม้ เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น

ด้วยความที่บ้านสบยาว เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างไกลตัวเมือง และชุมชนโอบล้อมด้วยป่าไม้ ที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างมาก และบริเวณรอบหมู่บ้านยังมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ ในหลายด้าน เช่น แหล่งอนุรักษ์ปลา โดยมีกลุ่มอนุรักษ์ปลา ที่เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เนื่องจากใน ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ปลาน่านสูญพันธุ์จากการระเบิดปลา ขณะนั้นมีนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เข้ามาศึกษาเรื่องนี้ และได้พาไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ปลาที่บ้านดอนแก้ว อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน จึงมีการประชุมปรึกษาหารือกัน มีชาวบ้านสมัครใจเข้าร่วมการอนุรักษ์ปลาในขณะนั้น ๑๘ คน ที่เหลือไม่เข้าร่วมเนื่องจากเกรงว่าจะไม่มีแหล่งหาอาหารในระยะแรกจึงมีการอนุรักษ์ปลาแม่น้ำระยะเพียง ๑๐๐ เมตร หลังจากทำการอนุรักษ์ได้ ๒ ปี ปลาเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่ได้จากการอนุรักษ์ปลา จึงขยายพื้นที่อนุรักษ์แม่น้ำน่านเพิ่มขึ้นเป็น ๔๐๐ เมตร และในแม่น้ำยาว ๘๐๐ เมตร มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิดและมีพันธุ์ที่หายาก

นอกจากนั้นบริเวณฝืนป่ายังมีความหลากหลายของพันธุ์ไม้หลายชนิด มีสัตว์ป่า สัตว์น้ำอาศัยอยู่มากมาย ซึ่งสัตว์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำและเป็นพันธุ์ที่หายาก นอกจากนั้นในช่วงฤดูฝนจะมี เห็ดป่าหลายชนิด เช่น เห็ดโคน เห็ดละโงก เห็ดด่าน เห็ดแดง ผักป่า โดยชาวบ้านในชุมชนจะเก็บมาบริโภคในครัวเรือนและขายให้กับชาวบ้านชุมชนอื่นทำให้มีรายได้เข้ามาจุนเจือครอบครัว รวมถึงในฝืนป่ายังมีพันธุ์พืชสมุนไพรหลากหลายชนิด

ด้านวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของพี่น้องบ้านสบยาว ที่ยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและอาศัยองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้สะสมสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ทั้งในด้านความคิดความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีในด้านต่างๆ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาของปี จะมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชน

โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น การเลี้ยงผีต้นน้ำ เลี้ยงเจ้าหลวง ผีเจ้าที่ ผีบ้านผีเมือง ผีไร่ ผีนา ซึ่งพิธีกรรมเลี้ยงผีดังกล่าว เป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าไร่นาทุกแห่งมีผีหรือเจ้าที่คอยดูแลผืนดินแห่งนั้น จะต้อง มีการเลี้ยงผีเพื่อให้ดูแลข้าวจากแมลง วัชพืช หนู หรือสัตว์อื่นที่มาทำลายรวงข้าวและขอให้ได้ผลผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ซึ่งถือเป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการขอบคุณต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ได้ช่วยดูแลรักษาผลผลิตในไร่ข้าวและ ถือเป็น การเฉลิมฉลองความสำเร็จในการเพาะปลูกข้าว ที่ต้องใช้เวลาหลายเดือนในการดูแลรักษาและมีความเหน็ดเหนื่อย วันนีจึงถือเป็นวันที่ชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียงได้มีโอกาสมาพบปะกันและร่วมดื่มกินด้วยกันและนอกจากนั้นในด้านวิถีการดำเนินชีวิต ชาวบ้านยังคงอัตลักษณ์ความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ งานหัตถกรรม ซึ่งมีความน่าสนใจและถือเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งในระดับตัวบุคคลและชุมชน เช่น องค์ความรู้และเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เพื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ เป็นต้น **เหมือนดังคำขวัญหมู่บ้านสบยาว ทิวา**

ล่องแก่งหลวง	หวงป่า
วังปลาใหญ่	ไม้ตะเคียนยักษ์
ชุมชนพิทักษ์	อนุรักษ์หลากหลาย
พันธุ์เอื้องป่ามากมาย	สมุนไพรมากมาย
ยีนดีมุงมัน	สืบสร้างรักษา
ร่วมใจพัฒนา	สืบชะตาแม่น้ำสองสาย

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางทรัพยากรธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ที่น่าสนใจดังกล่าว ชาวบ้านสบยาว จึงเกิดแนวความคิดที่จะใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ ส่งเสริมชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชน ที่ยังต้องพึ่งพาภาคการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำให้รายได้ของชุมชนไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงต้องการมีรายได้ที่นอกเหนือจากภาคการเกษตร เพื่อสร้างรายได้เสริม รวมถึงสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคง ชุมชนจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทดลองจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการนั่งช้าง ล่องแพชมธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาพักและเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งปัจจุบันถือว่ายังอยู่ในช่วงการเริ่มต้น ชุมชนยังต้องอาศัยการบริหารจัดการ โดยหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมาการจัดการบริหารของกลุ่มยังอยู่ในขั้นการทดลองดำเนินการและมีการแก้ไขปรับปรุงตามความเหมาะสมและความเห็นของสมาชิกในกลุ่ม

บทเรียนที่ผ่านมาในปีแรก คือ ๒๕๕๙ นั้นเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน และเพื่อให้เข้าใจถึงการเป็นหมู่บ้านของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ล่องแพชมธรรมชาติ จึงมีการศึกษาดูงาน รวมถึงมีการศึกษาหาความรู้ในการเตรียมตัวและเตรียมความพร้อมของกลุ่มในการดำเนินงานต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมเบื้องต้นของชุมชน

ในปีที่สอง (๒๕๖๐) ชุมชนมีความพร้อมและสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ มีสมาชิกกลุ่มจำนวน ๒๒ คน มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเริ่มรู้จักและเข้าพักนั่งช้าง ล่องแพชมธรรมชาติ มีช้างไม่ไผ่ จำนวน ๒๗ ช้าง แพไม้ไผ่ จำนวน ๕ หลัง จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มสมาชิกปัจจุบันพบว่า มีนักท่องเที่ยวจากเดือน มีนาคม ๒๕๖๐ – พฤษภาคม ๒๕๖๐ ประมาณหมื่นคน รายได้เข้าชุมชนมากกว่าหนึ่งแสนบาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างถิ่น ที่ให้ความสนใจในการเข้าพักการนั่งช้าง ล่องแพชมธรรมชาติ

การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา ปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบด้วย ๑) สมาชิกกลุ่มมีความกระตือรือร้น และเข้มแข็ง ๒) หน่วยงานในท้องถิ่นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในขณะที่เดียวกันยังมีปัญหาและอุปสรรคในหลายๆ ด้าน เช่น ชุ่มและแพไม้ไผ่ กลุ่มสมาชิกไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวจำนวนมาก การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะจัดในช่วงฤดูร้อน ซึ่งหากเข้าในฤดูฝนไม่สามารถทำได้ เนื่องจากแม่น้ำมีปริมาณมากและหลากเชี่ยวเกินไป นอกจากนี้วัสดุดิบในการประกอบอาหารขายซื้อมาจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ฯลฯ ให้ความคาดหวังที่จะสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ยังไม่ใช่คำตอบ

ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้ร่วมกันจัดเวทีเพื่อปรึกษาหารือและสรุปวิเคราะห์ และมีความเห็นร่วมกันว่า ที่ผ่านมาชุมชนบ้านสบยาวยังประสบปัญหาของชุมชนในหลายๆ ด้าน คือ

๑. ปัญหาเรื่องน้ำ เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่สูงกว่าลำน้ำยาวและลำน้ำนานถึง ๒๐ เมตร ทำให้มีน้ำอุปโภค บริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ต้องเสียค่าไฟฟ้าในการสูบน้ำขึ้นมาใช้ในชุมชน ไม่ต่ำกว่า ๘๒,๐๐๐ บาท/ปี

๒. อาชีพหลักทางการเกษตรคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด เนื่องจากทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สิน การทำลายป่าและการใช้สารเคมีสูงมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

๓. ขาดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมีพื้นที่สำหรับทำนาเล็กน้อย ทั้งยังไม่มีอาชีพทางเลือกอื่นและไม่สามารถปลูกพืช ผัก ผลไม้กินเอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพพื้นที่และการขาดแคลนน้ำ

นอกจากนั้นชุมชนยังขาดความพร้อมในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดความรู้ท้องถิ่น ทั้งในด้านข้อมูลชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานทุนทางวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ ซึ่งมีความหลากหลายบนฐานนิเวศชุมชน ซึ่งจะช่วยพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจชุมชน ให้ความมั่นคงได้ ซึ่งไม่ใช่เพียงการจัดการท่องเที่ยว โดยการนั่งชุ่ม ล่องแพ เพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ รวมถึงการพึ่งพาบุคคลและหน่วยงานภายนอก ในการบริหารจัดการฐานทุนในพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานในห้วงเวลาที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คนในชุมชนเองจะต้องสามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก และร่วมกันค้นหาศักยภาพและทุนในพื้นที่ เพื่อสร้างเสริมให้เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ภายใต้ศักยภาพชุมชน ทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ บริบทชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงรูปแบบวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของพื้นที่ และความเสี่ยงที่มีผลมาจากปัจจัยภายนอก โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาและทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะทำให้รู้จักตนเอง รู้จักชุมชนและรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งปลูกจิตสำนึกให้กับคนชุมชนรักและหวงแหนในชุมชนของตนเองและท้ายที่สุดจะนำไปสู่การจัดการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงได้โดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นทีมวิจัยชาวบ้านสบยาว จึงได้พัฒนาข้อเสนอโครงการ “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบล

เมืองจิ้ง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน” ขึ้น โดยมองว่าทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนได้ดูแลรักษา มาตั้งแต่บรรพบุรุษและถือเป็นแหล่งหรือฐานอาหารของชุมชนที่สำคัญที่สุดของชุมชน รวมถึงฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นต้นทุนที่สำคัญ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

๔. คำถามวิจัย

๑. ชุมชนบ้านสบยาว มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ที่จะสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงได้อย่างไร

๒. การพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชนได้อย่างไร

๕. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชนและฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

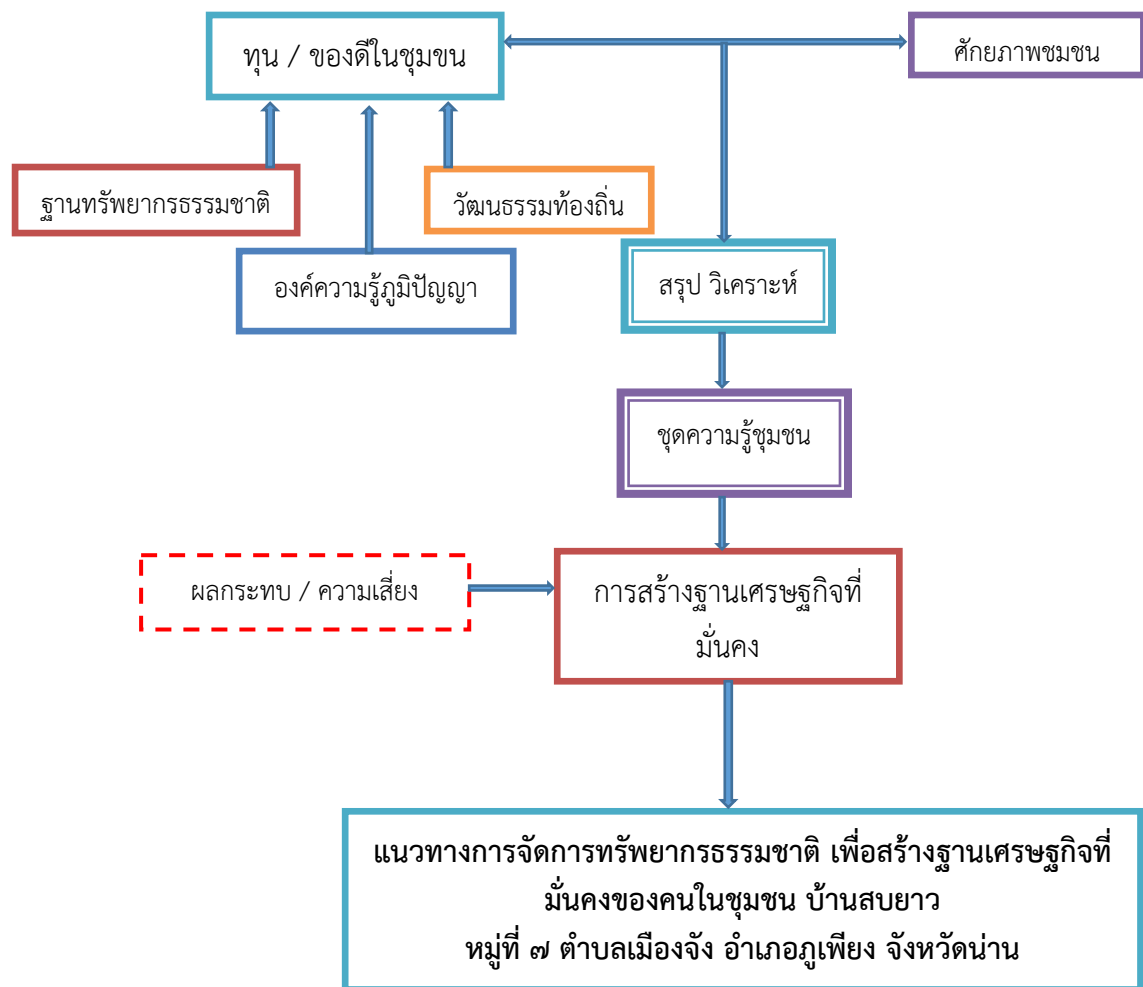
๒. เพื่อศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๓. ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๔. เพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น)ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๕. เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

๖. กรอบแนวคิด

๗. สถานที่ดำเนินการ ชุมชนบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๘. ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ

๑. กลุ่มเด็กและเยาวชนและประชาชนในชุมชน
๒. ผู้นำหมู่บ้าน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)
๓. องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง
๔. ครู กศน.
๕. ปราชญ์ชาวบ้าน
๖. คณะกรรมการหมู่บ้าน
๗. หน่วยงานด้านท่องเที่ยว ทั้งรัฐและเอกชน

โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะมีบทบาทในการให้ข้อมูลงานวิจัยและมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้

๙. ระยะเวลาการดำเนินการ

ระยะเวลา ๑ ปี ๔ เดือน

๑๐. ขอบเขตการวิจัย

ระยะที่ ๑ ศึกษา สรุป วิเคราะห์ ประมวลข้อมูลบริบทชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการดำเนินชีวิต แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน (รวม ๘ เดือน)

๑. ศึกษาบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากร ครุภัณฑ์ ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม สถานการณ์ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้แผนที่ทางสังคม ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินทางการเกษตรและแผนที่เดินดินแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและเวทีระดมความคิดเห็น

๒. ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์รายได้กับทรัพยากรธรรมชาติ / ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องถึงความสัมพันธ์ว่า เหตุใดถึงได้รายได้เพิ่ม เหตุใดรายได้ลดลง (จากทรัพยากรธรรมชาติ)

๓. ถอดบทเรียนการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่เอื้อต่อเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน

๔. ถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วน ที่นำไปสู่การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน

๕. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของชาวบ้านสบยาว กับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

๖. ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตถึงปัจจุบัน

๗. ศึกษาและสำรวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

๘. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

๙. สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๐. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว

๑๑. สรุปผลการดำเนินงานระยะที่ ๑ และจัดเวทีรายงานความก้าวหน้าให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

ระยะที่ ๒ ศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ที่จะเอื้อต่อการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน ได้ (รวม ๘ เดือน)

๑. กำหนดแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๒. จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนและเชื่อมโยงประสานหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๓. ศึกษาดูงานด้านการจัดการทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

๔. ทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ/ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การ วิเคราะห์เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

๕. สรุปวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการและหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงอย่างสร้างสรรค์
๖. เวทีสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอแนวทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพุ่งเป้าให้เกิดการสร้างอาชีพที่เอื้อต่อการฟื้นฟู/บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล
๗. สรุปผลการแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

๑๑. แผนการดำเนินงาน

ระยะที่ ๑

๑) จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านสบยาว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่รอบหมู่บ้านสบยาว เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ

๒) อบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูล การใช้เครื่องมือ

๓) ศึกษาบริบทชุมชนเกี่ยวกับการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและจัดเวทีระดมความคิดเห็นร่วมกัน โดยทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านร่วมกันออกแบบเครื่องมือ

๔) ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์รายได้กับทรัพยากรธรรมชาติ/ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องถึงความสัมพันธ์ว่า เหตุใดถึงได้รายได้เพิ่ม เหตุใดรายได้ถึงลดลง (จากทรัพยากรธรรมชาติ)

๕) ถอดบทเรียนการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่เอื้อต่อเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน

๖) ถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วน ที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

๗) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว กับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

๘) ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตถึงปัจจุบัน

๙) ศึกษาและสำรวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

๑๐) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

๑๑) สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๒) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว

๑๓) สรุปผลการดำเนินงานระยะที่ ๑ และจัดเวทีรายงานความก้าวหน้าให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

๑๓) ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการเพื่อหารือและนำเสนอกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานระยะที่ ๒

๑๔) สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ ๑

๑๕) ประเมินการเรียนรู้และความเข้าใจของชุมชน (ก่อน – หลัง การดำเนิน โครงการวิจัย)

ระยะที่ ๒

๑. กำหนดแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม
๒. จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนและเชื่อมโยงประสานหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม
๓. ศึกษางานด้านการจัดการทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง
๔. ทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ/ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การ วิเคราะห์เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง
๕. สรุปวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการและหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงอย่างสร้างสรรค์
๖. เวทีสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอแนวทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงอย่างสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งเป้าให้เกิดการสร้างอาชีพที่เอื้อต่อการฟื้นฟู/บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล
๗. สรุปผลแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง
๘. เวทีคืนข้อมูลผลการศึกษาวิจัยแก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๙. ประเมินการเรียนรู้และความเข้าใจของชุมชน (ก่อน – หลัง การดำเนินงานโครงการวิจัย)
๑๐. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๑๒. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

๑๒.๑ ด้านการวิจัย

- ๑) ได้องค์ความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน สภาพชุมชน การตั้งถิ่นฐาน วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านสบยาวและลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน
- ๒) ได้องค์ความรู้เรื่อง ศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ๓) ได้ข้อมูลเรื่อง รายได้ที่มาจากรายการธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ๔) ได้ชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑๒.๒ ด้านการพัฒนา

- ๑) สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชน
- ๒) สามารถพัฒนาคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความรู้ในการจัดการการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน รวมถึงเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
- ๓) สามารถสร้างคุณค่าของทรัพยากร และของดีที่มีในชุมชนมาพัฒนาและแปรรูป ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน

- ๔) การสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้หลายภาคส่วนในการอนุรักษ์และการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของบ้านสบยาว
- ๕) สามารถผลักดันชุมชนบ้านสบยาว ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการชุมชนด้วยตัวเอง ให้ก้าวไปสู่ชุมชนที่มีฐานเศรษฐกิจที่มั่นคง และให้อยู่ในแผนการพัฒนาของหน่วยงานในพื้นที่ได้

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ซึ่งคณะทำงานได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาส่วนหนึ่งในกระบวนการทำงาน ดังนี้

๑. แนวคิดการมีส่วนร่วมทฤษฎีการมีส่วนร่วม
๒. แนวคิดการร่วมกันบริหารจัดการ (Co management)
๓. แนวคิดการจัดการชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ
๔. แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
๕. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน
๖. แนวคิด “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๘. กรอบแนวคิดการวิจัย

๑. แนวคิดการมีส่วนร่วมและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

ในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ คณะผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นคำที่ไม่อาจนิยามความหมายหนึ่งความหมายใดให้ครอบคลุมได้ เนื่องจากความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะทำความเข้าใจอย่างชัดเจนแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ให้ความหมายและขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้ (ปรัชญา เวสารัชช์, ๒๕๒๘: ๓-๔)

- ๑) ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกๆ คนทั้งในชุมชนและในสังคม ได้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งสามารถนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและยังต้องเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
- ๒) สะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่างๆ คือ การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียม และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผน และดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- ๓) เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุน ลงแรง กับประโยชน์ที่ได้รับ
- ๔) ลักษณะของการมีส่วนร่วม ของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากรด้วย อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนส่วนร่วม

อดิน รพีพัฒน์ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำในทุกเรื่อง มิใช่ที่กำหนดลงไปแล้วทำให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา ดังเช่นการที่ชาวบ้านถูกผู้นำทางการเมืองหรือข้าราชการเรียกมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาเพราะลักษณะการทำงานเช่นนี้น่าจะเรียกว่า การเกณฑ์แรงงานทางอ้อม (indirect corvee labour) (ปรัชญา เวสารัชช์, ๒๕๒๘ : ๑๓)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๗๗) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องกับจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุกระตุ้นให้การกระทำได้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นรวมทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวอีกด้วย

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๒๗ : ๑-๒) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า หมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายการใช้อย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นความหมายและหลักการบริหารและการมีส่วนร่วม คือการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นวินิจฉัย ตัดสินใจร่วมกับผู้บริหารหรือหัวหน้าขององค์กรนั้น ๆ

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (๒๕๒๗ : ๖) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชน ทั้งในรูปของส่วนบุคคล กลุ่มคน และองค์กรอาสาสมัครต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

แก้วสรร อดิโพธิ์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการปกครองของรัฐ ที่ส่งผลกว้างไกล โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรวมตัวกันตามผลประโยชน์ หรือแนวทางที่หลากหลายขยายไปทุกระดับทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงในระดับชาติ โดยมีจุดเน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องมีกระบวนการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการปกครอง ที่สามารถยอมรับสิทธิตามกฎหมายในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากร (ประวิทย์ ตั้งคงนุษ, ๒๕๔๘ : ๓๙-๔๐)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (๒๕๔๗ : ๓ - ๔) ได้สรุปถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย ดังนี้คือ

- ๑) การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้มีความคาดหวังว่าจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิพากษ์วิจารณ์โครงการดังกล่าว
- ๒) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึงการให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่นด้วย
- ๓) การมีส่วนร่วม ในเรื่องการพัฒนาชนบท คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา รวมถึงการประเมินผลโครงการด้วย
- ๔) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจได้อย่างกว้างๆ คือการที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา
- ๕) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้นๆ

๖) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน กล่าวคือบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมนั้น ได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม รวมไปถึงความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

๗) การมีส่วนร่วม คือการที่ได้มีการจัดการ ที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

ในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๒ ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล นานาประเทศได้ลงมติรับรองคำประกาศกรุงริโอ (Rio Declaration) ซึ่งในหลักการข้อ ๑๐ ได้กล่าวว่าหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน โดยหลักการดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการดังนี้คือ ๑. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ ๒. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยได้รับข้อมูลและอย่างมีความหมาย ๓. การเข้าถึงกระบวนการทางศาลและทางปกครองหรือการได้รับการเยียวยาความเสียหาย (สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗: ๒๙)

๑.๒ ลักษณะของการมีส่วนร่วม

Uphoff ได้มีการมองการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนถึงลักษณะและผลของการเข้าร่วมของประชาชนดังนี้

๑) พื้นฐานของการเข้าร่วม ซึ่งลักษณะการเข้าร่วมที่มาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ในอีกด้านการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอกโดยอาศัยอำนาจ บารมี หรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจนอกชุมชนถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืน ต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จะลดลง

๒) รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเองโดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านกลุ่มตัวแทน เช่น กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งการเข้าร่วมดังกล่าวจะเป็นลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

๓) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมเป็นช่วงเวลาของการมีส่วนร่วม การใช้เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จะใช้เวลาอย่างน้อยแตกต่างกัน ความถี่ห่างของจำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมในแต่ละครั้ง

๔) ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน (อัญชลี หาญฤทธิ์, ๒๕๔๗: ๓๑-๓๒)

๑.๓ ระดับของการมีส่วนร่วม

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (๒๕๔๕: ๒๖-๒๗) และคณะ แบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น ๖ ระดับ และจำนวนประชากรที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิกิริยากับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือถ้าระดับของการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามี

ส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

๑) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชนเพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ดี เพื่อเป็นการป้องกันรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจดุลพินิจในการให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชน จึงควรมีข้อกำหนดหรือบทบัญญัติให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำและกระทำอย่างทั่วถึงด้วย แต่สามารถยกเว้นข้อมูลบางประเภทได้ เช่น ที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

๒) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนประชาชนให้แสดงความคิดเห็นเพื่อสามารถรวบรวมข้อมูลได้มากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น

๓) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงมากขึ้น ซึ่งเป็นการเจรจกันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชนเพื่อประเมินความก้าวหน้า หรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ

๔) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น ซึ่งมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมการโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ซึ่งการมีส่วนร่วมในระดับนี้เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก

๕) ระดับร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่สูงถัดมาจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นตอนการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้ในขั้นต้น

๖) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทั้งหมดที่มีข้อขัดแย้งกัน เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

๑.๔ รูปแบบของการมีส่วนร่วม

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๒๕๔๗: ๒๗) ได้กล่าวถึงการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมอาจกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น

๑. การแจ้งให้ทราบ
๒. การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน
๓. การปรึกษาหารือ
๔. การเปิดให้แสดงความคิดเห็นโดยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับฟังความคิดเห็นหรือข้อวิจารณ์
๕. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
๖. การปรึกษาหารือ
๗. การให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ
๘. การกระจายอำนาจให้ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๙. การให้สิทธิประชาชนในการร่วมจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

๑๐. การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการฟ้องร้องดำเนินคดีกับหน่วยงานของรัฐที่ละเลยหน้าที่ตามกฎหมาย และกับเอกชนที่ละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฟ้องร้องเพื่อเรียกค่าเสียหายหรือมาตรการเยียวยาอย่างอื่น สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี กติกาและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเงื่อนไขและบริบทที่หลากหลายมิใช่เรื่องที่สามารถทำได้โดยง่าย และเป็นเรื่องที่ต้องแสวงหาเพื่อบรรเทาปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๕ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๗: ๒-๑๙) ได้สรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

๑. โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม การได้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง ความไว้วางใจของประชาชน ต่อบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนวิธีการชักจูงให้เข้าร่วม
๒. ผู้นำชุมชน และบทบาทผู้นำ
๓. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น ด้านการพัฒนาความคิด การให้ความรู้
๔. สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การเกิดปัญหาทรัพยากรลดลง การเกิดความขัดแย้ง การมีโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน เป็นต้น
๕. การได้รับข้อมูลข่าวสารถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำ หรือไม่ทำกิจกรรมที่นำเสนอ
๖. ความสนใจและความกระตือรือร้นของคนในชุมชน
๗. ปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจ ประโยชน์ที่จะได้รับ

H. R. Chaturvide and S. K. Mitra ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเริ่มต้นการพัฒนาเชิงระบบไว้ ๓ ประการ คือ

- ๑) ความช่วยเหลือจากภายนอกในระบบ ซึ่งอาจเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐ หรือเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนา ในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงิน การเมือง และความรู้
- ๒) ความพร้อมภายในระบบ เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ โอกาสในการมีส่วนร่วม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น
- ๓) การบำรุงรักษาระบบ ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหาร และจัดการองค์กร กิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก (อนงค์ พัฒนจักร, ๒๕๓๕: ๒๐)

๑.๖ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๗: ๙-๔) ได้ทำการศึกษากรณีตัวอย่าง แล้วสรุปประเด็นปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ของประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ได้ดังนี้

- ๑) ปัญหาด้านกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ของราชการที่ไม่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้เต็มที่

๒) ปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคม หากประชาชนยังคงยากจน หรือชุมชนยังไม่เข้มแข็งการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะทำได้ยาก

๓) ปัญหาการขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสนใจแท้จริงที่จะนำกลุ่มประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๔) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจประเด็นอนุรักษ์ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร

๕) ปัญหาความเข้าใจ ความไม่พร้อมของภาครัฐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากร

๖) การไม่มีแผนชุมชนรองรับการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนและชุมชน

๗) ปัญหาการไม่มีการแพร่ขยายเครือข่ายการดำเนินงาน และแนวคิด ในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปสู่พื้นที่อื่น ๆ หรือคนกลุ่มอื่นในชุมชน

๒. แนวคิดการร่วมกันบริหารจัดการ (Co management)

(จาก Co management โดย อาจารย์ไพสิฐ พาณิชย์กุล. เอกสารอัดสำเนา) Co management หมายถึง การจัดสรรอำนาจระหว่างรัฐกับผู้ทรัพยากรภายในพื้นที่ชุมชน

เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับภาคส่วนต่างๆ และมีความซับซ้อน สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องมีการร่วมกันบริหารจัดการ โดย Co management มี ๓ ขั้นตอน คือ

๑) การเตรียมความพร้อม ความเป็นหุ้นส่วน ต้องมีการตั้งทีม (ผู้ก่อการดี) ในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม มีการสื่อสาร ความคิดเห็น มีการจัดระบบภายใน พูดคุย และมีการตกลงร่วมกัน

๒) เวทีพื้นที่เจรจาตกลง ต้องเริ่มจากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นจริง กำหนดเป้าหมายร่วมกันที่จะช่วยกันจัดการ ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ กระบวนการสนับสนุน/เจรจาตกลง/จัดการความเห็นที่ไม่ตรงกัน/สร้างความชัดเจน นำไปสู่การมี “ข้อตกลง” ในข้อตกลงนั้นต้องมีแผนการจัดการ การจัดสรรหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ขอบเขตภารกิจของแต่ละฝ่าย การให้การสนับสนุน การหนุนช่วย และการจัด “องค์กร”

๓) การนำไปสู่การปฏิบัติ ต้องมีการสื่อสารกับฝ่ายต่าง ๆ การลงมือดำเนินการ การเสริมด้วยเครื่องมือทำงานต่าง ๆ มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การร่วมกันเรียนรู้ระหว่างกัน การติดตาม/การประเมิน/การปรับขบวนการสรุป และการยกระดับจาก Co management ไปสู่ Adaptive Comanagement

ความสำคัญของการใช้วิธีการร่วมกันบริหารจัดการ ได้แก่

๑) ทำให้เกิดการยอมรับ

๒) ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่และการยอมรับในรูปแบบในการจัดการ NR (นอกจากของรัฐ/กฎหมาย)

๓) ยกระดับรูปแบบวิธีการจัดการที่มีอยู่

๔) ทำให้เกิดความเชื่อมโยงการใช้อำนาจรัฐ ชวบ้าน เอกชน กับความรับผิดชอบร่วม

๕) กระบวนการ Co management เป็นการสร้าง HR ระบบรูปแบบที่มีประสิทธิภาพมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะหน้า ตัวอย่างเช่น การบังคับใช้กฎหมาย

๖) เกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านการกระทำ

๓. แนวคิดการจัดการชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ

แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐโดยถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็น ของรัฐทำให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีลักษณะรวมศูนย์เป็นผลทำให้ทรัพยากรต่างๆ ถูก ทำลายอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาที่ผ่าน มาโดย อเนก (๒๕๓๖) ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ถูกทำลายว่าเกิดจากการวางแผนที่ไม่ถูกต้อง และเหมาะสม โดยส่วนใหญ่อาศัยการวางแผนใน รูปแบบจากเบื้องบนสู่เบื้องล่างทำให้ไม่มีข้อมูลที่เพียงพอ และได้เสนอทางออกว่าการแก้ไขปัญหาคือต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา รวมทั้งกระบวนการในการ ตัดสินใจ เพราะชุมชนมีศักยภาพจากฐานวัฒนธรรมชุมชน และฐานการผลิตที่จะ รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ไม้ และระบบกาเกษตรทางเลือกให้ยั่งยืนได้โดยมีชุมชนนั้น ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นอกจากนี้ชุมชนยังมีองค์ประกอบภายในคือมีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านที่ เอื้ออำนวย ชี้นำและเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับสองชาวบ้านที่เอื้ออำนวย ชี้นำและ เป็นทางเลือกที่เหมาะสม กับสภาวะท้องถิ่น และเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของภายนอกมากระทบ ความรู้ ภูมิปัญญา ตลอดจนระบบ คุณค่าเหล่านี้ได้รับการประยุกต์ การสืบสานต่อเนื่องโดยคน ภายในชุมชนด้วยการเรียนรู้หลายรูปแบบ หลาย ลักษณะโดยผ่านทางจารีตประเพณี พิธีกรรม ตัว บุคคลซึ่งปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดจนการคิดค้นและประยุกต์ กับความรู้ที่ได้จากภายนอก การลอง ผิดลองถูกตลอดเวลาในหมู่ผู้นำชาวบ้าน ปัญญาชน ชาวบ้าน นักเทคนิค พื้นฐานในหมู่ผู้นำอาวุโส และเครือข่ายของกลุ่มบุคคล รวมทั้งองค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆ โดยเครือข่ายของ องค์กรชุมชนมี บทบาทในด้านการพัฒนา ด้านพิทักษ์ปกป้อง ด้านการขยายแนวร่วมสู่ญาติ ลูกหลาน และ เพื่อนบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตในความเป็นจริงนั้นไม่สามารถ แยก ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมออกจากกันได้ (นิธิ, ๒๕๓๖) เพราะเป็นเรื่องอันหนึ่งอัน เดียวกัน สำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นควรจะทำให้มีการจัดการในการใช้ทรัพยากรให้เกิด ประโยชน์มากที่สุด ลงทุนน้อยแต่มีประสิทธิภาพให้ทุกคนได้ใช้มากที่สุด รวมทั้งการจัดการ ทรัพยากรให้มีการใช้อย่างยั่งยืน (Sustainable) และมีการเปิดโอกาสให้คนทั้งหมดได้มีโอกาสเข้าไป ใช้ที่ดินป่า และน้ำในลักษณะการใช้ร่วมกัน มีกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรที่กระจายได้อย่างทั่วถึงซึ่ง ยศ (๒๕๔๗) ได้ศึกษากรณีป่าชุมชนในภาคเหนือ ตอนบนพบว่าป่าชุมชน ๑๕๓ แห่ง มีสภาพป่าดิบ ๑๖ แห่ง คณะกรรมการหมู่บ้านดูแล ๘๘ แห่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และพบอีกว่าเงื่อนไขของการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน ขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ อย่างคือ

๑) การยอมรับสิทธิของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร

๒) ความมั่นคงในที่ดิน และการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิต

ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าดอกผลในการดูแลป่าชุมชนจะตกถึงชาวบ้านเองในที่สุด อเนก (๒๕๓๖) ได้ ศึกษาคนกับดิน น้ำ ป่า จุดเปลี่ยนแห่งความคิดพบว่า สิทธิชุมชนกับการกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร ชีให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชนของชาวเขาแต่ละเผ่าสามารถอยู่ ร่วมกันกับป่าได้ในเชิงที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และ พื้นฟูระบบนิเวศ ด้วยการดำเนินการใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

๑) ก า ร ป รั บ ร ู ฐาน ค ว า ม คิ ด ค ว า ม เชื่ อ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และ สภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนไปได้ด้วยการประยุกต์ข้อมูลของการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรสมัยใหม่ เข้ากับ ภูมิปัญญาเดิมอย่างเหมาะสม

๒) สร้างเวทีการเรียนรู้ และการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมกับการปรับใช้และ พื้นฟู ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ได้อย่างสอดคล้องกับนโยบายรัฐ และศักยภาพการดำรงอยู่ของแต่ละ ชุมชน

๓) การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเป็นแกนกลางในการจัดการร่วมกันทั้งในระดับหมู่บ้าน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายขององค์กรที่ร่วมกัน ดูแลรักษาป่าชุมชนแต่ละป่า หรือลุ่มน้ำสาขา

ธัญวัฒน์ (๒๕๓๘) สรุปผลการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น” พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในเชิงบวกต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเกษตรกรอยู่ใน ระดับที่สูงมาก นอกจากนั้น การได้รับข้อมูลข่าวสารก็แสดงความสำคัญต่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในระดับปานกลาง ในขณะที่อายุ และขนาดพื้นที่ถือครองแทบจะไม่มี ความสัมพันธ์กันโดยตรง สหสยา และ นิคม (๒๕๔๗) กล่าวว่า การจัดการ ชุมชนต้นน้ำเป็นผลมาจากการสั่งสม ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑) ความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อของคนในแต่ละชุมชนอาจแตกต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมระบบความเชื่อของคน ที่จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผีसाง เทวดา นางไม้) ผู้คนจะให้คุณค่าสิ่งเหนือธรรมชาติว่าสามารถดูแลปกป้องรักษาคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้ผลผลิตงอกงาม มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ดังนั้นการแสดงความเคารพต่อความ เชื่อดังกล่าว เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับป่าพิธีกรรม การประกอบพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ หรือการขอฝน จึงเป็น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไปพร้อมกัน

๒) องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากความสัมพันธ์ของคนและ ธรรมชาติที่ ได้ฟังฟังและได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งการใช้ประโยชน์นั้นได้ให้ความสำคัญกับการใช้อย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงมีการแสวงหาความรู้ในรูปแบบที่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ และได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยสรุปองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชนแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

๒.๑) องค์ความรู้ในการจัดการ แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๒.๑.๑) การจัดการตามระบบความเชื่อดั้งเดิม

๒.๑.๒) การจัดการตามประเพณีท้องถิ่น

๒.๑.๓) การจัดการโดยประยุกต์กระบวนทัศน์ทางพุทธศาสนา

๒.๒) องค์ความรู้ในด้านการใช้ประโยชน์ แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๒.๒.๑) การใช้ประโยชน์ในระบบผลิตของชุมชน โดยอิงการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่แต่ละประเภท ซึ่งมีเงื่อนไขในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่แตกต่างกันไป เช่น เงื่อนไขทาง วัฒนธรรมตามความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เงื่อนไขของระบบผลิต และเงื่อนไขการดำรงชีวิตที่เอารัด เอาเปรียบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ

๒.๒.๒) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ในชุมชนต้นน้ำ โดยชุมชนมีความรู้ในการใช้ประโยชน์และรักษา เพื่อให้พืชและสัตว์เกิดการ ขยายพันธุ์ต่อเนื่องกันไป ดังนั้น ในการใช้ประโยชน์จะใช้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพเท่านั้น

๓) การพัฒนาเป็นองค์กรชุมชน จากความเปลี่ยนแปลงในการจัดการทรัพยากรที่ เกิดจากการแทรกแซงโดยปัจจัยภายนอก เช่น อำนาจอธิรัฐ กลุ่มธุรกิจ ทำให้ชุมชนเกิดการปรับ กระบวนการภายในชุมชน สร้างกลไกและพัฒนาเป็นองค์กร มีกฎระเบียบที่อยู่บนพื้นฐานของ ระบบความเชื่อและสิทธิอันชอบธรรมของชุมชนในการดูแลรักษาจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดย ชุมชน ซึ่งต่อมามีการพัฒนาไปสู่การสร้างพลังในการเรียกร้อง การต่อรองสิทธิชุมชนในทาง นโยบาย เช่น การออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชน การเรียกร้องให้มีการปรับหรือ ยกเลิกนโยบายที่มีผลกระทบต่อชุมชน เป็นต้น โดยสรุป พบว่า แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐแตกต่างจากแนวคิด การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ดังแสดงในตาราง ๑

ตาราง ๑ เปรียบเทียบแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐกับชุมชน

แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยรัฐ	แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชน
๑) การมองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยผลิตที่ นำมาใช้เพื่อพัฒนาประเทศ ไม่ได้คำนึงถึงระบบ นิเวศน์ที่ทุกสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ดิน น้ำ ป่าไม้ แมลง สัตว์ และมนุษย์ ๒) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐเป็นไปใน ลักษณะสั่งการ (top down approach) ขาดการมี ส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ๓) มีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ กฎหมาย และนโยบาย	๑) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงภาพรวม ไม่มีการแยกพิจารณาเฉพาะส่วน เนื่องจากทรัพยากรทุกชนิดมีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด ๒) เป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่แยกเอา คนออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม กายภาพ และวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาสังคมและ วัฒนธรรมของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับ การใช้ ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติ ๓) เชื่อว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเกิดจากการที่ผู้ใช้ทรัพยากรตระหนักถึง ความสำคัญ และรู้จักใช้อย่างชาญฉลาด รวมทั้ง ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้านในเวลาเดียวกัน

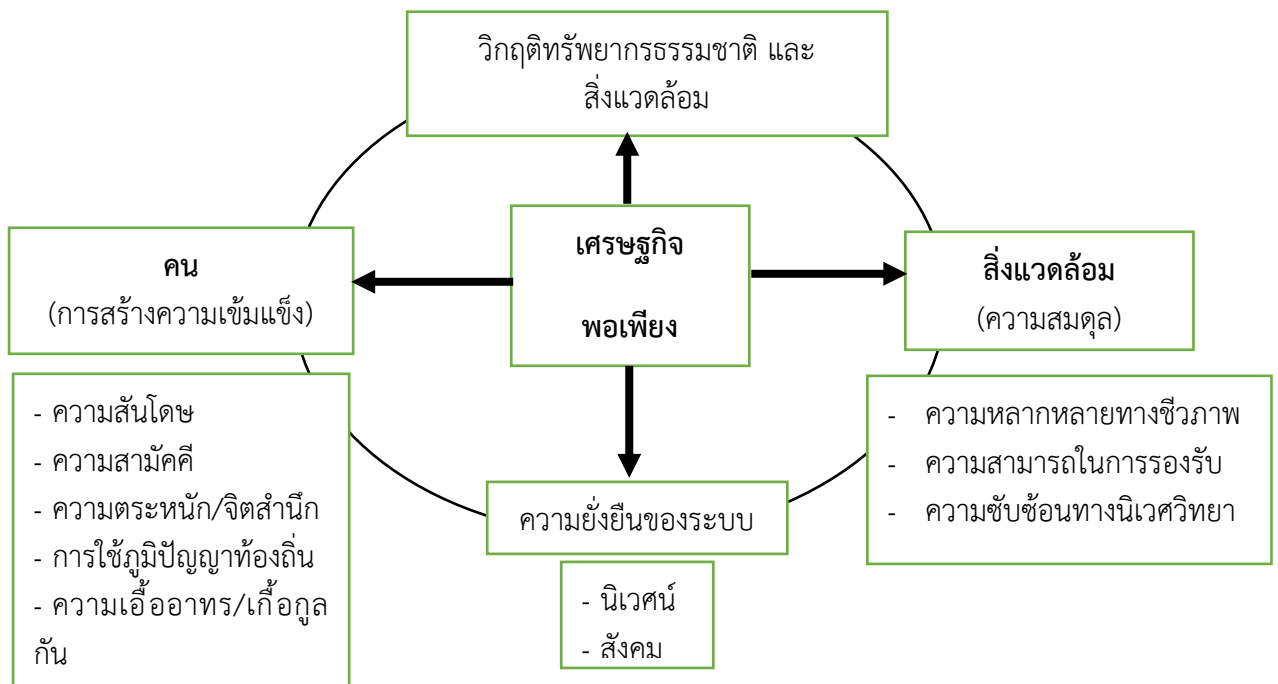
ที่มา: สหัชยา และ นิคม (๒๕๔๗)

๔) แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วรทัศน์ (๒๕๔๖) การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่ช่วยจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการจัดการทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพต่างๆ เพื่อ เพิ่มความร่ำรวยและชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนาแบบยั่งยืนเปรียบเสมือนเป้าหมายที่ปฏิเสธนโยบายและการดำเนินงานของกิจกรรมใดๆ ที่ส่งเสริมมาตรฐานความเป็นอยู่และการครองชีพใน ปัจจุบันด้วยการทำลายฐานการผลิต และทรัพยากรธรรมชาติ โดยปล่อยให้อนุชนรุ่นหลังประสบ สภาพการณ์ที่ยิ่งแย่กว่า และเสี่ยงภัยมากกว่าในสภาพปัจจุบัน นอกจากนั้น การพัฒนาแบบยั่งยืนยังเป็นรูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนอง ต่อเป้าหมายของระบบชีววิทยา ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม โดยแต่ละระบบสามารถพัฒนา ไปสู่เป้าหมายของตนเองได้ ทั้งนี้เป้าหมายระบบชีววิทยานั่นถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม และระบบเศรษฐกิจเน้นความต้องการขั้นพื้นฐานให้เกิดความเท่าเทียมกันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ มนัส (๒๕๔๔) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเปรียบเทียบกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

เศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เน้นการแก้ไขปัญหาที่ ระดับย่อย คือ เริ่มที่ระดับครอบครัว และระดับชุมชน โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ด้วย แนวคิดดังกล่าวนี้เองจึงทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำ อาศัยความรู้ระดับท้องถิ่นที่ เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน และสุดท้ายคือมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ด้วยทฤษฎีเชิงมนุษย์นิเวศวิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การรักษาสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสองจำเป็นต้องอาศัยหลักการ จัดกาทั้งที่ตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้ทำหน้าที่ตามธรรมชาติอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อความ ยั่งยืนของระบบเอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ทฤษฎี นี้การแก้ไขปัญหา กล่าวคือ ทรง เล็งเห็นถึงประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาว่าต้อง แก้ไขทั้ง ๒ ส่วน ดังนั้นพระราชดำริเศรษฐกิจ พอเพียง จึงมิได้มุ่งเน้นที่ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมหรือความ เข้มแข็งของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เพียงอย่างเดียว แต่ทรงเน้นให้จัดการทั้งสองส่วนควบคู่กันไป

ภาพ ๒ หลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ที่มา: มนัส (๒๕๔๙)

จากภาพ ๒ แสดงให้เห็นว่า ในส่วนของ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนึงถึงการสร้างสมดุลทางธรรมชาติ ด้วยการสร้างความ หลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) ความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความซับซ้อน เชิงนิเวศวิทยา (ecological complexity) หลักการของพระองค์ท่านคือ การแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ในอัตรา ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ เพื่อเป็น แหล่งน้ำ ปลุกข้าว ปลุกพืชผักสวนครัว และปลูกบ้านอาศัย เป็นลำดับ โดยให้แต่ละส่วนมีการทำงานอย่างเป็น ระบบและมีหน้าที่สอดประสานกัน ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้จะ ทำให้เกิดความสมดุลของระบบ ในส่วนของมนุษย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มที่การสร้าง ความเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในระบบทำหน้าที่ได้อย่าง เหมาะสม พระองค์ทรงแนะนำให้คนรู้จักสันโดษ ประมาตนทน รู้จักความพอดี มีความสมัครสมานสามัคคี มีความตระหนักและมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ ในการดำรงชีวิต และมีความ เอื้ออาทรเกื้อกูลกันและกัน มิติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การ จัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้าง ความ สมดุลใน ๓ มิติได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยที่การพัฒนาทุกด้านล้วนแล้วแต่มี

ความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันดังนี้(ชัยอนันต์, ๒๕๔๑)

- ๑) มิติการจัดการทางสังคม มิติการจัดการสังคม หมายถึง การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล โดยพัฒนาคนไทยให้มีผลิตภาพสูงขึ้น ปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกและวิถีชีวิตที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติมีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์จากการพัฒนา และคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม พึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง มีระบบการจัดการทางสังคมที่สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย รวมทั้งมีการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่หลากหลายมาใช้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็น สังคมที่มีคุณภาพ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีความสมานฉันท์เอื้ออาทร
- ๒) มิติการจัดการทางเศรษฐกิจ มิติการจัดการทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่อง ในระยะยาว และเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะต้อง เป็นไปอย่างสมดุลและเอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีความสามารถในการ แข่งขัน และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นจะต้องมาจากกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด ลดปริมาณของเสีย ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและไม่สร้างมลพิษที่จะกลายมาเป็นต้นทุนทางการผลิต ระยะต่อไป รวมทั้งเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
- ๓) มิติการจัดการทางสิ่งแวดล้อม มิติการจัดการทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขอบเขตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ และสามารถพลิกฟื้นให้กลับคืนสู่สภาพใกล้เคียง กับสภาพเดิมให้มากที่สุด เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสและมีปัจจัยในการดำรงชีพ ซึ่งจะต้อง ปรับเปลี่ยนทัศนคติในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มุ่งจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างการ ใช้ ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล รวมถึงการชะลอการใช้และการนำเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ให้ มากที่สุดกล่าวคือ ในบริบทของประเทศไทยนั้นแนวคิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เทียบได้กับแนว ทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หรือ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเองและความพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ ตั้งแต่ ในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศชาติโดยคำนึงถึงสภาพทางกายภาพของท้องถิ่น ระบบนิเวศ ชุมชนและสภาพสังคมของประชาชนในแต่ละพื้นที่

๕) แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาชีววัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการพัฒนาการเศรษฐกิจของโลกตามแนวทางทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลเสียหลายประการแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา และในขณะเดียวกัน การศึกษา

ค้นคว้าเศรษฐกิจชุมชนในหลายประเทศทำให้มีหลักฐานในเชิงประจักษ์ว่า แม้สังคมเศรษฐกิจจะได้ผ่านพัฒนาการมาแล้วหลายขั้นตอน นับแต่ชุมชนบุพกาลผ่านยุคเจ้าขุนมูลนาย ยุคการค้าอาณานิคม และการเติบโตของระบบทุนนิยม แต่ชุมชนหมู่บ้านก็ยังคงดำรงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตน และยังมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง เช่น การศึกษาชุมชนในลาตินอเมริกาของโฮเซ คาลอส มาเรียเตกี การศึกษาชุมชนในประเทศอินเดียของมหาตมะคานธี และงานศึกษาเศรษฐกิจชุมชนไทยของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ เป็นต้น

(<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/๐๑-๐๑-๐๑.html>)

๖) แนวคิด “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

๖.๑ แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

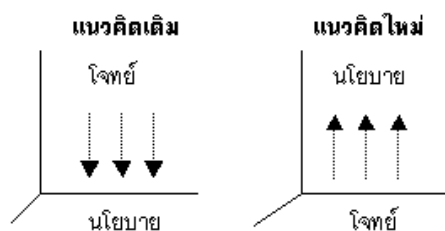
หลายสิบปีที่ผ่านมา งานวิจัยในประเทศไทย มักถูกตั้งโจทย์โดยนักวิชาการ หน่วยงานต่าง ๆ เพียงเพื่อทดสอบทฤษฎีบางอย่างหรือต้องการหาคำตอบบางอย่าง ที่กลุ่มคนเหล่านั้นสนใจหรือเข้าไปทำวิจัยในท้องถิ่น เพื่อการวางแผน กำหนดนโยบายบางอย่าง เพื่อคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ แต่ก็ยังเป็นที่ยกย่องว่า ผลงานวิจัย ได้ถูกนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับคนส่วนใหญ่หรือไม่ สามารถตอบคำถาม ในชุมชน และนำไปแก้ไขปัญหาได้จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพราะหลายๆ ปัญหา ยังไม่ได้รับการแก้ไข และในบางปัญหา กลับดูเหมือนว่าจะรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดการคำนึงถึงว่า ชุมชนต้องการจะคลี่คลาย ในสิ่งที่กลุ่มคนภายนอกเข้าไปศึกษาหรือไม่ กล่าวคือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง มักจะไม่ได้นำงานวิจัยไปใช้หรือไม่ตอบสนองกับปัญหาของชุมชนนั่นเอง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงพยายามสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ในการสนับสนุนงานวิจัย คือ “ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม ที่จะทำวิจัย โจทย์ควรมาจากชุมชนท้องถิ่น ทำแล้วก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชน ทำให้คนในชุมชน ได้เรียนรู้และเก่งขึ้น” บนฐานคิดตามความหมาย การวิจัยของ ศาสตราจารย์เฮนรี่ จามริก ที่ได้กล่าวไว้ว่า “วิจัยที่แท้จริงนั้น จะต้องเป็นการวิจัย ที่หมายรวมถึงการแสวงหาคำตอบที่เป็นระบบเปิด และเรื่องของการพัฒนา จะต้องตั้งโจทย์ที่เป็นระบบเปิด เพราะฉะนั้น นอกจากเข้าใจปัญหา และมองแนวทางในการแก้ปัญหา เราก็มีโจทย์ ในการวิจัยนั้น ซึ่งได้ชี้ช่องทางให้เราเห็นถึง แนวทางการพัฒนา หมายความว่า เป็นการพัฒนาต่อไป เป็นการกำหนดแนวทาง การพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของท้องถิ่นโดยเฉพาะ การทำงานวิจัยในรูปนี้ เราจะต้องมองเงื่อนไข ศักยภาพ เพื่อที่จะให้ท้องถิ่น สามารถพัฒนาตัวเองต่อไปได้” ท้ายที่สุดแล้ว เมื่อมีงานวิจัย มีข้อมูลและประสบการณ์จากหลายๆ พื้นที่ หลายๆ ชุมชนทั่วประเทศเพียงพอ ก็คาดว่า จะสามารถนำไปสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ เพื่อผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ในระดับภาค ระดับประเทศ ทำให้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นคลี่คลายในที่สุด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นองค์กร นอกระบบราชการ บริหารงานโดยอิสระ ภายใต้การกำกับ ของสำนักนายกรัฐมนตรี ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๓๖ เพื่อให้การสนับสนุนการวิจัย ด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และงานวิชาการด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีการแบ่งเป็นฝ่ายงานต่างๆ ได้แก่ฝ่าย นโยบายชาติ และความสัมพันธ์ข้ามชาติ ฝ่าย ๒ เกษตร ฝ่าย ๓ สวัสดิภาพสาธารณะ ฝ่าย ๔ ชุมชน ฝ่าย ๕ อุตสาหกรรม และฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ที่สำคัญคือ สกว.ภาค จะต้องเน้นการจัดการ และประสานให้เกิดความเชื่อมโยง ระหว่าง “ปัญญา” (นักวิจัย) และ “พัฒนา” (นักพัฒนา) ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ ที่ดำเนินงานแบบแยกส่วน ต่างคน ต่างทำอยู่ ในปัจจุบัน ดังคำขวัญ “สร้างสรรค์ปัญญา พัฒนาท้องถิ่น” เพื่อให้ “สังคมไทย ได้ใช้ความรู้และข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ ในการแก้ไขปัญหา และตัดสินใจ แทนการใช้ความรู้สึก หรืออารมณ์”

นำไปสู่ความสามารถ ในการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง และพึ่งตนเองได้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจน การพัฒนา ประเทศชาติ ที่ยั่งยืนในที่สุด

เปรียบเทียบแนวคิด
ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

๖.๒ หลักการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ว่า จะต้องมีส่วนประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) ระบบทรัพยากร

ต้องมีระบบทรัพยากรที่มาจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น

๒) หน่วยงานจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ต้องมีหน่วยงานจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถเรียนรู้ และพัฒนาศาสตร์และศิลป์ ในการจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เชื่อมโยง กับการจัดงานวิจัย ในภาพรวมของประเทศ ซึ่งหน่วยจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ อาจมีหน่วยงานเดียว ดูแลทั้งประเทศ หรืออาจแยกเป็น ๒ – ๓ หน่วยงาน บางพื้นที่กัน ดูแลตามความเหมาะสม

๓) นักบริหารวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เนื่องจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเทศไทยเป็นเรื่องใหม่ นักวิจัยเองยังไม่คุ้นเคย ไม่คุ้นเคย และคนในท้องถิ่นเอง ก็ยังไม่คุ้นเคย จึงต้องการนักบริหารงานวิจัย เข้าไปจัดกระบวนการ แปรความต้องการ ของชาวบ้านให้เป็นโจทย์วิจัย จัดกระบวนการ เพื่อกำหนดกระบวนการ หรือวิธีวิจัย และแปลผลการวิจัย ตลอดจนนำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ซึ่งนักบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องมียุทธศาสตร์เฉพาะ หลายด้าน ที่แตกต่าง ไปจากนักบริหารงานวิจัยโดยทั่วไป

๔) สถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ต้องมีการจัดตั้ง และส่งเสริมความเข้มแข็ง ขององค์กรทั้ง ๓ กลุ่ม ได้แก่ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิจัย และเทคโนโลยี เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นกลไก ในการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น ในการ ส่งเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างฐานความรู้เพื่อท้องถิ่น

๕) นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ควรประกอบด้วย นักวิจัยจากหลายหลายสาขาวิชา หลายพื้นฐานประสบการณ์ แต่มีส่วนที่เหมือนกัน หรือมี เจตนารมณ์ร่วมกันคือ ต้องการเข้ามาอำนวยความสะดวก ให้ชาวบ้านสร้างความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น ของตน

๖) นักวิจัยเชิงทฤษฎี

นักวิจัยเชิงทฤษฎีจะต้องเข้ามาจับภาพรวม ภาพใหญ่ พัฒนาเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นเอง ภายในประเทศ จากข้อมูลท้องถิ่น ซึ่งในขณะนี้แทบจะไม่มีทฤษฎีทางสังคมที่สร้างขึ้นเองภายในประเทศจากข้อมูลท้องถิ่นเลย

๗) ระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยท้องถิ่น

ข้อมูลส่วนหนึ่ง (ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ต้องการ) คือ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วประเทศ ประเด็นที่สำคัญ คือ ความแม่นยำและทันสมัยของข้อมูล จะต้องมีการจัดเก็บและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และมีการประมวลและใช้ข้อมูลในแต่ละท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์

ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทย ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังต้องการการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารจัดการ จึงควรเป็นระบบเปิด ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว เป็นการนำไปสร้างความรู้ เท่ากับว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันพัฒนาระบบนี้ โดยมีเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ คือ “สังคมไทย มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน บนฐานความรู้ และการสร้างความรู้ในทุกส่วนของสังคม”

๖.๓ ความหมายและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภายใต้แนวคิด และหลักการดังกล่าว จึงเกิดคำนิยามใหม่สำหรับงานวิจัยว่าเป็น “กระบวนการ” ที่ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบและถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป นั้นหมายความว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด ตั้งคำถาม การวางแผน และการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถ ใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่างเป็นเหตุ เป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ก็คือ เน้นที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้าน ได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ให้งานวิจัย มีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุมเสวนา ถกเถียง) เป็นเครื่องมือ เพื่อให้คนในชุมชน ได้มี ส่วนร่วม ทั้งกลุ่มชาวบ้าน ครู โรงเรียน เอนจิโอ สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ข้าราชการ หรือกลุ่มคน อื่นๆ ที่จะเข้าร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

๖.๔ ขั้นตอนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community- base research) ถือว่าเป็นงานของคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น ดังนั้นการวิจัยท้องถิ่นจะต้องเน้นให้ชาวบ้านเป็นผู้ระบุปัญหาด้วยตนเอง เป็นผู้ลงมือทำงานวิจัยด้วยตนเอง โดยมีพี่เลี้ยง มีผู้ประสานงาน มีนักวิชาการมาร่วมกันทำงานวิจัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มพลังปัญญา ร่วมกันทั้งคนนอก (พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิชาการและ ผู้ประสานงาน) และคนในท้องถิ่น กล่าวคือมีลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research)นั่นเอง ที่สำคัญต้องพยายามสร้างทีมงานวิจัยในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล วางแผนดำเนินงาน การวิเคราะห์และทดลองปฏิบัติ และทางเลือกในการจัดการต่างๆเพื่อนำไปแก้ปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยชุมชนท้องถิ่นเอง โดยมีขั้นตอนการทำงานวิจัยที่แบ่งได้เป็น๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑. การเตรียมการ เตรียมชุมชน เป็นระยะการเข้าสู่ชุมชน โดยมีการคัดเลือกชุมชน กลุ่ม ประเด็น ปัญหา ที่จะทำงานวิจัย และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนทุกกลุ่ม

ระยะที่ ๒ ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย เป็นขั้นตอนที่ต้องมีการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร การศึกษาบริบทชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของวิธีการที่จะนำมาแก้ปัญหา รวมถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณ ที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผลแต่ละขั้นตอน

ระยะที่ ๓ การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งต้องอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการประชุมสรุปงานทุกครั้ง (สินธุ์ สโรบล, ศรีสักดิ์ วัลลิโกดม, กาญจนา แก้วเทพ และกาญจนา ทองทั่ว. ๒๕๕๒) จากหนังสือ สล่าววิจัยไต้หวัน: ถอดบทเรียน ประสบการณ์ คน ทำงานวิจัยท้องถิ่น

โดยสรุป “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงาน อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็น ว่าข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำ การ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้ว อาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้ กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” คนในท้องถิ่นนั่นเอง

วิธีการนี้เป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ติดยึดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น มุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้ จึงไม่ใช่เครื่องทางวิชาการ ที่จะขอตำแหน่ง ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดา ที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

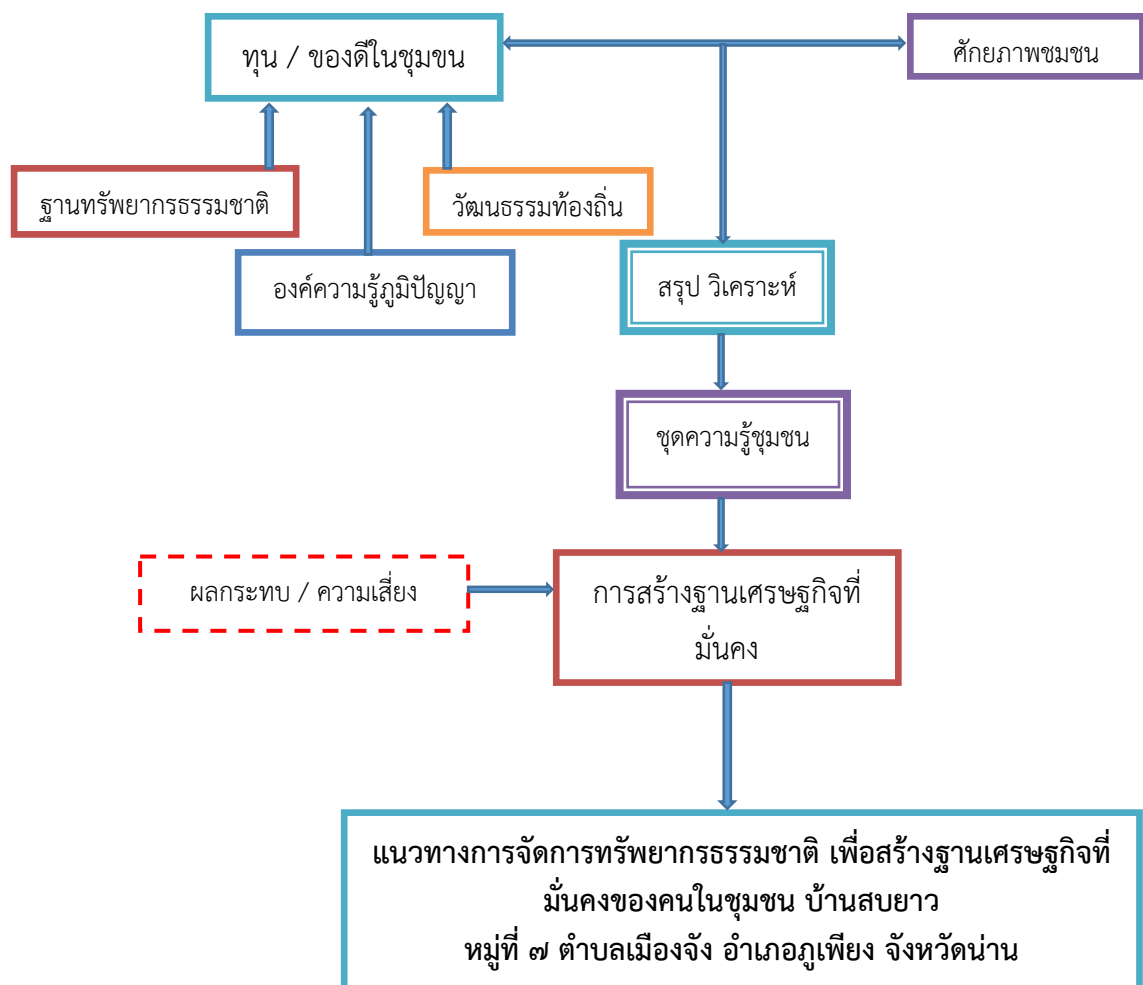
๘) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รุ่งนภา ก้าวี (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านสบยาว ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านสบยาวมีการสืบทอดการอนุรักษ์รักษากันมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ จนถึงช่วงของการวิจัยทำให้ชุมชนได้มีชุดประสบการณ์การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับหนึ่ง สามารถประสานงานกับหน่วยงานองค์กรภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น อักเมื่อน่าน เครือข่ายวังปลาจังหวัดน่าน จากงานวิจัยเรื่องนี้ทำให้เกิดนักอนุรักษ์หน้าใหม่ขึ้นเห็นการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในด้านการอนุรักษ์และสืบทอดการทำงานกับผู้ใหญ่ แต่คนในชุมชนยังเห็นว่าเป็นเรื่องของเยาวชน งานวิจัยเรื่องนี้จึงไม่ได้รับการต่อยอดจากคนในชุมชน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากงานวิจัยระยะแรกสิ้นสุดลงคือ การที่เยาวชนในหมู่บ้านได้ลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรในชุมชนทำให้ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้เกิดทัศนคติที่ดีต่อเยาวชนในชุมชนมากขึ้น

เจตน์ อินสองใจ(๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในลำน้ำมิดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านน้ำมิด ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน พบว่า การจัดการทรัพยากรที่แท้จริงนั้นคนในชุมชนต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งผู้นำชุมชน ชาวบ้าน การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนได้เห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด การดูแลรักษาป่าเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง ไม่ใช่แค่การได้ของออกจากป่าแต่คนในชุมชนยังคิดที่จะสร้างพื้นที่อาหารให้กับสัตว์ป่า แมลง ที่เป็นสิ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน อีกทั้งยังต้องลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น

การปลูกผักจากที่ไม่เคยปลูกก็ต้องหาพื้นที่ในการปลูกเพื่อจะลดภาระค่าใช้จ่าย จากการทำงานวิจัยของบ้านน้ำมิดทำให้เกิดความรู้ใหม่ด้านการจัดการทรัพยากร คือ การสร้างพื้นที่อาหารให้กับคนในชุมชนและสัตว์ที่เป็นอาหารและเป็นแหล่งรายได้ของคนในชุมชนคือ การทำโป่งให้กับสัตว์ปาริมน้ำ การปลูกดอกไม้ริมน้ำให้กับผึ้งป่าได้น้ำหวานกิน การทำบ้านปลาเพื่อให้ปลาได้มีการวางไข่ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการประสานงานกับชุมชนที่มีการบุกรุกพื้นที่เขตป่าเข้ามาหากินในเขตอนุรักษ์ของบ้านน้ำมิดให้เข้าใจถึงกฎกติกาการรักษาป่า ของชุมชนอีกด้วย ทำให้การจัดการทรัพยากรบ้านน้ำมิดเกิดความยั่งยืนและคนสามารถพึ่งพาอาศัยป่าสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ตลอดไป

๙) กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทีมวิจัยจากชุมชนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่านคอยให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

๑. ระยะเตรียมการงานวิจัย

๑.๑ ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน เพื่อรับทราบความเป็นมาของการดำเนินโครงการ และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำเพื่ออะไร ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไรและกระบวนการทำงานเป็นอย่างไร ใครมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ซึ่งคำถามต่างๆ เหล่านี้ถือมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากไม่มีข้อสรุปหรือคำตอบให้กับคนในชุมชน ผลการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวก็ถือว่ามีความล้มเหลว ทั้งในส่วนของการเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนั้นการสร้างโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการตอบข้อซักถามของคนในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการทำงานร่วมกันในอนาคตได้

๑.๒ คัดเลือกทีมวิจัยร่วมจากชุมชนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัย โดยคัดเลือกจากกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจในกระบวนการวิจัยให้เป็นทีมวิจัย

๒. ระยะเวลาดำเนินการ ระยะที่ ๑

กิจกรรมที่ ๑ เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านสบยาว

เป็นเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างคนในชุมชนบ้านสบยาวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัย รับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัย ทั้งในด้านแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องของโครงการวิจัยบ้านสบยาว

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ หอประชุมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้านสบยาว
- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว

- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- เปิดตัวโครงการ โดยให้หัวหน้าโครงการกล่าวเปิดกล่าวเวที สร้างความเข้าใจเนื้อหาโครงการ
- พี่เลี้ยงอธิบายเสริมเนื้อหาโครงการให้ชาวบ้านได้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเวทีงานวิจัย
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปฐพี
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อย

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องเปิดตัวโครงการงานวิจัย การดำเนินงานรวมถึงงบประมาณและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องศึกษาบริบทชุมชน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลต่างๆ ในทุกด้านของชุมชนอย่างละเอียด

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ค่อยชัดเจน
- ชาวบ้านบางส่วนยังติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพทางการเกษตร
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
 - การรับทราบปัญหาในแต่ละเวที
 - ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัย

- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การประสานงานให้ผู้เข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมในทุกเรื่อง
 - ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ดี
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ
 - การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้
 - ยังไม่มีความเข้าใจในการบันทึกข้อมูล
- **ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**
 - จัดเวลาทำกิจกรรมให้ตรงกับชาวบ้าน
 - เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
 - เตรียมผู้บันทึกข้อมูล
- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**
 - นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
 - ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
 - การเตรียมข้อมูลของกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๒ อบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูล การใช้เครื่องมือ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยบ้านสบยาว ให้มีประสิทธิภาพ และกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้งานวิจัยชุมชนบ้านสบยาวบรรลุวัตถุประสงค์

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยบ้านสบยาว ให้มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา
- รับฟังการบรรยายจากวิทยากร เรื่องการสำรวจป่าอย่างง่าย และอธิบายวิธีการวัดและการจดบันทึก
- ทำการวัด ตีช่อง และบันทึกข้อมูลโดยมีปราชญ์ชาวบ้านที่รู้เรื่องต้นไม้ในป่ามาให้ความรู้ร่วม
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งต่อไป

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การสำรวจพื้นที่จริง ปฏิบัติจริง
- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในสมุด
- จดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องการพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยบ้านสบยาวให้มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้งานวิจัยชุมชนบ้านสบยาวบรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังเป็นการเติมเต็มความรู้การสำรวจป่าและการวัดปริมาณต้นไม้ โดยวิทยากรจาก ทสจ.น่าน

บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องศึกษาและสำรวจฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

๗. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลต้องละเอียด ชัดเจน
- ทีมวิจัยบางคนติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การใช้ความสามารถของเยาวชนเข้ามาช่วยในการทำงานร่วมกับนักวิจัยทำให้ได้ข้อมูลมากขึ้น
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย
- การสำรวจป่าต้องใช้ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เข้ามาช่วย
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาปรับใช้ในเวทีต่อไป

● สิ่งที่ได้ทำดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและทีมเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

● สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- เนื้อหา/ข้อมูลบางเรื่องทีมวิจัยยังไม่เข้าใจละเอียด
- การบันทึกข้อมูลทุกครั้งต้องละเอียด
- การเตรียมความพร้อมในการเตรียมอุปกรณ์ การเดินทาง
- ผู้เข้าร่วมยังมีน้อย

- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ทีมวิจัยต้องเสียสละ
 - เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
 - เตรียมผู้บันทึกข้อมูล/คนรวบรวมเอกสาร
 - เตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม และมีการประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้านไว้ก่อน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของตัวเองตลอดเวลา
 - เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
 - จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

กิจกรรมที่ ๓ ศึกษาบริบทชุมชนเกี่ยวกับการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและจัดเวทีระดมความคิดเห็นร่วมกัน โดยทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านร่วมกันออกแบบเครื่องมือ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากทราบข้อมูลของหมู่บ้านเกี่ยวกับฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของคนในชุมชน

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- คนในชุมชนที่มีความรู้ในแต่ละเรื่อง
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมตามความถนัดของแต่ละคน แจกโจทย์ในการพูดคุยให้แต่ละกลุ่ม
- จัดบันทึกลงในกระดานขลุ่ย
- นำเสนอการพูดคุยในกลุ่มย่อย
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- ร่วมรับประทานอาหาร
- ถอดบทเรียน

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดานปฐพี
- จัดบันทึกลงในสมุด
- แบ่งกลุ่มย่อย
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติชุมชน สภาพพื้นที่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากร คราวเรือน อาชีพ วิถีชีวิต ศาสนา การปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องการประชุมประจำเดือนที่มิจัยบ้านสบยาว

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบันและไม่ค่อยชัดเจน
- ชาวบ้านบางส่วนยังติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- การรับทราบปัญหาในแต่ละเวที
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัย

● สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
- การเตรียมความพร้อมในทุกเรื่อง
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- การเข้าถึงชาวบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลที่แม่นยำ

● สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้
- ยังไม่มีความเข้าใจในการบันทึกข้อมูล

● ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้ตรงกับชาวบ้าน

- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
- เตรียมผู้บันทึกข้อมูล
- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**
 - นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
 - ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
 - เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
 - จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

กิจกรรม ศึกษาริบทชุมชนครั้งที่ ๒

๙. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

จะได้ทราบข้อมูลของหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน เช่น ฐานข้อมูลชุมชน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การปกครอง เศรษฐกิจ สภาพสังคมและอาชีพ

๑๐. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอยะผิง จังหวัดน่าน

วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๑๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.
- กลุ่มชาวบ้าน

๑๒. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการประสาน/สัมภาษณ์ข้อมูล
- ประสานงานเป้าหมายผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- แบ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบการเก็บข้อมูล
- พุดคุยซักถามข้อมูลแต่ละกลุ่ม
- นำเสนอข้อมูลที่ได้แต่ละกลุ่ม
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ร่วมรับประทานอาหาร
- สรุปเวที

๑๓. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรู๊ฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด

- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันตามหัวข้อที่กำหนดไว้

๑๔. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นการศึกษาบริบทของชุมชนเพื่อจะได้ทราบข้อมูลของหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน เช่น ฐานข้อมูลชุมชน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การปกครอง เศรษฐกิจ สภาพสังคมและอาชีพ

๑๕. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไป จะมีการนัดกันอีกครั้งเมื่อว่างจากงานหลัก

๑๖. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ข้อมูลบางอย่างยังไม่ชัดเจน ซึ่งต้องศึกษาเพิ่มเติม
- ชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีไม่ครบ
- การบันทึกข้อมูลยังไม่ค่อยละเอียด

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

๑) สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม(กลุ่มย่อย)
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- การจัดเวทีต้องได้ผู้ที่มีความรู้แต่ละเรื่องอย่างเข้าใจและสามารถเล่าได้
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัย

๒) สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
- การเตรียมความพร้อมในเรื่องหัวข้อการเก็บข้อมูล
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- การเข้าถึงชาวบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลที่แม่นยำ

๓) สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ
- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด

๔) ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้ตรงกับชาวบ้านว่าง
- เตรียมเนื้อหาที่จะซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลให้พร้อม
- เตรียมผู้บันทึกข้อมูล

๕) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้เข้าร่วมอย่างพร้อมเพรียง
- เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
- จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

กิจกรรมที่ ๔ ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์รายได้กับทรัพยากรธรรมชาติ/ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องถึงความสัมพันธ์ว่า เหตุใดถึงได้รายได้เพิ่ม เหตุใดรายได้ถึงลดลง (จากทรัพยากรธรรมชาติ)

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

เพื่อดูรายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ารายได้ของอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐น. - ๑๖.๐๐น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน
- ทีมวิจัย
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- จัดเตรียมการแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- สัมภาษณ์ชาวบ้าน
- พี่เลี้ยงอธิบายเนื้อหาโครงการ
- รับฟังข้อเสนอแนะ
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัย
- สรุปงานวิจัย

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลทุกคน
- บันทึกเวทีลงบนกระดานขรุขระ
- ใช้แบบสัมภาษณ์
- จัดบันทึกเวทีร่วมกิจกรรมบนสมุด

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

ได้ศึกษาการมีรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันมากเพียงใดระหว่างรายได้ที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติในอดีตและปัจจุบัน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินการครั้งต่อไปสรุปวิเคราะห์ข้อมูลปัญหา/ความเสี่ยง/โอกาส

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ชาวบ้านบางส่วนติดภารกิจส่วนตัว
- อภิปรายเนื้อหายังไม่ชัดเจนและครอบคลุม

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - ทำงานกันเป็นทีม
 - แบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
 - รับทราบถึงปัญหา
- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - ประสานงานให้ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
 - ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตัวเองได้ดี
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำไม่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การเข้าร่วมกิจกรรมไม่ตรงกันของชาวบ้าน
 - ชาวบ้านขาดความเข้าใจในการร่วมกิจกรรม
 - การอธิบายเนื้อหาไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวัง
- **ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**
 - เวลาในการทำกิจกรรมให้ตรงกับที่ชาวบ้านว่างงาน
 - อธิบายถึงการทำการกิจกรรมให้ชาวบ้านเข้าใจถึงการทำการกิจกรรมครั้งนี้
 - ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้ก่อนการสัมภาษณ์
- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**
 - ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
 - ประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้าร่วมโครงการรู้ล่วงหน้า
 - เตรียมข้อมูลกิจกรรมที่จะสัมภาษณ์

กิจกรรมที่ ๕ ถอดบทเรียนการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่เอื้อต่อเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

คนในชุมชนบ้านสบยาวทุกคนต้องรับรู้ถึงสิ่งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและสามารถนำมาเป็นรายได้และเกิดประโยชน์กับชุมชนให้มากที่สุด

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกงเพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๒.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน
- ทีมวิจัย
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนที่กำหนด
- จัดบันทึกผลการดำเนินงาน
- สรุปงานที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงกระดาษ
- บันทึกลงสมุด
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการวิจัย การดำเนินงานจนถึงงบประมาณ ต้องให้ผู้มีส่วนร่วมมีความเข้าใจตรงกัน ไปในทิศทางเดียวกัน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องศึกษารายได้ที่เกิดจากทรัพยากร

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบัน
- การอธิบายเนื้อหายังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจและประสบการณ์

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งหน้าที่
 - การรับทราบปัญหา
- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**

- ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนไม่ตรงกัน
- คนในชุมชนขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม
- ไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ให้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง
 - การเตรียมข้อมูลของกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๒ ถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วน ที่นำไปสู่การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทราบข้อมูลการดำเนินงานของชุมชน วางแผนงานการทำวิจัย

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอยะผิง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น.- ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ทีมพี่เลี้ยง จาก สกว.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมสถานที่ให้พร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในการบันทึกข้อมูล
- ทีมพี่เลี้ยง พุดคุยชี้แจง แลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นกับทีมวิจัย

การจัดกิจกรรม

- ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัย นั่งล้อมวงเพื่อระดมความคิดเห็น ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของชุมชน
- ทีมพี่เลี้ยงอธิบายกระบวนการถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน
- ระดมความคิดเห็นในการดำเนินงาน
- สรุปกระบวนการในการดำเนินงานของชุมชน

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- กระดาษบรูฟ กระดาน ปากกาหมึกสี
- ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น บันทึกลงบนกระดาษบรูฟ
- สรุปข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

- สถานการณ์ชุมชน – ระดับปรากฏการณ์/ระดับสถิติ/ระดับโครงสร้าง
- ทบทวนฐานทุนเดิม, ศักยภาพการบริหารจัดการทรัพยากร(อดีต-ปัจจุบัน) รายได้ที่มาจาก ทรัพยากร
- ดิน/น้ำ/ป่า รวบรวมชุดความรู้ท้องถิ่น แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

ระยะที่ ๑ บริบทชุมชน รายได้จากทรัพยากร ถอดบทเรียนการอนุรักษ์ทรัพยากร ถอดบทเรียนการบริหารงานชุมชน ความสัมพันธ์ คน – ทรัพยากร องค์ความรู้ท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทรัพยากร สรุปวิเคราะห์ วางแผนปฏิบัติการ

ระยะที่ ๒ แผนปฏิบัติการ เชื่อมโยงหน่วยงาน/ต่อยอด ศึกษาดูงาน ทดลองปฏิบัติการ การเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร สรุป/วิเคราะห์ ถอดบทเรียน ชุดความรู้ท้องถิ่น

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

- ทีมวิจัยเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานของชุมชน

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
- แกนนำชุมชนเข้าร่วมเวติน้อย
- มอบหัวข้อกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมในการระดมความคิดเห็น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งหน้าที่ กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการดำเนินงานของชุมชน

● สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- กระบวนการกลุ่ม
- การแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย
- ทีมวิจัยรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง

● สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- ทีมวิจัยบางท่านไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากภารกิจด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร
- ทีมวิจัยบางส่วนยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการดำเนินงาน

● ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร

- ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
- แกนนำชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทให้มากกว่าเดิม

● ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

- ทีมวิจัยควรมีความรับผิดชอบต่อการกระบวนการวิจัย โดยให้มาร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด
- มอบหัวข้อกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมในการระดมความคิดเห็นล่วงหน้า

กิจกรรมที่ ๗ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว กับการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากให้ชาวบ้าน บ้านสบยาวตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้รับรู้และเข้าใจงานวิจัยชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ทีมวิจัย สกว.
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- ทีมงานวิจัยแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวทีวิจัยแต่ละเวที
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวข้อง
- เตรียมอาหารสำหรับผู้เข้าร่วมเวทีวิจัย

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- หัวหน้าทีมวิจัยชี้แจงความเป็นมา เนื้อหาของโครงการ ความคาดหวังในกิจกรรมที่จัดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยให้ไปสู่จุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังและขอความร่วมมือผู้เข้าร่วมเวทีได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกครั้ง
- รับประทานอาหารร่วมกัน
- แบ่งกลุ่มทีมวิจัยรับผิดชอบกลุ่มเป้าหมายชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกการจัดกิจกรรมในแต่ละเวทีลงในกระดาษปรู๊ฟ
- จัดบันทึกลงในสมุดโน้ต
- กระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้ร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อย

๖. เนื้อหา ความรู้ในการจัดกิจกรรม

- เนื้อหาในการจัดกิจกรรมเป็นเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปฏิทินการผลิต ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินการเกษตรและระบบเศรษฐกิจจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อไป

การดำเนินงานครั้งต่อไปเรื่องศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๘. ปัญหา อุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- คณะที่ม่วิจัยบางคนติดภารกิจ ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบกระบวนการแต่ก็เรียนรู้จากทีมวิจัยในครั้งต่อไป
- ชาวบ้านผู้เข้าร่วมเวทีบางส่วนติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- เนื้อหาการทำวิจัยบางอย่างยังไม่ชัดเจน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - มีการทำงานเป็นทีม
 - แต่ละคนทราบบทบาทหน้าที่ของตัวเอง
 - ได้ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชน
 - ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการการทำวิจัย
- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - ความพร้อมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม
 - ชาวบ้านให้ความร่วมมือ
 - ทีมวิจัยทราบบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - ความพร้อมเพียงของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรม
 - การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด
- **ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**
 - บันทึกข้อมูลให้ครอบคลุมเนื้อหาในการจัดเวที
 - จะจัดสรรเวลาให้ตรงกับความต้องการของชุมชน
 - เตรียมเนื้อหาให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น
- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**
 - ทีมงานวิจัยต้องพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอในเรื่องการสืบค้นและถ่ายทอดข้อมูลเพื่อผู้ร่วมเวทีจะได้เข้าใจง่ายขึ้น
 - เตรียมข้อมูลการจัดเวทีให้ชัดเจน

กิจกรรมที่ ๔ ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตถึงปัจจุบัน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมเวทีได้มีความรู้หลากหลายจากการค้นคว้า สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกด้าน

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ทีมวิจัย
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง (สกว)

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามกลุ่ม
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนที่กำหนด
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดาชบุรีฟ/สมุด
- สรุปงานที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- แบ่งกลุ่มย่อย
- ล้อมวงคุย ซักถามข้อมูล
- บันทึกลงกระดาชบุรีฟ
- บันทึกลงสมุด
- นำเสนอต่อเวที
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมงาน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการวิจัยเป็นการศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของคนในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนไม่หลงลืมว่ายังมีสิ่งที่ควรค่าแก่การรักษาและสามารถนำมาเป็นสิ่งที่สร้างเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องศึกษาและสำรวจฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบัน
- การอธิบายเนื้อหายังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจและประสบการณ์ในการบันทึก

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนไม่ตรงกัน
 - คนในชุมชนขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม
 - ไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย
- ถ้าจะทำได้ดียิ่งขึ้นต้องทำอะไร
 - ให้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง ในด้านการทำงานร่วมกัน ต้องเสียสละต่อการทำงานส่วนรวม
 - การเตรียมข้อมูลของกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๔ ศึกษาและสำรวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยศึกษาและสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เพื่อได้ข้อมูลประกอบการทำวิจัยที่ถูกต้อง แม่นยำ

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบาย (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง (สกว)
- ชาวบ้าน

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์

- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย รับผิดชอบในการสำรวจข้อมูล

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดาชบุรีฟ/สมุด
- สรุปกิจกรรมที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การเดินสำรวจทรัพยากร
- บันทึกลงกระดาชบุรีฟ
- บันทึกลงสมุด
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน/ผู้เข้าร่วมเวที

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการงานวิจัย ศึกษาและสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าเพื่อได้ข้อมูลประกอบการทำวิจัยที่ถูกต้อง แม่นยำ

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องประชุมประจำเดือนทีมวิจัย

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด
- การอธิบายเนื้อหายังไม่ครอบคลุมบางประเด็น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ร่วมกับทีมปราชญ์ชาวบ้าน
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การเตรียมความพร้อม
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การบันทึกข้อมูลให้ละเอียดกว่าเดิม
 - การตรงต่อเวลาของทีมวิจัยบางท่าน
- ถ้าจะทำได้ดียิ่งขึ้นต้องทำอะไร
 - ให้ความสนใจกับผู้เข้าร่วมเวที
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน เป็นรูปธรรม
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ต้องมาให้เร็วกว่าชาวบ้าน

กิจกรรมที่ ๑๐ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและได้ข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิจัยที่ถูกต้อง แม่นยำ

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบาย (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง (สกว)

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนด
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดาชบุรีฟ/สมุด
- สรุปกิจกรรมที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- แบ่งกลุ่มย่อย
- พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ
- สังเกตสภาพการเปลี่ยนแปลง
- เครื่องมือ Time line
- บันทึกลงกระดาชบุรีฟ
- บันทึกลงสมุด
- นำเสนอต่อผู้เข้าร่วม
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เป็นการประสบการณ์การดำรงชีวิต ความเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน แนวทางการแก้ไขที่ผ่านมาและได้ข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิจัยที่ถูกต้อง แม่นยำ ซึ่งสามารถนำไปเผยแพร่ได้ในอนาคต

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องศึกษาและสำรวจฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด
- การอธิบายเนื้อหายังไม่ครอบคลุมบางประเด็น
- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การบันทึกข้อมูลและกระบวนการจัดเวทียังไม่ละเอียดและสมบูรณ์เพียงพอ
 - การตรงต่อเวลาของทีมวิจัยบางท่าน
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ให้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเองให้เป็นแบบอย่างในการทำงานหน้าหมู่
 - ทีมวิจัยควรมีการศึกษาข้อมูลการทำงานมาล่วงหน้า

กิจกรรมที่ ๑๑ สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

- ทราบข้อมูลปัญหา ความเสี่ยง และโอกาส ของทรัพยากรธรรมชาติที่จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชนบ้านสบยาว

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น.- ๑๖.๓๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ชาวบ้านบ้านสบยาว
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว

- ทีมพี่เลี้ยง จาก สกว.
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมสถานที่ให้พร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในการบันทึกข้อมูล
- เตรียมคนซักถาม

การจัดกิจกรรม

- กำหนดหัวข้อออกเป็น ๕ หัวข้อ ได้แก่
 - จากข้อมูลที่เห็น พืช/อาหารจากการผลิต มีอะไรที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้เพิ่มเติมได้บ้าง?
 - พืชอาหารจากป่า/ทรัพยากรธรรมชาติ มีอะไรที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้บ้าง?
 - พืชอาหารอะไรที่เราควรเข้าไปสำรวจเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน
 - แนวทางในการเพิ่มปริมาณอาหาร/พืช ที่มีอยู่
 - ความเสี่ยงที่จะเกิดกับพืช/อาหาร แต่ละชนิด มีอะไรบ้าง
- ทีมพี่เลี้ยงแบ่งกลุ่มย่อยตามหัวข้อที่ได้รับ เพื่อระดมความคิดเห็น
- ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาอภิปรายเนื้อหาจากการวิเคราะห์ร่วมกัน
- สรุปข้อมูลปัญหา ความเสี่ยง โอกาสร่วมกัน

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- กระดาษบรูฟ กระดาน ปากกาหมึกสี
- ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น บันทึกลงบนกระดาษบรูฟ
- ตัวแทนกลุ่มย่อยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

- กำหนดหัวข้อ ๕ หัวข้อ เนื้อหาดังนี้
 - จากข้อมูลที่เห็น พืช/อาหารจากการผลิต มีอะไรที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้เพิ่มเติมได้บ้าง?
หน่อ กล้วย ไม้ไผ่ หม่อน ผลไม้ตามฤดู ยางพารา
 - พืชอาหารจากป่า/ทรัพยากรธรรมชาติ มีอะไรที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชนได้บ้าง?
- ชิงชัน ไข่มดแดง น้ำผึ้ง หน่อไม้ เห็ด ผักหนาม ผักกูด หวาย ปลา ไก่ เต้า ไม้ไผ่ กังต่อ
 - พืชอาหารอะไรที่เราควรเข้าไปสำรวจเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน เห็ด ชัน หน่อไม้ ป่าไผ่
 - แนวทางในการเพิ่มปริมาณอาหาร/พืช ที่มีอยู่
 - เพิ่มกฎกติกา ช่วยกันอนุรักษ์ ไม่ใช้สารเคมี ไม่เผาป่า ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาอาหาร ขยายเขตทำแนวกันไฟ

- ความเสี่ยงที่จะเกิดกับพืช/อาหาร แต่ละชนิด มีอะไรบ้าง
 - การเผาป่า การใช้สารเคมี การเก็บที่ไม่ถูกวิธี คนนอกพื้นที่มาเก็บ คนในพื้นที่พาคนนอกเข้ามาเก็บ ภัยธรรมชาติ โรคพืชที่เกิดจากธรรมชาติ

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

- ทีมวิจัยเข้าถึงข้อมูลปัญหา ความเสี่ยง โอกาส พืช-อาหาร จากป่า/ทรัพยากรธรรมชาติ

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนติดภาระส่วนตัว เช่น เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร
- ชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนไม่เข้าใจกระบวนการ และออกความคิดเห็นได้น้อย
- ให้มีแกนนำชุมชนมามีส่วนร่วมในกระบวนการ หลายๆ คน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งหน้าที่ กระบวนการกลุ่ม
 - ข้อมูลปัญหา ความเสี่ยง โอกาส พืช-อาหาร จากป่า/ทรัพยากรธรรมชาติ
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - กระบวนการกลุ่ม
 - การแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย
 - ทีมวิจัยรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง
- สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำไม่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมติดภารกิจส่วนตัวเป็นส่วนมาก
 - ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน
 - ข้อมูลที่ได้เกิดจากการชี้แนะของทีมพี่เลี้ยง แทนที่ควรเกิดจากกระบวนการคิดของชาวบ้านเอง
- ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร
 - ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
 - แกนนำชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทให้มากกว่าเดิม
- ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป
 - จัดสรรเวลาให้ไม่ตรงกับภารกิจของชาวบ้านส่วนใหญ่
 - มอบหัวข้อกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมในการระดมความคิดเห็นล่วงหน้า

กิจกรรมที่ ๑๒ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อน (แลกเปลี่ยนด้านการจัดการทรัพยากร) สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) และป่าชุมชนบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง (สกว)

๓. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย รับผิดชอบนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในสมุด
- บันทึกลงในกระดานสรุป
- สรุปกิจกรรมในเวที

๔. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงสมุด
- บันทึกลงในกระดานสรุป
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน

๕. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการงานวิจัย ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อน (แลกเปลี่ยนด้านการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งพืช/อาหาร)

- จากการผลิต เช่น พืชผักสวนครัว ยางพารา ไม้ไผ่ มะม่วงหิมพานต์ หม่อน มะม่วง เงาะ ลำไย ลิ้นจี่ ข้าว
- จากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ฝรั่ง ชิงชัน กัง ไข่มดแดง หวาย ตอ ไถ

๖. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

๗. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด/ไม่เก็บข้อมูลให้ดี
- ทีมวิจัยบางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในเวที

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีมมีการปรึกษาหารือ
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การเตรียมความพร้อม
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ดีกว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ผู้เข้าร่วมเวทีที่เป็นนักวิจัยมีน้อยลงกว่าเดิมเนื่องจากการกิจส่วนตัว
 - การตรงต่อเวลาของทีมวิจัยบางท่าน
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ทีมวิจัยควรศึกษาข้อมูลเวทีต่อไปไว้มาก่อน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจทีมวิจัยก่อน
 - ทีมวิจัยต้องเสียสละเวลา
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง รู้จักเรียนรู้และมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา
 - การเตรียมข้อมูลในทุกเวทีต้องชัดเจน และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบให้เป็นปัจจุบัน

กิจกรรมที่ ๑๓ สรุปผลการดำเนินงานระยะที่ ๑ และจัดเวทีรายงานความก้าวหน้าให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวทีเรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัยระยะที่ ๒ ต่อไป

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- คนในบ้านสบยาว
- ทีมวิจัย
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอ

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- หัวหน้าทีมวิจัยกล่าวเปิดเวที สร้างความเข้าใจเนื้อหาโครงการ

- ทีมวิจัยนำเสนอและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- ร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเวทีงานวิจัยในระยะที่ ๒ ต่อไป

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรีฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวทีเรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัยระยะที่ ๒ ต่อไป

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องจัดทำรายงานความก้าวหน้า

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังต้องเรียบเรียงคำพูดให้เข้าใจง่าย
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- ได้ทราบผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะ/ปัญหาที่ต้องแก้ไข
- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

● สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การเตรียมความพร้อมในส่วนที่แต่ละคนรับผิดชอบ
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

● สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำไม่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้

● ถ้าจะทำได้ดียิ่งขึ้นต้องทำอย่างไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้เอื้อต่อผู้เข้าร่วมเวที
- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม

● ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน

- เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
- จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

กิจกรรมที่ ๑๔ ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการ เพื่อหารือและนำเสนอกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานระยะที่ ๒

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อน (แลกเปลี่ยนด้านการจัดการทรัพยากร)

๒. สถานที่

ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) และป่าชุมชนบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ครู กศน.
- พี่เลี้ยง (สกว)
- ทีมวิจัย

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย รับผิดชอบนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในสมุด
- บันทึกลงในกระดานขบรูฟ
- สรุปกิจกรรมในเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงสมุด
- บันทึกลงในกระดานขบรูฟ
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการวิจัย ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อน (แลกเปลี่ยนด้านการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งพืช/อาหาร

- จากการผลิต เช่น พืชผักสวนครัว ยางพารา ไม้ไผ่ มะม่วงหิมพานต์ หม่อน มะม่วง เงาะ ลำไย ลิ้นจี่ ข้าว
- จากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ผัก ชิงชัน กัง ไข่มดแดง หวาย ตอ ไถ

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่งนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด/ไม่เก็บข้อมูลให้ดี
- ทีมวิจัยบางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในเวที

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

๑) สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีมมีการปรึกษาหารือ
- การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
- การรับทราบ/รับฟังปัญหา/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒) สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การเตรียมความพร้อม
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

๓) สิ่งที่ดีกว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การบันทึกข้อมูลให้ละเอียดกว่าเดิม
- การตรงต่อเวลาของทีมวิจัยบางท่าน

๔) ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- ทีมวิจัยควรศึกษาข้อมูลเวทีต่อไปไว้มาก่อน
- มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจทีมวิจัยก่อน
- ทีมวิจัยต้องเสียสละเวลา

๕) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง รู้จักเรียนรู้และมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา
- การเตรียมข้อมูลในทุกเวทีต้องชัดเจน และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบให้เป็นปัจจุบัน

กิจกรรมที่ ๑๕ สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ ๑

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวที เรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัยระยะที่ ๒ ต่อไป

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอตามหัวข้อที่รับผิดชอบ

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- หัวหน้าทีมวิจัยกล่าวเปิดเวที สร้างความเข้าใจการรายงานความก้าวหน้า
- ทีมวิจัยนำเสนอและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเวทีงานวิจัยในระยะที่ ๒
ต่อไป

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรีฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวที เรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัยระยะที่ ๒ ต่อไป

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องการจัดนิทรรศการงานวิจัย

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังต้องเรียงเรียงคำพูดให้เข้าใจง่าย
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

๑) สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- ได้ทราบผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะ/ปัญหาที่ต้องแก้ไข
- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

๒) สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การเตรียมความพร้อมในส่วนที่แต่ละคนรับผิดชอบ
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

๓) สิ่งที่ดีกว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาบางหัวข้อยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้

๔) ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้เอื้อต่อผู้เข้าร่วมเวที
- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม

๕) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
- เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
- จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

กิจกรรมที่ ๑๖ แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทำให้มีความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อนำมาพัฒนาตนเองและทีมงานวิจัยในการทำงานเกี่ยวกับการวิจัยของบ้านสบยาวให้ประสบความสำเร็จ

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา ๐๙.๐๐ น.- ๑๖.๓๐ น.

ณ ลานกิจกรรมบ้านบ่อหลวง ตำบล บ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยงจาก สกว. น่าน
- ตัวแทนจากหน่วยงานอื่นๆ

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ประธานแจ้งทีมงานวิจัยรับทราบเกี่ยวกับหมายกำหนดการการจัดนิทรรศการ
- คัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรม
- เตรียมพาหนะในการเดินทาง
- จัดหางบประมาณในการใช้จ่ายในงานครั้งนี้

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- ประธานกล่าวเปิดงานและการแสดงของเยาวชนจาก อ.ทุ่งช้าง
- ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเสนอผลงานที่ประสบความสำเร็จสนทนาซักถามปัญหาต่างๆ
- พักรับประทานอาหารกลางวัน
- ตัวแทนจาก สกว.น่านและทีมวิจัย พูดเรื่องงานวิจัยกันได้ ทรัพยากรธรรมชาติ อาหารจากป่า การจัดการน้ำ เกษตรอินทรีย์ หลักสูตรมาภิบาล

- การจับฉลากจากหมายเลขลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม รางวัลมาจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิจัยต่างๆ บริจาค
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การบันทึกกิจกรรม
- การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการสนทนาซักถาม

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

ความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม ได้เข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในเรื่องต่างที่ผู้วิจัยได้นำมาพูดในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของทีมนักวิจัยบ้านสบยาว

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการนำตัวอย่างที่ดีๆเพื่อมาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานวิจัยของชุมชนต่างๆและเป็นผลดีในการดำเนินงานครั้งต่อไป

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ระยะทางห่างไกลกันมาก
- สถานที่คับแคบ
- การจับรางวัลนานเกินไป

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

๑) สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- เห็นกระบวนการทำงานของนักวิจัยรุ่นพี่ เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยเพิ่มขึ้น

๒) สิ่งที่ได้ดีจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- อาหารกลางวัน
- การจัดกิจกรรมตามขั้นตอน

๓) สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- สถานที่คับแคบ
- การจับรางวัลนานเกินไป

๔) ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- สถานที่กว้างกว่าเดิม
- การเดินทางสะดวกสบาย
- การจับฉลากควรใช้เวลาอันน้อยกว่านี้

๕) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- จัดสถานที่ให้เหมาะสม
- การเดินทางสะดวกสบาย
- งดการจับรางวัล

แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัย ครั้งที่ ๒ การจัดนิทรรศการงานวิจัย

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมนักวิจัยแต่ละทีมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อเป็นการพัฒนาทีมนักวิจัยแต่ละทีม

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

ณ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดน่าน (กศน.จ. น่าน)

วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๖.๓๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- นักวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.
- พี่เลี้ยงจาก สกว. น่าน
- ตัวแทนจากหน่วยงานอื่นๆ

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมวางแผนการจัดนิทรรศการ
- จัดหา วัสดุอุปกรณ์ และวัสดุติดในการจัดนิทรรศการ
- จัดผู้เข้าร่วมกิจกรรมและพาหนะในการเดินทาง
- แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน รับเอกสารแจก
- พิธีเปิดโดยนายก อบจ. น่าน
- การแสดงของเยาวชนจาก อำเภอทุ่งช้าง
- ผอ. กองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจ.น่าน พบปะทีมวิจัย จ. น่าน
- รับประทานอาหารว่าง
- แบ่งกลุ่มสนทนาซักถามกลุ่มวิจัยเก่าและใหม่
- รับประทานอาหารกลางวัน
- จัดกลุ่มใหญ่สนทนาซักถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยที่ผ่านมาและกำลังเริ่มต้นใหม่
- แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- เติมเต็มกระบวนการทำงานวิจัยร่วมกับพื้นที่อื่น

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยและประโยชน์ของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น ที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวมและตนเอง

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การมีงานวิจัยในหมู่บ้านทำให้เราเกิดความรู้ในเรื่องต่างๆภายในหมู่บ้านของตนเองอย่างถ่องแท้แล้วสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆได้อย่างถูกต้อง

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- แต่ละทีมแลกเปลี่ยนกันยังไม่ละเอียดและไม่ครบทุกทีม
- มีเวลาน้อย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - ขั้นตอนการวิจัย
 - การทำงานเป็นทีม
 - ประโยชน์ของงานวิจัย
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - พิธีเปิด
 - การจัดนิทรรศการ
 - การจัดสถานที่
- สิ่งที่ยังทำไม่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
ในเรื่องอาหารไม่ทั่วถึงได้เป็นบางอย่าง และการนำอาหารที่เป็นน้ำมาร่วมมีปัญหาเรื่องการเดินทาง
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
เน้นในเรื่องอาหารควรทำจุดเดียวที่สะดวกต่อการขนส่งและได้รับประทานอย่างทั่วถึงกัน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - จัดทำอาหารจุดเดียว
 - ควรมีบุคคลภายนอกมาร่วมงานมากกว่านี้

กิจกรรมที่ ๑๗ ประชุมประจำเดือนทีมวิจัยบ้านสบยาว จำนวน ๔ ครั้ง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัยและร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- หัวหน้าโครงการกล่าวเปิดเวที พร้อมชี้แจงวาระการประชุม สร้างความเข้าใจเนื้อหาโครงการ
- ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัย
- วางแผนการทำงาน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- เสนอแผนงานวิจัย
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรีฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของทีม

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องการปรึกษาหารือสถานการณ์งานวิจัยและร่วมวางแผนการดำเนินงานวิจัย

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องงานวิจัยภายในชุมชน

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การมาร่วมเวทีของทีวิจัยซ้ำเนื่องจากติดภารกิจอย่างอื่น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานต้องแบ่งเวลาที่เป็น
 - การมีจิตอาสาในการทำงาน
- สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ทีมงาน ทำงานโดยให้อีกสกันและรับรู้ปัญหาของทีม
- สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การแสดงความคิดเห็นของทีมบางคน ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร
 - ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวที
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - ในการจัดเวทีทุกครั้งให้แจ้งล่วงหน้า เพื่อทีมวิจัยบางคนติดภารกิจ

๓. การดำเนินการวิจัย ระยะที่ ๒

กิจกรรมที่ ๑ กำหนดแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เป็นเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างคนในชุมชนบ้านสบยาวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัย รับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัย ทั้งในด้านแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องของโครงการวิจัยบ้านสบยาว

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้านสบยาว
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยในระยะที่ ๑ ที่ผ่านมามีเกี่ยวกับปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ของทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมการวิจัย เพื่อนำมาแก้ปัญหในการทำงานในระยะที่ ๒ ต่อไป
- ทีมวิจัยอธิบายเสริมเนื้อหาโครงการให้ชาวบ้านได้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเวทีงานวิจัยรวมถึงคนในชุมชน
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรู๊ฟ
- ระดมความคิดเห็น การร่างของตกลงร่วมกัน มอบหมายบทบาทหน้าที่การทำงานให้นักวิจัย
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการทำงานวิจัยของบ้านสบยาว การดำเนินงานรวมถึงงบประมาณและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องการประชุมประจำเดือน เพื่อให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการทำงานวิจัยในระยะที่ ๒

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ค่อยชัดเจน
- ชาวบ้านบางส่วนยังติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพทางการเกษตร
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์. ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- การรับทราบปัญหาในแต่ละเวที
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัย

● สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การประสานงานให้ผู้เข้าร่วมโครงการ
- การเตรียมความพร้อมในทุกเรื่อง
- ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ดี

● สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ
- การสร้างข้อตกลงร่วมกันกับชาวบ้านยังไม่เป็นไปตามคาด เนื่องจากการอธิบายที่ยังไม่ชัดเจน จึงต้องใช้ทีมที่มีความเป็นผู้นำทางธรรมชาติขึ้นมาสร้างความเข้าใจอีกครั้ง
- ยังไม่มีความเข้าใจในการบันทึกข้อมูล

● ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้ตรงกับชาวบ้านว่าง
- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
- เตรียมผู้บันทึกข้อมูล

● ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
- การเตรียมข้อมูลของกิจกรรมให้ชัดเจน
- สรุปเวที

กิจกรรมที่ ๒ ประชุมประจำเดือน ครั้งที่ 1

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยบ้านสบยาว ให้มีประสิทธิภาพ และกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา
เพื่อให้งานวิจัยชุมชนบ้านสบยาวบรรลุวัตถุประสงค์

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยบ้านสบยาว ให้มี
ประสิทธิภาพ และกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา
- รับฟังการบรรยายจากตัวแทนของ สกว. เกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินการงานวิจัยในระยะที่ ๒ ขอ
เลื่อนเวลาไปจนถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ การจดบันทึกให้ละเอียดมากขึ้นและต้องบันทึกทุก
ครั้งที่มีการทำงาน
- กำหนดแผนการจัดการทรัพยากรในชุมชน วิเคราะห์ ทำเวทีที่เกี่ยวข้อง สรุปผล ประเมินผล และจัดทำ
รายงานเป็นรูปเล่ม
- การกำหนดแผนในการทำงานครั้งต่อไป เช่น การจัดการป่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการแปร
รูปผลผลิตจากการเกษตร จากป่า ภายในชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น
- การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตการเกษตรและป่าให้ทางตัวแทนของ สกว. เป็นผู้ติดต่อ
ประสานงาน
- กำหนดแผนปฏิบัติงานในระยะที่ ๒ ดังนี้
 - ๑) เวทีกำหนดแผนปฏิบัติการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้จัดการตามความเหมาะสม
 - ๒) เวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงาน ประชุมประจำเดือน
 - ๓) การศึกษาดูงานด้านการจัดการทรัพยากร
 - ๔) ทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - ๕) เวทีสรุป วิเคราะห์ผลการปฏิบัติการและหาแนวทางเพิ่มเศรษฐกิจในชุมชน
 - ๖) เวทีสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย
 - ๗) เวทีสรุปผลแนวทางการจัดการทรัพยากร
 - ๘) เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะ
 - ๙) สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

๑๐)สรุปจัดทำรายงาน (ร่างฉบับสมบูรณ์)

๑๑)แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งต่อไป

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดานขีฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องการวางแผนในการปฏิบัติงานระยะที่ ๒

บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งนี้เป็นการดำเนินงานในระยะสุดท้ายในเรื่องการจัดการทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติ

๗. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยบางคนติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
ทำให้ทีมวิจัยได้ทราบถึงแนวทางในการทำงานวิจัยในระยะที่ ๒ เพื่อที่จะได้วางแผนในการทำงานในครั้งต่อไปได้อย่างถูกต้อง
- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและทีมเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้เป็นกันเองทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - เนื้อหา/ข้อมูลบางเรื่องทีมวิจัยยังไม่เข้าใจละเอียด
 - การบันทึกข้อมูลทุกครั้งต้องละเอียด
- **ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร**
 - ทีมวิจัยต้องเสียสละ
 - เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
 - เตรียมผู้บันทึกข้อมูล/คนรวบรวมเอกสาร
- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**
 - นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของตัวเองตลอดเวลา
 - เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
 - จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

ประชุมทีมวิจัย(ประชุมประจำเดือน)(ครั้งที่ ๒)

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยแต่ละคนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อเป็นการพัฒนาทีมวิจัยแต่ละคน

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๖.๓๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- พี่เลี้ยงจาก สกว. น่าน

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมวางแผนการจัดกิจกรรม
- การจัดกิจกรรม
- ลงทะเบียน
- เตรียมอาหารว่าง
- เตรียมสถานที่
- แบ่งหน้าที่

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- เต็มเต็มกระบวนการทำงานวิจัย

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยและประโยชน์ของงานวิจัยมากยิ่งขึ้น ที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวมและตนเอง

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การมีงานวิจัยในหมู่บ้านทำให้เราเกิดความรู้ในเรื่องต่างๆ ภายในหมู่บ้านของตนเองอย่างถ่องแท้แล้วสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- แต่ละคนแลกเปลี่ยนกันยังไม่ละเอียดและไม่ครบ
- บางคนไม่ตั้งใจคุยมากนอกเรื่อง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - ขั้นตอนการวิจัย
 - การทำงานเป็นทีม
 - ประโยชน์ของงานวิจัย
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ได้รับความรู้และนำไปพัฒนาทีมวิจัยต่อไป
- สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำไม่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การสนทนาซักถามมีข้อมูลน้อยมาก
- ถ้าจะทำได้ดียิ่งขึ้นต้องทำอย่างไร
 - ตั้งใจสนทนาพูดคุยกันในเรื่องที่ทีมวิจัยกำลังดำเนินการอยู่อย่าพูดนอกเรื่องที่กำหนด
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- ทีมวิจัยควรมาให้ตรงเวลา

ประชุมประจำเดือน (ครั้งที่ ๓)

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัยและร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- ทีมวิจัยบ้านสบยาว

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- รับลงทะเบียน
- หัวหน้าโครงการกล่าวเปิดเวที พร้อมชี้แจงวาระการประชุม สร้างความเข้าใจเนื้อหาโครงการ
- ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์งานวิจัย
- วางแผนการทำงาน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- เสนอแผนงานวิจัย
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปรีฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของทีม

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่องการปรึกษาหารือสถานการณ์งานวิจัยและร่วมวางแผนการดำเนินงานวิจัย

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การกำหนดแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การมาร่วมเวทีของทีมวิจัยซ้ำเนื่องจากติดภารกิจอย่างอื่น

๙. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานต้องแบ่งเวลาที่เป็น
 - การมีจิตอาสาในการทำงาน
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ทีมงาน ทำงานโดยให้อีกสกันและรับรู้ปัญหาของทีม
- สิ่งที่ดีกว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การแสดงความคิดเห็นของทีมบางคน ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวที
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - ในการจัดเวทีทุกครั้งให้แจ้งล่วงหน้า เพื่อทีมวิจัยบางคนติดภารกิจ

กิจกรรมที่ ๓ สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทำให้มีความรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อนำมาพัฒนาตนเองและทีมงานวิจัยในการ ทำงานเกี่ยวกับการวิจัยของบ้านสหายให้ประสบความสำเร็จ

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสหาย (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน
- ทีมวิจัยบ้านสหาย
- พี่เลี้ยงจาก สกว. น่าน
- ตัวแทนจากหน่วยงานอื่นๆ

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรม

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การบันทึกกิจกรรม
- การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการสนทนาซักถาม

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

ความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม ได้เข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในเรื่องต่างที่ผู้วิจัยได้นำมาพูดในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของทีมนักวิจัยบ้านสบยาว

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการนำตัวอย่างที่ดีๆ เพื่อมาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานวิจัยของชุมชนต่างๆและเป็นผลดีในการดำเนินงานครั้งต่อไป

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ตัวแทนทีมนักวิจัยมาน้อยไม่มีความเสียสละ
- การสนทนาซักถามมีน้อย

๙. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การทำงานครั้งนี้มีปัญหาในเรื่องการสนทนาซักถามไม่กล้าแสดงออก
- **สิ่งที่ทำได้ดีจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - มีความเป็นกันเอง
 - การจัดกิจกรรมตามขั้นตอน
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การแสดงออก
 - การไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง
- **ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**
 - เตรียมข้อมูล
 - ต้องซักถามทีละคน
 - ไม่ต้องกลัวผิดตอบตามความคิดเห็นของตัวเอง
- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**
 - ให้ความเป็นกันเองให้มากกว่านี้
 - ชี้แจงรายละเอียดก่อนดำเนินการ

กิจกรรมที่ ๔ กำหนดแผนปฏิบัติการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากทราบเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของป่า น้ำและเศรษฐกิจชุมชน

สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมนักวิจัย สกว.)
- ทีมนักวิจัยบ้านสบยาว

๓. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมเวที
- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมตามความถนัดของแต่ละคน แจกโจทย์ในการพูดคุยให้แต่ละกลุ่ม
- จัดบันทึกลงในกระดานปริ๊ฟ
- นำเสนอการพูดคุยในกลุ่มย่อย
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ร่วมรับประทานอาหาร
- ถอดบทเรียน

๔. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดานปริ๊ฟ
- จัดบันทึกลงในสมุด
- แบ่งกลุ่มย่อย
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

๕. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดเวทีครั้งนี้เป็นเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละช่วงฤดูกาล ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ป่า และด้านการผลิต จะมีการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดรายได้แต่ละช่วง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรได้อย่างไร รวมไปถึงการสร้างระบบการแปรรูปผลผลิตจากเกษตรกรรมและจากป่าจะสร้างเป็นรายได้ได้อย่างไร จะมีการนำเสนอแผนในเวทีต่อไป โดยมีเป้าหมายให้ทีมช่วยกันวางบทบาทการนำเสนอให้น่าเชื่อถือ การนำข้อมูลเดิมมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๖. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำเสนอต่อคนในชุมชน (การจัดตั้งร้านค้าชุมชนโดยทีมวิจัย)

๗. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบันและไม่ค่อยชัดเจน
- ชาวบ้านบางส่วนยังติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังไม่ชัดเจนและครอบคลุม

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
 - การรับทราบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและการจำหน่ายสินค้าในชุมชน

- ได้เรียนรู้ถึงการจำหน่ายสินค้าต่างๆ

- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**

- การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
- การเตรียมความพร้อมในทุกเรื่อง
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- การเข้าถึงชาวบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลที่แม่นยำ

- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**

- การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้

- **ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**

- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
- เตรียมผู้บันทึกข้อมูล และการเขียนลงกระดาษสรุปให้พร้อม

- **ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป**

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
- เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๕ การจัดตั้งร้านค้าชุมชนโดยทีมวิจัย

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

เพื่อดูความเป็นไปได้ในการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเกี่ยวกับสินค้าที่จะมาจำหน่ายและผู้รับผิดชอบในการจำหน่ายสินค้าและการซื้อสินค้าต่างๆภายในหมู่บ้าน

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๐๙.๐๐น. - ๑๖.๐๐น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- กลุ่มชาวบ้าน
- ทีมวิจัย

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- จัดเตรียมการแบ่งบทบาทหน้าที่
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการซื้อสินค้าและการจำหน่ายสินค้าของร้านค้าชุมชน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัย
- สรุปรงานวิจัย

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- การแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลทุกคน
- บันทึกเวทีลงบนกระดานสรุป
- จัดบันทึกเวทีร่วมกิจกรรมบนสมุด

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

ได้ศึกษาการมีรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติและสามารถนำมาจำหน่ายในร้านค้าชุมชนที่เป็นของบ้านสวายจริง ๆ มีดังนี้

- ปลา เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง ผักพื้นบ้านผลไม้ ชัน น้ำผึ้งป่า ไก่(สาหร่ายน้ำจืด
- ราคาสินค้าขึ้นลงตามราคากลางที่กำหนดโดยทีมวิจัยและตลาดภายนอก
- หลังจากการรับซื้อสินค้า จะต้องมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย
- การเก็บสินค้า มีที่เก็บสินค้าและการแปรรูปของผลผลิตต่างๆ
- การแปรรูปสินค้า เช่น ปลาต้ม ปลาแดดเดียว หน่อไม้ถนอม หน่อไม้อัดปิ้ง เห็ดนึ่ง เห็ดกระป๋อง ไก่แผ่น ไก่ยี่ มะม่วงแช่อิ่ม มะขามแช่อิ่ม มะขามจืดจืด กล้วยฉาบ กล้วยกวน กล้วยตาก น้ำตะไคร้ น้ำหม่อน กระท่อนดอง กระท่อนแช่อิ่ม มะไฟจินตนาแก้ง

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินการครั้งต่อไปการศึกษาดูงานที่จังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ชาวบ้านบางส่วนติดภารกิจส่วนตัว
- อภิปรายเนื้อหายังไม่ชัดเจนและครอบคลุม
- บ้านสวายไม่ได้เป็นทางผ่านไปยังหมู่บ้านอื่นๆอาจทำให้เกิดปัญหาในการจำหน่ายสินค้าต่างๆได้ไม่ดีเท่าที่ควร

๙. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้**
 - ทำงานกันเป็นทีม
 - แบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
 - รับทราบถึงปัญหา
- **สิ่งที่ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมในทุกเรื่อง
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
 - การเข้าถึงชาวบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลที่แม่นยำ
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
 - การจัดกิจกรรมตรงกับชาวบ้านติดภารกิจ

- การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - จัดเวลาทำกิจกรรมให้ตรงกับชาวบ้านและทีมวิจัยว่างงาน
 - เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม
 - เตรียมผู้บันทึกข้อมูล
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
 - ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
 - เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๒ การศึกษาดูงานที่จังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

คนในชุมชนบ้านสบยาวทุกคนต้องรับรู้ถึงสิ่งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและสามารถนำมาเป็นรายได้และเกิดประโยชน์กับชุมชนให้มากที่สุดโดยการแปรรูปสินค้าต่างๆให้หลากหลาย

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น.

สถานที่ ต.บ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๒.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- พี่เลี้ยงจาก ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ติดต่อประสานงานกับเจ้าของสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน
- จัดบุคลากรในการไปศึกษาดูงาน
- จัดเตรียมรถโดยสารในการเดินทางไปศึกษาดูงาน
- จัดเตรียมของที่ระลึก
- จัดเตรียมเรื่องงบประมาณ

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนที่กำหนด
- จัดบันทึกผลการดำเนินงาน
- สรุปงานที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงสมุด
- สอบถามเรื่องที่น่าสนใจ และสามารถนำมาทำต่อได้
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

ทีมวิจัยได้รับความรู้และประสบการณ์ในเรื่อง การแก้ปัญหาหนี้สิน การออม การอบเห็ดแดงหลวง การทำหน่อไม้อัดปิ้ง และการทำปลาต้ม และไข่ปลาตอง

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องสรุปวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการและหาแนวทางการเพิ่มเศรษฐกิจชุมชน

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่เป็นชัดเจน
- การอธิบายเนื้อหาบางเรื่องยังไม่ชัดเจนและครอบคลุมไม่เห็นการลงมือปฏิบัติจริงเพราะไปนอกฤดูกาล เช่น การอบเห็ด การทำหน่อไม้อัดปิ้ง
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจและประสบการณ์

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
- ได้รับประสบการณ์ในการแปรรูปผลผลิตจากป่า และน้ำ
- การรับทราบปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตต่างๆ
- ได้รับประสบการณ์ในการเดินทาง

● สิ่งที่ได้ทำดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การประสานงานกับผู้เข้าร่วมในการศึกษาดูงาน
- การเตรียมความพร้อมของสถานที่ดูงาน ที่พัก และการเดินทาง
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

● สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- ความรู้ความเข้าใจในการทำเห็ดอบและหน่อไม้ปิ้ง
- การศึกษาดูงานไม่ตรงกับฤดูกาลที่มีการแปรรูปผลผลิต

● ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าให้นานกว่านี้
- มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน

● ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- การจะทำการใดให้มีการวางแผนล่วงหน้าให้นานๆเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่ ๗ สรุปวิเคราะห์ผลการปฏิบัติการและหาแนวทางการเพิ่มเศรษฐกิจชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

จากการไปศึกษาดูงานที่จังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยาทำให้ทีมวิจัยมีแนวคิดที่อยากจะแปรรูปผลผลิตจากป่าและการเกษตรบ้านสบยาวคงทำได้แต่จะไม่มีดีเท่าที่ควร

๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น.- ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ทีมพี่เลี้ยง จาก ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมสถานที่ให้พร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในการบันทึกข้อมูล
- ทีมพี่เลี้ยง พุดคุยชี้แจง แลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นกับทีมวิจัย

การจัดกิจกรรม

- ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัย นั่งล้อมวงเพื่อระดมความคิดเห็น ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของชุมชน
- ทีมพี่เลี้ยงอธิบายกระบวนการถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน
- ระดมความคิดเห็นในการดำเนินงาน
- สรุปกระบวนการในการดำเนินงานของชุมชน

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- กระดาษบุฟ กระดาน ปากกาเคมี
- สมุดจดบันทึก
- ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น บันทึกลงบนกระดาษบุฟ
- สรุปข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

การศึกษาดูงานที่บ้านสามขาเกี่ยวกับเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินและการอบเห็ด

การศึกษาดูงานที่จังหวัดพะเยา ดูเรื่องการทำหน่อไม้อัดบีบทำในฤดูฝนซึ่งมีหน่อไม้จำนวนมาก และศึกษาเรื่องการทำปลาสาม

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

เสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
- มอบหัวข้อกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมในการระดมความคิดเห็น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งหน้าที่ กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม
- วิธีการปลดหนี้ การทำเห็ดอบ การทำหน่อบีบ การทำปลาสามและการทำไข่ปลาแดง

● สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- กระบวนการกลุ่ม

- การแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย
- ทีมวิจัยรับบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ดีขึ้น
- **สิ่งที่คิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้**
- ทีมวิจัยบางท่านไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากภารกิจด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร
- ทีมวิจัยบางส่วนยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการดำเนินงาน
- **ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร**
- ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
- แกนนำชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทให้มากกว่าเดิม
- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**
- ทีมวิจัยควรมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการวิจัย โดยให้มาร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด
- มอบหัวข้อกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบล่วงหน้า เพื่อการเตรียมความพร้อมในการระดมความคิดเห็นล่วงหน้า

กิจกรรมที่ ๑๐ เสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

อยากให้ชาวบ้าน บ้านสบยาวตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้รับรู้และเข้าใจงานวิจัยชุมชนตั้งแต่วะยะที่ ๑ จนถึงระยะที่ ๒

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ห้องประชุมบ้านสบยาว) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านสบยาว
- ทีมวิจัย สกว.
- ชาวบ้านสบยาว

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- ทีมงานวิจัยแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวทีวิจัยแต่ละเวที
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวข้อง
- เตรียมอาหารสำหรับผู้เข้าร่วมเวทีวิจัย

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- หัวหน้าทีมวิจัยชี้แจงความเป็นมา เนื้อหาของโครงการ ความคาดหวังในกิจกรรมที่จัดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาว

- แนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยให้ไปสู่จุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังและขอความร่วมมือผู้เข้าร่วมเวทีได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกครั้ง
- รับประทานอาหารร่วมกัน
- แบ่งกลุ่มที่มียุทธศาสตร์รับผิดชอบกลุ่มเป้าหมายชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย
- รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมเวทีและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- สรุปเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกการจัดกิจกรรมในแต่ละเวทีลงในกระดานปฐพี
- จัดบันทึกลงในสมุดโน้ต
- กระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้ร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

๖. เนื้อหา ความรู้ในการจัดกิจกรรม

- เนื้อหาในการจัดกิจกรรมเป็นเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดกลางของหมู่บ้านและการจำหน่ายสินค้าจากป่าและการเกษตร

๗. บทสรุปของแผนงานต่อไป

การดำเนินงานครั้งต่อไปเรื่องการเปิดตลาดสินค้าชุมชน ตามฤดูกาล

๘. ปัญหา อุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- คณะที่มียุทธศาสตร์บางคนติดภารกิจ ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบกระบวนการแต่ก็เรียนรู้จากทีมวิจัยในครั้งต่อไป
- ชาวบ้านผู้เข้าร่วมเวทีบางส่วนติดภารกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพ
- เนื้อหาการทำวิจัยบางอย่างยังไม่ชัดเจนเพราะยังไม่มีผลการดำเนินการ ลงมือทำ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - มีการทำงานเป็นทีม
 - แต่ละคนทราบบทบาทหน้าที่ของตัวเอง
 - ได้ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชน
 - ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน
- สิ่งที่ได้ทำได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ความพร้อมของสถานที่ในการจัดกิจกรรม
 - ชาวบ้านให้ความร่วมมือ
 - ทีมวิจัยทราบบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ การใช้ทีมวิจัยที่มีศักยภาพในการพูดคุยสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านสนใจและให้ความร่วมมือ
- สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ความพร้อมเพียงของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรม
 - การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด
- ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร
 - บันทึกข้อมูลให้ครอบคลุมเนื้อหาในการจัดเวที

- จะจัดสรรเวลาให้ตรงกับความต้องการของชุมชน
- เตรียมเนื้อหาให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น
- ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป
ไม่มี

กิจกรรมที่ ๑๑ สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์
การถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา และการก้าวต่อดำเนินการด้วยข้อมูลที่มี
๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา
สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.
๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
 - กลุ่มชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ทีมวิจัย
 - พี่เลี้ยง (สกว)
๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

 - จัดเตรียมสถานที่
 - จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
 - การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามกลุ่ม
 - ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

 - ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนที่กำหนด
 - จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดานสรุป/สมุด
 - สรุปงานที่ดำเนินการ
๕. เครื่องมือและวิธีการ
 - ล้อมวงคุย วิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการเปิดตลาดและคนที่จะเข้ามาจับจองในแต่ละวัน
 - บันทึกลงสมุด
 - ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมงาน
๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม
เป็นการสรุปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความเป็นไปได้ในการทำงานต่อเนื่อง เช่น เรื่องการเปิดตลาด ความเป็นไปได้ในการสร้างความร่วมมือกับผู้นำของป่า แม่ค้าที่รับซื้อ คนในชุมชน
๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง
การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง
๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ
 - แม่ค้าที่มารับซื้อมีสินค้าไม่เพียงพอ
 - สินค้ามีน้อย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การประสานงานกับผู้เข้าร่วมโครงการ
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ดีกว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนไม่ตรงกัน
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร
 - ให้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง ในด้านการทำงานร่วมกัน ต้องเสียสละการตรงต่อเวลา ต่อการทำงาน ส่วนรวม
 - การเตรียมข้อมูลของกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๑๒ เรื่องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการแปรรูปกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น มทร.ล้านนา น่าน กศน.อุพียง

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- พี่เลี้ยง (สกว)
- ชาวบ้าน

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย รับผิดชอบในการสำรวจข้อมูล

การจัดกิจกรรม

- ทีมวิจัยได้เล่าความเป็นมาในการทำงานวิจัยให้หน่วยงานทราบ และขอความร่วมมือในการให้ความรู้ในการแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ เช่นเห็ด หน่อไม้ ฯลฯ
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดาชบรูฟ/สมุด
- สรุปกิจกรรมที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกลงสมุด
- ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน/ผู้เข้าร่วมเวที

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

การขอความร่วมมือในการการให้ความรู้ เครื่องมือในการแปรรูปสินค้าจากทรัพยากรธรรมชาติและ การผลิตในชุมชน

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การบันทึกข้อมูลยังไม่ละเอียด
- การอธิบายเนื้อหายังไม่ครอบคลุมบางประเด็น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ร่วมกับทีมปราชญ์ชาวบ้าน
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การเตรียมความพร้อม
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การบันทึกข้อมูลให้ละเอียดกว่าเดิม
 - การตรงต่อเวลาของทีมงานบางส่วน
- ถ้าจะทำได้ดียิ่งขึ้นต้องทำอะไร
 - ทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมเวที
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน เป็นรูปธรรม
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - นักวิจัยต้องพัฒนาตัวเอง และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

กิจกรรมที่ ๑๓ ทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยร่วมลงมือทดลองปฏิบัติ การเปิดตลาด การทำโรงแปรรูปจากร้านค้าชุมชน

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาหมู่บ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- พี่เลี้ยง (สกว)

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย
- การแบ่งงาน เตรียมสถานที่
- การรับซื้อ และการขายออก

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนด
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในกระดานบรื๊ว/สมุด
- สรุปกิจกรรมที่ดำเนินการ

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ
- สังเกตผู้ซื้อผู้ขาย สินค้า
- บันทึกลงสมุด
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างทีมงาน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เป็นการทดลองการตลาดในพื้นที่ การเตรียมถังเก็บน้ำฝนเพื่อใช้ในการแปรรูปหน่อไม้

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องประชุมทีมวิจัย(ประชุมประจำเดือน)

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- คนที่มาร่วมมีน้อย เนื่องจากเป็นฤดูการผลิต

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานจากจำนวนคนที่มีจำกัด
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การเตรียมความพร้อมของสถานที่
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบในด้านการเปิดตลาดอย่างเป็นทางการ ทำให้คนเข้ามาขายของน้อย
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ให้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ
 - มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน
- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - ทีมต้องทำให้ต่อเนื่องเพื่อให้คนเข้ามาอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมที่ ๑๔ การศึกษาดูงานเพิ่มเติมในจังหวัด ร่วมกับ กศน.อำเภอกุฉินารายณ์

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์
 - แลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาการดำเนินงาน อุปสรรค การทำงานต่อไป
๒. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา

สถานที่ พลับพลึงฟาร์มเกษตรอินทรีย์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น.- ๑๖.๓๐ น.
๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
 - ชาวบ้าน
 - ทีมวิจัยบ้านสบยาว
 - ครู กศน.

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- เตรียมสถานที่ให้พร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในการบันทึกข้อมูล
- เตรียมคนซักถาม

การจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้จัดโดยทีม กศน.อำเภอกุฉินารายณ์ ไปดูงานเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ของฟาร์มพลับพลึงเกษตรอินทรีย์ ปลูกผักหลายชนิดโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นเอง และมีการผสมพันธุ์ผักต่างๆ แล้วทดลองปลูกเองจนประสบความสำเร็จ ในปัจจุบันขายผักปลอดสารพิษ ให้กับชาวบ้านและบริษัทมาม่า(พริก)และยังจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผักต่างๆ ที่ผสมพันธุ์และคัดเมล็ดเอง ทำให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างสบาย

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น บันทึกลงบนสมุด
- ตัวแทนกลุ่มย่อยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

การทำเกษตรอินทรีย์ทำให้ปลอดภัยจากสารพิษทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ร่างกายของคนเราก็จะสมบูรณ์ แข็งแรง อายุยืนยาว

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

- เวทีต่อไปคือ เวทีทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยเป็นตัวแทนไป จำนวน 5 คนโดยร่วมกับหมู่บ้านอื่นจึงทำให้การรับรู้ของทีมวิจัยไม่เท่ากัน
- ระยะเวลาในการศึกษาดูงานมีน้อย

๙. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- การปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - กระบวนการกลุ่ม
 - การแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย
 - ทีมวิจัยรับบทบาทหน้าที่ของตนเองในการทำการเกษตรว่าต้องทำอะไรบ้าง อย่างไร
 - ข้อมูลที่ได้เกิดจากการปฏิบัติจริงของวิทยากร
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การศึกษาดูงานมีระยะสั้นจึงได้ความรู้ไม่เต็มที่
 - ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน
 - ข้อมูลที่ได้เกิดจากการปฏิบัติจริงของวิทยากร
- ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร
 - ให้มีผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมให้มากกว่านี้ เพื่อระดมความคิดเห็นให้หลากหลาย
 - แขนงนำชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทให้มากกว่าเดิม
- ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป
 - จัดสรรเวลาให้ไม่ตรงกับภารกิจของชาวบ้านส่วนใหญ่

กิจกรรมที่ ๑๕ ทดลองปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 2

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทีมวิจัยทดลองปฏิบัติด้าน การท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ การจัดการทรัพยากรป่า ด้วยการจัดตั้งตลาดทรัพยากรธรรมชาติโดยมี แม่ค้า คนหาของป่า การแปรรูปอาหารจากป่า เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ตลอดทั้งปี

๒. สถานที่

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย
- พี่เลี้ยง (สกว)

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่

- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย รับผิดชอบนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- ผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- จัดบันทึกผลการดำเนินงานลงในสมุด
- สรุปกิจกรรมในเวที

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึก
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- การออกแบบร้านค้า

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาในการจัดโครงการวิจัย ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อน (แลกเปลี่ยนด้านการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งพืช/อาหาร) ควรได้รับการสนับสนุนทางด้านการตลาดชุมชนเพื่อขยายผลผลิตที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ชิงชัน น้ำผึ้ง ผักพื้นบ้าน ฯลฯ

จัดการตลาดให้เป็นรูปธรรมโดยจัดโต๊ะขายของ ทดลองขายเห็ดให้แม่ค้า จัดทำารงรินรองรับน้ำฝน นำแท่งน้ำมาเก็บน้ำฝน (เพื่อรองรับการทำหน่อไม้อัดปิ้งในอนาคต)

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องสรุปบทเรียนประเมินผล

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- การขายสินค้าอาจจะไม่ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้เพราะเป็นผลผลิตจากธรรมชาติมีมากน้อยไม่แน่นอน
- ทีมวิจัยบางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในเวที

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีมมีการปรึกษาหารือ
 - การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด
 - การรับทราบ/รับฟังปัญหา/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - การทำงานเป็นทีม
 - การเตรียมความพร้อมของการตลาด
 - ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี
- สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้
 - ผู้เข้าร่วมเวทีที่เป็นนักวิจัยมีน้อย สินค้ามีน้อย
 - การตรงต่อเวลาของทีมวิจัยบางท่าน
- ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร
 - ทีมวิจัยควรศึกษาข้อมูลเวทีต่อไปไว้มาก่อน
 - มีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจทีมวิจัยก่อน
 - ทีมวิจัยต้องเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวมให้มากกว่านี้

- ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
 - การแปรรูปผลผลิต

กิจกรรมที่ ๑๖ สรุปทบทเรียนประเมินผล

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

๑. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวทีเรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัย ต่อไป

๒. สถานที่ วันที่และช่วงเวลา

สถานที่ ศาลาริมน้ำบ้านสบยาว (ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้) หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจาง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- พี่เลี้ยง (ทีมวิจัย สกว.)
- คนในหมู่บ้านสบยาว
- ทีมวิจัย

๔. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- จัดเตรียมสถานที่
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง
- ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอ

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียน
- หัวหน้าทีมวิจัยกล่าวเปิดเวที สร้างความเข้าใจเนื้อหาโครงการ
- ทีมวิจัยนำเสนอและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- ร่วมรับประทานอาหาร
- ร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนงานวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมเวทีงานวิจัย

๕. เครื่องมือและวิธีการ

- บันทึกเนื้อหาเวทีลงในกระดาษปฐพี
- จัดบันทึกลงในสมุด
- ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการเป็นกันเองและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

๖. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบข้อมูลงานวิจัยแต่ละเวทีเรื่องของความก้าวหน้าในการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไข/ปรับใช้ในการทำวิจัย ต่อไป

๗. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานครั้งต่อไปเป็นเรื่องจัดทำรายงานความก้าวหน้า

๘. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาบางอย่างยังต้องเรียบเรียงคำพูดให้เข้าใจง่าย
- ทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยและประสบการณ์ในบางเรื่อง ทำให้การจัดเวทีเกิดความคลาดเคลื่อน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

● สิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้

- ได้ทราบผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะ/ปัญหาที่ต้องแก้ไข
- การทำงานเป็นทีม
- การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
- ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

● สิ่งที่ได้ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- การเตรียมความพร้อมในส่วนที่แต่ละคนรับผิดชอบ
- ทีมวิจัยทุกคนทำตามบทบาทหน้าที่ของตนได้ดี

● สิ่งที่ยังคิดว่ายังทำได้ไม่ดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

- ทีมวิจัยบางท่านติดภารกิจ
- การอธิบายเนื้อหาของโครงการยังไม่ครอบคลุมและชัดเจนตามที่คาดหวังไว้

● ถ้าจะทำได้ดีกว่านี้ต้องทำอะไร

- จัดเวลาทำกิจกรรมให้เอื้อต่อผู้เข้าร่วมเวที
- เตรียมเนื้อหาที่จะอธิบายให้พร้อม

● ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

- นักวิจัยต้องพัฒนาศักยภาพของทีมเพื่อการใช้เครื่องมือ
- ประสานงานให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ชัดเจน
- เตรียมข้อมูล/วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม
- จัดเตรียมเครื่องมือให้พร้อมอยู่เสมอ

สรุปการดำเนินกิจกรรม โครงการ “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” เป็นการดำเนินโครงการเพื่อหาแนวทางการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงภายใต้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ในระยะแรกมีการศึกษาข้อมูลจากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างเป็นรายได้ และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่อย่างถ้อยที่ยั่งยืน(พึงพา) การได้มาซึ่งรายรับ การจ่ายของคนในชุมชน ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการผลิตเอง ความเสี่ยงของการลดลงของรายได้และความเสี่ยงของการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งในระยะที่ 2 ยังมีการจัดทำแผนเพื่อนำไปสู่การทดลองปฏิบัติ ให้ก่อเกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวในช่วงฤดูแล้ง การขายของป่าในช่วงฤดูฝน การผลิตจากโครงการเลี้ยงหม่อนไหม การแปรรูปจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หน่อไม้ เห็ด ปลา การซื้อมาขายไปเช่น ชিংชั้น น้ำผึ้งจากป่า และการสร้างป่าให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถพึ่งพาได้เช่น การดูแลในฤดูแล้ง

ไม่ให้มีไฟฟ้า การไม่ให้คนนอกบุกรุกพื้นที่ป่า การจำกัดเขตในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา กิจกรรมทั้งหลายเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรของคนในชุมชน ผ่านการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีการนำข้อมูลที่เป็นจริงมาพูดคุย การแลกเปลี่ยน การเติมเต็มความรู้จากหน่วยงาน หรือการไปศึกษาดูงาน ทำให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างมีระบบ และมีช่วงของการดูแล การสร้างรายได้ให้เกิดความสมดุลต่อไป

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

การศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” ได้ดำเนินการศึกษาตาม รายวัตถุประสงค์ ๕ ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ รวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์ และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ หาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ข้อ ประกอบด้วย

๑. การจัดเวที เสนวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
๒. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสำรวจข้อมูลในพื้นที่ของชุมชน การใช้แบบเก็บข้อมูล
๓. การใช้ข้อมูลมือสองจากผลการพัฒนาที่ผ่านมาของชุมชน

จากการศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” โดยการใช้ เครื่องมือในการศึกษาดังกล่าว สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นการศึกษาบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้ง ถิ่นฐาน ประชากร ครุภัณฑ์ ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม สถานการณ์ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้แผนที่ทาง สังคม ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินทางการเกษตร และแผนที่เดินดิน แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และเวที ระดมความคิดเห็น มีผลการศึกษา ดังนี้

บริบทชุมชนของหมู่บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

“บ้านสบยาว” หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณ ที่ลำน้ำน่านไหลมาบรรจบกับลำน้ำยาว (แม่น้ำสาขา) จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน (คำว่า สบ คือ บรรจบ) พื้นที่ของหมู่บ้านอยู่สูงกว่าลำน้ำน่านและลำน้ำยาวโดยเฉลี่ย ๒๐ เมตร มีพื้นที่ ๑๐,๐๘๖ ไร่ มีครัวเรือน ๑๑๔ ครัวเรือน มีประชากร ๔๑๗ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ข้าวโพด ทำนาปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำสวนผลไม้ (มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย) ไร่ ยางพารา มะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น มีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและผืนป่า นับถือศาสนาพุทธ ดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย

เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) บ้านสบยาวมีพื้นที่ป่ารวม ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน จำแนกเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์ที่ขึ้นทะเบียนกับป่าไม้จังหวัดน่าน) จำนวน ๑,๘๓๖ ไร่ ป่าชุมชน (ป่าใช้สอย) จำนวน ๕,๑๗๑ ไร่ มีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในลำน้ำน่าน ระยะทาง ๔๐๐ เมตร และลำน้ำยาว ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร

ประวัติของหมู่บ้าน

ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ พ่ออ้ายจันทร์ กันพัน และพวกพ้องได้พาครอบครัวมาตั้งรกรากในแถบนี้เป็นกลุ่มแรก โดยการมาทำอาชีพทางการเกษตร คือ ปลูกสวนส้ม ทำไร่ข้าวโพด ในบริเวณตั้งแต่ปากสบ บริเวณที่ลำน้ำน่านไหลมาบรรจบกับลำน้ำยาวจนถึงบริเวณใกล้ธารามสงฆ์ของบ้านสบยาวในปัจจุบัน จากคำบอกเล่าเดิมที่มีการตั้งบ้านเรือน จำนวน ๑๔ หลังคาเรือน ขึ้นทะเบียนเป็นหมู่บ้านร่วมกับบ้านหาดผาชน หมู่ที่ ๑ จากนั้นปี พ.ศ. ๒๕๑๔ คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีมติขอตั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นมี นายบุญรัตน์ อนุภาพ เป็นครูใหญ่คนแรก มีนักเรียน ๑๒ คน

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับประกาศให้เป็นบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีนายบุญเลิศ เหล่าคำ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่คนแรก และได้จัดการเขตอนุรักษ์ป่า จำนวน ๑,๒๐๐ ไร่ ในปี ๒๕๑๘ มีถนนลาดยาง เส้นทางบ้านหาดเค็ด – สบยาว ระยะทาง ๖.๕ กิโลเมตร

ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ด้วยความที่มีมุมมองการณ์ไกลของผู้นำชุมชนจึงเริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ มีการก่อตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า แต่สถานการณ์ด้านป่าไม้ก็ยังมีปัญหาอยู่อย่างต่อเนื่อง

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ และชาวบ้านร่วมกันสร้างสะพานชั่วคราว (ชั่วคราว) สำหรับสัญจรข้าม

แม่น้ำยาว ในระยะนี้ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค และด้านต่างๆ เข้ามามีบทบาทเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ชาวบ้านสบยาวมีไฟฟ้าใช้อำนวยความสะดวก การเพิ่มของประชากรมีมากขึ้น

ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีการก่อสร้างสะพานสลิง โดยงบประมาณพัฒนาจังหวัดน่านเป็นสะพานที่ใช้ในการสัญจรไปมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีนายอดุลย์ อินพรม เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการผนึกแนวคิดร่วมกันของชาวบ้าน และกลุ่มฮักเมืองน่านในการบวชป่า ในพื้นที่ ๑,๒๐๐ ไร่ โดยมีท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ เป็นองค์ประธาน บวชป่า มีการนำชาวบ้านและผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ป่าที่วัดดอนแก้ว อำเภอท่าวังผา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีมติร่วมกันในที่ประชุมหมู่บ้านในการกำหนดแนวเขตอนุรักษ์ป่าในระยะทาง ๖๐๐ เมตร (ลำน้ำน่าน ๔๐๐ เมตร จรดลำน้ำยาวอีก ๒๐๐ เมตร รวมเป็น ๖๐๐ เมตร)

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ โรงเรียนบ้านสบยาวย้ายไปตั้งใหม่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายการจัดการเรียนการสอน ได้ยุบเลิกโรงเรียนบ้านสบยาว มีการย้ายนักเรียนไปเรียนร่วมที่โรงเรียนบ้านหาดเค็ดจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีนายอนันต์ สุริยศ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ท่านพระอาจารย์วุฒิกร อิสสโร ร่วมกับชาวบ้านสบยาวเพิ่มเขตอนุรักษ์ป่าในลำน้ำยาวอีก ๘๐๐ เมตร (มาสิ้นสุดเขตอนุรักษ์ที่บริเวณ หน้าอารามสงฆ์บ้านสบยาว) รวมเขตอนุรักษ์ป่าในลำน้ำยาวเป็น ๑,๐๐๐ เมตร และในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการขยายเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ท่านพระอาจารย์วุฒิกร อิสสโร ได้ชักชวนกลุ่มชาวบ้าน แกนนำชุมชน คณะครู ตลอดจนประชาชนในชุมชน “จัดตั้งศูนย์เรียนรู้” โดยมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีแหล่งร่วมกิจกรรม และลดภาระชาวบ้าน ในวันเสาร์ – อาทิตย์ นำเรื่องราวสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ป่าไม้ และความผูกพันกับสายน้ำ ปลุกจิตสำนึกความหวงแหน เห็นคุณค่าของแผ่นดินถิ่นเกิด มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการป่าไม้โดยมีชุมชนประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำทุกเดือน

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านสบยาวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุ์เอื้องป่าขึ้น โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนทำการสำรวจและเก็บข้อมูลเบื้องต้น นำเสนอต่อประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาทางป้องกันแก้ไข

สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ มีนายอดุลย์ อินพรม เป็นผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านสบยาว ร่วมกับมูลนิธิฮักเมืองน่าน จัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าและการป้องกันยาเสพติด เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ โครงการ “ฮักแม่แต่ๆ ลูกแม่ ห่างไกลยาเสพติด ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” โดยการชักชวนเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ร่วมกันทำกิจกรรมปลูกป่าใช้สอยบริเวณที่รกร้างในหมู่บ้าน

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านสบยาว กลุ่มเด็กและเยาวชน ร่วมกันรณรงค์การทิ้งขยะตามริมลำน้ำน่านและลำน้ำยาว ชักชวนกันรวมกลุ่มสร้างฝายผสมผสานเพื่อดักชะลอการไหลของน้ำเป็นครั้งแรกที่เกิดขึ้นโดยฝีมือของพระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชนบ้านสบยาว

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมทางหลวงชนบท กระทรวงคมนาคม สร้างสะพานคอนกรีตข้ามลำน้ำยาวข้างๆ สะพานสลิง ชื่อสะพาน “ศรีสบยาวพัฒนา”

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีนายไพโรจน์ กันพัน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้นำบ้านสบยาวเข้าร่วมเป็นหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ มาจนถึงปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการพัฒนาหมู่บ้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เห็นผลงานเป็นรูปธรรม

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ดำเนินการขออนุญาตสร้างวัดสบยาว

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประตั้งวัดสบยาว

ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ กระทรวงมหาดไทยได้คัดเลือก นายไพโรจน์ กันพัน เป็นผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยม (แหวนทองคำ) อันดับที่ ๑ ของจังหวัดน่าน และคัดเลือก นางสาวสินี ยาวิชัย เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยม ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๑. นายบุญเลิศ เหล่าคำ	๒๕๑๘ - ๒๕๓๘
๒. นายอดุลย์ อินพรม	๒๕๓๘ - ๒๕๔๑
๓. นายอนันต์ สุริยศ	๒๕๔๑ - ๒๕๔๖
๔. นายอดุลย์ อินพรม	๒๕๔๖ - ๒๕๔๙
๕. นายปาน สมณช้างเผือก	๒๕๔๙ - ๒๕๕๓
๖. นายไพโรจน์ กันพัน	๒๕๕๓ - ปัจจุบัน

ขนาดพื้นที่

บ้านสบยาวมีขนาดพื้นที่ ๑๐,๐๙๖ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ ๗๐ ไร่ (เฉลี่ย ๐.๖๑ ไร่ ต่อครัวเรือน) มีการตั้งบ้านเรือน ๓ คุ่ม ประกอบด้วย บ้านสบยาวนอก (๕๙ ครัวเรือน) สบยาวกลาง (๒๑ ครัวเรือน) และสบยาวเหนือ (๓๔ ครัวเรือน) พื้นที่ทำกิน ๓,๐๑๙ ไร่ (เฉลี่ย ๒๖.๔๘ ไร่ต่อครัวเรือน) จำแนกเป็น ที่นา ๒๐๓ ไร่ ที่สวน ๔๒๓ ไร่ ที่ไร่ ๒,๓๙๓ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชุมชน ๕,๑๗๑ ไร่ ป่าอนุรักษ์ ๑,๘๓๖ ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับตำบลคู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับลำน้ำน่าน และบ้านหาดผาชนหมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านใหม่สามัคคีหมู่ที่ ๙ ตำบลเมืองจั่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านห้วยยั้ง หมู่ที่ ๒ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงตั้งอยู่ฝั่งซ้าย และขวาของลำน้ำน่าน โดยลำน้ำน่านไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร และลำน้ำยาว (สาขาแม่น้ำน่าน) ไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตรจึงทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์สภาพของดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ มีพื้นที่เป็น พื้นที่ราบ ๓๕ % พื้นที่ดอน ๑๕ % และเป็นที่ลาดเชิงเขาและภูเขา ๕๐ %

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศอุณหภูมิสูงสุดในเดือนมีนาคม ๔๐.๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ๑๐.๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนพฤษภาคม ๒๙.๓๕ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมกราคม ๒๑.๗๔ องศาเซลเซียส ส่วนความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดในเดือนมกราคมและธันวาคม ๙๙ ความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคม ๑๘

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนกันยายน ๓๙๘.๓ มิลลิเมตรและต่ำสุดในเดือนมกราคม ๑.๕ มิลลิเมตร มีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ย ๑๒๓ วัน/ปี ช่วงที่ฝนตกหนักที่สุดในเดือนกรกฎาคม – กันยายน

การคมนาคม

อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอภูเพียงไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอเมืองน่านเป็นระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

คำขวัญหมู่บ้านสบาย

ล่องแก่งหลวง	หวงป่า
วังปลาใหญ่	ไม้ตะเคียนยักษ์
ชุมชนพิทักษ์	อนุรักษ์หลากหลาย
พันธุ์เอื้องป่ามากมาย	สมุนไพรมากมี
ยินดีมุ่งมั่น	สืบสร้างรักษา
ร่วมใจพัฒนา	สืบชะตาแม่น้ำสองสาย

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน

“อนุรักษ์แม่น้ำสองสาย หลากหลายแหล่งอาหาร พื้นฐานภูมิปัญญา”

ประชากร

- จำนวนหลังคาเรือน	๑๐๕	หลังคาเรือน
- จำนวนครัวเรือน	๑๑๔	ครัวเรือน
- ประชากร เฉลี่ย	๓.๖๖	คนต่อครัวเรือน
- ประชากรรวมจำนวน	๔๑๗	คน แยกเป็น ชาย ๒๐๙ คน หญิง ๒๐๘ คน
- ผู้สูงอายุจำนวน	๔๒	คน แยกเป็น ชาย ๑๙ คน หญิง ๒๓ คน

- ผู้พิการจำนวน ๓ คน แยกเป็น ชาย ๑ คน หญิง ๒ คน
- ผู้ป่วยเอดส์ จำนวน ๑ คน

คณะกรรมการหมู่บ้าน

๑. นายไพโรจน์	กันฟัน	ประธาน
๒. นายอนันท์	สุริยศ	รองประธาน
๓. นายเสกสรรค์	แสงจันทร์	เหรัญญิก
๔. นายพิน	กำวงศ์	เลขา
๕. นายเวียน	คำตัน	ปฎิคม
๖. นายอดุลย์	อินพรม	ประธานผู้สูงอายุ
๗. นายเอ็ด	ทองข่ม	ฝ่ายสงฆ์
๘. นายมิตร	สงคราม	ที่ปรึกษา
๙. นางสุพรรณ	ทองข่ม	ประธาน อสม.
๑๐.นางสินี	ยาวิชัย	ประธานแม่บ้าน
๑๑.นางสาวประนอม	สุขใจ	ประธานเยาวชน
๑๒.นางอรนุช	วุฒิ	กรรมการ
๑๓.นายปาน	สมณช้างเผือก	กรรมการ
๑๔.นางฟองจันทร์	จันทร์หาญ	กรรมการ
๑๕.นางนงลักษณ์	หาญสงคราม	กรรมการ

ด้านเศรษฐกิจ

อาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ข้าวโพด ทำนา ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำสวนผลไม้ (มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย) ไร่ ยางพารา มะม่วงหิมพานต์ เกาลัด เป็นต้น โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งผลิตเพื่อจำหน่ายผลผลิตโดยตรงไม่มุ่งเน้นในด้านการแปรรูป หรือแบบครบวงจร ขนาดการถือครองที่ดินและสิทธิในที่ดินทำกิน มีที่ดินทำกินโดยเฉลี่ย ๒๖.๔๘ ไร่/ครัวเรือน โดยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเองในรูปของ โฉนด นส.๓. สปก. และอีกบางส่วนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์

ข้อมูลรายได้ - รายจ่าย (เป็นข้อมูลที่สำรวจในปี ๒๕๕๖)

มีรายได้รวมทั้งหมู่บ้าน	๒๘,๐๖๘,๓๔๕ บาท/ปี มาจาก
- รายได้จากพืช	๑๕,๕๒๓,๑๕๙ บาท/ปี
- รายได้จากสัตว์	๘๑๘,๗๓๑ บาท/ปี
- รายได้จากงานหัตถกรรม	๑๐๕,๘๖๐ บาท/ปี
- รายได้จากการค้าขาย	๒,๔๘๔,๕๐๐ บาท/ปี
- รายได้จากธรรมชาติ	๔๓๖,๗๕๐ บาท/ปี
- รายได้จากแหล่งอื่น ๆ	๘,๓๘๑,๓๔๕ บาท/ปี
- รายได้จากเงินช่วยเหลือ	๓๑๘,๐๐๐ บาท/ปี

เฉลี่ยรายได้ ๒๘๓,๕๑๘.๖๔ บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ ๗๗๖.๗๖ บาท/ครัวเรือน/วัน

มีรายจ่ายรวมทั้งหมู่บ้าน	๓๙,๑๒๙,๘๘๐ บาท/ปี มาจาก
- ลงทุนพืช	๖,๒๔๖,๙๘๐ บาท/ปี
- ลงทุนสัตว์	๓๘๑,๖๓๐ บาท/ปี

- ลงทุนงานหัตถกรรม	๘,๖๘๐ บาท/ปี
- ลงทุนการค้าขาย	๑,๘๘๒,๓๐๐ บาท/ปี
- ลงทุนหาอาหารธรรมชาติ	๖๖,๐๕๐ บาท/ปี
- รายจ่ายอุปโภค บริโภค	๑๕,๒๑๑,๕๕๐ บาท/ปี
- รายจ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภค บริโภค	๑,๐๐๗,๓๙๓ บาท/ปี
- เงินออม	๘,๙๒๔,๘๐๖ บาท/ปี
- ขำระหนี้	๕,๔๐๐,๔๙๑ บาท/ปี

เฉลี่ยรายจ่าย ๓๙๕,๒๕๑.๓๑ บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ ๑,๐๘๒.๘๘ บาท/ครัวเรือน/วัน

เงินออม ๘,๙๒๔,๘๐๖ บาท	เฉลี่ย ๙๐,๑๕๐ บาท/ครัวเรือน
หนี้สิน ๒๑,๖๕๑,๘๗๑ บาท	เฉลี่ย ๒๑๘,๗๐๖ บาท/ครัวเรือน
ทรัพย์สิน ๘๑,๗๗๕,๐๖๘ บาท	เฉลี่ย ๘๒๖,๐๑๑ บาท/ครัวเรือน

กองทุนในหมู่บ้าน

- กองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน)
- กองทุน กขคจ.
- กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน
- กองทุนเด็กและเยาวชน
- กองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน
- กองทุนถนนสายมะไฟ

กลุ่มกิจกรรม/อาชีพที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	- กลุ่มจักสาน
- กลุ่มผู้สูงอายุ	- กลุ่มออมทรัพย์
- กลุ่มเยาวชน	- กลุ่มทำปุ๋ยหมัก
- กลุ่ม ตำรวจบ้านและอปพร.	- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่ม ชรบ.	- กลุ่ม อสม.
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา
- กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	

ความสัมพันธ์ทางสังคม

บ้านสบยาว เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนอพยพมาจากบ้านน้ำล้อม บ้านหัวเวียงเหนือ และอำเภอป่าสัก มาทำไร่ ทำสวน ทำไร่เลื่อนลอย มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกันในลักษณะพี่น้องเครือญาติ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยมีสถานที่สำคัญทางศาสนาเป็นศูนย์กลาง

ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดสบยาวเป็นศูนย์กลางชุมชน มีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนี้

- ๑) เดือนมกราคม ตักบาตร ทำบุญปีใหม่ เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๒

๒) เดือนเมษายน ส่งเคราะห์หมู่บ้าน รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ จัดผ้าป่าคุ้ม มัดมือสู่ขวัญผู้นำ มัดมือสู่ขวัญหลวงพ่เจ้าอาวาสวัดสบยาว

๓) มิถุนายน เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๑ ก่อนเข้าพรรษา

๔) กรกฎาคม เข้าพรรษา ตำนก่วยสลาก

๕) ตุลาคม ออกพรรษา

๖) พฤศจิกายน ทำบุญกฐิน ลอยกระทง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- หมอสมุนไพรพื้นบ้าน และหมอพื้นบ้าน คือ นายวาด ระวังยศ
- หมอสะเดาะเคราะห์ หมอสู่ขวัญ คือ นายบุญตัน กันฟัน
- หมอสู่ขวัญ คือ นายเสาร์ ใจมงคล
- จักสานไม้ไผ่ คือ นายสนิท สองสีขวา

ทรัพยากรธรรมชาติ

๑. แหล่งน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติบ้านสบยาวที่ชาวบ้านสามารถนำมาใช้ในการอุปโภคและทำการเกษตร คือ ลำน้ำน่าน ลำน้ำยาว ห้วยก้อ ห้วยผาม่าน เป็นต้น

๒. ป่าไม้ บ้านสบยาวมีการอนุรักษ์และกำหนดกฎระเบียบของหมู่บ้านในการรักษาป่า ตลอดจนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ผ่านผู้นำชุมชนต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดทำแนวกันไฟเป็นประจำทุกๆ ปี จึงทำให้มีป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ๕,๑๗๑ ไร่ ป่าอนุรักษ์ ๑,๘๓๖ ไร่

สถานที่สำคัญของหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว

๑. แหล่งอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาว บ้านสบยาว มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ แหล่งอนุรักษ์ปลา โดยมีกลุ่มอนุรักษ์ปลา ที่เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ปลาน้ำน่านสูญพันธุ์จากการระเบิดปลา ขณะนั้นมีนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้ามาศึกษาเรื่องนี้ และได้พาไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ปลาที่บ้านดอนแก้ว อำเภอกาบัง จังหวัดน่าน จึงมีการประชุมปรึกษาหารือกัน มีชาวบ้านสมัครใจเข้าร่วมการอนุรักษ์ปลาในขณะนั้น ๑๘ คน ที่เหลือไม่เข้าร่วมเนื่องจากเกรงว่าจะไม่มีแหล่งหาอาหารในระยะแรกจึงมีการอนุรักษ์ปลาแม่น้ำระยะเพียง ๑๐๐ เมตร หลังจากทำการอนุรักษ์ได้ ๒ ปี ปลาเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่ได้จากการอนุรักษ์ปลา จึงขยายเขตพื้นที่อนุรักษ์ในลำน้ำน่านเพิ่มขึ้นเป็น ๔๐๐ เมตรตั้งแต่ห้วยโขมกล่องมาถึงเขตการปกครองของบ้านหาดผาชน และในลำน้ำยาว ขยายเพิ่มเป็น ๑,๒๗๐ เมตร ในปัจจุบัน ตั้งแต่ห้วยต้นตัมล่องไปจนถึงแม่น้ำน่าน

๒. ศาลเจ้าหลวง เป็นที่พึ่งทางใจที่ชาวบ้านสบยาวจะบนบานศาลขออนุญาตมีศาลเจ้าพ่อคุ้มครอง ปกปักษ์รักษา อำนาจอวยพรให้สมปรารถนา โดยบ้านสบยาวมีศาลเจ้าทั้ง ๓ ห่อมบ้าน

๑) ศาลเจ้าหลวง คุ้ม ๑ - ๓ มีพ่อวาทเป็นข้าวจ้า พ่อเกียรติเป็นควาญช้าง พ่อคำมันเป็นควาญม้า

๒) ศาลเจ้าหลวง คุ้ม ๔ มีพ่อใหม่เป็นข้าวจ้า พ่อสุขเป็นควาญช้าง พ่อแก้วเป็นควาญม้า

๓) ศาลเจ้าหลวง คุ้ม ๕ - ๖ มีพ่อซ้อเป็นข้าวจ้า พ่อสไวเป็นควาญช้าง พ่อวรเป็นควาญม้า

๓. แหล่งท่องเที่ยวตามนิทานปรัมปรา วังหลงนาง - ผาตีนเสือ ริมลำน้ำน่าน วังขุนนางที่ห้วยส้มเป็ก และผาตีนงู ที่ริมลำน้ำน่าน บ้านสบยาวกลาง

๔. เทศกาลปลากอง เป็นช่วงเวลาปลาปักแตงจะขึ้นมาผสมพันธุ์และวางไข่ ในช่วงปลายเดือนมกราคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ชาวบ้านสบยาวได้เล่าวิธีการสังเกตก่อนจะเกิดปรากฏการณ์ปลากองก็คือ

๑) สักเกตครีบล้าง และหางของปลาปักแตง จะเป็นสีดำ (ปกติจะมีสีแดง) แสดงว่าไข่ในท้องปลาแก่เต็มทีพร้อมจะวางไข่แล้ว

๒) กลุ่มเมฆบนท้องฟ้าจะลายคล้ายเกล็ดปลา

๓) นกเค้าแมวจะร้องเสียงดัง และกู่เสียงยาวมาก (เสียงร้อง กู กู กู)

๔) คางคกจะส่งเสียงร้อง (เป็นเสียงที่แตกต่างจากเสียงกบ เสียงร้อง อ้อกแอ้ก อ้อกแอ้ก)

๕) ช่วงเวลาเกิดปลากองจะหลัง ๖ โมง ไปจนถึงเช้า

๕. ป่าชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ธรรมชาติ พันธุ์ไม้ อาหารจากป่า พืชสมุนไพร ไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ระบบนิเวศน์ของป่า การทำฝายชะลอน้ำ ทำนบดินกั้นน้ำ กิจกรรมป่าแล่นน้ำ การขุดนาแล่นป่า วิธีการเก็บเห็ด (ความแตกต่างของเห็ดกินได้ กินไม่ได้) วิธีการเหย้าไข่มดแดง วิธีการตีผึ้ง และวิธีการเก็บชัน ฯลฯ

๖. แม่น้ำสองสีที่สบยาว ในช่วงเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน ของทุกปีจะเห็นความแตกต่างของสีของลำน้ำน่านและลำน้ำยาวได้อย่างชัดเจน โดยที่น้ำน่านจะเป็นสีขุ่นออกแดง เนื่องจากไหลผ่านพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร และบางแห่งอาจขาดพืชคลุมดินเมื่อมีฝนตก น้ำฝนก็จะชะล้างดินไหลลงสู่ลำน้ำน่าน ส่วนลำน้ำยาวจะมีสีน้ำใสกว่า เนื่องจากมีระยะทางสั้นกว่าและไหลผ่านพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ป่า จึงทำให้ลำน้ำสองสายมีสีของน้ำแตกต่างกัน และจะกลืนเป็นสีเดียวกันในช่วงเดือนกรกฎาคมเป็นต้นไป

๗. แหล่งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการพลังงานทดแทนที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์สูบน้ำขึ้นไปเก็บยังแท้งค์น้ำบนยอดดอยสูง แล้วปล่อยน้ำลงมาเลี้ยงต้นหม่อนที่เป็นอาหารของไหม เป็นการประหยัดพลังงานไฟฟ้า และลดต้นทุนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านสบยาว

เลี้ยงศาลเจ้าหลวง

ปลากอง

แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำยาว

แหล่งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร

นางลำไย เหล่าคำ
ภรรยา ผญบ.สบยาวคนแรก

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ป่าชุมชนบ้านสบยาว

สถานการณ์ปัญหา และความต้องการในการแก้ปัญหา

➤ ปัญหาของชุมชน

๑. ปัญหาเรื่องน้ำ เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่สูงกว่าลำน้ำยาวและลำน้ำนานถึง ๒๐ เมตร ทำให้มีน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ต้องเสียค่าไฟฟ้าในการสูบน้ำขึ้นมาใช้ในชุมชน ไม่ต่ำกว่า ๘๒,๐๐๐ บาท/ปี

๒. อาชีพหลักทางการเกษตรคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด เนื่องจากทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สิน (ในปี ๒๕๕๖ เฉลี่ย ติดลบ ๕๙ บาท/ครัวเรือน/วัน) การทำลายป่า และการใช้สารเคมีสูงมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

๓. ขาดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมีพื้นที่สำหรับทำนาเล็กน้อย ทั้งยังไม่มีอาชีพทางเลือกอื่น และไม่สามารถปลูกพืช ผัก ผลไม้กินเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพพื้นที่และการขาดแคลนน้ำ

➤ ทุนหรือศักยภาพของหมู่บ้าน

๑. ทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สมุนไพร และแหล่งรายได้ของคนในชุมชน มีลำน้ำสองสายไหลผ่าน

หมู่บ้าน ลำน้ำน่าน เป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร ลำน้ำยาว เป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตรเป็นแหล่งอาหาร และ
รายได้ อนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำน่าน ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว ๑,๒๗๐ เมตร

๒. วัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำรงชีวิต มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดเพื่อปรับเปลี่ยนชีวิต จากเกษตร
ยังชีพเป็นเกษตรพลีชีพเป็นเกษตรอยู่รอดในปัจจุบัน และเพื่อการเป็นเกษตรยั่งยืนในอนาคต

๓. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และ
ใช้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหา หรือ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อย่าง
เหมาะสม

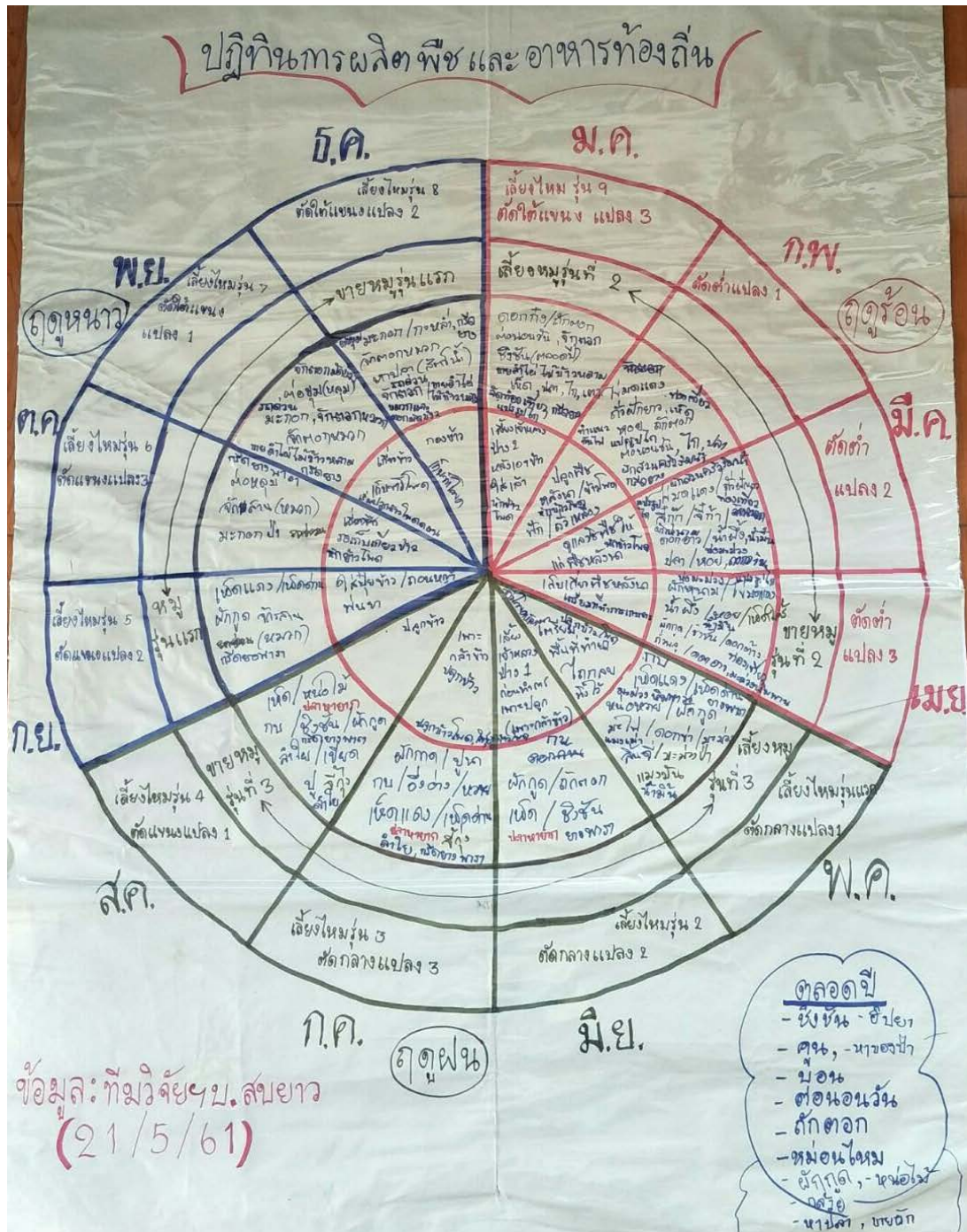
➤ เป้าหมายการพัฒนา

- ๑) มีน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ
- ๒) มีกิจกรรมการเกษตรหรืออาชีพทางเลือกที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและสร้างรายได้
- ๓) ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดเพื่อลดปัญหาหนี้สิน การทำลายป่าและการใช้สารเคมี

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา
ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อนี้ในระยะแรกนี้ทีมวิจัยบ้านสบยาวได้ผลการศึกษา
จำนวน ๔ ข้อดังต่อไปนี้

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านสบยาวกับการอนุรักษ์และใช้
ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มีผลการศึกษา ดังนี้

ปฏิทินการผลิตพืช อาหารท้องถิ่น และกิจกรรมชุมชน

ในห้วงเวลา ๑๒ เดือน ชาวบ้านสบยาวจะมีปฏิทินการผลิตพืชและอาหารท้องถิ่น ดังนี้

เดือน	ปฏิทินการผลิตพืช อาหารท้องถิ่น และกิจกรรมชุมชน
มกราคม	เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๒ หลังเอาข้าวใส่เล้า หักข้าวโพด เก็บดอกก่ง ถักตอก หาต่อนอน ชั้น จักตอก เก็บชิงชั้น ขายลำไย เอาไม้ข้าวหลาม หาเห็ด ปลา ไก่ เต่า จัดทองเที่ยว กริดยาง แปรรูปไก่ เลี้ยงหมูรุ่น ๒ เลี้ยงไหมรุ่น ๙ ตัดได้แขนงแปลง ๓
กุมภาพันธ์	ปลูกพืชหลังนา หักข้าวโพด ปลูกผัก ถั่วเหลือง หาไข่มดแดง เก็บถั่วฝักยาว หาเห็ด หาหอย หาปลา เก็บไข่ แปรรูปไก่ ถักตอก หาต่อนอนชั้น ปลูกผักสวนครัวริมน้ำ จัด ทองเที่ยว กริดยาง เลี้ยงหมูรุ่น ๒ ตัดดำแปลง ๑
มีนาคม	ดูแลพืชให้แก่พืชหลังนา หักข้าวโพด จี๊ก จี๊ก้า ผักหนาม ดอกอวบน้ำ ผึ้งน้ำม้น ห่อมะม่วง หาไข่มดแดง เก็บถั่วฝักยาว ดอกจัน หาหอย หาปลา เก็บไข่ แปรรูป ไก่ ถักตอก ปลูกผักสวนครัวริมน้ำ จัดทองเที่ยว เลี้ยงหมูรุ่น ๒ ตัดดำแปลง ๒
เมษายน	เก็บเกี่ยวพืชหลังนา เตรียมที่ทำการเกษตร ห่อมะม่วง แปรรูปไก่ หาไข่มดแดง เก็บ ผักหนาม ผักกูด ถั่วพลู หาหอย น้ำม้น ชิงชั้น ดอกอวบน้ำ มะม่วงหิมพานต์ ดอกต้าง จัด ทองเที่ยว เห็ดไคร้ ขายหมูรุ่น ๒ ตัดดำแปลง ๓
พฤษภาคม	ปลูกข้าวโพด พื้นที่ทำนาไถกลับทิ้งไว้ หากบ เห็ดแดง เห็ดด่าน มะม่วงหิมพานต์ ผัก กูด หน่อหวาย มะไฟ แมงเม่า ดอกข่า มะม่วงป่า มะม่วงปลูก แมงมัน น้ำม้น ยางพารา จัดทองเที่ยว เลี้ยงหมูรุ่น ๓ เลี้ยงไหมรุ่นแรก ตัดกลางแปลง ๑
มิถุนายน	เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๑ ก่อนทำการเพาะปลูก เพาะกล้าข้าว หากบ ผักกูด ถักตอก หา เห็ด หาปลาหายาก ชิงชั้น กริดยาง เลี้ยงหมูรุ่น ๓ เลี้ยงไหมรุ่น ๒ ตัดกลางแปลง ๒
กรกฎาคม	เพาะกล้าข้าว ปลูกข้าว ผักกาด ปูนา กบ อึ่งอ่าง หวาย เห็ดแดง เห็ดด่าน ปลาหา ยาก จี๊ก ลำไย กริดยาง เลี้ยงหมูรุ่น ๓ เลี้ยงไหมรุ่น ๓ ตัดกลางแปลง ๓
สิงหาคม	ปลูกข้าว หาเห็ด หน่อไม้ ปลาหายาก กบ ชิงชั้น ผักกูด กริดยาง ลำไย เชียด ปู จี๊ก ขายหมูรุ่น ๓ เลี้ยงไหมรุ่น ๔ ตัดแขนงแปลง ๑
กันยายน	ใส่ปุ๋ยข้าว ถอนหญ้า พ่นยา เห็ดแดง เห็ดด่าน ผักกูด ถักตอก จักสาน กริดยาง เลี้ยง หมูรุ่น ๑ เลี้ยงไหมรุ่น ๕ ตัดแขนงแปลง ๒
ตุลาคม	เตรียมเกี่ยวข้าว หักข้าวโพด กริดยาง หาต่อหลุม จักสาน ถักตอก เก็บมะกอกป่า เลี้ยงหมูรุ่น ๑ เลี้ยงไหมรุ่น ๖ ตัดแขนงแปลง ๓
พฤศจิกายน	เกี่ยวข้าว เก็บข้าวโพด เริ่มปลูกข้าวโพดดอน จักตอกมัดข้าว หาต่อหลุม รถด่วน มะกอก จักตอกหมวก หาลำไยข้าวหลาม กริดยาง เลี้ยงหมูรุ่น ๑ เลี้ยงไหมรุ่น ๗ ตัด ได้แขนงแปลง ๑
ธันวาคม	กองข้าว เก็บข้าวโพด ต่อหลุม มะกอก กะหล่ำปลี กริดยาง จักตอกหมวกและตอก มัดข้าว หาปลา สัตว์น้ำ รถด่วน จักตอก ขายลำไยไม้ข้าวหลาม ขายหมูรุ่น ๑ เลี้ยง ไหมรุ่น ๘ ตัดได้แขนงแปลง ๒

๒. ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตถึงปัจจุบัน
มีผลการศึกษา ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ นายบุญเลิศ เหล่าคำ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านสบยาว ได้จัดการเขตอนุรักษ์ป่า จำนวน ๑,๒๐๐ ไร่

ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ มีการก่อตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า แต่สถานการณ์ด้านป่าไม้ก็ยังมีปัญหาอยู่อย่างต่อเนื่อง

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ นายอดุลย์ อินพรม ผู้ใหญ่บ้านสบยาวคนที่ ๒ ได้มีการผนึกแนวคิดร่วมกันของ ชาวบ้านและกลุ่มฮักเมืองน่านในการบวชป่าในพื้นที่ ๑,๒๐๐ ไร่ โดยมีท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ เป็น องค์ ประธานบวชป่า มีการนำชาวบ้านและผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ปลาที่วัดดอนแก้ว อำเภอ ท่าวัง ผา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีมติร่วมกันในที่ประชุมหมู่บ้านในการกำหนดแนวเขต อนุรักษ์ปลาในระยะทาง ๖๐๐ เมตร (ลำน้ำน่าน ๔๐๐ เมตร จรดลำน้ำยาวอีก ๒๐๐ เมตร รวมเป็น ๖๐๐ เมตร)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นายอนันต์ สุริยศ เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านสบยาวคนที่ ๓ และท่านพระอาจารย์วุฒิกร อิสสโร ร่วมกับชาวบ้านสบยาวเพิ่มเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวอีก ๘๐๐ เมตร (มาสิ้นสุดเขตอนุรักษ์ที่ บริเวณ หน้าอารามสงฆ์บ้านสบยาว) รวมเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ๑,๐๐๐ เมตร และในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการขยายเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ท่านพระอาจารย์วุฒิกร อิสสโร ได้ชักชวนกลุ่มชาวบ้าน แกนนำชุมชน คณะครู ตลอดจนปราชญ์ในชุมชน “จัดตั้งศูนย์เรียนรู้” โดยมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีแหล่งร่วมกิจกรรม และลดภาระชาวบ้าน ในวันเสาร์ – อาทิตย์ นำเรื่องราวสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ป่าไม้ และความผูกพันกับ สายน้ำ ปลุกจิตสำนึกความหวงแหน เห็นคุณค่าของแผ่นดินถิ่นเกิด มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหาร จัดการป่าไม้โดยมีชุมชนประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำทุกเดือน

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนบ้านสบยาวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เมืองจันท์ ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุ์เอื้องป่าขึ้น โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนทำการสำรวจและเก็บข้อมูล เบื้องต้นนำเสนอต่อประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาทางป้องกันแก้ไข

สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ นายอดุลย์ อินพรม ผู้ใหญ่บ้านสบยาวคนที่ ๔ (รอบที่ ๒) นำศูนย์การ เรียนรู้ของชุมชนบ้านสบยาว ร่วมกับมูลนิธิฮักเมืองน่าน จัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าและการป้องกัน ยาเสพติด เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ โครงการ “ฮักแม่แต่ๆ ลูกแม่ ห่วงไกลยาเสพติด ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” โดยการชักชวนเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ร่วมกันทำกิจกรรมปลูกป่าใช้สอยบริเวณ ที่รกร้างในหมู่บ้าน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีนายไพโรจน์ กันพัน เป็นผู้ใหญ่บ้านสบยาวคนที่ ๖ ร่วมกับคณะกรรมการ หมู่บ้านได้แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบข้อบังคับบ้านสบยาว วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ และใช้มาจนถึง ปัจจุบัน ดังนี้

๑. หมวดการปกครองท้องถิ่น

๒. หมวดป่าชุมชนหมู่บ้าน

๓. หมวดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

(ในรายงานฉบับนี้จะนำเสนอเฉพาะ หมวดที่ ๒ และหมวดที่ ๓)

๒. หมวดป่าชุมชนหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ.๒๕๑๙ ชาวบ้านสบยาวได้เริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ชาวบ้านได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ

- ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่
- ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่
- ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่

๒.๑ ระเบียบการใช้ป่าไม้ใช้สอย

เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้ป่าไม้ใช้สอยอย่างเป็นระเบียบ และใช้ไม้อย่างประหยัด จึงกำหนดระเบียบการใช้สอย ดังนี้

๒.๑.๑ ห้ามนำเลื่อยยนต์ไปทำการแปรรูปไม้โดยเด็ดขาด ฝ่าฝืนปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๒ ห้ามคนในหมู่บ้านแปรรูปหรือตัดไม้ไปจำหน่ายให้หมู่บ้านอื่นโดยเด็ดขาด ฝ่าฝืนปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๓ การลากไม้ให้แจ้งแก่คณะกรรมการการตรวจป่าทุกครั้ง หากไม่แจ้งถือว่าส่อเจตนาจะฝ่าฝืนระเบียบ พิจารณาปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๔ ไม้ในเขตป่าใช้สอย ให้นำมาสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเท่านั้น ห้ามจำหน่ายแก่คนต่างบ้าน ฝ่าฝืนปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๕ กรณีตัดไม้ท่อนทิ้งไว้ ให้ทำการแปรรูปภายใน ๖ เดือน นับตั้งแต่วันที่ตัด ถ้าเกิน ๖ เดือน บุคคลอาจสามารถนำมาแปรรูปหรือนำมาใช้สอย

๒.๑.๖ กรณีการตัดไม้ท่อนมาเป็นเสาบ้าน หรือเสาโซ้ว ให้ตัดได้ไม่เกินคนละ ๓ ต้น และต้องเป็นไม้แห้งเท่านั้น

๒.๑.๗ ห้ามบุคคลในบ้านสบยาวขายที่ดินให้กับนายทุนและคนต่างบ้านเป็นเด็ดขาด ถ้าหากขายมีมติปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาทและยึดพื้นที่ที่ดินให้หมู่บ้าน

*กรณีที่ขายได้ต้องเป็นบุคคลอยู่ในพื้นที่บ้านสบยาวเท่านั้น

๒.๑.๘ ถ้าหากผู้ใดจะเลื่อยจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบหรือบอกผู้ใหญ่บ้านไปตรวจสอบทุกครั้ง ค่าต้นตอ ต้นตอละ ๑๐๐ บาท ถ้าหากคนใดมีการแปรรูปไม้แจ้งคณะกรรมการทราบ ปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๙ ห้ามบุคคลในบ้านสบยาว ลักลากไม้ในพื้นที่ป่าเพื่อนำแปรรูปในเขตพื้นที่ทำกินโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๑๐ กรณีแปรรูปไม้ในพื้นที่ทำกินแล้วห้ามจำหน่ายให้บุคคลต่างบ้านโดยเด็ดขาด ฝ่าฝืนปรับ ๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท

๒.๑.๑๑ กรณีที่จะจำหน่ายให้คนต่างบ้านได้เช่น ไม้จ้าว ไม้กวาด ลำไย มะขาม และขนุน ถ้าหากไม่มีการแปรรูปไม่ต้องเสียค่าต้นตอ

๓. หมวดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

๓.๑ ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ – ๕,๐๐๐ บาท

๓.๒ ห้ามจับปลาในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ – ๕,๐๐๐ บาท

- ๓.๓ ห้ามดำน้ำยิงปลาในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท
 ๓.๔ ห้ามทอดแหในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ ๕,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท
 ๓.๕ ห้ามใช้อาวุธปืนยิงปลาในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท
 ๓.๖ ห้ามตกเบ็ดในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท

กรณีเป็นเบ็ดที่ใช้อนุรักษ์ทันสมัย (เบ็ดฝรั่ง) กำหนดเขตตกเบ็ดเหนือเขตอนุรักษ์ ไม่น้อยกว่า ๒๐๐ เมตร ถ้าฝ่าฝืนปรับคนละ ๒๐๐ บาท

๓.๗ นอกจากนี่ยังรวมถึงการห้ามใส่ไซ้ ซ้อนด้วยสวิง หรือวิธีอื่นๆ ที่ได้กำหนดมา ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท

๓.๘ ห้ามทิ้งขยะมูลฝอยในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ฝ่าฝืนปรับ ๑๐๐ บาท

๓.๙ คณะกรรมการจะกำหนดเขตการผ่านของเครื่องยนต์ให้ผ่านได้เฉพาะเขตที่คณะกรรมการ กำหนดให้เท่านั้น นอกจากเขตที่กำหนดให้เจ้าของเรือเครื่องยนต์ ถ้าฝ่าฝืนปรับ ๑๐๐ บาท

๓.๑๐ นอกเหนือจากอนุรักษ์ที่ได้กำหนดให้ชาวบ้านสามารถหาปลาได้ตามปกติแต่ห้ามใช้วิธีระเบิด ปลา ไฟฟ้าช็อต หรือใช้ยาเบื่อเมา ตามกำหนดแนวเขต ดังนี้

- แม่น้ำน่าน ตั้งแต่ห้วยโฆม ลงมาถึงเขตการปกครองของบ้านหาดผาชน
- แม่น้ำยาว ตั้งแต่ห้วยต้นตัม ลงมาแม่น้ำน่าน

ตามแนวเขตดังกล่าว มีผู้ฝ่าฝืน ใช้วิธีที่ผิดธรรมชาติเป็นการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมคณะกรรมการ พิจารณาให้มีโทษปรับ ตั้งแต่ ๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป

หมายเหตุ : ความผิดแต่ละกรณีทีกล่าวนมา ถ้าคณะกรรมการพิจารณาปรับแล้วแต่ผู้กระทำความผิดไม่ทำ ตามระเบียบ คณะกรรมการจะตัดออกจากฉาปนกิจกิจสงเคราะห์ของตำบลและหมู่บ้าน ถ้าเป็นบุคคลอื่น ต่างหมู่บ้าน คณะกรรมการจะพิจารณาส่งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินคดีต่อไป

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีมติ อนุญาตให้คนต่างบ้านเข้ามาเก็บเห็ดใน พื้นที่ป่าชุมชนของบ้านสบยาวได้ แต่จะขอเก็บเงินตะกร้า(เช่า) ละ ๕๐ บาท โดยให้ผู้สูงอายุของหมู่บ้าน เปลี่ยนเวรกันมานั่งเก็บเงินที่สะพานศรีสบยาวพัฒนา แต่ก็มีปัญหาในการบริหารจัดการหลายอย่าง อาทิเช่น ๑) ป่าไม่ใช่ป่าปิด มีอาณาเขต(ล้อมรั้ว) ชัดเจน ๒) คนเดินทางเข้ามาหาเห็ดไม่ได้มาช่องทางเดียว ๓) เกิดข้อ ขัดแย้งกับชุมชนอื่นที่จะกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในอนาคต จึงได้ยกเลิกไป

ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ในฤดูกาลหาเห็ด คณะกรรมการหมู่บ้าน อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บ เห็ดในพื้นที่ป่าของบ้านสบยาวได้โดยไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ป่า เช่น การร่วมทำแนวกันไฟ การร่วมปลูกป่า การร่วมทำฝายกั้นน้ำ ฯลฯ ซึ่งควรจัดทำเป็นข้อตกลงร่วม ระหว่างหมู่บ้าน

รายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. นายไพโรจน์	กันฟัน	ประธาน
๒. นายอนันต์	สุริยศ	รองประธาน
๓. นายพิณ	กำวงศ์	เลขาฯ
๔. นางอำไพพร	คำตื้อ	เหรัญญิก
๕. นายเวียน	คำตื้อ	กรรมการ
๖. นายปาน	ช้างเผือก	กรรมการ

๗. นายสุรินทร์	กันฟัน	กรรมการ
๘. นางมุกดา	สุทธหลวง	กรรมการ
๙. นายสมชาย	ล้อมลังกา	กรรมการ
๑๐. นายพูล	เพชรดิน	กรรมการ
๑๑. นายทเวศ	ระวังยศ	กรรมการ
๑๒. นายนพชัย	ไชยชนะ	กรรมการ
๑๓. นายเกษม	กันฟัน	กรรมการ
๑๔. นายสมชาย	ชูใจดี	กรรมการ
๑๕. นายแคน	ใจมงคล	กรรมการ
๑๖. นายเสาร์	ใจมงคล	กรรมการ
๑๗. นายกุล	สุริยศ	กรรมการ
๑๘. นายจำลอง	สุขใจ	กรรมการ
๑๙. นายป๊อก	คำจันทร์	กรรมการ
๒๐. นายวีระชัย	ปันจู	กรรมการ
๒๑. นายวิฑูร	วรวิสิษฐภาพ	กรรมการ
๒๒. นายจรูญ	ปิ่นปาน	กรรมการ
๒๓. นายมนัส	อินทโกชน	กรรมการ
๒๔. นายโกวิท	ยานปิ่น	กรรมการ
๒๕. นายสมศักดิ์	สุริยศ	กรรมการ
๒๖. นายสุพจน์	สงคราม	กรรมการ
๒๗. นายธวัชชัย	ปัญญา	กรรมการ
๒๘. นายวิทยา	วรรณหงส์	กรรมการ
๒๙. นายกุล	ปัญญา	กรรมการ
๓๐. นายเดช	พนะสัน	กรรมการ
๓๑. นายเดมิตร	ใจเดช	กรรมการ
๓๒. นายชัน	ใจมงคล	กรรมการ

๓. ศึกษาการและสำรวจ ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า มีผลการศึกษา ดังนี้

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านสบยาว

๑. ป่าไม้

บ้านสบยาว มีพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์) ๑,๘๓๖ ไร่ และป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ๕,๑๗๑ ไร่ ทั้งสองแห่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด มีต้นไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่า ๑๑ ล้านต้น (๑ ต้นต่อ ๑ ตารางเมตร) ประกอบด้วย

๑) ไม้เปา (ไม้เต็ง,รัง) เป็นไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้านเรือน ทำฟืน เป็นที่อยู่ของชัน (ชาวบ้านเรียก กวาง) ใบหล่นทับถมเป็นแหล่งที่เกิดของเห็ดชนิดต่างๆ ต้นเปามีอยู่ประมาณร้อยละ ๖๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า

๒) ไม้เหียง มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เปา ราคาหรือมูลค่าเท่ากับไม้เปา มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า

๓) ไม้ดู่ มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เปา ไม้เหียง แต่มีราคาหรือมูลค่าสูงกว่าไม้เปา ไม้เหียง (ราคาพอๆกับไม้สัก) มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า

๔) ไม้ไผ่ป่า อาทิเช่น ไผ่ไร่ล่อ ไผ่บง(เกลี้ยง) ไผ่บง(กาย) ไผ่ข้าวหลาม ไผ่ซางป่า มีอยู่ประมาณร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า

๕) ไม้สัก มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เนื้อแข็งอื่นๆ แต่มีราคาแพงกว่าไม้อื่นๆ มีอยู่ประมาณร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า

๒. อาหารและผลผลิตจากป่า

จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าทั้ง ๗,๐๐๗ ไร่ ทำให้ประชาชนจากบ้านสบยาว มีแหล่งอาหารธรรมชาติจากป่าตลอดทั้งปี ประกอบด้วย

๑) เห็ดป่า อาทิเช่น เห็ดแดง เห็ดถ่าน เห็ด ถ่านไฟ เห็ดก่อ เห็ดหาด เห็ดถอบ เห็ดโคน เห็ดดิน เห็ดไข่เหือง ฯลฯ เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒ แสนบาทต่อปี

๒) น้ำผึ้ง เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี

๓) ตัวตุ่น เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี

๔) หน่อไม้ เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี

๕) ไข่มดแดง เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี มีคนหาจำนวน ๓ คน กก.ละ ๓๐๐ บาท วันหนึ่งจะหาได้ ๑ – ๒ กก.

๖) พืชสมุนไพร เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒ หมื่นบาทต่อปี

๗) ชิงชัน (กวาง) สร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๔ แสนบาทต่อปี มีคนเก็บในหมู่บ้าน จำนวน ๙ คน เก็บได้วันละ ๕ กก.ต่อวัน ไม่ได้เก็บทุกวัน

๘) สัตว์ป่า อาทิเช่น กระรอก กระแต ไก่ ไก่ป่า กระต่าย ฯลฯ เป็นอาหาร

๓. ลำน้ำ

บ้านสบยาวมีแม่น้ำสองสายไหลผ่านหมู่บ้าน ประกอบด้วย ลำน้ำยาว มีระยะทาง ๘ กิโลเมตร ลำน้ำน่าน ๓ กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในลำน้ำทั้ง ๒ สาย และมีการอนุรักษ์

พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำนาน เป็นระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว เป็นระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน

๔. อาหารธรรมชาติจากลำน้ำ

๑) ปลา ประกอบด้วย ปลาปึกแดง ปลาหนาม ปลาแกง ปลาเกด ปลาเพี้ย ปลาคัง ปลากระ ปลาแซ่ ปลาสวาย ปลาตอง ปลานิล ปลาหมอ ปลาหมู ปลาหลด ปลาหลด ปลาชะโด ปลาช่อน ฯลฯ เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ ล้านบาทต่อปี

๒) สาหร่ายน้ำจืด (โก) เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๓ หมื่นบาทต่อปี

๓) ผักที่ขึ้นริมน้ำ อาทิเช่น ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักชีขวง ผักเป็ลียว ผักชี เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ หมื่นบาทต่อปี คนหามี ๑ คนคือ คุณช่วย ปินปาน

หมายเหตุ : คนหาปลา มี นายผล นายวี นายเวียง นายเดมิตร นายทเวช นางผ่อง นายเกียรติ นายสมชาย และพ่อเพชร ดอนนะชัย (หาปลาเก่งที่สุด)

๔. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากอดีตถึงปัจจุบัน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา มีผลการศึกษา ดังนี้

ในอดีต เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๙ ชาวบ้านสบยาวได้เริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ และ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ นายไพโรจน์ กันพัน ผู้ใหญ่บ้านสบยาว ได้นำบ้านสบยาวเข้าร่วมเป็นหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ จนถึงปีปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑) ได้มีการสำรวจพื้นที่ของหมู่บ้าน พบว่ามีพื้นที่ ทั้งหมด ๑๐,๐๙๖ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชุมชน (อนุรักษ์ที่ขึ้นทะเบียนกับป่าไม้จังหวัดน่าน) จำนวน ๑,๘๓๖ ไร่ เป็นป่าชุมชน (ใช้สอย) จำนวน ๔,๙๔๙ ไร่ ที่เหลือ ๓,๓๑๑ ไร่ เป็นพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์ ได้มีการพัฒนาหมู่บ้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เห็นผลงานเป็นรูปธรรม

๑. การพัฒนาแหล่งน้ำ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๕๙ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ

- ๑) จัดจัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย
- ๒) จัดสร้างฝายกั้นถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย
- ๓) จัดสร้างฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย
- ๔) ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง
- ๕) ขุดสระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง
- ๖) ติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง
- ๗) สร้างทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน จำนวน ๑ แห่ง
- ๘) สร้างระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐

๑) สร้างฝายชะลอน้ำห้วยผาม่าน จำนวน ๔๒ ฝาย ฝายคอนกรีตห้วยโป่งกิ้ว จำนวน ๒๐ ฝาย ฝายพระราชารัฐ ระหว่างห้วยผาเสรีจกัับห้วยผาม่าน จำนวน ๙ ฝาย

๒) ติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อนำกิน น้ำใช้ จำนวน ๑ แห่ง

๒. การเพิ่มพื้นที่ป่า และรักษาป่า

รักษาพื้นที่ป่าชุมชน(ป่าอนุรักษ์) และพื้นที่ป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) รวม ๗,๐๐๗ ไร่ โดยการทำแนวกันไฟ ใช้แรงงานของราษฎรในหมู่บ้าน

ที่	ประเภทป่า	มีอยู่เดิม ปี ๒๕๕๖ (ไร่)	พื้นที่ป่าเพิ่ม (๒๕๕๗ - ๒๕๖๐)		รวมพื้นที่ป่า ปี ๒๕๖๐ (ไร่)
			คืนผืนป่า	นาแลกป่า	
๑	ป่าชุมชน(อนุรักษ์)	๑,๘๓๖	-	-	๑,๘๓๖
๒	ป่าชุมชน(ใช้สอย)	๔,๙๔๙	๑๐๒	๑๒๐	๕,๑๗๑
รวม		๖,๗๘๕	๑๐๒	๑๒๐	๗,๐๐๗

๓. การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ

๑) รักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในป่า และลำน้ำน่าน ระยะทาง ๓ กม. ลำน้ำยาวระยะทาง ๘ กม. โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน

๒) อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำน่าน ระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว ระยะ ๑,๒๗๐ เมตร (เดิม ๑,๒๐๐ เมตร เพิ่มในปี ๒๕๖๐ อีก ๗๐ เมตร) โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน

๓) ลดการใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมักทดแทน โดยการมีส่วนร่วมของราษฎร ในหมู่บ้าน

๔. การลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดเพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน(ป่าใช้สอย)

๑) ลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้องกันการบุกรุกป่า และปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพดมาเป็นไม้ผล ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเข้าร่วมดำเนินงานตามโครงการ คทช. (คณะอนุกรรมการจัดสรรที่ดินแห่งชาติ) ในหมู่บ้าน

๒) เพิ่มพื้นที่สีเขียว ส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา สัก ต้นจืดดอกแดง ไม้ตะกั่วชัย มะม่วง มะม่วงหิมพานต์ ลำไย หม่อน เกล็ด ฯลฯ

๓) สนับสนุน ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์พลังงาน หรือพลังงานทดแทน หรือพลังงานทางเลือกโดยการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการเกษตร

ที่	กิจกรรม	ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด(ไร่)		รวมลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด(ไร่)
		ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙	ปี ๒๕๖๐	
๑)	ป่าแล้งน้ำ	๑๐๒	-	๑๐๒
๒)	นาแล้งป่า	๑๖๐	-	๑๖๐
๓)	การปลูกไม้ผลและไม้ ยืนต้น	๓๓๔.๒๐	๑๑๖.๔๐	๔๕๐.๖๐
๔)	การปลูกหม่อน	๑๔๐	๘๐	๒๒๐
รวม		๗๓๖.๒๑	๑๙๖.๔๐	๙๓๒.๖๐

๕. ส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

- ๑) ป่าแล้งน้ำ ราษฎรบ้านสบยาวคีนผืนป่าในปี พ.ศ.๒๕๕๗ จำนวน ๑๐๒ ไร่
- ๒) กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (อาชีพทางเลือก) ปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพด เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล หม่อน ในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ จำนวน ๗๓๖.๒๑ ไร่ ในปี ๒๕๖๐ มีพื้นที่ปลูกไม้ผล มะม่วง ลำไย มะม่วงหิมพานต์ หม่อน กล้วย ทดแทนการปลูกข้าวโพดเพิ่มอีก ๑๙๖.๔๐ ไร่
- ๓) กิจกรรมนาแล้งป่า ราษฎรบ้านสบยาวคีนผืนป่าในปี พ.ศ.๒๕๕๘ จำนวน ๑๒๐ ไร่ เป็นการลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด ได้ ๑๖๐ ไร่ (เป็นนา ๔๐ ไร่ เป็นป่า ๑๒๐ ไร่)
- ๔) สร้างห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุงศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน (ศาลาริมน้ำ) ใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะที่มาศึกษางาน โดยในปี ๒๕๖๐ มีผู้มาศึกษาดูงาน ๑๗ คณะ จำนวน ๓๕๐ คน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆของหมู่บ้าน และใช้เป็นห้องเรียนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ของหมู่บ้านร่วมกับสถาบันการศึกษาต่างๆ อาทิเช่น กศน. วชช.น่าน มทร.ล้านนา น่าน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดน่าน
- ๕) แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น แหล่งเรียนรู้ ป่าชุมชน แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์ปลา แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทน แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและแหล่งเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์รายได้กับทรัพยากรธรรมชาติ / ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องถึงความสัมพันธ์ว่า เหตุใดรายได้ถึงเพิ่ม เหตุใดรายได้ถึงลด (จากทรัพยากรธรรมชาติ) มีผลการศึกษา ดังนี้

๑. อาหารและผลผลิตจากป่า

จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าทั้ง ๗,๐๐๗ ไร่ ทำให้ประชาชนจากบ้านสบยาว มีแหล่งอาหารธรรมชาติจากป่าและมีรายได้ตลอดทั้งปี ประกอบด้วย

๑) เห็ดป่า

เดือน	ชนิดเห็ด	คนหา	ปริมาณ ที่ได้(กก.)	ราคาขาย (บาท)
พฤษภาคม – สิงหาคม	เห็ดแดง เห็ดดำ เห็ดหนาม้อย เห็ดถ่าน	นางมะลิ	๑๐๐ – ๒๐๐	๒๕๐ – ๓๐๐
		ศยมล	๖๐ – ๑๐๐	
		จันเป็ง	๓๐ – ๕๐	
		ศรีนวล	๓๐ – ๕๐	
		ป้าคำ	๑๕๐ – ๓๐๐	
		เอี้ยเพ็ญ	๓๐๐ – ๕๐๐	
		เอี้ยพิศ	๓๐๐ – ๕๐๐	

เดือน	ชนิดเห็ด	คนหา	ปริมาณ ที่ได้(กก.)	ราคาขาย (บาท)
กันยายน – เมษายน	เห็ดด่าน เห็ดไข่ห่าน เห็ดโคนปลวก	ชาวบ้านทั่วไป	ไม่ค่อยมาก ส่วนใหญ่หาเพื่อ เป็นอาหารใน ครอบครัว	ไม่มีการซื้อ ขาย

๒) ชิงชัน เก็บขายประมาณเดือน กุมภาพันธ์ – เมษายน ของทุกปี แต่ชาวบ้านจะเก็บมาใช้งาน ซึ่งสามารถเก็บได้ตลอดปี

ชาวบ้านที่มีอาชีพเก็บชิงชันขาย ป่าผาย ป่าดิบ ลุงแก้ว ลุงสุข ลุงหลาน นางรุ่งรชนี ป่าบาง ลุง กอง พี่เนียว เก็บได้เฉลี่ยคนละ ๕ กิโลกรัมต่อวัน แต่ไม่ได้ไปเก็บมาขายทุกวัน ไปเก็บเฉพาะวันที่ว่างจากการ ทำงาน แต่จะเก็บมารวบรวมไว้ ๓ – ๔ เดือนจึงจะขายที่เดียวราคาขาย กิโลกรัมละ ๒๐ บาท

๓) ไข่มดแดง เก็บขายประมาณปลายเดือน กุมภาพันธ์ – กลางเดือน เมษายน (๒ เดือนเต็ม) คนที่เก็บขายเต็มช่วงเวลา ๒ เดือน คือ พี่พรรณ ไปแทบทุกวัน จะได้วันละ ๑ – ๒ กิโลกรัมๆ ละ ๓๐๐ บาท เฉลี่ยแล้วเดือนหนึ่งจะได้ ๙,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท แต่ก็มีคนที่ไปบ้างไม่ไปบ้าง คือ ป่าผาย ป่าดิบ พี่ไร ทั้ง ๓ คนนี้หาได้ เฉลี่ย คนละ ๒๐๐ – ๓๐๐ บาทต่อวัน

๔) น้ำผึ้ง น้ำมัน ช่วงเวลาหา คือ เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม คนหาเป็นอาชีพคือ นายอเนก ชัยมงคล มีรายได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี

๕) ต่อหลุม ต่อรัง ช่วงเวลาหา คือ เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม คนหาเป็นอาชีพคือ นายอเนก ชัยมงคล มีรายได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี

๖) ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ข้าวหลามจะนำมาทำจักตอก แล้วถักเป็นเส้น ขาย ๑๐ พับ (พับละ ๔๔ นิ้ว) ใน ราคา ๖ – ๑๐ บาท ซึ่งสามารถทำได้และขายได้ตลอดปี โดยมีคนในหมู่บ้านเป็นผู้รวบรวมรับซื้อเส้นตอกส่ง ให้พ่อค้ามารับซื้ออีกทอดหนึ่ง ชาวบ้านสบายวส่วนใหญ่ โดยเฉพาะแม่บ้านจะถักตอกได้ทุกที่ ทุกเวลา(ทั้ง ในขณะนั่งประชุม อบรรม) และมีเกษตรกรบางรายจะตัดไม้ไผ่ข้าวหลามในป่ามาขายเป็นปล้องให้กับแม่บ้าน ในหมู่บ้าน และบ้านใกล้เคียงในราคา ปล้องละ ๕ บาท (๑๒ ปล้องราคา ๕๐ บาท)

- ๗) หน่อไม้ เป็นอาหารและขาย สร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี
- ๘) พืชสมุนไพร เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒ หมื่นบาทต่อปี
- ๙) แมงเม่า แมงมัน จิ้งก่ รด่วน จิ้งก่ จิ้งก่า ดอกจัน ดอกต้าง ดอกข่า สามารถหาได้ตามฤดูกาล ส่วนใหญ่นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน มีขายบ้างเป็นส่วนน้อย
- ๑๐) ดอกก้ง เก็บได้ในช่วงเดือน ตุลาคม – ธันวาคม ส่วนใหญ่นำมาถักไม้กวาดใช้ในครัวเรือน มีขายบ้างเป็นส่วนน้อยในหมู่บ้าน
- ๑๑) หน่อหวาย มีตลอดปี แต่ไม่มากนัก นำมาประกอบอาหารในครัวเรือน
- ๑๒) มะม่วงป่า เก็บได้ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน มะกอกป่า เก็บได้ช่วงเดือน กันยายน – พฤศจิกายน นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน

๒. ลำน้ำ

บ้านสบยาวมีแม่น้ำสองสายไหลผ่านหมู่บ้าน ประกอบด้วย ลำน้ำยาว มีระยะทาง ๘ กิโลเมตร ลำน้ำน่าน ๓ กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในลำน้ำทั้ง ๒ สาย และมีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำน่าน เป็นระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว เป็นระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน ในปี ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑ ชาวบ้านสบยาวได้ทดลองจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในลำน้ำยาว โดยจัดซุ้มที่นั่งชมธรรมชาติในลำน้ำยาว และขายอาหาร ในปี ๒๕๖๐ มีรายได้เข้าสวัสดิการหมู่บ้าน จำนวน ๕๘,๐๐๐ บาท และในปี ๒๕๖๑ มีรายได้เข้าสวัสดิการหมู่บ้าน จำนวน ๓๕๐,๐๐๐ บาท

๓. อาหารธรรมชาติจากลำน้ำ

- ๑) ปลา ประกอบด้วย ปลาปักแดง ปลาหนาม ปลาแกง ปลาตด ปลาเพี้ย ปลาคัง ปลากระ ปลาแซ ปลาสวาย ปลาตอง ปลานิล ปลาหมอ ปลาหมู ปลาหลด ปลาชะโด ปลาช่อน ฯลฯ เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ ล้านบาทต่อปี
- ๒) ผักริมน้ำ เก็บได้ตลอดปี อยู่ที่คนที่จะไปเก็บจะมีเวลาไปเก็บมาขาย ส่วนมากชาวบ้านจะเก็บมาทำอาหารกินเองในครอบครัว ส่วนคนที่เก็บขายมี พี่ช่วย ช่วงเวลาเก็บขาย คือ เดือนกันยายน – ตุลาคม ถ้าขยัน และมีเวลาจะเก็บขายวันเว้นวัน ผักที่จะเก็บขาย คือ ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักขี้กวาง ผักเป็ลย ผักชี

เก็บขายวันต่อวัน คือ ผักกูด ผักหนาม รายได้ ๓๐๐ - ๖๐๐ บาทต่อวัน ส่วน ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักขี้กวาง ผักเป็ลียว ผักชี ผักพวกนี้จะขายรวมกัน ขายได้ ๓๐๐ บาทต่อวัน

๓) ไก่ การเก็บไก่มีช่วงเวลา ๒ เดือน คือ มกราคม - กุมภาพันธ์ เก็บได้ประมาณ ๑,๐๐๐ กิโลกรัม(ดิบ) ขายกิโลกรัมละ ๑๐ บาท ผู้ที่ไปเก็บไก่ คือ นายปาน นางมุกดา นางปราณี นายเวียน นางอำไพพร นางแผน นางหวัน ส่วนผู้ที่แปรรูปไก่เป็นไก่ยี่ขายคือ ป้าหวัน ขายเป็นกระปุกๆ ละ ๑๐ บาท รายได้ประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทต่อปี

๔) กบ เขียด ปู กุ้ง อึ่งอ่าง หอย หาได้ตามฤดูกาล ส่วนใหญ่นำมาเป็นอาหาร มีขายบ้างเป็นส่วนน้อย

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ เพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑. ถอดบทเรียนการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เอื้อต่อเศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน มีผลการศึกษา ดังนี้
เส้นทางการสร้างการเรียนรู้ชุมชนสหาย สู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา ชุมชนสหายและหน่วยงานต่างๆในพื้นที่อำเภอกุเพียงร่วมสร้างพลังการเรียนรู้ตามเป้าหมายและแนวทางที่ได้กำหนดร่วมกัน ปัจจุบันเกิดผลจากการปฏิบัติตามกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ เช่น การวางระบบน้ำ การสร้างถังเก็บน้ำ การเพิ่มและสร้างแหล่งอาหารในป่า ในน้ำ การพัฒนาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่งเสริมอาชีพ ถนนสายมะไฟ เพื่อเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา ทีมถอดบทเรียน ประกอบด้วยนางสุภาวดี วาทิกทินกร (ครู กศน.อำเภอกุเพียง) ผู้แทนจากอำเภอกุเพียง ทีมจากมูลนิธิอีกเมืองน่านและองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง ลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียนผลการดำเนินงานเบื้องต้น ทีมถอดบทเรียนใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบเจาะจงและสำรวจพื้นที่โดยชุมชนมีส่วนร่วม ประเด็นในการถอดบทเรียน ดังนี้

๑. ระบบการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชน
๒. กิจกรรมนาแลกป่า
๓. การเกษตรและอาชีพทางเลือกที่นำสู่ความมั่นคงอาหาร และสร้างรายได้
(ตลอดจนความพึงพอใจและการรับรู้ต่อกิจกรรมที่เริ่มดำเนินการ /จุดอ่าน จุดแข็ง ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขของชุมชน ใน โดยเฉพาะ การทำนา ป่าแลกนา ป่ากับการปลูกไม้ใหม่ และภาพอนาคต ของผู้ถูกสัมภาษณ์และมุมมองภาพรวม)

๑. ระบบการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชน

บ้านสหายแบ่งเป็น ๓ ค้อ หรือ กลุ่มบ้าน ได้แก่ บ้านสหายเหนือ หรือสหายใน บ้านสหายกลางและบ้านสหายใต้ หรือ สหายนอก การใช้น้ำของคนในชุมชน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ ๑) น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และ ๒) น้ำเพื่อการทำการเกษตร บ้านสหายมีแม่น้ำ ๒ สายหลัก ได้แก่ แม่น้ำน่าน และแม่น้ำยาว และมีห้วยหลัก ๒ ห้วย ได้แก่ ห้วยผาบองและห้วยผาม่าน โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนใช้น้ำจากแม่น้ำยาวและน้ำห้วยทั้ง ๒ สาย

๑) น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคในครัวเรือน

บ้านสหายแบ่งระบบการส่งน้ำไปยังครัวเรือนต่างๆ ๒ จุด โดยทั้ง ๒ จุดดึงน้ำจากน้ำยาวด้วย

วิธีการบ่อซึม คือ ขุดบ่อใกล้กับแม่น้ำ น้ำที่อยู่ใต้ดินจะซึมเข้าบ่อและทำการดึงน้ำขึ้นมาใช้

จุดที่ ๑ ตั้งอยู่บ้านสบยาวเหนือ(ใน) น้ำที่ดึงขึ้นมาใช้ได้รสโดยสูบขึ้นมาจากมาตรวัดน้ำ (ก่อนปี พ.ศ.๒๕๕๖ ใช้ได้รสแบบชัก หลังจากปี พ.ศ.๒๕๕๖ ใช้ได้รสแบบไฟฟ้า) แล้วส่งต่อไปยัง แท็งก์เก็บน้ำจำนวน ๙ ถังที่ตั้งอยู่เหนือหมู่บ้าน(ที่สูง) และปล่อยลงมายังแต่ละหลังคาเรือน

จากบ่อพักจะส่งไปยังบ้านเรือนที่อยู่ในบ้านสบยาวเหนือ จำนวน ๓๔ หลัง โดยแต่ละบ้านจะมี มิเตอร์ หรือมาตรวัดน้ำ อัตราการสูบ จะสูบน้ำวันละ ๑ ชั่วโมง ค่าบริการ (มาตรน้ำ) คิดหน่วยละ ๕ บาท (ปัจจุบัน ปี ๒๕๖๑ หน่วยละ ๖ บาท) เก็บค่าน้ำทุก ๓๕ วัน ระบบส่งน้ำดังแผนภาพต่อไปนี้

ส่วนน้ำดื่ม เมื่อน้ำถูกส่งขึ้นแท็งก์แล้ว น้ำจะถูกส่งต่อไปยังถังพักและส่งเข้าไปยังโรงผลิตน้ำดื่ม โดย ก่อนที่น้ำจะถูกส่งเข้าไปจะต้องผ่านมาตรวัดน้ำก่อน จากการวัดคุณภาพน้ำดื่ม น้ำดื่มจากบ้านสบยาวเหนือมี ความสะอาดทุกบ่อ จึงสามารถผลิตน้ำดื่มขายให้คนในชุมชนได้ อัตราถังละ ๑๐ บาท ผู้ดูแล คือผู้ช่วย เหวียน (ผู้ดูแล ๗ บาท หมู่บ้าน ๓ บาท) เครื่องกรองน้ำที่หมู่บ้านใช้มาจากโครงการ SML

จุดที่ ๒ ตั้งอยู่บ้านสบยาวใต้ โดยบริการน้ำให้กับครัวเรือนในบ้านสบยาวกลาง จำนวน ๒๑ หลัง และสบยาวใต้ จำนวน ๕๙ หลัง ระบบการสูบน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์เหมือนกับจุดที่ ๑ แต่ปริมาณแท้งก์น้อยกว่าจุดที่ ๑ คือ มีจำนวน ๓ แท้งก์ ผู้ดูแลจะสูบน้ำขึ้นสู่แท้งก์ทุกวัน ไกลกับจุดที่ ๒ มีแท้งก์เก็บน้ำภายใต้โครงการภัยแล้ง อีก ๒ จุด โดยจุดที่ ๑ มี ๓ แท้งก์ และจุดที่ ๒ มี ๔ แท้งก์

❖ ปี ๒๕๕๘ ฝนทิ้งช่วงน้ำแล้ง
ชาวบ้านจึงทำเขื่อนทราย/ทำนบกั้นน้ำยาวให้เอ่อขึ้นเพื่อให้มีน้ำซึมเข้าบ่อซึม

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีการสร้างระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง ที่บ้านสบยาวใต้ หรือสบยาวนอก สามารถให้บริการประชาชนเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้อย่างเพียงพอ ทั้งในบ้านสบยาวใต้ สบยาวกลาง และสบยาวเหนือบางส่วน เพราะบ้านสบยาวเหนือบางส่วนก็ยังคงใช้น้ำจากระบบสูบน้ำแบบเดิม การเก็บค่าน้ำ หน่วยละ ๑๐ บาท จ่ายเป็นค่าจ้างคนเก็บค่าน้ำ ๒ คนๆ ละ ๕๐๐ บาทต่อเดือน ค่าจ้างคนดูแลเปิด - ปิดระบบน้ำ ๑ คน ๒,๕๐๐ บาทต่อเดือน เงินที่เหลือเก็บไว้เป็นเงินสำหรับการดูแลซ่อมแซมระบบประปาหมู่บ้าน

และติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อนำกิน น้ำใช้ จำนวน ๑ แห่ง ณ สะพานศรีสพ
ยาวพัฒนา

๒) น้ำเพื่อการทำการเกษตร

โดยปกติน้ำที่ใช้ในการเกษตรแบ่งเป็น น้ำฝน และน้ำจากลำห้วย คือ ห้วยผาบ่องและ
ห้วยผาม่าน ที่ผ่านมาชาวบ้านช่วยกันทำฝายชะลอน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร

ภาพแสดงห้วยผาบ่องในฤดูแล้ง ไม่มี

เนื่องจากหมู่บ้านเข้าร่วมหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระฯ และการสนับสนุนจาก
องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง ได้ก่อสร้างที่เก็บน้ำเพิ่มจากน้ำทำนบดิน อีก ๑ จุด อนาคตต้องการจะ
เชื่อมน้ำจากทำนบมาลงที่แท้งก์เก็บน้ำ เพื่อใช้น้ำทำการเกษตรต่อไป

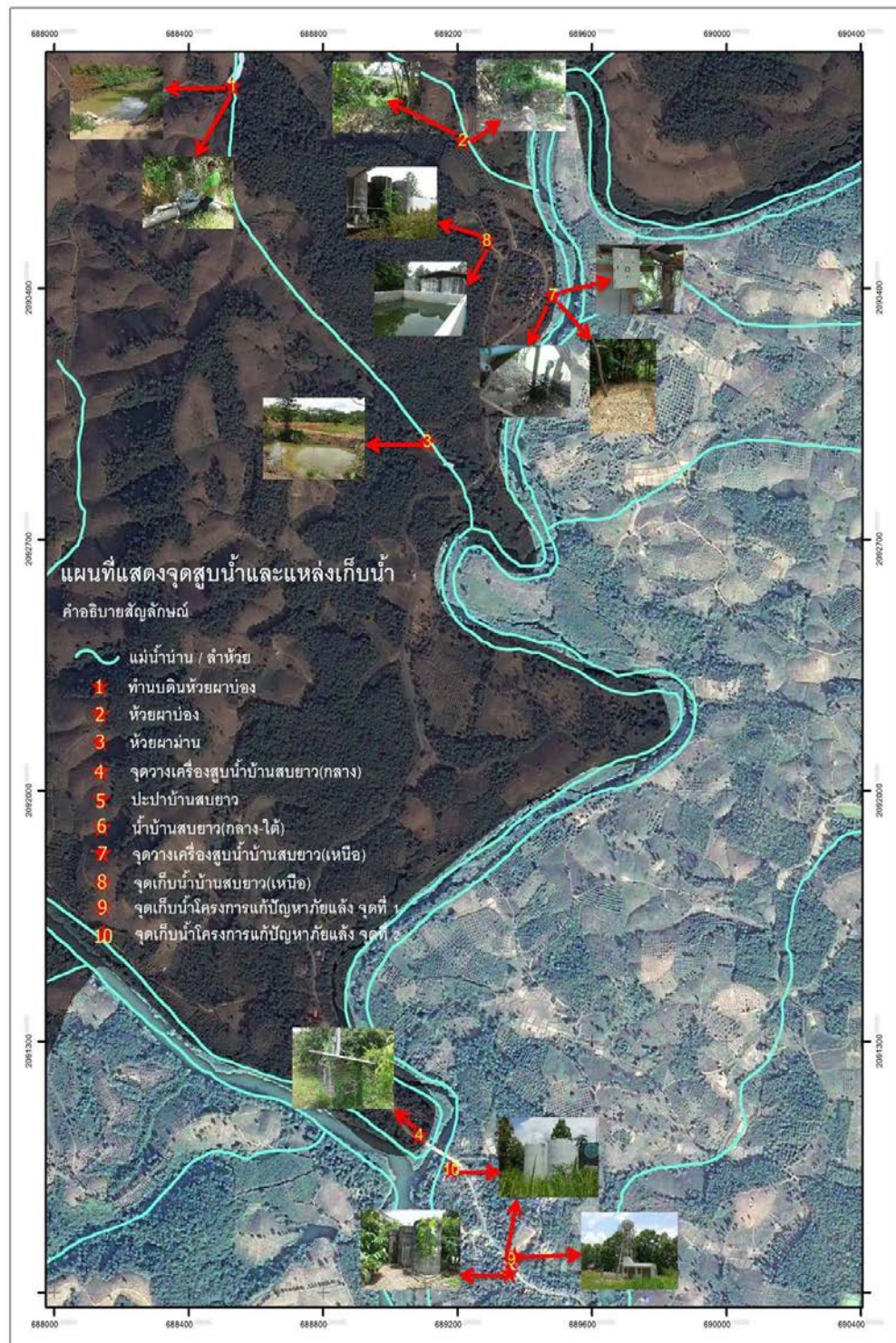
ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตร อย่างเพียงพอ โดยมีผลการดำเนินงาน คือ

- ๖) จัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย
- ๗) จัดสร้างฝายกึ่งถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย
- ๘) จัดสร้างฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย
- ๙) ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง
- ๑๐) ขุดสระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง
- ๖) ติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง สามารถสูบน้ำและปล่อยไปเลี้ยงพื้นที่ปลูกหม่อนได้ ๓๕ ไร่ โดยคิดค่าน้ำหน่วยละ ๑ บาท
- ๗) สร้างทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน จำนวน ๑ แห่ง
- ๘) สร้างฝายชะลอน้ำห้วยผาม่าน จำนวน ๔๒ ฝาย ฝายคอนกรีตห้วยโป่งกิ้ว จำนวน ๒๐ ฝาย ฝายประจักษ์ ระหว่างห้วยผาเสรีกับห้วยผาม่าน จำนวน ๙ ฝาย

ทำนบกั้นน้ำห้วยผาม่าน

ในอนาคต ใช้น้ำโซนกลางเป็นที่กั้นน้ำ จะไม่สูบน้ำจากน้ำยาว โดยใช้น้ำจากลำห้วยผาม่าน ทิมถอด
 บทเรียนลงพื้นที่จัดพิกัดจุดในระบบน้ำของชุมชน แสดงในแผนภาพต่อไปนี้

๒. กิจกรรมนาแลกป่า

๑) กรณีศึกษา นายวร ศิริภักษ์ชัย

นายวร ศิริภักษ์ชัย ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี พื้นเพเดิมเป็นคนบ้านปาง ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นเขตรอยต่อทางฝั่งทิศตะวันตกของบ้านสบยาว ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยอดีตชาวบ้านเขตตำบลตาลชุม และตำบลเมืองจัง ก็จะมีรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดีเพราะมีพื้นที่ทำการเกษตรติดต่อกัน ไปนอนไร่ ทำสวนใกล้กัน นายวร ศิริภักษ์ชัย ได้เข้ามารับจ้างลากข้าวพร้อมกับจั่วต่าง(วั่ว หรือ จั่ว(ภาษาคำเมือง) คือสัตว์ที่ใช้เป็นแรงงานในการขนข้าวจากไร่สู่ยุ้งฉางที่บ้านในสมัยก่อนใช้) ซึ่งมีระยะทางที่ไกลและใช้เวลาขนหลายวัน ไม่มีรถบรรทุก จึงใช้แรงงานจากสัตว์ในการบรรทุกขนย้าย พ่อค้าขนข้าวด้วยจั่วต่างมาครั้งหนึ่งก็จะใช้เวลาอยู่นานเป็นหลายๆ เดือนและรับจ้างขนหลายๆเจ้าจนแล้วเสร็จเพื่อให้คุ้มค่า นายวรก็เช่นกัน เป็นเพียงผู้รับจ้าง ได้ใช้โอกาสที่มาพักค้างแรมในหมู่บ้านสบยาวที่เย็บสาว จนได้ตกลงปลงใจแต่งงานกับสาวบ้านสบยาว และพาแม่บ้านไปอยู่บ้านปางได้ประมาณ ๒ ปีกว่า มีลูกด้วยกันรวม ๓ คน ต่อมาได้ย้ายมาอยู่บ้านสบยาว จนถึงปัจจุบัน

นายวรเล่าให้ฟังว่าในยุคแรกของการเข้ามาได้มาบุกเบิกพื้นที่ทำอะไรเพื่อทำอะไรชาวเลี้ยงคนในครอบครัว จำนวน ๑ แปลง (ประมาณ ๗ ไร่) และบุกเบิกเพิ่มอีกจำนวน ๑ แปลง (ประมาณ ๔ ไร่) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าที่เราเข้าไปจับจองได้ตามแรงงานที่เราสามารถทำได้ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น การทำมาหากินในพื้นที่ที่ไม่มีความมั่นคงทางด้านเอกสารสิทธิ์ใด พ่อก็มีความกังวลอยู่ไม่น้อยว่าอนาคตคงจะไม่มีให้ลูกหลานได้สืบแผ่นดินเพื่อทำมาหากินต่อได้ พ่อจึงตัดสินใจบุกเบิกพื้นที่จำนวน ๗ ไร่เพื่อปรับเป็นที่นา ซึ่งคิดว่าน่าจะมีความมั่นคงกว่าปล่อยให้ป่านั่น เป็นป่า นาที่บุกเบิกครั้งนั้นเป็นน่าน้ำฟ้า และอาศัยน้ำจาก ลำห้วยที่ไหลผ่าน ถือว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม โดยใช้งบประมาณส่วนตัวหกหมื่นกว่าบาทในการบุกเบิก ผลผลิตที่ได้ในแต่ละปีก็เป็นที่พอใจ ขอให้เราได้มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคของคนในครอบครัว บางปีก็เหลือแบ่งขายบ้าง และในบริเวณสวนก็ปลูกไม้ผล มะม่วง เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ปลูกหม่อน ผสมผสานกันไป

ในขณะเดียวกันครอบครัวของพ่อวรมีลูกเขยคนเล็กที่อาศัยอยู่รวมกันกับครอบครัวใหญ่ รวมแล้วทั้งหมด ๗ คน ลูกเขยมีอาชีพทำการเกษตรโดยปลูกข้าวโพด ในพื้นที่จำนวน ๔ ไร่ และมีหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อการลงทุนทำการเกษตรและสร้างครอบครัวเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ คิดว่าการปลูกข้าวโพดคืออาชีพทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นก้อนให้กับตนเองพอที่จะล้างหนี้ปีต่อไปได้ แต่พอทบทวนแล้วก็ยังคงมีหนี้ผูกพันที่สร้างขึ้นปีต่อปีมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันเพียงแต่ว่าในแต่ละปีเราจะมีหนี้เพิ่มหรือหนี้ลดลงเท่านั้น

ปีที่ผ่านมา(ประมาณปลายปี๒๕๕๗) หมู่บ้านได้มีการพูดคุยกันเรื่องโครงการชดเชยแลกป่า จึงได้ร่วมกิจกรรมด้วย และเป้าหมายคือจะลดพื้นที่จำนวนปลูกข้าวโพดลง แบ่งพื้นที่มาชดเชย จึงเลือกพื้นที่ ๔ ไร่ แบ่งชดเชย ๒ ไร่ พ่อวรบอกว่า พื้นที่ป่าหมดแล้ว คนรุ่นใหม่จะไปบุกเบิกป่าเหมือนคนรุ่นก่อนนั้นไม่ได้อีกแล้ว เพราะไม่มีพื้นที่ให้จับจอง คิดว่าการเอาพื้นที่ป่าของเราที่จับจองไว้ตั้งแต่รุ่นบุกเบิกมาปรับเป็นที่นานั้นแนวคิดนี้ก็ดี เพราะเห็นว่าถ้ามีนาเราก็จะมีข้าวกินในครอบครัว ไม่ต้องทำอะไรข้าวโพดมากเพื่อให้ได้เงินมาก และนำเงินไปซื้อข้าว หนี้สินก็จะลดลงได้ไม่ต้องผูกพันกันไปเรื่อยๆแบบทุกวันนี้

การทำนาใหม่ในปีนี้ ยังคงไม่ได้ทำเพราะจะปรับสภาพพื้นที่ก่อน กังวลเรื่องคันนาและดินบางจุดพังทลาย จึงเอาข้าวโพดไปลงก่อน ตอนนี้ไม่ได้ปล่อยให้แปลงนาว่าง

แผนในอนาคต ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดลง มีนา มี ระบบน้ำดี โอกาสข้างหน้าลูกหลานอาจจะมียาชีพเสริมอย่างอื่น ในสวนในแปลงนาได้

๒) กรณีศึกษา นายวิฑูรย์ วรรณสิริภพ

นายวิฑูรย์ วรรณสิริภพ คนหนุ่มรุ่นใหม่ แก่นนำบ้านสบยาว มีตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง บ้านสบยาว ม. ๗ พื้นเพเป็นคนบ้านปง ตำบลตาลชุม อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้มาเป็นเขยบ้านสบยาว และเป็นกลุ่มแกนนำที่มีความใฝ่เรียนรู้ และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและครอบครัว ให้หลุดพ้นจากหนี้สินที่ก่อเกิดจากการกู้ยืมมาเพื่อการลงทุนทำการเกษตรแทบทั้งสิ้น

แนวคิดเรื่องการขุดนาแล่งป่า โดยส่วนตัวของนายวิฑูรย์ นั้น อยากมีพื้นที่ทำนามานานแล้ว ด้วยเหตุผลว่าทุกวันนี้ต้องทำไร่ข้าวโพดเพื่อขายได้เงินส่วนหนึ่งมาไว้ซื้อข้าวกินในครอบครัวให้พอในหนึ่งปี นายวิฑูรย์บอกว่า ถ้ามีนาแล้ว ชาวบ้านสบยาวจะลดเรื่องการทำไร่ข้าวโพด เพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจและลดหนี้สินในครัวเรือนได้

ถามถึงความรู้พื้นฐานการทำนา นายวิฑูรย์บอกว่า ตอนเป็นเด็กๆ อยู่กับพ่อแม่ที่บ้านปง ได้มีโอกาสทำนาบ้างแต่ก็ทำตามพ่อแม่บอก ก็จะมีความรู้ติดตัวอยู่บ้าง พอมีนาเป็นของตนเองแล้ว ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมและควรเสริมให้กับสมาชิกชาวนาชุดใหม่ เช่น ความรู้ด้านการเพาะกล้า ถ้าใครสนใจเรื่องการปลูกข้าวเส้นเดียวอาจจะต้องเพิ่มเติมความรู้ในส่วนนี้ด้วย การจัดการระบบแปลงนา การใช้ปุ๋ย การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในปีต่อไป

นายวิฑูรย์ และครอบครัวมีพื้นที่ทำไร่ข้าวโพดประมาณ ๙๐ ไร่ในปีที่แล้ว เหตุผลที่ต้องปลูกจำนวนมากขนาดนี้เพราะมีหนี้สินติดตามมาต้องหาเงินล้างหนี้ ต้องบุกพื้นที่ป่าเพราะไม่มีพื้นที่ราบต้องทำบนพื้นที่สูงชัน ลงทุน กู้เงิน หนึ่งแสนกว่าบาท ค่าแรง น้ำมัน ที่ต้องใช้ระหว่างไปทำไร่ข้าวโพดนั้นไม่ได้คิด (ทุกครอบครัวส่วนใหญ่ไม่คิด เพราะถ้าคิดแล้วก็รู้คำตอบว่าไม่ได้อะไร แต่ก็จำเป็นต้องทำ ถ้าไม่ต้องการคิดมาก ข้าวโพดคืออาชีพทางเลือกหนึ่งของเกษตรกร ข้าวโพดสร้างรายได้ดี พอใช้หนี้ได้ปีต่อไป) ได้เงินสามแสนกว่าบาท หักหนี้สินแล้วไม่เหลือเก็บ ลงทุนหมดเลย ตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ ยาปราบศัตรูพืชโดยเฉลี่ย ๔ รอบ (เตรียมพื้นที่ หลังปลูก คุมหญ้าตามร่องข้าวโพด และตอนไถกลับกับข้าวโพด) ถามถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม นายวิฑูรย์ ให้เหตุผลว่า เราตระหนักเรื่องอันตรายจากการใช้สารเคมี แต่เรามีความจำเป็นต้องการเงินใช้หนี้ และหาเงินเลี้ยงครอบครัว หนี้สินเหมือนเป็นการล่อลวงเราไว้ เราพยายามหลุดพ้น เพื่อหนี้แต่เราก็กินไม่พ้น เรามีหนี้หมุนเวียนไปเป็นรอบปี เราไม่มีอาชีพทางเลือกอื่น ณ ปัจจุบันนี้ ๑๐๙ ครัวเรือน รวมประมาณ ๒๘ ล้านบาท รายจ่ายเฉลี่ยกว่า ๓๐ ล้านบาท แต่ละครอบครัวหาเงินมาได้ ประมาณ ๒ แสนกว่าบาท แต่มีหนี้สินมากกว่ารายได้

แผนในอนาคตของครอบครัวนายวิฑูรย์ ได้เริ่มทำเรื่องของการทำความเข้าใจร่วมกันกับคนในครอบครัวเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง รอบบ้านได้สร้างพื้นที่และความมั่นคงทางอาหาร ประหยัดรายจ่าย มีอาหารปลอดภัยรอบบ้านไว้เลี้ยงคนในครอบครัวโดยการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ ปรับพื้นที่สวนเป็นแปลงนา เพื่อจะทำนาปลูกข้าวกินเอง และลดจำนวนพื้นที่การปลูกข้าวโพดลงจาก ๙๐ ไร่ เหลือ ๓๐ ไร่ และจะใช้เวลาส่วนหนึ่งมาดูแลสวนที่ปรับเป็นพื้นที่นา เลี้ยงหมู ไก่ ปลา ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ผสมผสานในแปลง พร้อมกับการลดรายจ่ายสร้างรายได้ ลดหนี้สินให้ได้ และคิดว่าเป็นเส้นทางที่คนในครอบครัวกำหนดและจะเดินไปด้วยกัน

บริเวณพื้นที่สวน ส่วนหนึ่งปรับเป็น
พื้นที่นา(โครงการขุดนาแล่งป่า)และ
พัฒนาเป็นพื้นที่สวนผสมผสาน

รอบบ้านปลูกผักสวนครัว เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ เพาะเห็ด ไข่เป็นอาหารปลอดภัยและลดรายจ่ายในครอบครัว

๓. การเกษตรและอาชีพทางเลือกที่นำสู่ความมั่นคงอาหาร และสร้างรายได้

จากการลงถอดบทเรียนจากการดำเนินงานบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจันท์ อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ในประเด็น การเกษตร อาชีพทางเลือกที่นำสู่ความมั่นคงทางอาหารและสร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน พบว่ารูปแบบกิจกรรมทางการเกษตร หรืออาชีพที่เป็นทางเลือกให้ชาวบ้านในบ้านสบยาวได้ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ ด้านพืชผัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพืชผักสวนครัวที่สามารถปลูกได้โดยไม่ต้องใช้น้ำมากนัก ด้านไม้ผล/ผสมผสาน ได้แก่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มะนาว กาแฟ ไข่ มะม่วงหิมพานต์ ซึ่งส่วนกิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่จะเน้นการผลิตระดับครัวเรือน ยังไม่พบการรวมกลุ่มเรียนรู้เพื่อการขายที่ชัดเจน

จากข้อมูลเบื้องต้น พบว่าการทำการผลิตทางการเกษตรมีเป้าหมาย ๒ ประเด็น คือ สร้างความมั่นคงทางอาหาร และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ดังนี้

กิจกรรมด้านเกษตร/อาชีพทางเลือกระดับครอบครัว	
สร้างความมั่นคงทางอาหาร	สร้างรายได้
๑. เลี้ยงปลา	๑. ปลุกหม่อนเลี้ยงไหม
๒. เลี้ยงกบ	๒. ไข่
๓. เลี้ยงไก่	๓. มะม่วงหิมพานต์
๔. ปลุกมะนาว	๔. กาแฟ
๕. ปลุกผักสวนครัว	

กิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางอาหารระดับครอบครัว มุ่งเน้นให้ทุกครอบครัว มีอาหารกินก่อน ไม่ต้องไปซื้อ เหลือกินจึงค่อยขายนำรายได้มาสู่ครอบครัว

๑) นายอนันต์ สุริยศ ส.อบต.บ้านสบยาว

ที่ผ่านมาได้มีหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น เลี้ยงปลา กบ หรือปลุกมะนาว แต่เป็นการสนับสนุนในเบื้องต้นเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ลองทำแล้วเห็นผล เห็นโอกาส มีหลายรายที่กล้าที่จะลงทุนกันเอง ซึ่งในอนาคตอาชีพเหล่านี้มีโอกาสที่ขยับไปสู่การสร้างรายได้ หากในระดับครอบครัวสามารถที่จะขยายพื้นที่ หรือขนาดในการผลิตให้มากขึ้น และรวมไปถึงการวางแผนทางการตลาดควบคู่ไปด้วย

ส่วนกิจกรรมที่สร้างรายได้ พบว่าปัจจุบันมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เสริม ให้กับคนในบ้านสบยาวได้ดีก็คือ การปลุกหม่อนเลี้ยงไหม เนื่องจากการขยายการผลิตเพิ่มขึ้น จากเมื่อปี ๒๕๕๗ มีคนที่ทำอาชีพนี้ประมาณ ๒๐ ราย มาในปี ๒๕๕๘ มีการทำอาชีพนี้เพิ่มขึ้นเป็น ๔๐ ราย โดยได้รับการสนับสนุนจาก ศูนย์หม่อนไหมนาน ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไหม รวมไปถึงการรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านไปด้วย ซึ่งนายอนันต์บอกว่า อาชีพนี้น่าจะเป็นอีกอาชีพที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี และมีแนวโน้มในการขยายการผลิตเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะตอนนี้ได้มีแผนในการติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ในพื้นที่ที่มีการปลุกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะดึงน้ำจากลำน้ำนานด้วยโซล่าเซลล์มาใช้ในการแปลงปลุกหม่อน จะทำให้สามารถเพิ่มการผลิตจาก ๗ รุ่นขึ้นไปเป็น ๑๑ รุ่นได้

๒) นายสมาน – นางอำไพ คำตื้อ

เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ได้หันมาทำอาชีพปลุกหม่อนเลี้ยงไหมอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ โดยเมื่อก่อนปี ๒๕๕๖ ครอบครัวนี้ได้ทำอาชีพอื่น รวมไปถึงการปลุกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ด้วย ในปี ๒๕๕๗ เริ่มมีการปรับเปลี่ยนอาชีพ ลดพื้นที่การปลุกข้าวโพดลง หันมาปลุกหม่อนเลี้ยงไหม และปี ๒๕๕๘ ได้ตัดสินใจหยุดการปลุกข้าวโพดลงภายในพื้นที่ ๕ ไร่ แล้วหันมาปลุกหม่อน เพื่อเลี้ยงไหมอย่างจริงจัง นางอำไพเล่าว่า “เมื่อตอนปี ๒๕๕๖ มีรายได้จากการปลุกข้าวโพด และอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายได้รายปี ทำให้ระหว่างปี ต้องมีการกู้หนี้ยืมเงินเพื่อมาใช้ในการลงทุน และใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัว ทำให้เกิดหนี้สินที่พัวพันมาเรื่อยๆ ไม่สามารถหลุดจากวงจรหนี้ได้ เมื่อเริ่มปรับเปลี่ยนอาชีพ พบว่าหนี้สินลดลง เพราะการปลุกหม่อนเลี้ยงไหม มีรายได้ที่รอบที่เร็วขึ้น โดยประมาณ ๒๑ วันก็สามารถขายไหมได้เงินมาใช้จ่ายในครอบครัวได้ นางอำไพบอกอีกว่าถ้าถามว่าเทียบกับการมีรายได้รายปี กับรายได้ตลอด การมีรายได้ตลอดจะดีกว่า ถึงแม้จะไม่ได้เป็นเงินก้อนใหญ่ แต่เรามีเงินใช้ทุกวัน ไม่ต้องไปกู้ยืมเงินใครเขามา”

กรณีตัวอย่างของการลงทุนในอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของนายสมาน-นางอำไพ คำต้อ เพื่อให้เห็นถึงต้นทุน และรายได้ที่จะเกิดกับอาชีพนี้ อย่างน้อยจะทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ หรือแนวทางในการส่งเสริมอาชีพนี้ให้เป็นทางเลือกกับชาวบ้านสบยาวต่อไป

ตัวไหมมีวงจรอายุ ๒๑ วัน คือ วัย ๑ และวัย ๒ จะมีอายุ ๘ วัน วัย ๓ จะมีอายุ ๔ วัน วัย ๔ จะมีอายุ ๕ วัน วัย ๕ จะมีอายุ ๔ วัน ซึ่งการคิดต้นทุนจะต้องคิดทั้งต้นทุนระยะยาว และต้นทุนต่อรอบการผลิต ๒๑ วัน

ต้นทุนการปลูกหม่อน

- ยาฆ่าหญ้า ๕๐๐ บาทต่อรอบการผลิต
- ปุ๋ย ๗๐๐ บาทต่อรอบการผลิต
- ค่าแรงงานดูแลแปลง ๓,๖๐๐ บาทต่อรอบการผลิต
- ค่าแรงงานใส่ปุ๋ย ๖๐๐ บาทต่อรอบการผลิต

รวมต้นทุนปลูกหม่อน ๕,๔๐๐ บาทต่อรอบการผลิต

ต้นทุนการเลี้ยงไหม

- สร้างโรงเรือน ๓๐,๐๐๐ บาท (ลงทุนครั้งแรก)
- ชั้นเลี้ยง ๑๐,๐๐๐ บาท (ลงทุนครั้งแรก)
- ตาข่าย ๒,๐๐๐ บาท (อายุการใช้งานอยู่ที่การดูแลรักษา)
- จ่อ ๑ ชุด ๖,๐๐๐ บาท (เป็นที่ให้ไหมสร้างรัง อายุการใช้งานอยู่ที่การดูแลรักษา)
- ตัวไหม ๒ กล่อง ๗๘๐ บาทต่อรอบการผลิต (๑ กล่องมีไหม ๒๐,๐๐๐ ตัว)
- ยาอบ ๗๐ บาทต่อรอบการผลิต
- ค่าแรงงาน ๘,๔๐๐ บาทต่อรอบการผลิต (แรงงาน ๒ คนๆ ละ ๒๐๐ บาทต่อวัน)

สรุป ต้นทุนเลี้ยงไหมที่เป็นการลงทุนวัสดุอุปกรณ์ระยะยาว ๔๘,๐๐๐ บาท

ต้นทุนเลี้ยงไหมต่อรอบการผลิต ๙,๒๕๐ บาท

รายได้จากการขายไหม/รอบการผลิต ๒๑ วัน

- ขายรังไหม (เกรด A ๑๖๐ บาทต่อ กก. เกรด B ๑๕๕ บาทต่อ กก.)
- ขายรังไหมที่ผิดรูปปร่าง หรือไหมรังแป (ขายทั่วไป ๑๒๐ บาทต่อ กก. ขายให้ศูนย์หม่อนไหม ๑๐๐ บาทต่อ กก.)

(ไหมที่พร้อมขายได้ประมาณ ๗๐๐ ตัวต่อ กก. หรือ ๑ กล่องเฉลี่ยน้ำหนักประมาณ ๔๐ - ๕๐ กก. ซึ่งทางครอบครัวนายสมาน จะผลิตอยู่ที่ ๒ กล่องต่อรอบการผลิต*)

อีกประเด็นที่ได้พูดคุยกับครอบครัวนายสมาน-นางอำไพ คำต้อ เป็นประเด็นเกี่ยวกับความเห็นต่อการพัฒนาของบ้านสบยาวใน ๓ ปีที่ผ่านมา นางอำไพบอกว่า ตนเห็นการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านที่นี่ในเรื่องของการมีอาชีพเสริมใหม่ๆ เข้ามา จากเมื่อก่อนคิดถึงแต่อาชีพที่ต้องไปพึ่งพานายทุน อย่างเช่น การปลูกข้าวโพด แต่พอมีหลายโครงการเข้ามาส่งเสริม คนในหมู่บ้านบางรายเริ่มเห็นโอกาส อย่างเช่นอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ในปีนี้เกิดรายได้ใหม่เพิ่มขึ้นมาก แต่อย่างไรก็ตามในบ้านสบยาวก็ยังมีปัญหาอยู่คือ การไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๙๐ ของพื้นที่ทั้งหมด ทำให้สิ่งที่อยากเห็นเช่น การมีไม้ยืนต้นมากขึ้น มีพื้นที่สีเขียวมากขึ้นจึงไม่สามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่มีความมั่นคงในที่ดิน ไม่กล้าที่จะปลูกไม้ยืนต้นไว้ในพื้นที่ของตนเอง

๓) นายอดุลย์ อินพรม

อยู่บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัง อ.ภูเพียง จ.น่าน จากอดีตตั้งแต่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านสบยาวเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ สมัยนั้นชุมชนยังไม่เจริญ ตัวคุณลุงเองเริ่มบุกเบิกโดยทำไร่ข้าวโพดพื้นที่ประมาณ ๓๐ ไร่ และช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะมีรายได้จากการรับจ้างเลื่อยไม้ได้เดือนละ ๕๐๐ บาท เก็บผัก เก็บเห็ด และหน่อไม้ตามป่ามาบริโภค พออยู่ได้ แต่ไม่มีเหลือเก็บ จากการใช้ชีวิตที่ไม่มีการแข่งขันก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิม รายจ่ายครัวเรือนเพิ่มขึ้นส่งผลให้สมาชิกครอบครัวต้องหารายได้เพิ่ม อีกทั้งต้องหาซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยให้กับครอบครัว มีลูกที่ต้องเลี้ยงดู เมื่อค่าใช้จ่ายเยอะขึ้นรายได้ที่มีไม่เพียงพอต่อการครองชีพ จึงเริ่มกู้เงินเพื่อมาลงทุน เพื่อซื้อยา ซื้อปุ๋ยเคมี เมื่อได้เงินจากการขายผลผลิตจะนำส่วนหนึ่งไปใช้หนี้

ลุงอดุลย์ทำไร่ข้าวโพดจนกระทั่งส่งเสียลูกๆ ทั้ง ๓ คน เรียนจบ ภาระก็เริ่มเบาลงต่อมาคุณลุงก็พบกับปัญหาด้านสุขภาพ ตรวจพบสารเคมีตกค้างในร่างกาย จึงเลิกปลูกข้าวโพด ปัจจุบันหันมาเลี้ยง เป็ด ไก่ ปลาตุ๊ก และปลูกมะนาวในท่อและทำนาปลูกข้าวไว้กินเอง พื้นที่ประมาณ ๒ ไร่ ได้ข้าวปีละ ๖๐๐ กิโลกรัม ซึ่งคุณลุงบอกว่าข้าวปลูกไว้กินเท่านั้นส่วนรายได้มาจากการขายผัก ขายปลา เป็ด ไก่

โดยมีรายได้ต่อปี ดังนี้

- ขายมะนาวท่อ ๔๐,๐๐๐.- ต่อปี เฉลี่ย ๓,๓๓๓.-ต่อเดือน ๑๑๑.-ต่อวัน
 - ขายลำไย ๕,๐๐๐.- ต่อปี เฉลี่ย ๔๑๖.-ต่อเดือน ๑๓.-ต่อวัน
 - ขายปลาตุ๊ก เป็ด ไก่ ผัก ๑๐๘,๐๐๐.- ต่อปี เฉลี่ย ๙,๐๐๐.-ต่อเดือน ๓๐๐.-ต่อวัน
- ปี ๒๕๕๙ คาดว่าจะเก็บแก้วมังกรออกขายเพิ่มรายได้อีกทาง ยังประมาณตัวเงินไม่ได้

รายจ่ายต่อเดือน ดังนี้

- ค่าน้ำมันรถ(ไปซื้อของ) ๔๐๐.-ต่อเดือน
- ค่าของใช้ในบ้าน (สบู่ ยาสีฟัน กะปิ น้ำปลา) ๗๐๐.-ต่อเดือน
- ค่าใส่ของงานบุญ งานศพ งานอื่นๆ ๕๐๐.-ต่อเดือน
- ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ๕๐๐.-ต่อเดือน

อาหารส่วนใหญ่ไม่ได้ซื้อ เพราะปลูกเองในสวน ข้าวก็เช่นกันปลูก ๑ ปี บริโภคได้ทั้งปี ปัจจุบันอยู่ ๓ คน ตนเองภรรยาและหลาน ๑ คน หนี้สินที่มีระยะเริ่มแรก กู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) จำนวน ๖๐๐,๐๐๐ บาท โดยนำมาลงทุนในการทำไร่ข้าวโพด บางส่วนใช้ในกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ ส่งเสียลูกเรียนหนังสือ ๓ คน เมื่อลูกเรียนจบ เลิกปลูกข้าวโพดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ หนี้ลดลงตามลำดับ ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ หนี้ลดลงเหลือ	๕๐๐,๐๐๐	บาท
ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ หนี้ลดลงเหลือ	๔๐๐,๐๐๐	บาท
ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ - ปัจจุบัน หนี้ลดลงเหลือ	๒๐๐,๐๐๐	บาท

(คุณลุงคาดว่าภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๘ จะพยายามชำระหนี้ที่มีอยู่ให้หมดลงให้ได้)

ลุงอดุลย์เล่าว่าก่อนที่จะเลิกปลูกข้าวโพดได้ทดลองปลูกโดยใช้เงินจ้างคนอื่นทำทั้งหมดแต่ควบคุมเองบนพื้นที่ ๙ ไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ ๑๙ กิโล ซึ่งผลออกมาคือปีนั้นเหลือเงินอยู่ ๑๗ บาท จึงเป็นอีกสาเหตุที่ต้องเลิกทำไร่ข้าวโพดและหันมาทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง และกล่าวถึงเพื่อนบ้านในหมู่บ้านว่าทุกคนอยากเลิกปลูกข้าวโพดแต่ติดปัญหาหนี้สินผูกพัน และยังไม่มียาอื่นให้เลือกทำมากนัก จึงเลิกยาก

ช่วงก่อนที่จะมีโครงการหรือกลุ่มต่างๆ เข้ามาสนับสนุน ชาวบ้านในหมู่บ้านมีอาชีพหลักก็คือทำไร่ข้าวโพด เพียงอย่างเดียว ต่อมาโครงการมาช่วยเหลืออย่างเช่น โครงการปิดทองหลังพระฯ สนับสนุนการเพาะเห็ด ก็ได้ทั้งความรู้ อาชีพ มีรายได้ โครงการของ กศน. สนับสนุนให้คำอุปการะในการเพาะปลูกโครงการของ พช. ให้ไก่แม่พันธุ์มาเลี้ยงขยายพันธุ์ต่อไป เป็นต้น

ลุงอดุลย์บอกว่า ส่วนใหญ่ก็เข้าโครงการ เน้นรับมานำไปปฏิบัติตามขยายผลต่อ บ้างก็รับมาและทิ้งขว้างไม่สนใจที่จะทำให้มันงอกเงย และติดปัญหาเรื่องน้ำไม่มี ไม่สะดวกในการทำเกษตร อีกอย่างคือแต่ละหน่วยงานที่นำโครงการมาให้แล้วไม่มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจึงทำให้แต่ละโครงการไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่โครงการวางไว้

อีกปัญหาคือชาวบ้านมีที่ดินทำกินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์จึงไม่กล้าที่จะปลูกพืชอย่างอื่นนอกจากปลูกข้าวโพด ถ้าจะปลูกไม้สักก็กลัวว่าจะไม่มีสิทธิ์ตัดขายในภายภาคหน้า (ส่วนลุงอดุลย์ ปัจจุบันปลูกต้นสักไว้ในไร่แทนข้าวโพด จำนวน ๗ ไร่ ประมาณ ๒,๐๐๐ ต้น ปลูกไว้เพื่อลูกหลานวันข้างหน้าถ้าจะปลูกบ้านจะได้ไม่ต้องไปตัดไม้ทำลายป่า แต่ให้ตัดไม้สักที่ปลูกไว้แทน)

ปัญหาที่มีปัจจุบัน

- ปัญหาไม่มีกิน ไม่มีใช้ ปลูกผักสวนครัวไม่ได้ จึงต้องซื้อกินจากรถพุ่มพวง
- ปัญหาที่ดิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไม่กล้าปลูกไม้ยืนต้น
- ปัญหาหนี้สิน ทำไร่ข้าวโพดขาดทุน หนี้สินค้ำ จากการซื้อปุ๋ย ซื้อยา อยากรู้แต่ต้องมีอาชีพ

ทดแทน

- ปัญหาการดื่มสุรา ปัจจุบันชาวบ้านติดสุราประมาณ ๗๐% ส่วนใหญ่ดื่มเพื่อสังสรรค์ เลิกไม่ได้ เพราะเป็นวัฒนธรรมไปแล้ว อย่างเช่นการตอบมือในการทำไร่ข้าวโพดตกเย็นก็จะเอาเหล้ายาปลาปิ้งมาเลี้ยง

คตท้าย

- ปัญหาชาวบ้านบางส่วนไม่เห็นด้วยกับโครงการที่จะเข้ามาพัฒนา ไม่ให้ความร่วมมือ

หลังจากที่มีกลุ่มต่างๆ เข้ามาพัฒนาในหมู่บ้านปัจจุบัน มีระบบน้ำประปาไว้ใช้แต่ติดตรงยังไม่มีเครื่องกรอง และอ่างน้ำเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ แต่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ และมีการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้โดยยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่

ภาพอนาคต

- อยากให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน
- อยากให้มีตลาดในหมู่บ้าน
- อยากเห็นคนในหมู่บ้านหันมาทำการเกษตรแบบพอเพียง
- อยากให้มีการนำน้ำในแม่น้ำน่านมาใช้ประโยชน์สูงสุด

ความภาคภูมิใจของลุงอดุลย์ คือ ไม่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ไม่ต้องซื้อผัก ปลา ไก่ กินจากรถพุ่มพวงเหมือนชาวบ้านคนอื่นๆ และดีใจที่ได้เป็นแบบอย่างและคอยให้คำแนะนำให้กับเพื่อนบ้านอีกหลายคนในการนำวิธีการเพาะปลูกของตนไปใช้ และยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาร่วมกับโครงการต่างๆ

๔) นางมุกดา สุทธิหลวง อายุ ๔๗ ปี ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสบยาว ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดน่าน

รายได้

- ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม	๔๐,๐๐๐ บาทต่อปี
- ปลูกข้าวโพด	๔๐,๐๐๐ บาทต่อปี

- ลูกจ้างหน่วยงานราชการ ๑๘๖,๐๐๐ บาทต่อปี
- ลูกส่งมาให้ ๒๔,๐๐๐ บาทต่อปี
- รวม ๒๑๐,๐๐๐ บาท/ปี

เงินออม ๑๐๗,๔๐๐ บาท หนี้สิน ๗๐,๐๐๐ บาท

กิจกรรม ปี ๒๕๕๖ - ๒๕๕๘

๑. เลี้ยงไก่	๒. เลี้ยงปลา	๓. หม่อน - ไหม
๔. ไข่	๕. มะม่วง	๖. มะขาม
๗. มะนาว	๘. ลิ้นจี่	๙. ลำไย
๑๐. ข้าว	๑๑. ข้าวโพด	

พื้นที่ทำกิน มี ๑๒ ไร่

- ก่อนปี ๒๕๕๘ ปลุกข้าว ๑ ไร่ หม่อน - ไหม ๔ ไร่ ไม้ผล ๒ ไร่ ข้าวโพด ๕ ไร่
- ปี ๒๕๕๘ ปลุกข้าว ๒ ไร่ หม่อน - ไหม ๔ ไร่ ไม้ผล ๒ ไร่ ข้าวโพด ๔ ไร่
- ปี ๒๕๕๙ ปลุกข้าว ๒ ไร่ หม่อน - ไหม ๔ ไร่ ไม้ผล ๓ ไร่ ไข่ ๓ ไร่

น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เพื่อการเกษตร

- น้ำดื่ม ชื่อน้ำดื่มจากโรงผลิตน้ำดื่มในหมู่บ้าน
- น้ำใช้ ใช้น้ำฝน และน้ำประปาหมู่บ้าน สูบน้ำจากบ่อน้ำตื้น ใส่แท็งก์ ส่งต่อระบบท่อ

เข้าครัวเรือน ใน ปี ๒๕๕๙ จะได้ใช้น้ำประปาหมู่บ้านที่มีระบบการกรองที่ปลอดภัย

- น้ำเพื่อการเกษตร ใช้น้ำฝน

ความคิดเห็นต่อการพัฒนาหมู่บ้าน

๑. คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น การพนัน - การดื่มสุราลดลง
๒. กิจกรรมทางอาชีพเพิ่มขึ้น เลี้ยงไก่ ปลา กบ ไม้ผล หม่อน - ไหม นาข้าว

พืชผักสวนครัว รั้วบ้านนอกชุมชน

๓. ลดการซื้ออาหารจากภายนอก
๔. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาของประชาชนในหมู่บ้าน
 - ร้อยละ ๖๐ พึงพอใจ พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่
 - ร้อยละ ๒๐ เข้าร่วมกิจกรรม แต่ยังไม่เชื่อมั่น
 - ร้อยละ ๒๐ เข้าร่วมบางกิจกรรม ขาดความเชื่อมั่น

ความต้องการในอนาคต

๑. ระบบน้ำเพื่อการเกษตร
๒. เพิ่มรายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตร

❖ ทีมถอดบทเรียน

๑. สุภาวดี วาทิกทินกร	กศน. อำเภอกุฉินารายณ์
๒. สำรวย ผัดผล	องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง
๓. บัวทอง ธรรมมะ	มูลนิธิอภัยภูเบศร
๔. อนงค์ อินแสง	มูลนิธิอภัยภูเบศร
๕. พิมพ์พรรณ สกิดรัมย์	มูลนิธิอภัยภูเบศร
๖. โสภณ ปินใจ	มูลนิธิอภัยภูเบศร

๗. สุรัชชัย วิชัยยา	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
๘. อาวีวรรณ วิชัยยา	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
๙. นันทวุฒิ สงคราม	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
๑๐. ตระการรัตน์ สัตยวงศ์	มูลนิธิอีกเมืองน่าน

❖ ผู้ให้ข้อมูล

๑. นายวร ศิริกัญชัย
๒. นายวิฑูรย์ วรณศิริภาพ
๓. นายอนันต์ สุริยศ
๔. นายสมาน – นางอำไพ คำต้อ
๕. นาย อุดลย์ อินพรม
๖. นางมุกดา สุทธิหลวง
๗. นายพิน ก้าววงศ์

๒. ถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วน
ที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีผลการศึกษา ดังนี้
 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

➤ ความเป็นมา

หนึ่งในหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจตนเอง ชุมชนที่อาศัย ทั้งจุดเด่นและปัญหาอุปสรรค นำไปสู่การสร้างกระบวนการและแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน ในการพัฒนาดังกล่าวอาจมีบางประเด็น ที่ชุมชนสามารถใช้พลังร่วมของชุมชนในการแก้ไขและพัฒนาได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงโอกาสจากภายนอกชุมชน การประสานงานความร่วมมือและแรงหนุนเสริมจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น องค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ทั้งนี้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกู่เพียง (กศน.อำเภอกู่เพียง) ได้ดำเนินงานร่วมกับคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ อำเภอกู่เพียง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับบุคคลและสมาชิกในชุมชนบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดพลังสร้างสรรค์และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อย่างเหมาะสม ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ เป็นต้นมา

➤ วัตถุประสงค์

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

๑. สร้างแหล่งเรียนรู้และพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญา

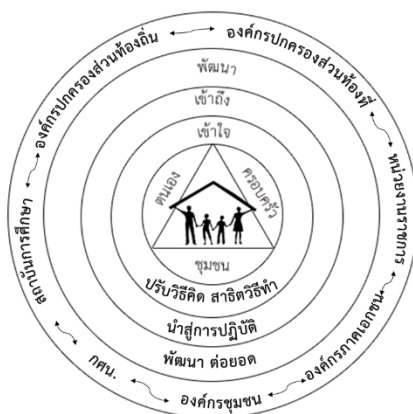
อย่างเป็นรูปธรรม

๒. ส่งเสริมการเรียนรู้ให้บุคคลและสมาชิกในชุมชนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ และใช้ความรู้ เป็นเครื่องมือในการคิดเป็น วิเคราะห์ได้ ตัดสินใจภายใต้ฐานข้อมูลที่เป็นจริง

๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

➤ กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกู่เพียง

กระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ ตลอดชีวิต “ปรับตัวชีวิต สานติวิธีทำ นำสู่การปฏิบัติ พัฒนาต่อยอด” เข้ากับหลักการพัฒนาของ โครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ตามหลักการและแนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานต่างๆทุกภาคส่วนในพื้นที่บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เริ่มในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีเนื้อหา การเรียนรู้ ดังนี้

๑. กระบวนการสร้าง “การเข้าใจ” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวชีวิต สานติวิธีทำ โดยมุ่งหวังให้คนในหมู่บ้านหรือชุมชนเรียนรู้ เกิดวิถีคิดในการพึ่งตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่ การสร้างความรู้สึกร่วมให้คนต้องการเข้าร่วมกิจกรรม การสร้างความเข้าใจในหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนอื่น การสร้างการ มีส่วนร่วมและความต้องการในการพัฒนาดตนเอง นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายชีวิตและชุมชนในอนาคต

๒. กระบวนการสร้าง “การเข้าถึง” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำสู่การปฏิบัติ โดยการสื่อสารบนฐานข้อมูล ภูมิสังคมของชุมชน เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่การศึกษาชุมชน การสำรวจข้อมูลชุมชน การหาจุดอ่อนที่เป็นปัญหา จุดแข็งที่เป็นศักยภาพของชุมชน การจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชน กำหนดประเด็นปัญหาและข้อจำกัดของการพัฒนา หาทุนทางสังคมของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การจัดเวทีชุมชนเพื่อคืนข้อมูลให้ชุมชน การเรียนรู้แนวคิดการพัฒนาชุมชน การวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน โดยกำหนดแผน ๓ ระดับ คือ ๑) แผนการดำเนินงานโดยชุมชน ๒) แผนการดำเนินงานโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น และ ๓) แผนการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่มาดำเนินการให้ชุมชน ทั้งนี้ต้องมีการจัดทำโครงการพัฒนาเร่งด่วนที่เป็นโครงการตามความต้องการและต้องสำเร็จ เพื่อกระตุ้นความต้องการเข้าร่วมพัฒนา

๓. กระบวนการสร้าง “การพัฒนา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อยอด โดยดำเนินการตามขั้นตอนของแผนงาน/โครงการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่การนำแผนสู่การปฏิบัติ เป็นการดำเนินกิจกรรมตามระดับกิจกรรมการพัฒนา ๓ ระดับ ที่เน้นการทำงานเป็นทีม เน้นการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของให้กับคนในชุมชน และเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการลงมือปฏิบัติ

➤ ผลการเรียนรู้

บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน มีจำนวนครัวเรือน ๑๑๐ ครัวเรือน ประชากร ๓๘๙ คน ร้อยละ ๘๐ เป็นแรงงานอยู่ในพื้นที่ มีพื้นที่ทำกิน ๓,๕๒๐ ไร่ เฉลี่ย ๓๒ ไร่ / ครัวเรือน พืชเศรษฐกิจหลัก คือ ข้าวโพด โดยมีพื้นที่ปลูก ร้อยละ ๘๕ ของพื้นที่ทำกินทั้งหมู่บ้าน มีพื้นที่ป่าชุมชน ๖,๐๐๐ ไร่ มีรายได้หลังหักค่าใช้จ่าย เฉลี่ย - ๕๙ บาท/ครัวเรือน/วัน จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยชุมชนมีส่วนร่วมและบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการระดมข้อมูลและวิเคราะห์ ปัญหาของชุมชน พบว่าบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ มีประเด็นปัญหาหลัก ดังนี้

➤ ปัญหาของชุมชน

๑. ปัญหาเรื่องน้ำ เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่สูงกว่าลำน้ำยาวและลำน้ำน่านถึง ๒๐ เมตร ทำให้มีน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ต้องเสียค่าไฟฟ้าในการสูบน้ำขึ้นมาใช้ในชุมชน ไม่ต่ำกว่า ๘๒,๐๐๐ บาท/ปี

๒. อาชีพหลักทางการเกษตรคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด เนื่องจากทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สิน การทำลายป่า และการใช้สารเคมีสูงมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

๓. ขาดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมีพื้นที่สำหรับทำนาเล็กน้อย ทั้งยังไม่มีอาชีพทางเลือกอื่น และไม่สามารถปลูกพืช ผัก ผลไม้กินเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพพื้นที่และการขาดแคลนน้ำ

➤ เป้าหมายการพัฒนา

- มีน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ
- มีกิจกรรมการเกษตรหรืออาชีพทางเลือกที่นำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารและสร้างรายได้
- ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดเพื่อลดปัญหาหนี้สิน การทำลายป่าและการใช้สารเคมี

➤ ผลงานการพัฒนาตามแผนงาน/โครงการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน

๑. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ

๑.๑ ฝายชะลอน้ำ จัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย เก็บกักน้ำและดักตะกอนดินเพื่อเพิ่มน้ำต้นทุนให้กับลำห้วยผาม่านโดยใช้แรงงานชาวบ้านและการมีส่วนร่วมทั้งอำเภอ ไม่มีค่าใช้จ่าย

๑.๒ ฝายกึ่งถาวร จัดสร้างฝายกึ่งถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย ได้รับงบประมาณจากสำนักป่าไม้จังหวัดแพร่ ๓๓,๐๐๐ บาท ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลในการแก้ปัญหาภัยแล้ง ๑๒๐,๐๐๐ บาทและได้รับงบประมาณจากหน่วยจัดการต้นน้ำมีด อำเภอเชียงกลาง ๑๐,๐๐๐ บาท

๑.๓ ฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จัดสร้างฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย ได้รับงบประมาณจาก ธนาคาร ธกส.สาขาอำเภอภูเพียง ๑๕๐,๐๐๐ บาท

๑.๔ สระน้ำหมู่บ้าน ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน ๑ แห่ง เพื่อการอุปโภคและการเกษตรโดยได้รับงบประมาณจากที่ทำการปกครองอำเภอภูเพียง ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๕ สระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร ขุดสระน้ำหมู่บ้าน ๑ แห่ง เพื่อเป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการสูบน้ำด้วยพลังงานโซล่าเซลล์ ส่งให้กลุ่มปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม โดยได้รับงบประมาณจากที่ทำการปกครองอำเภอภูเพียง ๖๐,๐๐๐ บาท

๑.๖ การสูบน้ำด้วยพลังงานโซล่าเซลล์ ประสานงานกับสำนักงานพลังงานจังหวัดน่านได้รับงบประมาณในการติดตั้งการสูบน้ำด้วยพลังงานโซล่าเซลล์ ๕๖๐,๐๐๐ บาท

๑.๗ ทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน ประสานงานกับสำนักงานชลประทานน่านจัดสร้างทำนบกั้นน้ำ ๑ แห่ง งบประมาณ ๑,๙๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๘ ประปาหมู่บ้าน ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง ได้รับงบประมาณในการติดตั้งก่อสร้างประปาหมู่บ้าน ๒,๗๐๐,๐๐๐ บาท

๒. กิจกรรมเกษตรหรืออาชีพทางเลือก ที่นำสู่ความมั่นคงทางอาหาร และสร้างรายได้

๒.๑ นาแลกป่า ดำเนินการร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพดให้เป็นพื้นที่นา จำนวน ๔๐ ไร่ โดยชาวบ้านที่ได้พื้นที่ต้องคืนพื้นที่ที่เคยปลูกข้าวโพดให้เป็นพื้นที่ป่าในอัตรา ๓ ต่อ ๑ ทำให้ได้พื้นที่ป่า จำนวน ๑๒๐ ไร่

๒.๒ ครั้วเรือนต้นแบบ ดำเนินการร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออุ้มผาง สร้างครั้วเรือนต้นแบบ มีกิจกรรม เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ พืชผักสวนครัว จำนวน ๓๐ ครั้วเรือน

๒.๓ การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น ดำเนินการร่วมกับ ที่ทำการปกครองอำเภออุ้มผาง สถานีพืชสวนจังหวัดน่าน สปก.จังหวัดน่าน กศน.อำเภออุ้มผาง ศูนย์การเรียนรู้จ้โก้ และ ทสจ.น่าน ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปลูกพืชโดยใช้ไม้ผลทดแทนการปลูกข้าวโพด อาทิเช่น ไม้ทุเรียน เงาะ ลองกอง มะนาว ส้มโอ มะไฟหวาน มังคุด มะม่วงหิมพานต์ ฯลฯ จำนวน ๑๔,๙๐๓ ต้น

๒.๔ การปลูกหม่อน - เลี้ยงไหม ดำเนินการร่วมกับ ศูนย์หม่อนไหมจังหวัดน่านส่งเสริมอาชีพการปลูกหม่อน - เลี้ยงไหมให้กับชาวบ้านสบยาว จำนวน ๔๐ ครั้วเรือน มีพื้นที่ปลูกหม่อน ๗๐๐ ไร่ ขยายช่วงเวลาเลี้ยงไหมได้เป็น ๙ รุ่นต่อปี (จากเดิม ๖ รุ่นต่อปี) มีรายได้เฉลี่ย ๒๐,๐๐๐ บาทต่อรุ่น

๓. ลดการปลูกข้าวโพดเพื่อลดปัญหาหนี้สิน การทำลายป่า และการใช้สารเคมี

๓.๑ ป่าแลกน้ำ เป็นกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า และการสร้างผืนป่าให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้ป่าสร้างแหล่งน้ำต้นทุน ทำให้ราษฎรบ้านสบยาวคืนผืนป่า จำนวน ๑๔ ราย โดยการลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดให้คืนเป็นผืนป่า จำนวน ๑๐๒ ไร่

๓.๒ นาแลกป่า เป็นกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพดให้เป็นพื้นที่นา จำนวน ๔๐ ไร่ โดยชาวบ้านที่ได้ที่นาต้องคืนพื้นที่ที่เคยปลูกข้าวโพดให้เป็นพื้นที่ป่าในอัตรา ๓ ต่อ ๑ ทำให้ได้พื้นที่ป่า จำนวน ๑๒๐ ไร่ ทำให้ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดได้ ๑๖๐ ไร่ (เป็น นา ๔๐ ไร่ คืนเป็นป่า ๑๒๐ ไร่)

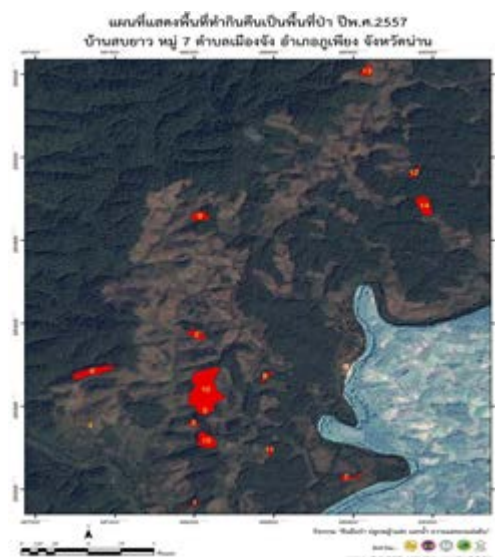
๓.๓ การปลูกไม้ผลทดแทนการปลูกข้าวโพด เป็นกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปลูกพืช โดยปลูกไม้ผล ทดแทนการปลูกข้าวโพด อาทิเช่น ไม้ ทูเรียน เงาะ ลองกอง มะนาว ส้มโอ มะไฟหวาน มังคุด มะม่วงหิมพานต์ ฯลฯ จำนวน ๑๔,๙๐๓ ต้น สามารถลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด ๓๓๔.๒๐ ไร่ ดังนี้

ชนิดพืช	จำนวน		ชนิดพืช	จำนวน	
	ต้น	พื้นที่ปลูกไร่		ต้น	พื้นที่ปลูกไร่
ไม้เปาะ	๕๐	๐.๕	สะตอ	๙๐	๓.๖
ไม้ขางหม่น	๖,๗๑๐	๖๗.๑๐	มะขามป้อม	๒๐๐	๘
เงาะ	๙๐๐	๓๖	มะม่วงหิมพานต์	๒,๕๐๐	๑๐๐
ลองกอง	๔๕๐	๑๘	ตำว	๑,๐๐๐	๑๐
ขนุน	๔๐	๒	ชาฮัลสั่ม(เมี่ยง)	๑,๐๐๐	๑๐
มะนาว	๒๓๐	๙.๒	มะขามหวาน	๑๕	๐.๖
ส้มโอ	๔๐	๒	ทุเรียน	๑๕๐	๖
มะไฟหวาน	๑,๒๘๐	๕๑.๒	มังคุด	๑๕๐	๖
อโวคาโด	๘	๐.๔	ลำไย	๙๐	๓.๖
รวมทั้งสิ้น				๑๔,๙๐๓	๓๓๔.๒๐

๓.๔ ปลูกหม่อนสำหรับเลี้ยงไหม ทดแทนการปลูกข้าวโพด ๗๐๐ ไร่
รวมพื้นที่ลดการปลูกข้าวโพด ทั้งสิ้น ๑,๒๙๖.๒๐ ไร่

ผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักบริหารมหานคร ระดับสูง รุ่นที่ ๙

กิจกรรมป่าแลงน้ำ

คณะนักศึกษาจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

คณะทำงานการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

➤ การประเมินผล

๑. สร้างแหล่งเรียนรู้และพัฒนา รูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม

๒. ส่งเสริมการเรียนรู้ให้บุคคลและสมาชิกในชุมชนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ และใช้ความรู้ เป็นเครื่องมือ ในการคิดเป็น วิเคราะห์ได้ ตัดสินใจภายใต้ฐานข้อมูลที่เป็นจริง

	นายไพโรจน์ กันพัน บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๖ บ้านสบยาว ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านของบ้านสบยาว มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้กับพี่น้องบ้านสบยาวและแสวงหากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ให้กับพี่น้องประชาชนในหมู่บ้านรวมทั้งครอบครัวผมด้วย การเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทำให้พี่น้องบ้านสบยาวได้ พัฒนาตนเองและพัฒนาหมู่บ้านหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น การอนุรักษ์ป่า การอนุรักษ์ดิน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และ การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ การรักษาสัตว์แวดล้อม การเพิ่มรายได้ ลด รายจ่ายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผมว่าพี่น้องบ้านสบยาว ได้รับประโยชน์และมีความสุขที่ได้เรียนรู้แบบนี้
--	---

	นายอดุลย์ อินพรม บ้านเลขที่ ๔๒ บ้านสบยาว ผมย้ายเข้ามาอยู่บ้านสบยาวในปี ๒๕๑๗ สมัยนั้นชุมชนยังไม่เจริญ ได้บุกเบิกพื้นที่ปลูกข้าวโพด ๓๐ ไร่ เคยใช้วิธีจ้างคนอื่นทำทุกอย่างแล้ว ควบคุมเอง ผลคือ เหลือกำไร ๑๗ บาท ยิ่งทำยิ่งจน มีหนี้สิน มีปัญหา สุขภาพ ตรวจพบสารเคมีตกค้างในร่างกาย ผมเข้าร่วมการเรียนรู้ ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ปัจจุบันเลิกปลูก ข้าวโพดใช้ความรู้ที่มีทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง และถ่ายทอด ความรู้ให้กับคนอื่นที่สนใจมาเรียนรู้
	นายวิฑูรย์ วรรณสิริภพ บ้านเลขที่ ๓ บ้านสบยาว ผมเป็นเขยบ้านสบยาว มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง ครอบครัว ให้หลุดพ้นจากหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมเงินมาลงทุน ทำการเกษตร พี่ น้องบ้านสบยาวอยากลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด โดยปลูกไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ และมีอาชีพทางเลือกอื่นๆ ทดแทนการปลูกข้าวโพด ปัจจุบันผมลดพื้นที่ ปลูกข้าวโพดจาก ๔๐ ไร่ เหลือ ๓๐ ไร่ ผมเข้าร่วมกิจกรรม "ชุดนาแลกป่า" มีนาข้าว ๓ ไร่ ก็พอกิน เลี้ยง หมู ไก่ ปลา กบ ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล สร้างความมั่นคงทางอาหาร ประหยัดรายจ่าย มีอาหารปลอดภัยรอบบ้านสำหรับตนเองและ ครอบครัว
	นางมุกดา สุทธหลวง บ้านเลขที่ ๘๖ บ้านสบยาว เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ทำหลายอย่าง ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม เลี้ยงไก่ ปลา ปลูกผัก ปลูกไม้ มะม่วง มะขาม มะนาว ลิ้นจี่ ลำไย ชุดนา แลกป่า ยังปลูกข้าวโพดอยู่บ้าง แต่ไม่มาก จากการสังเกต และพูดคุยกับเพื่อนบ้านเห็นว่าการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของคนในหมู่บ้านดีขึ้น การพนัน สຸราลดลง เพราะรู้ข้อมูลตัวเอง มี กิจกรรมทางเลือกมากขึ้น ใช้เวลาในการทำมาหากินมากขึ้น ไม่ว่าง เหมือนเดิม และมีการทำอยู่ทำกิน ลดการซื้ออาหารจากภายนอก ดีค่ะ การเรียนรู้แบบนี้

๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

เปลี่ยนผ่านจากเกษตรยังชีพ ⇌ เกษตรพลีชีพ
มุงหวัง ⇌ เกษตรยั่งยืน

➤ ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานที่สำคัญ คือ

๑. การระเบิดจากข้างในของราษฎรบ้านสบยาว ต้องสร้างการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมต้องการเรียนรู้เพื่อตนเองอย่างแท้จริง เรียนรู้จากชีวิตจริง
๒. อาสาสมัครการเรียนรู้ของหมู่บ้านสบยาวเป็นกลุ่มแกนนำที่ช่วยประสานและกระตุ้นการเรียนรู้ในหมู่บ้าน
๓. การเสริมแรงจากภายนอกและการประสานงานของผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจจริง
๔. ทีมพี่เลี้ยงจากตำบลและอำเภอที่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งครู กศน.ต้องทำงานจริงจัง มีความรับผิดชอบ และร่วมทุกข์ร่วมสุข จึงจะได้ใจชาวบ้าน
๕. การเชื่อมโยงโอกาสจากภายนอกโดยองค์กรภาครัฐและเอกชน

๓. สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีผลการศึกษา ดังนี้

๑. ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๑) พืช หรืออาหารจากการผลิตที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้ ประกอบด้วย ข้าวโพด หม่อน ข้าว ลำไย มะม่วงหิมพานต์ ยางพารา มะม่วง ลิ้นจี่ ตะไคร้ มะนาว มะไฟ กล้วย เงาะ ถั่วฝักยาว ผักสวนครัว

๒) พืช หรืออาหารจากป่า หรือธรรมชาติที่เป็นโอกาสในการสร้างรายได้ ประกอบด้วย ไม้ไผ่ ไม้ข้าวหลาม หน่อไม้ เห็ด ชิงชัน ผั้ว ผักขึ้น ผักตบชวา ผักหนาม หวาย

๓) ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับพืช หรืออาหารแต่ละชนิด

- การเผาป่า
- การใช้สารเคมี เช่น การเก็บผัก ผักขึ้น ผักตบชวา ผักหนาม
- การเก็บที่ไม่ถูกวิธี เช่น เห็ด คนที่ไม่รู้จะเห็ดตอนไหนที่เห็ดกำลังเดินเชื้อ หรือ ทำลายเห็ดที่แก่ทิ้ง
- คนนอกพื้นที่เข้ามาเก็บผลผลิตจากป่าของหมู่บ้าน
- คนในพื้นที่พาคนนอกเข้ามาเก็บผลผลิตจากป่า
- ภัยธรรมชาติ
- โรคพืชที่เกิดจากธรรมชาติ

๔) แนวทางในการเพิ่มปริมาณอาหาร หรือพืชที่มีอยู่

- ร่วมกันอนุรักษ์ และสร้างกฎ กติกาของหมู่บ้าน
- ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกาหมู่บ้าน เช่น ไม่จับปลาในเขตอนุรักษ์ และนอกเขตอนุรักษ์ใน ฤดูวางไข่
- ขยายเขตทำแนวกันไฟป่าเพิ่มขึ้น
- ขยายพื้นที่ปลูกหน่อไม้ในพื้นที่สวนครัว
- ไม่เผาป่า กรณีเก็บชิงชันห้ามจุดไฟเผา ห้ามเก็บตอนที่ไม้ขนาดเล็ก
- ไม่ใช้สารเคมี กรณีเก็บดอกงักไม้ใช้ยาคุมขี้
- ต่อ ผัก ผักขึ้น ผักตบชวา ผักหนาม ห้ามใช้ไฟเผา ไม่ควรใช้ยาพิษ ให้ใช้ชุดคลุมและอุปกรณ์ป้องกัน ส่วนไข่ ผักตบชวาไม่ควรทำลายทิ้ง อย่าย้ายย้ายแย่งแย่ง
- หน่อไม้ อย่าทำลายกอไผ่ทั้งหมด หรือให้เหลือหน่อเพื่อสืบพันธุ์ การหาหน่อไร่ให้หา ช่วงเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม เท่านั้น ส่วนเดือนกันยายนให้หยุดเพื่อให้หน่อไร่ สืบพันธุ์
- ไม่จับสัตว์ป่าในเขตป่าสงวน
- ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาอาหารในป่าของหมู่บ้าน

วิธีการดำเนินงาน

- ศึกษานโยบายการท่องเที่ยว น่าน-ประเทศ
- ถอดบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนข้างเคียง
- ศึกษาข้อมูล ความรู้ ทักษะ ทุน ของชุมชน (ทรัพยากร สังคม/ชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วิธีการผลิต)
- วิเคราะห์โอกาส ความเสี่ยงทางการท่องเที่ยว
- ออกแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชน
- ทดลองจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชน
- ประเมินผล สรุปบทเรียน

การดำเนินงานที่ผ่านมา

- ๑) จัดทำซุ้มไม้ไผ่ชมธรรมชาติในลำน้ำยาว เป็นของส่วนรวมทั้งหมู่บ้าน ใช้ไม้ไผ่จากป่าไม้ใช้สอยของหมู่บ้าน ใช้แรงงานในชุมชน
- ๒) การจัดการ ให้บริการชมธรรมชาติในลำน้ำยาว ค่าบริการ ๕๐ บาทต่อชั่วโมง จำหน่ายอาหารโดยคนในชุมชน ผู้ประกอบการลงทะเบียน ๒,๐๐๐ บาท จ้างลูกหลานในชุมชนเสิร์ฟอาหาร ๑๐๐ บาทต่อวัน จ้างคนเก็บค่านั่งซุ้ม ๓๐๐ บาทต่อวัน จ้างคนกำจัดขยะ ๓๐๐ บาทต่อวัน
- ๓) แพไม้ไผ่ เป็นของส่วนบุคคล ค่าบริการ ๒๐๐ บาทต่อชั่วโมง
- ๔) ที่จอดรถฟรี มี ชรบ.หมู่บ้าน ผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่ อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัย ได้ค่าตอบแทน ๓๐๐ บาทต่อวัน
- ๕) ร่วมแรง ร่วมใจ พัฒนา ปรับภูมิทัศน์ ต้อนรับผู้มาเยือน
- ๖) เพิ่มฐานทุนทรัพยากรปลาในลำน้ำยาว โดยเก็บไข่ปลาปักแดงให้ประมงจังหวัดน่านนำไปฟัก แล้วนำมาปล่อยคืนสู่ลำน้ำยาว

การประเมินประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์

๑. ใช้ทุนทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามาสร้างมูลค่าให้กับคน ในชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ชุมชนเป็นสุขมีรายได้เข้ากองทุนสวัสดิการหมู่บ้าน ปี ๒๕๖๐ มีรายได้เข้าหมู่บ้าน ๕๘,๐๐๐ บาท ปี ๒๕๖๑ มีรายได้เข้าหมู่บ้าน ๓๕๐,๐๐๐ บาท ปี ๒๕๖๒ มีรายได้เข้าหมู่บ้านหลังหักค่าใช้จ่าย ๕๙๑,๐๘๒ บาท โดยมีผู้มาท่องเที่ยว จำนวน ๓๒,๗๑๖ แบ่งเป็น
 - เก็บค่าซุ้ม ๖,๗๑๓
 - ค่าขายอาหารปลา ๕๔,๖๕๓ บาท
 - หักค่าใช้จ่ายทั้งหมด ๑๓๔,๙๒๖ บาท
๒. พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
๓. กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสบยาว ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตเป็นต้นทุน จัดการท่องเที่ยวรูปแบบการนั่งซุ้ม ล่องแพชมธรรมชาติ

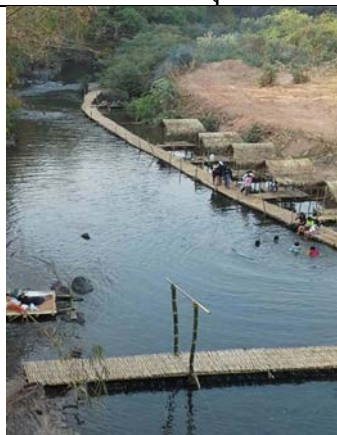
ผลด้านการพัฒนา

- ๑) สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรและของดี ที่มีในชุมชน นำมาพัฒนาสู่การจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดเป็นสวัสดิการชุมชน
- ๒) สร้างภาคีการเรียนรู้ หลายภาคส่วนในการอนุรักษ์และการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมถึงด้านการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของ บ้านสบยาว
- ๓) ผลักดันรูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านสบยาว ให้อยู่ในแผนการพัฒนาของหน่วยงานในพื้นที่ โดย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้รับเงินงบประมาณ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน จำนวน ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดำเนินการในบ้านสบยาว
- ๔) ได้รับงบประมาณจากโครงการไทยนิยมยั่งยืน ปรับปรุงร้านค้าชุมชนให้เป็นร้านค้าสวัสดิการชุมชนบ้านสบยาวต่อไป

หาดสบยาว ปี ๒๕๖๑

ร้านค้าสวัสดิการชุมชนบ้านสบยาว

ซุ้ม แผ่ไม้ไผ่ชมธรรมชาติในลำน้ำยาว

หาดสบยาวปี ๒๕๖๒

เน้นด้านการเพิ่มซุ้มให้มากขึ้น จากเดิม ๑๐๐ ซุ้มเป็น ๒๐๔ ซุ้มทำให้รายได้เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๑ เป็นเงินจำนวน ๒๔๑,๐๒๘ บาท และได้รับการประชาสัมพันธ์หลายทิศทาง ทั้ง ทางวิทยุ Facebook ที่นี่หาดสบยาว เสน่ห์น้ำวันนี้ และสถานีวิทยุกระจายเสียงประเทศไทย(สวท.น่าน) ๙๔.๗๕ MHz รายการเช้าที่นี่น่าน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว มีผลการศึกษา ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

- ๑) ให้ราษฎรในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎ ระเบียบในการดูแล รักษา ป่าและลำน้ำอย่างเคร่งครัด
- ๒) ให้มีกิจกรรมส่งเสริม ดูแล รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่า อย่างต่อเนื่อง
- ๓) ในฤดูการหาเห็ด อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของบ้านสบยาวได้ โดย ไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่า เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำฝายกันน้ำ ฯลฯ ซึ่งควรจัดทำเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างหมู่บ้าน
- ๔) ขอเพียงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้คงอยู่จะหากินได้ตลอดปี (คนบ้านสบยาวถ้าขยัน ไม่มีวันอดตาย แม้ไม่มีเงินสักบาทก็อยู่ได้)

๒. แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

- ๑) จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่าน้ำยาวแบบมีส่วนร่วม
- ๒) จัดร้านค้าสวัสดิการชุมชนแบบมีส่วนร่วมจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในครัวเรือนและอาหารจากในชุมชน
- ๓) แปรรูปผลผลิตจากป่าและลำน้ำ เช่น การทำจักสาน การทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ การแปรรูปไม้ผล การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา สหกรณ์น้ำจืด ฯลฯ
- ๔) แหล่งเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ “คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล”

ผู้ให้ข้อมูล

- ๑) พ่อเพชร ดอนนะชัย
- ๒) แม่แอ้ว กันพัน
- ๓) แม่ตา ใจมงคล
- ๔) นายไพโรจน์ กันพัน
- ๕) นางนงลักษณ์ หาญสงคราม
- ๖) นางพองจันทร์ จันทร์หาญ
- ๗) นางวรัญญา ใจมงคล

สินค้าที่มีในชุมชนมีดังนี้

๑. เห็ด มีคนหาทั้งหมู่บ้านหากินในครัวเรือนและขาย แต่มีแม่ค้ามารับซื้อเพียง ๓ คนเท่านั้น
๒. ไข่มัดแดง หากินในครัวเรือนและขาย
๓. น้ำผึ้ง ใช้ในครัวเรือนและขาย
๔. ปลา กินในครัวเรือนและขาย
๕. สหกรณ์น้ำจืด(โก) กินในครัวเรือนและขาย
๖. ผักพื้นบ้าน กินในครัวเรือนและขาย
๗. กล้วย กินในครัวเรือนและขาย
๘. ตะไคร้ กินในครัวเรือนและขาย
๙. มะม่วงหิมพานต์ ขายให้พ่อค้าคนกลาง

การขายสินค้าทุกชนิดต้องมีการกำหนดราคากลางตามฤดูกาลและสถานการณ์ในแต่ละวัน

การศึกษาดูงานเพื่อการปรับประยุกต์ใช้ความรู้กับทรัพยากรชุมชนบ้านสบยาว

เนื้อหาการศึกษาดูงาน

กำหนดการศึกษาดูงานเศรษฐกิจชุมชน

วันที่ ๗ - ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ณ จังหวัด ลำปาง - พะเยา

๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เวลา	กิจกรรม
๐๖.๐๐ น. - ๐๙.๓๐ น.	เดินทางออกจากที่พักถึงบ้านสามขา
๐๙.๓๐ น. - ๑๓.๐๐ น.	ศึกษาดูงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บ้านสามขาและการแปรรูปเห็ดจากป่า

- ๑๓.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น. เดินทางต่อไปยังจังหวัดพะเยา
 ๑๖.๐๐ น. – ๑๗.๐๐ น. เชื้อคอินเข้าที่พัก
 ๑๗.๐๐ น. – ๑๘.๐๐ น. รับประทานอาหารเย็นพร้อมกันที่ริมกว๊านพักผ่อนตามอัธยาศัย

๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒

- ๐๘.๐๐ น. – ๑๐.๐๐ น. ศึกษาดูงานด้านการแปรรูปหน่อไม้
 ๑๐.๐๐ น. – ๑๒.๐๐ น. เดินทางต่อไปดูงานด้านการแปรรูปปลาแม่น้ำ ณ บ้านแม่ทองปอน บ้าน
 สันเวียงใหม่ ต.บ้านสา อ.เมือง จ.พะเยา
 ๑๒.๐๐ น. – ๑๓.๐๐ น. พักรับประทานอาหาร ณ บ้านแม่ทองปอน
 ๑๓.๐๐ น. – ๑๕.๐๐ น. เดินทางกลับบ้านสบยาว จังหวัดน่าน

*****หมายเหตุ***** กำหนดการอาจมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒

การศึกษาดูงานที่บ้านสามขาเกี่ยวกับเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินและการอบเห็ด

- ๑) การแก้ปัญหาหนี้สิน เริ่มจากการสำรวจหนี้สิน แต่งตั้งคณะกรรมการสำรวจหนี้สินที่แท้จริง แบ่งกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มๆตามความสมัครใจและให้กรรมการดูแล ๑ คน ได้ความจริงบ้าง ไม่ได้ความจริงบ้าง ต่อจากนั้นบรรณรักษ์เกี่ยวกับการออมโดยเงินออมมาจากป่าและผลผลิตจากการเกษตรในชุมชน ประชาชนในชุมชนเริ่มมีการอนุรักษ์ป่าและหาผลผลิตจากป่า ในขณะนี้ บ้านสามขามีเงินออมประมาณ ๒๐ ล้านบาท ปล่อยกู้ภายในหมู่บ้านและนำดอกเบี้ยยที่ได้มาปัน ผลให้สมาชิกและจัดสวัสดิการให้กับชุมชน
- ๒) การอบเห็ด ทำในฤดูฝนที่มีเห็ดออกเยอะๆ เห็ดที่ใช้อบคือเห็ดแดงหลวง ส่งออกนอกประเทศ (จีน) มีโรงอบเห็ดทำจากอิฐก่อเป็นกระโจมใช้ความร้อนจากฟืนในการอบ

วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒

การทำหน่อไม้อัดπίบทำในฤดูฝนซึ่งมีหน่อไม้จำนวนมาก

ขั้นเตรียม

- เริ่มจากการเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมเช่น ปืบต้องเป็นปืบน้ำมันพืชดีที่สุดล้างปืบให้ สะอาด
- อุปกรณ์ในการปิดฝาปืบ (หัวแร้ง ตะกั่ว ยางสน)
- น้ำใช้น้ำฝนเท่านั้น (น้ำที่ผสมคลอรีนไม่ใช่)
- เตาไฟสำหรับต้มหน่อไม้
- หน่อไม้ที่นำมาทำควรเป็น หน่อไม้ไร่ หน่อไม้รวก หน่อไม้ที่มีขนาดใหญ่ต้องนำมาผ่าเป็น ซีกๆ หน่อไม้นั้นต้องไม่ค้ำคื่น
- ขั้นตอนในการทำหน่อไม้อัดπίบ ล้างหน่อไม้ให้สะอาด นำไปใส่ในปืบเรียงให้เป็นระเบียบ จะใส่ได้ประมาณ ๑๓ กิโลกรัมต่อ ๑ ปืบ นำขึ้นตั้งไฟจนน้ำเดือดและหน่อไม้อ่อนตัวเอา หน่อไม้ใส่อีกจนเต็มปืบต้มจนน้ำเดือดอีกครั้งยกลงทำการปิดฝาด้วยอุปกรณ์ปิดฝา ทิ้ง ไว้ประมาณ ๔-๕ วันปิดฝาไม้แน่นปืบจะบวมแสดงว่าหน่อไม้ปืบนั่นไม่ดีต้องเทออกทำ ใหม่ (บางครั้งใส่สารกันบูดลงไปด้วย หน่อไม้ ๑ ปืบต่อสารกันบูด ๑ ช้อนชา)

การทำปลาสาม

ปลาที่จะนำมาทำปลาสามต้องเป็นปลาที่มีเกล็ดทำได้ทุกชนิด

ขั้นตอนในการทำ

- เตรียมเครื่องปรุง เกลือ ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า กระเทียม ผงชูรส
- นำปลามาทำความสะอาด ถอดเกล็ด เอาขี้ปลาออกให้หมดหรือเอาก้างออกให้หมดก็ได้ ล้างให้สะอาด นำมาหั่นเป็นชิ้นๆ หรือสับให้ละเอียด นำมาแช่น้ำขาวข้าวนาน ๑๐ นาที นำเนื้อปลามาล้างน้ำประมาณ ๔-๕ ครั้ง ทิ้งให้สะเด็ดน้ำ นำปลาและเครื่องปรุงมาคลุกให้เข้ากันในอัตราส่วน ปลา ๑๐ กิโลกรัมใช้เกลือ ๗ ชีด ข้าว ๗ ชีด กระเทียม ๓ ชีด (ข้าวเหนียวก่อนนำไปคลุกต้องล้างยางข้าวออกให้หมด) ผงชูรสจะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้ตามใจชอบ
- คลุกเคล้าดีแล้วตักใส่ภาชนะเข้าตู้เย็นทุกครั้ง จะรับประทานก็นำมาปรุงเป็นอาหารตามใจชอบ เช่น ทอด แกงส้ม กินเปล่าๆ
- การทำไข่ปลาต้อง มีวิธีการทำเหมือนกับปลาสาม เครื่องปรุง อัตราส่วนผสม ไข่ปลาหั่นนำไปล้างน้ำ

จากการทำงานโครงการวิจัยทั้ง ๒ ระยะ ทีมวิจัยได้มีเวทีในการถอดบทเรียนการทำงาน

เพื่อนำไปสู่แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ในระยะเวลา 1 ปีดังนี้

แนวทางการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อเศรษฐกิจชุมชนบ้านสบยาว

ที่	การจัดการด้าน	กฎหมายอยู่ในชุมชน	การนำกฎหมายมาใช้ในปัจจุบัน	ข้อกำหนดในการปรับใช้
๑	ด้านทรัพยากร - น้ำ ปลา	ห้ามทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ห้ามจับสัตว์น้ำฤดูวางไข่	- ห้ามทิ้งขยะลงในแม่น้ำ - ห้ามจับสัตว์น้ำฤดูวางไข่ ในเดือน มิ.ย. – สิงหาคม ห้ามจับปลาทราย ปลาแกง ปลากระบอกปลาคัง ปลาแค้	- ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ - ห้ามทิ้งขยะลงในเขตอนุรักษ์และนอกเขตอนุรักษ์
	- ป่า	- ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่า - การจัดการเขตป่า - ห้ามตัดไม้ใหญ่		- จัดจุดจำหน่ายสินค้าจ. ก. ป. ก. ให้บุคคลภายนอกมารับซื้อและมีราคากลาง - ประชาสัมพันธ์ให้แต่ละหมู่บ้านได้รับทราบ - กำหนดเวลาขายสินค้าภาคเช้าเวลา ๙.๐๐น.- ๑๐.๐๐น. ภาคบ่ายเวลา ๑๔.๐๐น.-๑๖.๐๐น. - แม่ค้าขายสินค้าวันละ ๒ คน
๒	เศรษฐกิจชุมชน			

ที่	การจัดการด้าน	กฎที่มีอยู่ในชุมชน	การนำกฎหมายมาใช้ในปัจจุบัน	ข้อกำหนดในการปรับใช้
	- พืช - สัตว์ เลี้ยงหมู - การท่องเที่ยวชุมชน	- ห้ามมีการลักขโมยของเพื่อนบ้าน - ห้ามเลี้ยงหมูใกล้กับที่อยู่อาศัยในชุมชน - ห้ามก่อการทะเลาะวิวาทในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวใครฝ่าฝืนปรับตามกฎหมายของหมู่บ้านที่ตั้งไว้		- นำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดกลาง - ขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ - ใครทะเลาะวิวาทปรับเป็นเงิน ๕,๐๐๐ บาท

แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านสบยาว หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน คือ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	ช่วงฤดูกาล/เดือน	กิจกรรม
ด้านการผลิต	ตุลาคม – ธันวาคม พฤษภาคม – มกราคม	การเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ข้าว ข้าวโพด เลี้ยงไหม ทั้งหมด ๙ รุ่น
น้ำ จับปลานอกเขตอนุรักษ์ได้ รายได้จากฤดูการท่องเที่ยว	กันยายน – พฤษภาคม กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม	จับได้ ปลาสวาย ปลาแกง ปลากระบอก ปลาคัง ปลาแค้ เปิดหาดสบยาว เพื่อรับนักท่องเที่ยว
ป่า - หน่อไม้ เห็ดต่างๆ - หาสัตว์ป่า	พฤษภาคม – กันยายน ตุลาคม – ธันวาคม มกราคม – เมษายน มกราคม – เมษายน	การหาของป่า และการเปิดกาด ผลผลิตจากธรรมชาติ หาต่อหลุมขาย หาน้ำผึ้ง ขาย การจัดชุดเพื่อดูแลไม่ให้เกิดไฟป่า

จากการกำหนดแผนปฏิบัติการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านสบยาว หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน คือ

1. การเปิด “กาดผลผลิตจากธรรมชาติ” ซึ่งมีการรับซื้อ ของเช่น น้ำผึ้ง ชিংชัน เห็ด หน่อไม้ งานจักสานต่างๆ ของชุมชน และมีการแบ่งบทบาทในการซื้อขายโดยมีทีมวิจัยเป็นคนหลักในการทำงาน ดังนี้
 - วันอาทิตย์ คุณวรัญญา คุณปิยมน
 - วันจันทร์ คุณวิลาพร และคุณไพโรจน์
 - วันอังคาร คุณมะลิ คุณมนัส
 - วันพุธ คุณสินธ์ คุณอนันต์

วันพฤหัสบดี คุณอดุลย์ คุณศิริศักดิ์
วันศุกร์ คุณผล คุณวิฑูร
วันเสาร์ คุณนงลักษณ์ คุณวันเพ็ญ

๒. การแปรรูปเช่น หน่อไม้อัดปิ้ง ที่มีในพื้นที่บ้านสบยาว ทีมวิจัยส่งคนในทีม 5 คนเข้าไปศึกษาและลงมือทำในพื้นที่ที่ศึกษาดูงานอีกครั้ง และหากทำได้จะมีแม่ค้ามารับซื้อถึงที่ แต่ข้อจำกัด ณ ปัจจุบันคือ ฤดูแล้งยาวนานกว่าปกติ หน่อไม้จึงมีจำนวนจำกัด จึงต้องรอช่วงหน่อไม้มีอย่างเต็มที่ สิ่งที่ได้คือการเก็บกักน้ำฝน เพราะใช้น้ำประปาไม่ได้

บทส่งท้าย

จากการดำเนินงานโครงการ “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านสบยาว หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกงเพียง จังหวัดน่าน” ทั้ง ๒ ระยะที่ผ่านมา จะเห็นถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าโดยการจัดการและการอยู่ร่วมกับทรัพยากร มีทั้งการใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา การฟื้นฟูให้เพิ่มขึ้น จากตัวเลขและการเก็บข้อมูลทำให้นักวิจัยได้นำข้อมูลมาใช้ในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ รายจ่าย ที่มีการคำนวณแล้วสามารถจะลดจะเพิ่มได้อย่างไร จึงได้แนวทางการจัดการภายในชุมชน แต่แนวทางจะเป็นความจริงไม่ได้หากชุมชนไม่มีการลงมือทำให้เห็นผลอย่างชัดเจน กิจกรรมที่เห็นผลอย่างชัดเจนและสามารถต่อยอดได้คือ การแปรรูปอาหารจากป่า การท่องเที่ยว การทำตลาดชุมชน และการผลิตที่สอดคล้องกับรายได้เสริม การทำงานแต่ละขั้นตอนของนักวิจัยได้มีการถอดบทเรียนการทำงานให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องเติมเต็มการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ เช่นการจัดการท่องเที่ยวที่มีพัฒนาการจากปีแรก ไม่ได้มีระบบการจัดการขยะ ขยะไม่ได้แยกใส่รวมกัน จนถึงปัจจุบันมีการแยกขยะเป็นส่วน ๆ มีการเก็บและทิ้งอย่างเป็นสัดส่วน ทำให้ไม่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ การจัดเวรยามในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่หาดก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไม่ขาดทุน จึงเห็นการเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยที่ชัดเจน อีกทั้งด้านการหาช่องทางการแปรรูปอาหารจากที่มีมาก จะทำอย่างไรให้อยู่นาน และสามารถเอาออกมาขายได้ในฤดูที่ไม่มี เช่น หน่อไม้อัดปิ้ง เห็ดที่ต้องพึ่งพิงความรู้จากภายนอก เช่น กศน.อำเภอ มทร.ล้านน่าน และอีกหลายหน่วยงานที่สามารถเชื่อมและให้ความรู้กับนักวิจัยได้มีการทดลองกันต่อไป

จากการดำเนินโครงการที่ผ่านมาจะเห็นผลทางด้านทีมวิจัยเอง โครงการวิจัยที่สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายมีรูปแบบการสร้างรายได้ที่หลายช่องทางและชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ทีมวิจัยจากมีมาก ก็ลดน้อยลงในช่วงกลางน้ำ ส่วนปลายน้ำมีผลที่ชัดเจนจะมีทีมวิจัยที่มีใจในการทำงาน และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีระบบคิด การพูดนำเสนอที่ชัดเจนมากขึ้น การทำงานมีการประสานอย่างมีระบบมากขึ้น และหากจบโครงการวิจัยนี้แล้วนักวิจัยสามารถนำกระบวนการทำงาน เครื่องมืองานวิจัยเพื่อต้องกลับไปปรับใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยดำเนินการศึกษาตามรายวัตถุประสงค์ ๕ ข้อ ดังนี้ ๑) เพื่อทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ๓) เพื่อศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ๔) เพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ ๕) เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๕ ข้อ ประกอบด้วย การจัดเวที เสนวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสำรวจข้อมูลในพื้นที่ของชุมชน การใช้แบบเก็บข้อมูล และการใช้ข้อมูลมือสองจากผลการพัฒนาที่ผ่านมาของชุมชน

สรุปผลวิจัยระยะที่ ๑

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ด้านประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทุนเดิมฐานด้านกายภาพ “บ้านสบยาว” หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ลำน้ำน่านไหลมาบรรจบกับลำน้ำยาว (แม่น้ำสาขา) จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน (คำว่า สบ คือ บรรจบ) พื้นที่ของหมู่บ้านอยู่สูงกว่าลำน้ำน่านและลำน้ำยาวโดยเฉลี่ย ๒๐ เมตร มีพื้นที่ ๑๐,๐๙๖ ไร่ อาณาเขต ทิศเหนือ ติดกับตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ทิศใต้ ติดกับลำน้ำน่าน และบ้านหาดผาชนหมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ทิศตะวันออก ติดกับบ้านใหม่สามัคคีหมู่ที่ ๙ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน และทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยเย็น หมู่ที่ ๒ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอกู่เพียงไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอมืองน่านเป็นระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงตั้งอยู่ฝั่งซ้ายและขวาของลำน้ำน่านและลำน้ำยาว โดยลำน้ำน่านไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร และลำน้ำยาวไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตรจึงทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่เป็นพื้นที่ราบ ๓๕ % พื้นที่ดอน ๑๕ % และเป็นที่ลาดเชิงเขาและภูเขา ๕๐ % สภาพของดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปกติ อุณหภูมิสูงสุดในเดือนมีนาคม ๔๐.๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ๑๐.๕ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนกันยายน ๓๙๘.๓ มิลลิเมตร และต่ำสุดในเดือนมกราคม ๑.๕ มิลลิเมตร มีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ย ๑๒๓ วัน/ปี ช่วงที่ฝนตกหนักที่สุดจะอยู่ในเดือนกรกฎาคม – กันยายน สถานการณ์ปัญหาของชุมชน ๑) ปัญหาเรื่องน้ำเนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่สูงกว่าลำน้ำยาวและลำน้ำน่านถึง ๒๐ เมตร ทำให้มีน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำ

เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ต้องเสียค่าไฟฟ้าในการสูบน้ำขึ้นมาใช้ในชุมชน ไม่ต่ำกว่า ๘๒,๐๐๐ บาท/ปี ๒) อาชีพหลักทางการเกษตรคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด เนื่องจากทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สิน (ในปี ๒๕๕๖ เฉลี่ย ติดลบ ๕๙ บาท/ครัวเรือน/วัน) การทำลายป่า และการใช้สารเคมีสูงมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และ ๓) ขาดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมีพื้นที่สำหรับทำนาเล็กน้อย ทั้งยังไม่มีอาชีพทางเลือกอื่น และไม่สามารถปลูกพืช ผัก ผลไม้กินเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพพื้นที่และการขาดแคลนน้ำ ในด้านทุนหรือศักยภาพของหมู่บ้าน ๑) ทรัพยากรธรรมชาติ มีพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สมุนไพร และแหล่งรายได้ของคนในชุมชน มีลำน้ำสองสายไหลผ่านหมู่บ้าน คือลำน้ำน่าน และลำน้ำยาว เป็นแหล่งอาหาร และรายได้ มีการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำทั้งสองสาย ๒) วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำรงชีวิต มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนชีวิต จากเกษตรยังชีพเป็นเกษตรพลีชีพเป็นเกษตรอยู่รอดในปัจจุบัน และเพื่อการเป็นเกษตรยั่งยืนในอนาคต และ ๓) กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และใช้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหา หรือ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อย่างเหมาะสม เป้าหมายการพัฒนา ๑) มีน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ ๒) มีกิจกรรมการเกษตรหรืออาชีพทางเลือกที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางอาหารและสร้างรายได้ และ ๓) ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดเพื่อลดปัญหาหนี้สิน การทำลายป่าและการใช้สารเคมี

ทุนเดิมฐานด้านเศรษฐกิจ อาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ ข้าวโพด ทำนา ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำสวนผลไม้ (มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย) ไข่ ยางพารา มะม่วงหิมพานต์ เกาลัด เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะมุ่งผลิตเพื่อจำหน่ายผลผลิตโดยตรงไม่มุ่งเน้นในด้านการแปรรูป หรือแบบครบวงจร มีที่ดินทำกินโดยเฉลี่ย ๒๖.๔๘ ไร่/ครัวเรือน โดยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง ในรูปของ โฉนด นส.๓. สปก. และอีกบางส่วนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ข้อมูลรายได้ - รายจ่าย (เป็นข้อมูลที่สำรวจในปี ๒๕๕๖) มีรายได้รวมทั้งหมู่บ้าน ๒๘,๐๖๘,๓๔๕ บาท/ปี เฉลี่ยรายได้ ๒๘๓,๕๑๘.๖๔ บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ ๗๗๖.๗๖ บาท/ครัวเรือน/วัน มีรายจ่ายรวมทั้งหมู่บ้าน ๓๙,๑๒๙,๘๘๐ บาท/ปี เฉลี่ยรายจ่าย ๓๙๕,๒๕๑.๓๑ บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ ๑,๐๘๒.๘๘ บาท/ครัวเรือน/วัน มีเงินออม ๘,๙๒๔,๘๐๖ บาท เฉลี่ย ๙๐,๑๕๐ บาท/ครัวเรือน มีหนี้สิน ๒๑,๖๕๑,๘๗๑ บาท เฉลี่ย ๒๑๘,๗๐๖ บาท/ครัวเรือน มีทรัพย์สิน ๘๑,๗๗๕,๐๖๘ บาท เฉลี่ย ๘๒๖,๐๑๑ บาท/ครัวเรือน กองทุนในหมู่บ้าน มีกองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) กองทุน กขคจ.กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน กองทุนเด็กและเยาวชน กองทุน ฅาปนกิจหมู่บ้าน กองทุนถนนสายมะไฟ กลุ่มอาชีพที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ประกอบด้วยกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มจักสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทำปุ๋ยหมัก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ทุนเดิมฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) บ้านสบยาวมีพื้นที่ป่ารวม ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน จำแนกเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์ที่ขึ้นทะเบียนกับป่าไม้จังหวัดน่าน) จำนวน ๑,๘๓๖ ไร่ ป่าชุมชน (ป่าใช้สอย) จำนวน ๕,๑๗๑ ไร่ มีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในลำน้ำน่าน ระยะทาง ๔๐๐ เมตร และลำน้ำยาว ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร

ทุนเดิมฐานด้านชุมชน บ้านสบยาวมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานถึง ๗๘ ปี โดยในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ พ่ออุ้ยจันทร์ ก้นพิน และพวกพ้องได้พาครอบครัวมาตั้งรกรากในแถบนี้เป็นกลุ่มแรกเพื่อทำ

อาชีพทางการเกษตร คือ ปลูกสวนส้ม ทำไร่ข้าวโพด เดิมที่มีการตั้งบ้านเรือน จำนวน ๑๔ หลังคาเรือน ขึ้นทะเบียนเป็นหมู่บ้านร่วมกับบ้านหาดผาชน หมู่ที่ ๑ จากนั้นปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ตั้งโรงเรียนระดับ ประถมศึกษา มีนายบุญรัตน์ อนุภาพ เป็นครูใหญ่คนแรก มีนักเรียน ๑๒ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งเป็นบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน มีนายบุญเลิศ เหล่าคำ เป็นผู้ใหญ่คนแรก และได้จัดการเขตอนุรักษ์ป่า จำนวน ๑,๒๐๐ ไร่ ในปี ๒๕๑๘ มีถนนลาดยาง เส้นทางบ้านหาดเค็ด – สบยาว ระยะทาง ๖.๕ กิโลเมตร ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ มีการก่อตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ และชาวบ้านร่วมกันสร้างสะพานชั่วคราว (ชั่วคราว) สำหรับสัญจรข้ามแม่น้ำยาว ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ชาวบ้านสบยาวมีไฟฟ้าใช้ ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีสะพานสลิง โดยงบประมาณพัฒนาจังหวัด น่าน ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีนายอดุลย์ อินพรม เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการบวชป่า ในพื้นที่ ๑,๒๐๐ ไร่ โดยมี ท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ เป็นองค์ประธานบวชป่า ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ มีการกำหนดแนวเขตอนุรักษ์ปลา ในระยะทาง ๖๐๐ เมตร (ลำน้ำน่าน ๔๐๐ เมตร จรดลำน้ำยาวอีก ๒๐๐ เมตร รวมเป็น ๖๐๐ เมตร) ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ โรงเรียนบ้านสบยาวย้ายไปตั้งใหม่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ยุบเลิกโรงเรียนบ้านสบยาว ย้ายนักเรียนไปเรียนร่วมที่โรงเรียนบ้านหาดเค็ดจนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีนายอนันต์ สุริยศ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ท่านพระอาจารย์วุฒิกโร อิสสโร ร่วมกับชาวบ้านสบ ยาวเพิ่มเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวอีก ๘๐๐ เมตร (มาสิ้นสุดเขตอนุรักษ์ที่บริเวณ หน้าอารามสงฆ์บ้าน สบยาว) รวมเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ๑,๐๐๐ เมตร และในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการ ขยายเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ “จัดตั้งศูนย์เรียนรู้” โดยมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีความผูกพันกับสายน้ำ ปลูกจิตสำนึกความหวงแหน เห็นคุณค่าของแผ่นดินถิ่นเกิด มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการป่าไม้โดยมีชุมชนประชุม ปรึกษาหารือเป็นประจำทุกเดือน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีโครงการอนุรักษ์พันธุ์เอื้องป่าขึ้น โดย กลุ่มเด็กและเยาวชนทำการสำรวจและเก็บข้อมูลเบื้องต้นนำเสนอต่อประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาทาง ป้องกันแก้ไข เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ มีนายอดุลย์ อินพรม เป็นผู้ใหญ่บ้าน จัดกิจกรรมส่งเสริมการ อนุรักษ์ป่าและการป้องกันยาเสพติด เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ โครงการ “ฮัก แม่แต่ๆ ลูกแม่ ห่างไกลยาเสพติด ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” โดยเด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง ร่วมกันทำ กิจกรรมปลูกป่าใช้สอยบริเวณที่รกร้างในหมู่บ้าน เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ธรณิศการทิ้งขยะตามริม ลำน้ำน่านและลำน้ำยาว ชักชวนกันรวมกลุ่มสร้างฝายผสมผสานเพื่อดักชะลอการไหลของน้ำเป็นครั้งแรกที่เกิดขึ้นโดยฝีมือของพระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชนบ้านสบยาว ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กรมทางหลวง ชนบท กระทรวงคมนาคม สร้างสะพานคอนกรีตข้ามลำน้ำยาวข้าง ๆ สะพานสลิง ชื่อสะพาน “ศรีสบ ยาวพัฒนา” ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีนายไพโรจน์ กันพิน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้นำบ้านสบยาวเข้าร่วมเป็น หมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการพัฒนาหมู่บ้านทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เห็นผลงานเป็นรูปธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ดำเนินการขออนุญาตสร้าง วัดสบยาว ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประตั้งวัดสบยาว ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ บ้านสบยาวได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ หมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตย ประจำปี ๒๕๖๐ ของกรมการปกครอง และจังหวัดน่านคัดเลือกบ้าน สบยาวเป็น เครือข่ายและชุมชนดีเด่น ประจำปี ๒๕๖๐ ของสำนักงาน กศน.จังหวัดน่าน ในด้านการ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ กระทรวงมหาดไทยได้คัดเลือก นายไพโรจน์ กันพิน เป็น

ผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยม (แห่นบทองคำ) อันดับที่ ๑ ของจังหวัดน่าน และคัดเลือก นางสินธุ์ ยาวิชัย เป็น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยม บ้านสบยาวมีขนาดพื้นที่ ๑๐,๐๙๖ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ ๗๐ ไร่ (เฉลี่ย ๐.๖๑ ไร่ ต่อครัวเรือน) มีการตั้งบ้านเรือน ๓ คุ่ม ประกอบด้วย บ้านสบยาวนอก (๕๙ ครัวเรือน) สบยาวกลาง (๒๑ ครัวเรือน) และสบยาวเหนือ (๓๔ ครัวเรือน) พื้นที่ทำกิน ๓,๐๑๙ ไร่ (เฉลี่ย ๒๖.๔๘ ไร่ต่อครัวเรือน) จำแนกเป็น ที่นา ๒๐๓ ไร่ ที่สวน ๔๒๓ ไร่ ที่ไร่ ๒,๓๙๓ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชุมชน ๕,๑๗๑ ไร่ ป่าอนุรักษ์ ๑,๘๓๖ ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือน ๑๐๕ หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือน ๑๑๔ ครัวเรือน ประชากรรวมจำนวน ๔๑๗ คน แยกเป็น ชาย ๒๐๙ คน หญิง ๒๐๘ คน เฉลี่ย ๓.๖๖ คนต่อครัวเรือน มี วิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและผืนป่า นับถือศาสนาพุทธ ดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย กลุ่ม กิจกรรมที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มตำรวจบ้านและอปพร. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม ชรบ. กลุ่ม อสม. กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

ทุนเดิมฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสบยาว เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนอพยพมาจากบ้าน น้ำล่อม บ้านหัวเวียงเหนือ และอำเภอบ่อเกลือ มาทำไร่ ทำสวน ทำไร่เลื่อนลอย มีความ เป็นอยู่ที่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกันในลักษณะพี่น้อง เครือญาติ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่าง ใกล้ชิด โดยมีสถานที่สำคัญทางศาสนาเป็นศูนย์กลาง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดสบ ยาวเป็นศูนย์กลางชุมชน มีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนี้ เดือนมกราคม ตักบาตร ทำบุญปีใหม่ เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๒ เดือนเมษายน ส่งเคราะห์หมู่บ้าน รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ จัดผ้าป่าคุ้ม มัดมือสู่ขวัญผู้นำ มัดมือสู่ขวัญหลวงพ่ोज้าอาวาสวัดสบยาว เดือนมิถุนายน เลี้ยงเจ้าหลวงปาง ๑ ก่อน เข้าพรรษา เดือนกรกฎาคม เข้าพรรษา ตำนก่วยสลาก เดือนตุลาคม ออกพรรษา เดือนพฤศจิกายน ทำบุญกฐิน ลอยกระทง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น หมอสมุนไพรพื้นบ้าน และหมอพื้นบ้าน คือ นายवाद ระวั งยศ หมอสะเดาะเคราะห์ หมอสู่ขวัญ คือ นายบุญตัน กันฟัน หมอสู่ขวัญ คือ นายเสาร์ ใจมงคล จักสาน ไม้ไผ่ คือ นายสนธิ สองสีขวา สถานที่สำคัญของหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๑) แหล่ง อนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาว ๒) ศาลเจ้าหลวง ๓) แหล่งท่องเที่ยวตามนิทานปรัมปรา ๔) เทศกาลปลาทอง ๕) ป่าชุมชน ๖) แม่น้ำสองสีที่สบยาว ๗) แหล่งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้เห็นถึงฐานทุนของคนในชุมชนบ้านสบยาวทั้ง ๕ ฐาน ๑) ด้าน กายภาพเป็นชุมชนที่มีแม่น้ำ สองสายไหลผ่าน มีคนในชุมชนที่ดำเนินวิถีชีวิตตามลำน้ำยาว เลยไปถึงลำ น้ำน่าน ทำให้คนในชุมชนหาอยู่หากินกับลำน้ำ เป็นวิถีที่ยึดโยงกับคนในชุมชนมาช้านาน ๒) ฐาน ทางด้านเศรษฐกิจชุมชนจะเห็นว่าทุนเดิมได้รับการหนุนเสริมให้มีการรวมกลุ่มในการสร้างเศรษฐกิจเป็น กลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มไม้กวาด กลุ่มกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มจักสาน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอสม. ทรัพย์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มทำปุ๋ยหมัก กลุ่ม ตำรวจบ้านและอปพร. กลุ่มแม่บ้านกลุ่ม ชรบ. กลุ่ม อสม. กลุ่มอสม ทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่กลุ่มที่ ยังคงเป็นกลุ่มที่สามารถดำเนินการและสร้างเศรษฐกิจได้จนถึงปัจจุบันก็ยังมีสมาชิกมาสมัครเพิ่มคือ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เห็นชัดเจนและสามารถทำ รายได้เพิ่มขึ้นให้กับคนในชุมชนมากขึ้น จากการวิจัยที่ผ่านมาจึงได้เกิดกลุ่มที่สามารถสร้างรายได้ด้าน เศรษฐกิจในชุมชนให้กับคนบ้านสบยาวอีกคือ กลุ่มการท่องเที่ยว กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น หน่อไม้อัด

ปีบ มะขามแขก อ้ม มะม่วงแขก อ้ม และกลุ่มที่จะเกิดขึ้นอีกต่อไปในอนาคตคือ กลุ่มกาตทรัพยากรธรรมชาติ ๓) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ บ้านสบยาวได้มีฐานทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าไม้ บ้านสบยาว มีพื้นที่ป่าทั้งหมด ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์) ๑,๘๓๖ ไร่ และป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ๕,๑๗๑ ไร่ ทั้งสองแห่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด มีต้นไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่า ๑๑ ล้านต้น (๑ ต้นต่อ ๑ ตารางเมตร) จากการอนุรักษ์ที่ผ่านมา งานวิจัยจึงได้มีการสืบต่อการหาของป่า เช่น เห็ด ได้มีการขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่ป่าบ้านสบยาวที่มีการทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงจึงทำให้มีการอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น เพราะคนหาหิมน้อยลง ๔) ฐานชุมชน ชุมชนบ้านสบยาวมีการอยู่อาศัยแบบพี่น้อง มีการแบ่งปันกันในยามขาดแคลนหากมีการพัฒนาชุมชนคนในชุมชนจะไม่มีการขาดการพัฒนาจะมีการเข้ามาร่วมกันทุกครัวเรือน ดังนั้นการทำงานวิจัยที่ผ่านมาจึงเป็นเรื่องง่ายที่จะสร้างความร่วมมือกับคนในชุมชนได้ทราบและเข้ามาร่วมมือกันทำงานในชุมชนมากขึ้น จากคนที่ไม่เห็นด้วยในช่วงแรกก็เข้ามามีส่วนร่วมเพราะเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชนอย่างแท้จริง ๕) ฐานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน บ้านสบยาวเป็นหมู่บ้านที่มีความเชื่อเรื่องผี โดยมี ศาลเจ้าหลวง เป็นที่พึ่งทางใจที่ชาวบ้านสบยาวจะบนบานศาลขอบุญบารมีศาลเจ้าพ่อคุ้มครอง ปกปักษ์รักษา อำนาจอวยพรให้สมปรารถนา มีข้าวจ้างจำนวน ๓ คนแบ่งเป็น ๓ หย่อมบ้าน มีครุภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาต่างๆ เช่น หมอสู่วัฒน หมอสมุนไพร หมอส่งเคราะห์ และครุภูมิปัญญาด้านการจักสาน เป็นต้น

จากการทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ด้านที่ผ่านมา จะเห็นความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใหม่ และความรู้ใหม่ที่สามารถจะเพิ่มเข้าไปในการจัดการฐานทุนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันได้คือ การสร้างรายได้จากป่าที่มีการกันพื้นที่ป่าไม่ให้นักนอกเข้ามาบุกรุกมากเกินไปทำให้การหาเห็ดหาหน่อไม้ในป่าใช้ระยะเวลาในการหาน้อยลง เช่น การขายเห็ดในช่วงฤดูเห็ดจะเพิ่มขึ้นคือช่วงเช้าแต่ 10 โมงถึงเที่ยง และช่วงบ่ายเวลา บ่าย ๒ โมงจนถึง ๔ โมงเย็น จะมีคนในชุมชนจะนำเห็ดมาขายยังจุดรับซื้อกลางของหมู่บ้านคือ กาตธรรมชาติ ซึ่งจะเน้นจุดรวมและขายสินค้าที่มาจากป่า จะมีคนคอยจัดการคือทีมวิจัยวันละ ๒ คน หากมีสินค้าที่สามารถเก็บไว้ได้นานก็จะมีเก็บไว้ในยามขาดแคลน เช่น น้ำผึ้ง ชัน ในส่วนของตลาดนี้ยังเป็นศูนย์กลางในการแปรรูปสินค้าเช่น หน่อไม้อัดปิ้ง มะม่วงแขก อ้ม ฯลฯ อีกทั้งมีกองทุนกลางในการรับซื้อ จึงเป็นการจัดการที่มีระบบมากขึ้น มีการบันทึกบัญชีทุกครั้งที่มีการซื้อขายเป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ชาวบ้านสบยาวมีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่ผูกพันกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตลอดทั้งปี โดยจะทำการเกษตรเป็นหลักในฤดูกาลผลิต อาทิเช่น การทำนา ไร่ ข้าวโพด สวนผลไม้ กริดยางพารา การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หลังฤดูกาลเกษตรหรือช่วงเวลาที่ว่างจากการเลี้ยงไหมก็จะเก็บของป่าเพื่อเป็นอาหารเป็นหลัก และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน อาทิเช่น เก็บดอก กัง หาด่อนอนชัน เก็บชิงชัน หาไม้ข้าวหลาม หาเห็ด หาไข่มดแดง จี๊กุก จี๊ก้า ดอกอว ดอกจ้าน ดอกต้าง ดอกข่า หน่อหวาย หน่อไม้ มะไฟ แมงเม่า แมงมัน จี๊กุก มะม่วงป่า มะกอก น้ำผึ้ง น้ำมัน ต่อหลุม รดวน หรือหาผลผลิตจากลำน้ำเพื่อเป็นอาหารเป็นหลัก และสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน อาทิเช่น หากบ เขียด อึ่งอ่าง หอย ปู ปลา ไก่ เต่า ผักกูด ผักหนาม ปลูกพืชผักสวนครัวริมน้ำ นอกจากนี้ ยังมีการ

เลี้ยงหมู แปรรูปไก่ จักตอก ถักตอก เพื่อขายสร้างรายได้ ในช่วงปลายปีที่อากาศเริ่มเย็นลง และน้ำในลำน้ำยาวเริ่มใสก็จะจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยจัดซุ้ม แพไม้ไผ่ ชมธรรมชาติในลำน้ำยาว ขายอาหารให้กับผู้มาท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและเป็นรายได้เข้าสวัสดิการของหมู่บ้าน

มีการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กำหนดเขตอนุรักษ์ป่า จำนวน ๑,๒๐๐ ไร่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งหมด ๖,๕๐๐ ไร่ มีการก่อตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า แต่สถานการณ์ด้านป่าไม้ก็คงมีปัญหาย่อยอย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการบวชป่าในพื้นที่ ๑,๒๐๐ ไร่ ไปศึกษาดูงานการอนุรักษ์ปลาที่วัดดอนแก้ว อำเภอ ท่าวังผา ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ กำหนดแนวเขตอนุรักษ์ปลาในระยะ ทาง ๖๐๐ เมตร (ลำน้ำนาน ๔๐๐ เมตร จรดลำน้ำยาวอีก ๒๐๐ เมตร) ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เพิ่มเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวอีก ๘๐๐ เมตร (มาสิ้นสุดเขตอนุรักษ์ที่บริเวณ หน้าอารามสงฆ์บ้านสบยาว) รวมเขตอนุรักษ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ๑,๐๐๐ เมตร และในปีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการขยายเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำยาวเป็น ระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อสร้างความผูกพันกับสายน้ำ ปลุกจิตสำนึกความหวงแหน เห็นคุณค่าของแผ่นดินถิ่นเกิด ให้กับเด็กและเยาวชน มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการป่าไม้โดยชุมชนมีการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำทุกเดือน เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๕ มีการอนุรักษ์พันธุ์เอื้องป่าขึ้น โดยกลุ่มเด็กและเยาวชน เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง ร่วมกันทำกิจกรรมปลูกป่าใช้สอยบริเวณที่รกร้างในหมู่บ้าน ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ คณะกรรมการหมู่บ้านได้แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบข้อบังคับบ้าน สบยาว วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ และใช้มาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ ๑) หมวดการปกครองท้องที่ ๒) หมวดป่าชุมชนหมู่บ้าน ๓) หมวดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เป็นกฎ ระเบียบของหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านยอมรับและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๐ อนุญาตให้คนต่างบ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านสบยาวได้ แต่จะขอเก็บเงินตะกร้า(เช่า) ละ ๕๐ บาท โดยให้ผู้สูงอายุของหมู่บ้านเปลี่ยนเวรกันมานั่งเก็บเงินที่สะพานศรีสบยาวพัฒนา แต่ก็มีปัญหาในการบริหารจัดการหลายอย่าง อาทิเช่น ๑) ป่าไม้ใช้ป่าปิด มีอาณาเขต(ล้อมรั้ว) ชัดเจน ๒) คนเดินทางเข้ามาหาเห็ดไม่ได้มาช่องทางเดียว ๓) เกิดข้อขัดแย้งกับชุมชนอื่นที่จะกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในอนาคต จึงได้ยกเลิกไป ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ นี้ ได้อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของบ้าน สบยาวได้โดยไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่า เช่น การร่วมทำแนวกันไฟ การร่วมปลูกป่า การร่วมทำฝายกั้นน้ำ ฯลฯ ซึ่งควรจัดทำเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าในพื้นที่ชุมชน มาโดยตลอด ปีละ ๒ ครั้ง มีระยะทาง ๓,๕๐๐ เมตร และมีหน่วยงานร่วมปฏิบัติการคือ สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๓ สาขาแพร่ มีกฎระเบียบห้ามเผาป่า ฝ่าฝืนมีโทษปรับ ๒,๐๐๐ บาท มีการจัดตั้งชุดปฏิบัติการดับไฟป่า และตรวจป่า จำนวน ๑๕ คน ผลการดำเนินงานก่อให้เกิดประสิทธิภาพการบริหารจัดการในพื้นที่ คือ ในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๙ – กันยายน ๒๕๖๑ ไม่มีเหตุไฟป่าเกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้ ประชาชนบ้านสบยาวจะมีส่วนร่วมในการทำแนวกันไฟป่าทุกครัวเรือน โดยไม่มีค่าจ้าง และสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนป่า ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่า เห็นคุณค่าและประโยชน์ของป่ามากยิ่งขึ้น

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านสบยาว ประกอบด้วย ๑) ป่าไม้ บ้านสบยาว มีพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๔๐ ของพื้นที่หมู่บ้าน แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (ป่าอนุรักษ์) ๑,๘๓๖ ไร่

และป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ๕,๑๗๑ ไร่ ทั้งสองแห่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด มีต้นไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่า ๑๑ ล้านต้น (๑ ต้นต่อ ๑ ตารางเมตร)ประกอบด้วย ไม้เปา (ไม้เต็ง,รัง) เป็นไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้านเรือน ทำฟืน เป็นที่อยู่ของชิงชัน (ชาวบ้านเรียกกวาง) ใบหล่นทับถมเป็นแหล่งที่เกิดของเห็ดชนิดต่างๆ ต้นเปามีอยู่ประมาณร้อยละ ๖๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้เหียง มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เปา ราคาหรือมูลค่าเท่ากันไม้เปา มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้ดู่ มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เปา ไม้เหียง แต่มีราคาหรือมูลค่าสูงกว่าไม้เปา ไม้เหียง (ราคาพอๆกับไม้สัก) มีอยู่ประมาณร้อยละ ๑๐ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้ไผ่ป่า อาทิเช่น ไผ่ไร่ล่อ ไผ่บง(เกลี้ยง) ไผ่บง(กาย) ไผ่ข้าวหลาม ไผ่ซางป่า มีอยู่ประมาณ ร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า ไม้สัก มีคุณสมบัติเดียวกับไม้เนื้อแข็งอื่นๆ แต่มีราคาแพงกว่าไม้อื่นๆ มีอยู่ประมาณร้อยละ ๕ ของพันธุ์ไม้ในป่า ๒) อาหารและผลผลิตจากป่าประกอบด้วย เห็ดป่า อาทิเช่น เห็ดแดง เห็ดถ่าน เห็ด ถ่านไฟ เห็ดก่อ เห็ดหาด เห็ดถอบ เห็ดโคน เห็ดดิน เห็ดไข่เหือง ฯลฯ น้ำผึ้ง ตัวตุ่น หนอนไม้ ไช้ผดแดง พืชสมุนไพร ชิงชัน (กวาง) สัตว์ป่า อาทิเช่น กระรอก กระแต ไนน์แล่น ไก่ป่า กระต่าย ฯลฯ ๓) ลำน้ำ ประกอบด้วย ลำน้ำยาว มีระยะทาง ๘ กิโลเมตร ลำน้ำนาน ๓ กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติ ๔) อาหารธรรมชาติจากลำน้ำ ประกอบด้วย ปลา อาทิเช่น ปลาปักธง ปลาหนาม ปลาแกง ปลากรด ปลาเพี้ย ปลาคัง ปลาเกะ ปลาแซ่ ปลาสวาย ปลาตอง ปลานิล ปลาหมอ ปลาหมู ปลาหลด ปลาหลด ปลาชะโด ปลาช่อน ฯลฯ สหรัยน้ำจืด (ไก) ผักที่ขึ้นริมลำน้ำ อาทิเช่น ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักชีขวง ผักเป็ลียว ผักชี เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน

การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในอดีต พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากอดีตในปี พ.ศ.๒๕๑๙ ที่มีการกำหนดเขตอนุรักษ์ป่าไม้ ๖,๕๐๐ ไร่ ในปี พ.ศ.๒๕๒๐ ได้แบ่งเขตป่าเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ป่าไม้ใช้สอย ๓,๐๐๐ ไร่ ๒) ป่าชุมชน ๒,๐๐๐ ไร่ และ ๓) ป่าอนุรักษ์ ๑,๕๐๐ ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ บ้านสบยาว ได้เข้าร่วมเป็นหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ได้มีการสำรวจพื้นที่ของหมู่บ้าน และดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พบว่ามีพื้นที่ ทั้งหมด ๑๐,๐๙๖ ไร่ เป็นพื้นที่ป่า ๗,๐๐๗ ไร่ แบ่งเป็นป่าชุมชน (อนุรักษ์ที่ขึ้นทะเบียนกับป่าไม้จังหวัดน่าน) จำนวน ๑,๘๓๖ ไร่ เป็นป่าชุมชน (ใช้สอย) จำนวน ๕,๑๗๑ ไร่ ที่เหลือ ๓,๐๘๙ ไร่ เป็นพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์

การพัฒนาแหล่งน้ำ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ จัดจัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย ฝายกั้นถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย ฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง ขุดสระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง ติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง สร้างทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน จำนวน ๑ แห่ง สร้างระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง สร้างฝายชะลอน้ำห้วยผาม่าน จำนวน ๔๒ ฝาย ฝายคอนกรีตห้วยโป่งกิ้ว จำนวน ๒๐ ฝาย ฝายประชารัฐ ระหว่างห้วยผาเสรีกับห้วยผาม่าน จำนวน ๙ ฝาย และติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อน้ำกิน น้ำใช้ จำนวน ๑ แห่ง

รักษาความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในป่า และลำน้ำนาน ระยะทาง ๓ กม. ลำน้ำยาวระยะทาง ๘ กม. โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำนาน ระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว ระยะ ๑,๒๗๐ เมตร ลดการใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยหมักทดแทน โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน

ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดเพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน(ป่าใช้สอย) ด้วยการ ๑) ลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้องกันการบุกรุกป่า และปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพดมาเป็นไม้ผล ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเข้าร่วมดำเนินงานตามโครงการ คทช. (คณะกรรมการจัดสรรที่ดินแห่งชาติ) ในหมู่บ้าน ๒) เพิ่มพื้นที่สีเขียว ส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา สัก ต้นจืดดอกแดง ไม้ตะกุกยักษ์ มะม่วง มะม่วงหิมพานต์ ลำไย หม่อน เกล็ด ฯลฯ ๓) สนับสนุน ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์พลังงาน หรือพลังงานทดแทน หรือพลังงานทางเลือกโดยการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการเกษตร

ส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลยั่งยืน ด้วยกิจกรรม ๑) ป่าแลกน้ำ ราษฎรบ้านสบยาวคืนผืนป่าในปี พ.ศ.๒๕๕๗ จำนวน ๑๐๒ ไร่ ๒) กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (อาชีพทางเลือก) ปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวโพด เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล หม่อน ในปี ๒๕๕๘ – ๒๕๕๙ จำนวน ๗๓๖.๒๑ ไร่ ในปี ๒๕๖๐ มีพื้นที่ปลูกไม้ผล มะม่วง ลำไย มะม่วงหิมพานต์ หม่อน กล้วย ทดแทนการปลูกข้าวโพดเพิ่มอีก ๑๙๖.๔๐ ไร่ ๓) นาแลกป่า ราษฎรบ้านสบยาวคืนผืนป่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวน ๑๒๐ ไร่ เป็นการลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด ได้ ๑๖๐ ไร่ (เป็นนา ๔๐ ไร่ เป็นป่า ๑๒๐ ไร่) ๔) ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้ (ศาลาริมน้ำ) ใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะที่มาจากงาน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆของหมู่บ้าน และใช้เป็นห้องเรียนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของหมู่บ้านร่วมกับสถาบันการศึกษาต่างๆ ๕) แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น แหล่งเรียนรู้ ป่าชุมชน แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์ปลา แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทน แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและแหล่งเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมา ของคนในชุมชนบ้านสบยาวมีการอนุรักษ์ป่า อนุรักษ์ปลา มีการกันเขตอนุรักษ์ปลา คนในชุมชนได้รับการหนุนเสริมจากภาครัฐในด้านการดูแลรักษาป่า และยังมีการส่งเสริมให้มีการสร้างอาชีพจากการทำโครงการต่างๆ เช่น นาแลกป่า การส่งเสริมให้ปลูกพืชยืนต้นแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นต้น จากการบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมาให้ทรัพยากรธรรมชาติบ้านสบยาวเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีการเข้าไปหาเห็ดที่ได้ไม่มากนักแต่ปัจจุบันไปแต่ตอนเช้าก็สามารถนำมาขายได้เลย อีกทั้งยังมีคนภายนอกชุมชนที่รู้เรื่องเห็ดสับยาวที่มีมากก็เข้ามาหาเห็ดมากขึ้น ทีมวิจัยเมื่อเห็นถึงความสมบูรณ์ดังกล่าวจึงร่วมกันสร้างกติกาในการหาของป่ากันมากขึ้นโดยการส่งหนังสือขอความร่วมมือในการหาของป่าบ้านสบยาวไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อลดจำนวนคนเข้ามาหาของป่า หากเข้ามานั้นก็จะมีการเก็บค่าผ่านทางคนละ 50 บาทเป็นต้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่ความรู้ใหม่มากนักแต่เป็นการตอกย้ำความเข้าใจร่วมกับคนนอกพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

อาหารและผลผลิตจากป่า จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าทั้ง ๗,๐๐๗ ไร่ ทำให้ชาวบ้านสบยาวมีแหล่งอาหารธรรมชาติจากป่า และมีรายได้ตลอดทั้งปี อาทิเช่น ๑.เห็ดป่า ในช่วงเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ชาวบ้านหาเห็ดแดง เห็ดด่าน เห็ดหนาม้อย เห็ดถ่าน ปริมาณที่ได้ ๙๗๐ – ๑,๗๐๐ กิโลกรัม ราคาขาย กิโลกรัมละ ๒๕๐ – ๓๐๐ บาท ช่วงเดือนกันยายน – เมษายน หาเห็ดถ่าน เห็ดไขห่าน เห็ดโคนปลวก แต่ในช่วงนี้ปริมาณไม่ค่อยมาก ส่วนใหญ่หาเพื่อเป็นอาหารในครอบครัวไม่มีการซื้อขาย ๒. ชิงชัน สามารถเก็บได้ตลอดปี เก็บได้เฉลี่ยคนละ ๕ กิโลกรัมต่อวัน แต่ไม่ได้ไปเก็บทุกวัน จะไปเก็บเฉพาะวันที่ว่างจากการทำงาน และไม่ได้ขายทันทีแต่จะเก็บมารวบรวมไว้ ก่อน ๓ – ๔ เดือนจึงจะขายทีเดียว ราคาขาย กิโลกรัมละ ๒๐ บาท ๓. ไข่มัดแดง เก็บขายประมาณปลายเดือน กุมภาพันธ์ –

กลางเดือน เมษายน (๒ เดือนเต็ม) จะเก็บได้วันละ ๑ - ๒ กิโลกรัม ๆ ละ ๓๐๐ บาท เฉลี่ยแล้วเดือนหนึ่งจะขายได้ ๙,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท ๔. น้ำผึ้ง น้ำมัน ช่วงเวลาเก็บคือ เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม มีรายได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี ๕.ต่อหลุม ต่อรัง ช่วงเวลาเก็บ คือ เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม มีรายได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี ๖. ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ข้าวหลามจะนำมา จักตอก แล้วถักเป็นเส้นขาย ๑๐ พับ (พับละ ๔๔ นิ้ว) ในราคา ๖ - ๑๐ บาท ซึ่งสามารถทำได้และขายได้ตลอดปี โดยมีคนในหมู่บ้านเป็นผู้รวบรวมรับซื้อเส้นตอกส่งให้พ่อค้ามารับซื้ออีกทอดหนึ่ง มีเกษตรกรบางรายจะตัดไม้ไผ่ข้าวหลามในป่ามาขายเป็นปล้องให้กับแม่บ้านในหมู่บ้าน และบ้านใกล้เคียงในราคา ปล้องละ ๕ บาท (๑๒ ปล้องราคา ๕๐ บาท) ๗. หน่อไม้ เป็นอาหารและขาย สร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ แสนบาทต่อปี ๘. พืชสมุนไพร เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒ หมื่นบาทต่อปี ๙. แสมเฒ่า แสมมัน จิ้งกุ้ง รถด่วน จิ้งกั กี้ก้า ดอกจัน ดอกต้าง ดอกข่า สามารถหาได้ตามฤดูกาล ส่วนใหญ่นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน มีขายบ้างเป็นส่วนน้อย ๑๐. ดอกก้ง เก็บได้ในช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม ส่วนใหญ่นำมาถักไม้กวาดใช้ในครัวเรือน มีขายบ้างเป็นส่วนน้อยในหมู่บ้าน ๑๑. หน่อหวาย มีตลอดปี แต่ไม่มากนัก นำมาประกอบอาหารในครัวเรือน ๑๒. มะม่วงป่า เก็บได้ในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน ๑๓. มะกอกป่า เก็บได้ช่วงเดือน กันยายน - พฤศจิกายน นำมาเป็นอาหารในครัวเรือน

ลำน้ำ บ้านสบยาวมีแม่น้ำสองสายไหลผ่านหมู่บ้าน ประกอบด้วย ลำน้ำยาว มีระยะทาง ๘ กิโลเมตร ลำน้ำน่าน ๓ กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารธรรมชาติในลำน้ำทั้ง ๒ สาย และมีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในลำน้ำน่าน เป็นระยะทาง ๔๐๐ เมตร ในลำน้ำยาว เป็นระยะทาง ๑,๒๗๐ เมตร โดยการมีส่วนร่วมของราษฎรในหมู่บ้าน ในปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ ชาวบ้านสบยาวได้ทดลองจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในลำน้ำยาว โดยจัดซุ้มที่นั่งชมธรรมชาติในลำน้ำยาว และขายอาหาร ในปี ๒๕๖๐ มีรายได้เข้าสวัสดิการหมู่บ้าน จำนวน ๕๘,๐๐๐ บาท และในปี ๒๕๖๑ มีรายได้เข้าสวัสดิการหมู่บ้าน จำนวน ๓๕๐,๐๐๐ บาท

อาหารธรรมชาติจากลำน้ำ ๑. ปลา ประกอบด้วย ปลาปักแดง ปลาหนาม ปลาแกง ปลากรด ปลาเพี้ย ปลาคัง ปลาเกะ ปลาแซ่ ปลาสวาย ปลาตอง ปลานิล ปลาหมอ ปลาหมู ปลาหลด ปลาหลด ปลาชะโด ปลาช่อน ฯลฯ เป็นอาหารและสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๑ ล้านบาทต่อปี ๒. ผักกิมน้ำ เก็บได้ตลอดปี ส่วนมากชาวบ้านจะเก็บมาทำอาหารกินเองในครอบครัว ส่วนคนที่เก็บขายมีช่วงเวลาเก็บขาย คือ เดือนกันยายน - ตุลาคม ถ้าขยันและมีเวลาจะเก็บขายวันเว้นวัน ผักที่จะเก็บขาย คือ ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักชีกวาง ผักเป็ลียว ผักชี เก็บขายวันต่อวัน คือ ผักกูด ผักหนาม รายได้ ๓๐๐ - ๖๐๐ บาทต่อวัน ส่วน ผักบุ้ง ผักขม ผักกาดจ้อน ผักชีกวาง ผักเป็ลียว ผักชี ผักพวกนี้จะขายรวมกัน ขายได้ ๓๐๐ บาทต่อวัน ๓. ไก่ การเก็บไข่มีช่วงเวลา ๒ เดือน คือ มกราคม - กุมภาพันธ์ เก็บได้ประมาณ ๑,๐๐๐ กิโลกรัม(ดิบ) ขายกิโลกรัมละ ๑๐ บาท ส่วนการรูปไข่เป็นไข่ขายเป็นกระปุกๆ ละ ๑๐ บาท รายได้ประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทต่อปี ๔. กบ เขียด ปู กุ้ง อีงอ่าง หอย หาได้ตามฤดูกาล ส่วนใหญ่นำมาเป็นอาหาร มีขายบ้างเป็นส่วนน้อย

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓

จากการทำงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้เห็นรายได้ของคนในอดีตมีการเก็บหาของป่าขาย มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรจึงมีรายได้ไม่มากนัก ทำให้มีหนี้สินเหมือนที่ผ่านมา เมื่อมีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขึ้น ได้เห็นข้อมูลด้านหนี้สินที่รวมทั้งหมู่บ้าน ๒๑,๖๕๑,๘๗๑ บาท เฉลี่ย ๒๑๘,๗๐๖ บาท /

ครัวเรือน เพราะมีรายได้ ๓ แห่งคือ รายได้จากการหาของป่า รายได้จากการหาอาหารจากน้ำ และพืช ริมน้ำ รวมไปถึงรายได้จากการประกอบอาชีพการเกษตร หลังจากทำการวิจัยได้มีรายได้เพิ่มขึ้น จากเดิม อีก ๓ แห่ง รวมเป็น ๖ แห่งคือ รายได้จากการท่องเที่ยว รายได้จากโฮมสเตร์และการค้าขาย(จากแหล่งท่องเที่ยว) รายได้จากการท่องเที่ยว ๕๘๑,๐๒๘ บาท รายได้จากโฮมสเตร์ ๑๕,๐๐๐ บาท รายได้จากการค้าขาย(จากแหล่งท่องเที่ยว) ๕๐๐,๐๐๐ บาท จากรายได้ที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้หนี้สินลดลงจำนวนมาก สังเกตได้จากการกู้เงินกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านการกู้ของสมาชิกส่วนมากลดลงเกือบทุกกองทุนมีการ ประหยัดและออมมากขึ้น เช่น นางสาวสินธุ์ ยาวิชัย มีหนี้สินลดลงโดยการหารายได้จากทรัพยากรธรรมชาติ และอาชีพหลักการปลูกข้าวโพด ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การหารายได้เพิ่ม เช่น การหาเห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง จากการทํางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาทำให้ได้ข้อมูลทั้งก่อนทํางานวิจัยและหลังทํางานวิจัย ดังนี้

รายการ	รายได้อดีต	รายได้ปัจจุบัน	รายได้เพิ่มขึ้น
เห็ด	๒๖๐,๐๐๐	๓๐๐,๐๐๐	๔๐,๐๐๐
หน่อไม้	๑๐๐,๐๐๐	๑๒๐,๐๐๐	๒๐,๐๐๐
ไข่มดแดง	๙,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๑,๐๐๐
ชิงชัน	๑๐๐,๐๐๐	๑๒๐,๐๐๐	๒๐,๐๐๐
น้ำผึ้ง	๓๐,๐๐๐	๔๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐
ก้าง(ดอกหญ้า)	๕,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๕,๐๐๐
ปลา	๙๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐
โก(สาหร่ายน้ำจืด)	๙,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๑,๐๐๐
ผักต่างๆ	๕,๐๐๐	๙,๐๐๐	๔,๐๐๐
การท่องเที่ยว	๕๘,๐๐๐	๕๘๑,๐๒๘	๕๒๓,๐๒๘

สาเหตุของการเพิ่มขึ้นของรายได้จากป่า เนื่องจาก มีการเฝ้าระวังไฟป่าของคนในหมู่บ้าน และมีมาตรการของรัฐในเรื่อง ๖๐ วันห้ามเผา และมีการจัดเวรยามในการเฝ้าระวังไฟป่า อีกทั้งมีการทำแนวกันไฟปี ละ ๒ ครั้ง ทำให้พืชอาหารเพิ่มขึ้น มาตามลำดับคนในชุมชนสามารถเข้าไปหาของป่าได้เร็วและง่ายขึ้น อีกทั้งยังมีการบริหารจัดการโดยการถอดความรู้ในการทำงานทุกครั้งเพื่อให้เห็นข้อบกพร่องและ รีบแก้ไขได้ทันท่วงทีดังนั้น เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นการฝึกให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้และฝึกที่จะมี การถอดความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรมาปรับใช้ได้ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ เพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑. ชุดความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ บ้านสบยาวแบ่งเป็น ๓ ค้อ หรือ กลุ่มบ้าน ได้แก่บ้าน สบยาวเหนือ หรือสบยาวโน บ้านสบยาวกลางและบ้านสบยาวใต้ หรือ สบยาวนอก การใช้น้ำของคนใน ชุมชน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ ๑) น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคในครัวเรือน บ้านสบยาวแบ่งระบบการส่ง น้ำไปยังครัวเรือนต่างๆ ๒ จุด โดยทั้ง ๒ จุดตึงน้ำจากน้ำยาวด้วยวิธีการบ่อซึม คือ ขุดบ่อใกล้กับแม่น้ำ น้ำที่อยู่ใต้ดินจะซึมเข้าบ่อและทำการตึงน้ำขึ้นมาใช้ จุดที่ ๑ ตั้งอยู่บ้านสบยาวเหนือ(ใน) น้ำที่ตึงขึ้นมาใช้

ใคร่สูบน้ำโดยสูบน้ำขึ้นผ่านมิเตอร์วัดน้ำ (ก่อนปี พ.ศ.๒๕๕๖ ใช้ใคร่สูบน้ำแบบชัก หลังจากปี พ.ศ.๒๕๕๖ ใช้ใคร่สูบน้ำแบบไฟฟ้า) แล้วส่งต่อไปยังแท้งก์เก็บน้ำจำนวน ๙ แท้งก์ที่ตั้งอยู่เหนือหมู่บ้าน(ที่สูง) และปล่อยลงมายังแต่ละหลังคาเรือน จากบ่อบักจะส่งไปยังบ้านเรือนที่อยู่ในบ้านสบยาวเหนือ จำนวน ๓๔ หลัง โดยแต่ละบ้านจะมีมิเตอร์ หรือมาตรวัดน้ำ อัตราการสูบน้ำ จะสูบน้ำวันละ ๑ ชั่วโมง ค่าบริการ (มาตรน้ำ) คิดหน่วยละ ๕ บาท(ปัจจุบัน ปี ๒๕๖๑ หน่วยละ ๖ บาท) เก็บค่าน้ำทุก ๓๕ วัน ส่วนน้ำดื่ม เมื่อน้ำถูกส่งขึ้นแท้งก์แล้ว น้ำจะถูกส่งต่อไปยังถังพักและส่งเข้าไปยังโรงผลิตน้ำดื่ม โดยก่อนที่น้ำจะถูกส่งเข้าไป จะต้องผ่านมาตรวัดน้ำก่อน จากการวัดคุณภาพน้ำดื่ม น้ำดื่มจากบ้านสบยาวเหนือมีความสะอาดทุกบ่อ จึงสามารถผลิตน้ำดื่มขายให้คนในชุมชนได้ อัตราถังละ ๑๐ บาท (ผู้ดูแล ๗ บาท หมู่บ้าน ๓ บาท) เครื่องกรองน้ำที่หมู่บ้านใช้มาจากโครงการ SML จุดที่ ๒ ตั้งอยู่บ้านสบยาวใต้ โดยบริการน้ำให้กับครัวเรือนในบ้านสบยาวกลาง จำนวน ๒๑ หลังและสบยาวใต้ จำนวน ๕๙ หลัง ระบบการสูบน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์เหมือนกับจุดที่ ๑ แต่ปริมาณแท้งก์ น้อยกว่าจุดที่ ๑ คือ มีจำนวน ๓ แท้งก์ ผู้ดูแลจะสูบน้ำขึ้นสู่แท้งก์ทุกวัน ใกล้กับจุดที่ ๒ มีแท้งก์เก็บน้ำภายใต้โครงการภัยแล้ง อีก ๒ จุด โดยจุดที่ ๑ มี ๓ แท้งก์ และจุดที่ ๒ มี ๔ แท้งก์ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีการสร้างระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง ที่บ้านสบยาวใต้ หรือสบยาวนอก สามารถให้บริการประชาชนเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้อย่างเพียงพอ ทั้งในบ้านสบยาวใต้ สบยาวกลาง และสบยาวเหนือบางส่วน เพราะบ้านสบยาวเหนือบางส่วนก็ยังคงใช้น้ำจากระบบสูบน้ำแบบเดิม การเก็บค่าน้ำ หน่วยละ ๑๐ บาท จ่ายเป็นค่าจ้างคนเก็บค่าน้ำ ๒ คนๆ ละ ๕๐๐ บาทต่อเดือน ค่าจ้างคนดูแล เปิด - ปิดระบบน้ำ ๑ คน ๒,๕๐๐ บาทต่อเดือน เงินที่เหลือเก็บไว้เป็นเงินสำหรับการดูแล ซ่อมแซมระบบประปาหมู่บ้าน และติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อมีน้ำกิน น้ำใช้ จำนวน ๑ แห่ง ณ สะพานศรีสบยาวพัฒนา และ ๒) น้ำเพื่อการทำการเกษตร โดยปกติน้ำที่ใช้ในการเกษตรแบ่งเป็น น้ำฝน และน้ำจากลำห้วย คือ ห้วยผาป้องกันและห้วยผาม่าน ที่ผ่านมาชาวบ้านช่วยกันทำฝายชะลอน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการมีน้ำกิน น้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ โดยมีผลการดำเนินงาน คือ จัดสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน ๑๐๐ ฝาย จัดสร้างฝายกั้นถาวร จำนวน ๑๘ ฝาย จัดสร้างฝายกั้นน้ำขนาดกลาง จำนวน ๑ ฝาย ขุดลอกสระน้ำหมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง ขุดสระน้ำหมู่บ้านเพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่งติดตั้งระบบการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง สามารถสูบน้ำและปล่อยไปเลี้ยงพื้นที่ปลูกหม่อนได้ ๓๕ ไร่ โดยคิดค่าน้ำหน่วยละ ๑ บาท สร้างทำนบกั้นน้ำลำห้วยผาม่าน จำนวน ๑ แห่ง สร้างฝายชะลอน้ำห้วยผาม่าน จำนวน ๔๒ ฝาย ฝายคอนกรีตห้วยโป่งกั่ว จำนวน ๒๐ ฝาย ฝายพระราชัฐ ระหว่างห้วยผาเสรีกับห้วยผาม่าน จำนวน ๙ ฝาย

๒. ชุดความรู้กิจกรรมนาแลกป่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จังหวัดน่านได้รับงบประมาณจังหวัดบูรณาการ ผ่านสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เพื่อการจัดการกับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมโดยการส่งเสริมการปลูกไม้และการขุดนาให้ชาวบ้าน บ้านสบยาวใต้เข้าร่วมโครงการโดยได้รับการจัดสรรกิจกรรมขุดนาในพื้นที่ จำนวน ๓๐ ไร่ คณะทำงานหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระอำเภอกู่เพียงจึงได้ประชุมชี้แจงและกำหนดกติกาว่า หากผู้ที่ประสงค์จะได้พื้นที่นาที่ทางการจะขุดให้ ๑ ไร่ จะต้องคืนพื้นที่ปลูกข้าวโพดให้เป็นพื้นที่ป่า ๓ ไร่ (อัตราแลกเปลี่ยน ๑ : ๓ และพื้นที่ที่จะขุดเป็นนาต้องอยู่ในพื้นที่ที่สามารถทำได้ ส่วนพื้นที่ที่เคยปลูกข้าวโพดในที่สูงให้งดปลูกข้าวโพดแล้วปล่อยให้เป็นพื้นที่ป่าโดยมีการจับพิกัดด้วย GPS ที่ชัดเจน) และนายสำรวย ผัดผล นายก อบต.เมืองจัง ได้หางบประมาณมาเพิ่มเติมอีก ๑๐ ไร่ รวมเป็นพื้นที่นา ๔๐ ไร่ ทำให้ได้พื้นที่ป่าคืนมา ๑๒๐ ไร่ จากการ

สัมภาษณ์ (นายวร ศิริกัญชัย) กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมนาแลกป่า เห็นว่าถ้ามีนาเราก็จะมีข้าวกินในครอบครัว ไม่ต้องทำไร่ข้าวโพดมากเพื่อให้ได้เงินมากแล้วนำเงินไปซื้อข้าวกิน หนี้สินก็จะลดลงได้ไม่ต้องผูกพันกันไปเรื่อยๆแบบทุกวันนี้ แผนการในอนาคต ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดลง มีนา มีระบบน้ำดีโอกาสข้างหน้าลูกหลานจะมีอาชีพเสริมอย่างอื่น ในสวนในแปลงนาได้ (นายวิฑูรย์ วรรณสิริภาพ) อยากมีพื้นที่ทำนามานานแล้ว ถ้ามีนาแล้ว ชาวบ้านสบายจะลดเรื่องการทำไร่ข้าวโพด เพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจและลดหนี้สินในครัวเรือนได้ แผนในอนาคตจะปลูกผักสวนครัว เลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ ปรับพื้นที่สวนเป็นแปลงนา เพื่อจะทำนาปลูกข้าวกินเอง และลดจำนวนพื้นที่การปลูกข้าวโพดลงจาก ๙๐ ไร่ เหลือ ๓๐ ไร่ เลี้ยงหมู ไก่ ปลา ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ผสมผสานในแปลง พร้อมกับการลดรายจ่ายสร้างรายได้ ลดหนี้สินให้ได้

๓. ชุดความรู้การเกษตรและอาชีพทางเลือกที่นำสู่ความมั่นคงอาหาร และสร้างรายได้รูปแบบกิจกรรมการเกษตร และอาชีพทางเลือกที่จะสร้างความมั่นคงให้บ้านสบายได้ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ ด้านพืชผัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพืชผักสวนครัวที่สามารถปลูกได้โดยไม่ต้องใช้น้ำมากนัก ด้านไม้ผล หรือผสมผสาน ได้แก่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ไข่ มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ ซึ่งส่วนกิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่จะเน้นการผลิตระดับครัวเรือน จากข้อมูลเบื้องต้น พบว่าการทำการเกษตรมีเป้าหมาย ๒ ประเด็น คือ ๑) สร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ ปลูกมะนาว ปลูกผักสวนครัว และ๒) สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ได้แก่ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ไข่ มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ กิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางอาหารระดับครอบครัว มุ่งเน้นให้ทุกครอบครัว มีอาหารกินก่อน ไม่ต้องไปซื้อ เหลือกินจึงค่อยขายนำรายได้มาสู่ครอบครัว จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (นายอนันต์ สุริยศ) ปัจจุบันมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เสริม ให้กับคนในบ้านสบายได้ดีก็คือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์หม่อนไหมนาน ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไหม รวมไปถึงการรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านไปด้วย ซึ่งนายอนันต์กล่าวว่า อาชีพนี้น่าจะเป็นอีกอาชีพที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี และมีแนวโน้มในการขยายการผลิตเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะตอนนี้ได้มีการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ในพื้นที่ที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะดึงน้ำจากลำน้ำน่านด้วยโซลาร์เซลล์มาใช้ในการแปลงปลูกหม่อนจะทำให้สามารถเพิ่มการผลิตจาก ๗ รุ่นขึ้นไปถึง ๑๑ รุ่นได้ (นายสมาน - นางอำไพ คำตือ) เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่ได้หันมาทำอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ นางอำไพเล่าว่า “เมื่อตอนปี ๒๕๕๖ มีรายได้จากการปลูกข้าวโพด และอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายได้รายปี ทำให้ระหว่างปีต้องมีการกู้หนี้ยืมเงินเพื่อมาใช้ในการลงทุน และใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัว ทำให้เกิดหนี้สินที่พัวพันมาเรื่อยๆ ไม่สามารถหลุดจากวงจรหนี้ได้ เมื่อเริ่มปรับเปลี่ยนอาชีพ พบว่าหนี้สินลดลง เพราะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีรายได้ต่อรอบที่เร็วขึ้น โดยประมาณ ๒๑ วันก็สามารถขายไหมได้เงินมาใช้จ่ายในครอบครัวได้ นางอำไพบอกอีกว่าถ้าถามว่าเทียบกับการมีรายได้รายปี กับมีรายได้ตลอด การมีรายได้ตลอดจะดีกว่าถึงแม้จะไม่ได้เป็นเงินก้อนใหญ่ แต่เรามีเงินใช้ทุกวัน ไม่ต้องไปกู้ยืมเงินใครเขามา” (นายอดุลย์ อินพรม) กล่าวว่า ปัญหาบ้านมีกิน แต่ไม่มีใช้ปลูกผักสวนครัวไม่ได้ จึงต้องซื้อกินจากรถพุ่มพวง ปัญหาที่ดิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไม่กล้าปลูกไม้ยืนต้น ปัญหาหนี้สิน ทำไร่ข้าวโพดขาดทุน หนี้สินค้าง จากการซื้อปุ๋ย ซื้อยาอยากเลิกแต่ต้องมีอาชีพทดแทน ปัญหาการดื่มสุรา ปัจจุบันชาวบ้านติดสุราประมาณ ๗๐% ส่วนใหญ่ดื่มเพื่อสังคม เลิกไม่ได้เพราะเป็นวัฒนธรรมไปแล้ว อย่างเช่นการตบมือในการทำไร่ข้าวโพดตกเย็นก็จะเอาเหล้ายาปลาปิ้งมาเลี้ยงตบท้าย ปัญหาชาวบ้านบางส่วนไม่เห็นด้วยกับโครงการที่จะเข้ามาพัฒนา

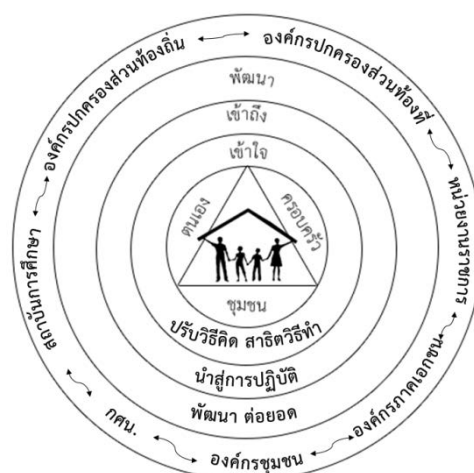
ไม่ให้ความร่วมมือ ภาพอนาคต อยากให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน อยากให้มีตลาดในหมู่บ้าน อยากเห็นคนในหมู่บ้านหันมาทำการเกษตรแบบพอเพียง อยากให้มีการนำน้ำในแม่น้ำน่านมาใช้ประโยชน์สูงสุด (นางมุกดา สุทธิหลวง) ความคิดเห็นต่อการพัฒนาหมู่บ้าน คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น การพนัน – การดื่มสุราลดลง กิจกรรมทางอาชีพเพิ่มขึ้น เช่น เลี้ยงไก่ ปลา กบ ไม้ผล หม่อน ใหม่นาข้าว พืชผักสวนครัว รับจ้างนอกชุมชน ลดการซื้ออาหารจากภายนอก ความพึงพอใจต่อการพัฒนาของประชาชนในหมู่บ้าน ร้อยละ ๖๐ พึงพอใจ พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ ร้อยละ ๒๐ เข้าร่วมกิจกรรม แต่ยังไม่เชื่อมั่น ร้อยละ ๒๐ เข้าร่วมบางกิจกรรม ขาดความเชื่อมั่น ความต้องการในอนาคต ระบบน้ำเพื่อการเกษตร เพิ่มรายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตร

๔. ชุดความรู้การถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วนที่นำไปสู่การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกู่เพียง (กศน.อำเภอกู่เพียง) ได้ดำเนินงานร่วมกับคณะทำงานขับเคลื่อนหมู่บ้านขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ อำเภอกู่เพียง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กับบุคคลและสมาชิกในชุมชนบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยมีมุ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดพลังสร้างสรรค์และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อย่างเหมาะสม ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) สร้างแหล่งเรียนรู้และพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม ๒) ส่งเสริมการเรียนรู้ให้บุคคลและสมาชิกในชุมชนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการคิดเป็น วิเคราะห์ได้ ตัดสินใจภายใต้ฐานข้อมูลที่เป็นจริง และ ๓) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

➤ กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกู่เพียง

กระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต “ปรับวิธีคิด สานิตวิธีทำ นำสู่การปฏิบัติ พัฒนาต่อยอด” เข้ากับหลักการพัฒนาของโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ตามหลักการและแนวคิด “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานต่างๆ ทุกภาคส่วนในพื้นที่ โดยมีเนื้อหาการเรียนรู้ ดังนี้ ๑. กระบวนการสร้าง “การเข้าใจ” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับวิธีคิด สานิตวิธีทำ โดยมุ่งหวังให้คนในหมู่บ้านหรือชุมชนเรียนรู้ เกิดวิธีคิดในการพึ่งตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่ การสร้างความรู้สึกร่วมให้คนต้องการเข้าร่วมกิจกรรม การสร้างความเข้าใจในหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้วิธีคิดของคนอื่น การสร้างการมีส่วนร่วมและความต้องการในการพัฒนาตนเอง นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายชีวิตและชุมชนในอนาคต ๒. กระบวนการสร้าง “การเข้าถึง” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำสู่การปฏิบัติ โดยการสื่อสารบนฐานข้อมูล ภูมิสังคมของชุมชน เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่การศึกษาชุมชน การสำรวจข้อมูลชุมชน การหาจุดอ่อนที่เป็นปัญหา จุดแข็งที่เป็นศักยภาพของชุมชน การจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชน กำหนดประเด็นปัญหาและข้อจำกัดของการพัฒนาหาทุนทางสังคมของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การจัดเวทีชุมชนเพื่อคืนข้อมูลให้ชุมชน การเรียนรู้แนวคิดการพัฒนาชุมชน การวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน โดยกำหนดแผน ๓ ระดับ คือ ๑) แผนการดำเนินงานโดยชุมชน ๒) แผนการดำเนินงานโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น และ ๓) แผนการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่มาดำเนินการให้ชุมชน ทั้งนี้ ต้องมีการจัดทำโครงการพัฒนาเร่งด่วนที่เป็นโครงการตามความต้องการและต้องสำเร็จ เพื่อกระตุ้นความต้องการเข้าร่วมพัฒนา ๓. กระบวนการสร้าง “การพัฒนา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อยอด โดยดำเนินการตามขั้นตอนของแผนงาน/โครงการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืน เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จึงเน้นหนักไปที่การนำแผนสู่การปฏิบัติ เป็นการดำเนินกิจกรรมตามระดับกิจกรรมการพัฒนา ๓ ระดับ ที่เน้นการทำงานเป็นทีม เน้นการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของให้กับคนในชุมชน และเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกับการลงมือปฏิบัติ ผลจากการเรียนรู้ ตามกระบวนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ ทำให้ประชาชนบ้านสบยาว รู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักปัญหา รู้จักทุน รู้จักความต้องการและวิธีการจัดการชุมชนด้วยตนเอง และร่วมกับหน่วยงานอื่น รู้จักการเชื่อมโยงโอกาสให้หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงาน คือ ๑) การระเบิดจากข้างในของราษฎรบ้านสบยาว ต้องสร้างการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรม ต้องการเรียนรู้เพื่อตนเองอย่างแท้จริง เรียนรู้จากชีวิตจริง ๒) อาสาสมัครการเรียนรู้ของหมู่บ้านสบยาวเป็นกลุ่มแกนนำที่ช่วยประสานและกระตุ้นการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ๓) การเสริมแรงจากภายนอกและการประสานงานของผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจจริง ๔) ทีมพี่เลี้ยงจากตำบลและอำเภอที่ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งครู กศน.ต้องทำงานจริงจัง มีความรับผิดชอบ และร่วมทุกข์ร่วมสุข จึงจะได้ใจชาวบ้าน ๕) การเชื่อมโยงโอกาสจากภายนอกโดยองค์กรภาครัฐและเอกชน

จากการหนุนเสริมการทำงานจากหลายภาคส่วนทำให้คนในชุมชนบ้านสบยาวได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายใต้การหนุนเสริมเหล่านี้ก็ยัง หน่วยงานที่เข้ามาเพื่อให้คนในชุมชนบ้านสบยาวได้เกิดการถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาขึ้น ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางตรงและทางอ้อม

สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา ความเสี่ยง โอกาส ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ
การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๒ คนในชุมชนบ้านสบยาวได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑) ใช้ทุนทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามาสร้างมูลค่าให้กับคนในชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ชุมชนเป็นสุข ๒) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ๓) กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสบยาว ได้กำหนดวิธีการดำเนินงาน ดังนี้ ศึกษานโยบายการท่องเที่ยว น่าน-ประเทศ ถอดบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนข้างเคียง ศึกษาข้อมูล ความรู้ ทักษะ ทุน ของชุมชน (ทรัพยากร สังคม/ชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วิธีการผลิต) วิเคราะห์โอกาส ความเสี่ยงทางการท่องเที่ยว ออกแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชน ทดลองจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชน และประเมินผล สรุปบทเรียน จากการดำเนินที่ผ่านมา

ซึ่งมีผลการดำเนินงานที่ผ่านมา คือ ๑. ได้จัดทำซุ้มไม้ไผ่ชมธรรมชาติในลำน้ำยาว เป็นของส่วนรวมทั้งหมู่บ้าน ใช้ไม้ไผ่จากป่าไม้ใช้สอยของหมู่บ้าน ใช้แรงงานในชุมชน ๒. การจัดการ ให้บริการชมชมธรรมชาติในลำน้ำยาว ค่าบริการ ๕๐ บาทต่อชั่วโมง จำหน่ายอาหารโดยคนในชุมชน ผู้ประกอบการลงทะเบียน ๒,๐๐๐ บาท จ้างลูกหลานในชุมชนเสิร์ฟอาหาร ๑๐๐ บาทต่อวัน จ้างคนเก็บค่านั่งซุ้ม ๓๐๐ บาทต่อวัน จ้างคนกำจัดขยะ ๓๐๐ บาทต่อวัน ๓. แพไม้ไผ่ เป็นของส่วนบุคคล ค่าบริการ ๒๐๐ บาทต่อชั่วโมง ๔. ให้บริการที่จอดรถฟรี มี ชรบ.หมู่บ้าน ผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัย ได้ค่าตอบแทน ๓๐๐ บาทต่อวัน ๕. ร่วมแรง ร่วมใจพัฒนา ปรับภูมิทัศน์ ต้อนรับผู้มาเยือน ๖. เพิ่มฐานทุนทรัพยากรปลาในลำน้ำยาว โดยเก็บไข่ปลาปักแดงให้ประมงจังหวัดน่านนำไปฟักแล้วนำมาปล่อยคืนสู่ลำน้ำยาว จากการประเมินประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ พบว่า ๑) ใช้ทุนทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามาสร้างมูลค่าให้กับคน ในชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ชุมชนเป็นสุขมีรายได้เข้ากองทุนสวัสดิการหมู่บ้าน ปี ๒๕๖๐ มีรายได้เข้าหมู่บ้าน ๕๘,๐๐๐ บาท ปี ๒๕๖๑ มีรายได้เข้าหมู่บ้าน ๓๕๐,๐๐๐ บาท ๒) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความรู้ ความ สามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ๓) กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสบยาวใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตเป็นต้นทุน จัดการท่องเที่ยวรูปแบบการนั่งซุ้ม ล่องแพชมธรรมชาติ เกิดผลด้านการพัฒนา คือ ๑. สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรและของดี ที่มีในชุมชน นำมาพัฒนาสู่การจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดเป็นสวัสดิการชุมชน ๒. สร้างภาคีการเรียนรู้หลายภาคส่วนในการอนุรักษ์และการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมถึงด้านการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของ บ้านสบยาว ๓. ผลักดันรูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านสบยาว ให้อยู่ในแผนการพัฒนาของหน่วยงานในพื้นที่ โดย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้รับเงินงบประมาณ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน จำนวน ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดำเนินการในบ้านสบยาว และ ๔. ได้รับงบประมาณจากโครงการไทยนิยมยั่งยืน ปรับปรุงร้านค้าชุมชนให้เป็นร้านค้าสวัสดิการชุมชนบ้านสบยาวต่อไป

ปี ๒๕๖๒ การบริหารจัดการบางอย่างคล้ายกับปีที่ ๒๕๖๑ แต่ที่เพิ่มขึ้นคือ การประมูลการเก็บขยะเหมาตลอดงาน เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท มีกติกาในการจ้างคือ ต้องมีการแยกขยะเปียก ขยะแห้ง พลาสติก ขวดแก้ว ออกจากกัน ขายได้ส่วนที่ได้จากการขายขยะเป็นส่วนของคนเก็บ มีการเพิ่มซุ้มบริเวณริมน้ำ มีร้านค้าเพิ่มขึ้นจากคนในชุมชน ทั้งหมดนี้เป็นการนำบทเรียนการทำงานจากปีก่อนมาใช้ด้านการบริหารจัดการด้านขยะที่เพิ่มมากขึ้น และนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น จึงเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากปี ๒๕๖๑ เป็นเงิน ๒๔๑,๐๒๘ บาท รวมเงินเข้าหมู่บ้านในปี ๒๕๖๒ เป็นเงิน ๕๘๑,๐๒๘ บาท ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดการพินิจกฎกติกาด้านการจัดการป่าชุมชนเพิ่มมากขึ้น คือ การไม่ให้คนนอกบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนบ้านสบยาว การทำหนังสือแจ้งหมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวกับการเข้าหาของป่าจากป่าชุมชนบ้านสบยาว โดยมีการแจ้งไปทางผู้ใหญ่บ้าน

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นถึงสิ่งที่เป็นโอกาสที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยใช้ทรัพยากรที่มีอย่างเห็นคุณค่าและสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มได้ แต่ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดการท่องเที่ยวคือ ๑) ขยะที่เกิดขึ้นจากการขายสินค้าที่มีจำนวนมากขึ้น และไม่มีการแยกขยะทำให้ส่งกลิ่นเหม็นเน่า ๒) ระบบการจัดการท่องเที่ยวยังอิงการท่องเที่ยว

แบบสมัยนิยมอาจทำให้วิถีของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ(ป่า) ยังมีการใช้
กฎระเบียบไม้เคร่งครัดอาจทำให้คนภายนอกเข้ามาหาของป่ามากขึ้นเนื่องจากป่าพื้นที่อื่นลดลงและมี
การใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นนั่นเอง ๔) คนในชุมชนบางส่วนที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการท่องเที่ยวจะ
ทำให้ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไร จึงเป็นส่วนให้ต้องนำมาวิเคราะห์ในระยะที่
๒ ต่อไป ๕) สภาพอากาศที่ไม่แน่นอน ณ ปัจจุบันทำให้อาหารจากป่ามีไม่ตรงฤดู ทำให้รายได้ไม่แน่นอน

จากความเสี่ยงที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นในระยะที่ ๒ นี้ทีมวิจัยจึงต้องหาวิธีการปิดช่องที่ให้เกิดความ
เสี่ยงให้มากที่สุด อาทิ เช่น การทำหนังสือขอความร่วมมือในการเข้าหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านสบ
ยาว การจัดการขยะจากการท่องเที่ยวที่ถูกต้องมากขึ้น การเพิ่มกฎระเบียบในการเข้าพื้นที่ป่า การจัดการ
ท่องเที่ยวมีการทำสวัสดิการให้กับคนในชุมชน เช่นการเยี่ยมไข้คนในชุมชนที่เจ็บป่วย ให้คินละ ๑๐๐
บาท การจัดสวัสดิการสาธารณะประโยชน์ ๑๐% มีการจัดตั้งคณะกรรมการสาธารณะประโยชน์ขึ้นมา
บริหารเงินกลุ่มท่องเที่ยว คนในชุมชนได้ขายไม้ที่ปลูก และมีการจ้างแรงงานในชุมชนในการทำซุ้ม เป็น
การสร้างการมีส่วนร่วมทุกระดับ ตั้งแต่เยาวชนจนถึงผู้สูงอายุ แต่จุดเสี่ยงต่อการจัดการทรัพยากรที่ไม่
สามารถจะหลีกเลี่ยงได้คือ สภาพอากาศที่ไม่แน่นอน บางปีแล้งหนักอาหารจากป่าก็จะลดน้อยลงไปตาม
การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ

สรุปวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในข้อที่ ๔ ชุดความรู้ที่มีทั้งหมด ที่ผ่านมามีจำนวน ๔ ชุดความรู้
ประกอบด้วย ๑) ชุดความรู้ในการบริหารจัดการน้ำ ๒) ชุดความรู้กิจกรรมนาแลกป่า ๓) ชุดความรู้
การเกษตรและอาชีพทางเลือกที่นำสู่ความมั่นคงอาหาร ๔) ชุดความรู้การถอดบทเรียนการดำเนินงาน
ของชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมจากหน่วยงานหลายภาคส่วนที่นำไปสู่การสร้างศักยภาพความเข้มแข็ง
ของชุมชน การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการหมู่บ้านขยายผลโครงการ
ปิดทอง หลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัด
น่าน ซึ่งทั้ง ๔ ชุดความรู้นี้ทางทีมวิจัยได้มีการวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งข้อควรระวัง ซึ่งประกอบไปด้วย ความเสี่ยง ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากชุดความรู้ ส่งต่อด้วยการวิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาสที่จะเกิดขึ้นกับ
คนบ้านสบยาวจึงก่อเกิดเป็นการทดลองการทำงานแบบใหม่ภายใต้การทำงานร่วมระหว่างหน่วยงาน
ที่มาหนุนเสริมเพื่อพัฒนาบ้านสบยาวและคนในชุมชนบ้านสบยาว เกิดเป็นความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น คือ การ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการผลิตที่สอดคล้องกันในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่
ยั่งยืนคือ ในฤดูที่ไม่มีการผลิตก็จะมี การหาของป่ามาขายในพื้นที่ตลาดทรัพยากรธรรมชาติ และมีการ
สร้างอาชีพใหม่ให้เกิดขึ้นโดยความต้องการของคนในชุมชนเช่น การจัดการท่องเที่ยวที่สามารถสร้าง
รายได้ให้กับคนในชุมชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน และเยาวชน มีการจ้างงานในซุ้มแพ การค้า
ขายในซุ้มแพ อีกทั้งระหว่างการทำกิจกรรมเหล่านี้ ก็ยังมีการถอดบทเรียนออกมาเป็นระยะของการเกิด
ปัญหา การแปรรูปหน่อไม้อัดปิ้งซึ่งเป็นความรู้ใหม่ที่ทีมวิจัยเองไปศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดพะเยาและ
นำกลับมาทำในพื้นที่บ้านสบยาวและมีทีมครู กศน.เข้ามาหนุนเสริมความรู้ในด้านการแปรรูปผลไม้ เช่น
หม่อน มะม่วงหิมพาน การทำไม้กวาดให้มีคุณภาพ ทำให้การหนุนเสริมจากหน่วยงานไม่สูญเปล่าและ
หายไปเพราะเป็นความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง หากคนในชุมชนได้มีการใช้เครื่องมือ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาถอดบทเรียนและสร้างความรู้ใหม่ตลอดก็จะเห็นถึงการเปลี่ยนระบบคิดการ
ทำงานร่วมที่เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว มีผลการศึกษา ดังนี้ ๑.ข้อเสนอแนะการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ๑) ให้ราษฎรในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎ ระเบียบในการดูแล รักษา ป่าและลำน้ำ อย่างเคร่งครัด ๒) ให้มีกิจกรรมส่งเสริม ดูแล รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่า อย่างต่อเนื่อง ๓) ในฤดูกาลหาเห็ด อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของบ้านสบยาวได้โดย ไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่า เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำฝายกั้นน้ำ ฯลฯ ซึ่งควรจัดทำเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างหมู่บ้าน ๔) ขอเพียงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้คงอยู่จะหากินได้ตลอดปี (คนบ้านสบยาวถ้าขยัน ไม่มีวันอดตาย แม้ไม่มีเงินสักบาทก็อยู่ได้) ๒. แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ๑) จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ลำน้ำยาวแบบมีส่วนร่วม ๒) จัดร้านค้าสวัสดิการชุมชนแบบมีส่วนร่วมจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในครัวเรือนและอาหารจากในชุมชน ๓) แปรรูปผลผลิตจากป่าและลำน้ำ เช่น การทำจักสาน การทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไฟ การแปรรูปไม้ผล การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา สำหรับน้ำจืด ฯลฯ ๔) เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ “คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลยั่งยืน”

แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงของบ้านสบยาวจะมีการทำปฏิทิน การอนุรักษ์ปลาเพิ่มให้ตรงตามฤดูกาลดังนี้

แนวทางการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อเศรษฐกิจชุมชนบ้านสบยาว

ที่	การจัดการด้าน	กฎที่มีอยู่ในชุมชน	การนำกฎหมายในปัจจุบัน	ข้อกำหนดในการปรับใช้
๑	ด้านทรัพยากร - น้ำ ปลา	ห้ามทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ห้ามจับสัตว์น้ำฤดูวางไข่	- ห้ามทิ้งขยะลงในแม่น้ำ - ห้ามจับสัตว์น้ำฤดูวางไข่ ในเดือน มิ.ย. – สิงหาคม ห้ามจับปลาสร้อย ปลาแกง ปลากระบอกปลาคัง ปลาแค้	- ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ - ห้ามทิ้งขยะลงในเขตอนุรักษ์และนอกเขตอนุรักษ์
	- ป่า	- ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่า - การจัดการเขตป่า - ห้ามตัดไม้ใหญ่		- จัดจุดจำหน่ายสินค้าจ า ก ป่า ให้บุคคลภายนอกมารับซื้อและมีราคากลาง - ประชาสัมพันธ์ให้แต่ละหมู่บ้านได้รับทราบ - กำหนดเวลาขายสินค้าภาคเช้าเวลา๙.๐๐น.-๑๐.๐๐น. ภาคบ่ายเวลา๑๔.๐๐น.-๑๖.๐๐น. - แม้ค้าขายสินค้าวันละ

ที่	การจัดการด้าน	กฎที่มีอยู่ในชุมชน	การนำกฎหมายมาใช้ในปัจจุบัน	ข้อกำหนดในการปรับใช้
				๒ คน
๒	เศรษฐกิจชุมชน - พืช - สัตว์ เลี้ยงหมู - การท่องเที่ยว ชุมชน	- ห้ามมีการลักขโมยของเพื่อนบ้าน - ห้ามเลี้ยงหมูใกล้กับที่อยู่อาศัยในชุมชน - ห้ามก่อการทะเลาะวิวาทในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวใครฝ่าฝืนปรับตามกฎหมายของหมู่บ้านที่ตั้งไว้		- นำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดกลาง ขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ ใครทะเลาะวิวาทปรับเป็นเงิน ๕,๐๐๐ บาท

แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วม
บ้านสบยาว หมู่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน คือ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	ช่วงฤดูกาล/เดือน	กิจกรรม
ด้านการผลิต	ตุลาคม – ธันวาคม พฤษภาคม – มกราคม	การเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ข้าว ข้าวโพด เลี้ยงไหม ทั้งหมด ๙ รุ่น
น้ำ จับปลานอกเขตอนุรักษ์ได้ รายได้จากฤดูการท่องเที่ยว	กันยายน – พฤษภาคม กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม	จับได้ ปลาซวาย ปลาแกง ปลากระบอกปลาคัง ปลาแค้ เปิดหาดสบยาว เพื่อรับ นักท่องเที่ยว
ป่า - หน่อไม้ เห็ดต่างๆ - หาสัตว์ป่า	พฤษภาคม – กันยายน ตุลาคม – ธันวาคม มกราคม – เมษายน มกราคม – เมษายน	การหาของป่า และการเปิดภาค ผลิตจากธรรมชาติ หาต่อหลุมขาย หาน้ำผึ้ง ขาย การจัดชุดเพื่อดูแลไม่ให้เกิดไฟ ป่า

และทีมวิจัยได้มีการวางแผนในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพิ่มเป็นแผนการทำงานในระยะยาว
เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชนภายใต้ระบบการผลิตการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่
อย่างจำกัด การแปรรูปหน่อไม้อัดปีบส่งขายในพื้นที่จังหวัดน่านในยามขาดแคลน การทำหน่อไม้ต้อง
การทำปลาสาม(ปลาน้ำยาว) การทำมะม่วงดอง มะม่วงแช่อิ่ม มะขามแช่อิ่ม ไก่ยี่ การขายน้ำผึ้ง และม
ีการแปรรูปต่อยอดการทำงานคือ การทำสบู่ น้ำผึ้ง การรับซื้อดอกหมวก การรับซื้อน้ำผึ้ง เป็นต้น

อภิปรายผล

การศึกษา “แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน” โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างการเรียนรู้ผ่านการทบทวนฐานทุนเดิมทั้ง ๕ ประกอบด้วย ฐานด้านกายภาพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานชุมชน และฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ทำให้ชาวบ้านสบยาวได้ค้นพบว่าชุมชนสบยาวมีทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งด้านบริบทชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่ม กองทุน และวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำไปสู่การจัดการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงให้กับคนในชุมชนได้ ทั้งยังสร้างความตระหนักและเกิดสำนึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิด เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนได้ดูแลรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นต้นทุนที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และเพื่อให้คนในชุมชนได้อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชาวบ้านสบยาวได้พบว่าชาวบ้านสบยาวมีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่ผูกพันกับลำน้ำและผืนป่าอย่าง ใกล้ชิด ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของป่าและลำน้ำจึงได้ร่วมกันออกกฎ ระเบียบการบริหารจัดการ ป่าและลำน้ำทำให้ป่าและลำน้ำคงอยู่ ทั้งยังมีกิจกรรมในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าขึ้นได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม นอกจากนี้แล้ว ยังสามารถพัฒนาองค์ความรู้ อาทิเช่น ป่าแลกลำน้ำ กิจกรรมการสร้างควม มั่นคงทางอาหาร นาแลกลำน้ำ ห้องเรียนสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นำไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุล ยั่งยืนต่อไป อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของหมู่บ้านในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชนบ้านสบยาวไม่มีปัญหาใด ๆ แต่ที่เป็นกังวลในขณะนี้คือคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาเก็บของในป่าโดยไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ อาจจะด้วยความไม่รู้ระเบียบหรือจงใจฝ่าฝืนแต่ก็จะมีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าลดลง จึงต้องคำนึงถึงและหาแนวทางในการจัดการป้องกันแก้ไขต่อไป

การศึกษารายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชาวบ้านสบยาวได้เรียนรู้ว่าจากการมีป่า มีลำน้ำ และจากการอนุรักษ์ป่า รักษาลำน้ำ และการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำทำให้ชาวบ้านสบยาวมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งรายได้ตลอดปี แม้ไม่มีเงินทองก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการหาของป่าและจากลำน้ำมาเป็นอาหารเลี้ยงชีพได้ แต่อย่างไรก็ตามหากการหา หรือเก็บของป่าและจากลำน้ำไม่ถูกวิธี หรือไม่มีการทดแทนก็อาจเป็นการทำลายแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ให้หมดไปได้ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการเพื่อการป้องกัน บำรุงรักษาป่าและลำน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

จากการเรียนรู้ผ่านถอดบทเรียนเพื่อรวบรวมชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น (ผ่านงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น) ด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านสบยาวได้เรียนรู้ว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจตนเอง ชุมชนที่อาศัย ทั้งจุดเด่น และปัญหาอุปสรรค นำไปสู่การสร้างกระบวนการและแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน ในการ

พัฒนาดังกล่าวอาจมีบางประเด็น ที่ชุมชนสามารถใช้พลังร่วมของชุมชนในการแก้ไขและพัฒนาได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงโอกาสจากภายนอกชุมชน การประสานงานความร่วมมือและแรงหนุนเสริมจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น องค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ชาวบ้านสบยาวได้ร่วมกันเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ทั้งจากกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการกันเอง และจากกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ มีระบบการจัดการความรู้ มีระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วนในชุมชน สังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกรูปแบบ วิธีการ และตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้เหมาะสมกับตนเองได้ ทั้ง ระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเลือกประกอบอาชีพ และเกิดแนวความคิดที่จะใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนที่ผ่านมายังต้องพึ่งพาภาคการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำให้รายได้ของชุมชนไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงต้องการมีรายได้เสริมที่นอกเหนือจากภาคการเกษตร รวมถึงสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคง ชุมชนจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทดลองจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการนั่งช้าง ล่องแพชมธรรมชาติ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้มาพักและเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ปัจจุบันถือว่ายังอยู่ในช่วงการเริ่มต้น ชุมชนยังต้องอาศัยความรู้ในการบริหารจัดการโดยหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมาการบริหารจัดการของกลุ่มยังอยู่ในขั้นการทดลองดำเนินการ ยังต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตามความเหมาะสมและตามความเห็นของสมาชิกในกลุ่มอีกหลายประการ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต่อไป

สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงนั้น ชาวบ้านสบยาวมีกฎ กติกาในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน และได้ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว “ขอเพียงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้คงอยู่จะหากินได้ตลอดปี” มีการเพิ่มการขอความร่วมมือในการเข้ามาหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กับหมู่บ้านใกล้เคียง การจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างหมู่บ้าน การหาเห็ด อนุญาตให้ราษฎรต่างหมู่บ้านเข้ามาเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของบ้านสบยาวได้ โดย ไม่เก็บเงิน แต่หมู่บ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่า เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำฝายกั้นน้ำ เป็นต้นการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในการขายของ และเป็นแหล่งการซื้อขายอาหารจากป่า น้ำ เป็นต้น อาจจะเพิ่มกิจกรรมการส่งเสริม ดูแล รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้ได้อย่างต่อเนื่องก็ได้ สำหรับแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงนั้น ได้มีแผนปฏิบัติการเพื่อให้สอดคล้องกับการทำอาชีพปกติของคนในชุมชนดังแผนในบทที่ ๔ นอกจากนี้ควรใช้สิ่งที่มีคุณค่าสร้างให้เป็นมูลค่าให้กับบ้านสบยาวให้ได้ นั่นคือ องค์ความรู้ในการจัดการให้ “คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลยั่งยืน”

ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการวิจัย

๑. โครงการวิจัยมาจากปัญหาและความสนใจที่จะเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่แน่นอนจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องอาศัยธรรมชาติ และความเสี่ยงต่อเรื่องการตลาดของผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน

๒. ทีมวิจัย เป็นกลุ่มแกนนำของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน องค์กร และหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้การประสานงาน การขอความร่วมมือ การดึงการมีส่วนร่วมง่ายขึ้น
๓. การมีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริม ร่วมทำงานโดยไม่มีผลประโยชน์
๔. ทีมพี่เลี้ยงของ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน มีความตั้งใจและมีความรับผิดชอบสูง ให้พลังใจ หนุนเสริมถ่ายทอดความรู้ให้อย่างสุภาพ รู้จริง ทำให้เกิดการ ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข
๕. เป้าหมายการวิจัยคือความสุขร่วมกันของคนในชุมชน
๖. มีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมความรู้ที่ขาด เช่น ด้านการแปรรูปหัตถกรรมจาก กศน.อำเภอภูเพียงได้เข้ามาหนุนเสริมต่อเนื่องในสิ่งที่ชาวบ้าน และนักวิจัยต้องการทำให้การพัฒนาตรงจุด ตรงตามความต้องการมากขึ้น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการวิจัย

๑. เวลาและภาระหน้าที่การทำงานของแต่ละคน เนื่องจากทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นแกนนำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา มีทั้งภาระหน้าที่การทำงานที่ได้รับจากตำแหน่งต่างๆ และภาระหน้าที่ทางครอบครัว ทำให้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งหมดค่อนข้าง ยากมาก

๒. ระบบการรวบรวมข้อมูล ในแต่ละเวทีเรียนรู้ยังไม่ครอบคลุมในรายละเอียดทุกประเด็นและการจัดเก็บข้อมูลหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละเวทีเรียนรู้ยังมีปัญหา

๓. การทำงานตามนโยบายที่มีเยอะมากเข้ามาในพื้นที่พร้อมๆ กัน ทำให้การทำวิจัยไม่ต่อเนื่องต้องทิ้งช่วงไปนาน บางครั้งต้องใช้เวลาทบทวนค่อนข้างมากจึงต่อดิ

๔. ผู้ร่วมวิจัยบางคนยังไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยที่จะต้องเดินด้วยข้อมูลคิดว่าเหมือนการพัฒนาที่ไม่ได้ลงมือทำโดยทันทีจึงมีการถอนตัวออก

การก้าวข้ามจากระยะที่ ๑ - ๒ จากอุปสรรค

จากคนในชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการวิจัยมีการต่อต้านตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล (เพราะคิดว่า การทำงานวิจัยนั้นชาวบ้านทำไม่ได้ ต้องเป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยทำกัน) ทำให้ทีมเกิดความท้อแต่ก็ยังมีคนที่ไม่ยอมแพ้และเป็นคนที่คนในชุมชนให้ความเชื่อใจในการทำงานที่โปร่งใสเข้ามา รวมถึงแม้จะมีน้อยคนแต่ก็ยังช่วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ผลจากการทำงานเมื่อถึงระยะ ๒ และสิ้นสุดโครงการวิจัย ผลตอบรับจากคนในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากเดิม คนที่ไม่เห็นด้วยเริ่มเข้ามาช่วยในการทำงานเพราะเห็นการทำงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีข้อมูลที่ชัดเจนนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจในชุมชนได้จริง บางครอบครัวสามารถลดหนี้ได้ปีละ ๓๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาทจะเห็นได้จากการกู้ยืมเงินกองทุนชุมชน มียอดในการกู้ลดลงอย่างต่อเนื่อง

สิ่งที่ได้จากกระบวนการวิจัย

จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ กระบวนการขับเคลื่อนโครงการวิจัย ทำให้แกนนำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุของชุมชน ได้มาพบปะพูดคุยหารือกันมากขึ้น มีการทบทวนข้อมูลชุมชน แลกเปลี่ยนข้อมูล สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งได้รับงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานวิจัย ข้อมูลจากการวิจัยยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างการรับรู้ให้กับแกนนำและคนในชุมชนได้เกิดความรู้และสำนึกที่มีต่อการ จัดการทรัพยากรซึ่งเป็นแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ของคนในชุมชน ทั้งนี้ การทำงานกับชุมชน ชาวบ้าน ต้อง

ใช้ความยืดหยุ่นสูง ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ บางครั้งกำหนดไว้แล้ว แต่ต้องเลื่อน ปรับเปลี่ยนไป เช่น การนัดประชุมแล้ว แต่ช่วงนั้นมีเหตุออกมาก ไม่สามารถประชุมได้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังได้เพื่อน ได้กำลังใจ ได้ความรักจากพี่น้องชาวบ้าน ได้เครือข่าย ทั้งในทีมวิจัยในพื้นที่ และโครงการอื่นๆ ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยน ได้ความรู้ ได้บทเรียนการทำงานจากกิจกรรมอื่นๆ มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไป

การถอดบทเรียนการทำงานที่สามารถนำไปใช้ในงานอื่นได้เช่น ด้านการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่แค่วางแผนลงมือทำเสร็จก็สามารถทำได้สำเร็จ คณะกรรมการวิจัยเห็นว่าการทำกิจกรรมจะมีการถอดบทเรียนการทำงานเป็นระยะ เช่น เมื่อเกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยวหาดสวยาว การเก็บขยะ คนที่มาท่องเที่ยวมีปัญหา ก็จะมีการเรียกประชุมเพื่อถอดบทเรียนและแก้ไขปัญหานั้นได้ทันทีจึงเป็นอีกบทเรียนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนเห็นถึงการเข้าถึงการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับคนในชุมชน และคนทำงานที่ไม่คุ้นชินกับงานวิจัย ความเข้าใจและความชัดเจนในขั้นตอนการวิจัยอาจไม่ตรงกัน ทำให้ติดขัดบ้างตามความเข้าใจของทีมวิจัย การมีพี่เลี้ยงที่เข้าใจ คอยกระตุ้นหนุนเสริม ให้โครงการวิจัยดำเนินการไปตามเป้าหมาย การเติมเต็มมุมมองที่ทีมวิจัยมองไม่เห็น นี่ก็มาถึงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- เจตน์ อินสองใจและคณะ .2555. โครงการการจัดการทรัพยากรน้ำในลำน้ำมีดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านน้ำมีด ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รุ่งนภา ก้าววิและคณะ .2555. โครงการกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านสบยาว ตำบลเมืองจัง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เศรษฐกิจชุมชน สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>
- เศวต เปียงใจคำ .2557. วิทยานิพนธ์เรื่อง การประเมินศักยภาพและการออกแบบพื้นที่ชุมชนต้นน้ำบ้านแม่รวม ตำบลออนเหนือ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
http://webpac.library.mju.ac.th:8080/mm/fulltext/thesis/2558/Saweth_Piangjaikam/fulltext.pdf
- อภิสิทธิ์ ลัมยศ .2560. รายงานโครงการวิจัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอำนาจเจริญ ปี 2560. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ภาคผนวก

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

พื้นที่หาดสบยาว : จากทรัพยากรธรรมชาติสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนบ้านสบยาว
RDG๖๑No๐๐๗ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เชิงสื่อสารสาธารณะ ประเด็นชุมชน

บ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ลำน้ำน่านไหลมาบรรจบกับลำน้ำยาว (แม่น้ำสาขา) จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน (คำว่า สบ คือ บรรจบ) พื้นที่ของหมู่บ้านอยู่สูงกว่าลำน้ำน่านและลำน้ำยาวโดยเฉลี่ย ๒๐ เมตร มีพื้นที่ ๑๐,๐๙๖ ไร่ อาณาเขต ทิศเหนือ ติดกับตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ทิศใต้ ติดกับลำน้ำน่าน และบ้านหาดผาชนหมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ทิศตะวันออก ติดกับบ้านใหม่สามัคคีหมู่ที่ ๙ ตำบลเมืองจัง อำเภอ ภูเพียง จังหวัดน่าน และทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยยั้ง หมู่ที่ ๒ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอภูเพียงไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอเมืองน่านเป็นระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงตั้งอยู่ฝั่งซ้ายและขวาของลำน้ำน่านและลำน้ำยาว โดยลำน้ำน่านไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร และลำน้ำยาวไหลผ่านหมู่บ้านเป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตรจึงทำให้น้ำอุดมสมบูรณ์

ในปี ๒๕๖๐ ชุมชนได้ให้ความสนใจที่จะใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นการจัดการทรัพยากร เรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ หนี้สิน ที่เพิ่มจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนก็ถือเป็นโจทย์ใหญ่ที่ชุมชนกำลังเผชิญ โดยเฉพาะฐานเศรษฐกิจที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีทั้ง น้ำ และป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ จึงได้ร่วมกันพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านสบยาว หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยมี นายไพโรจน์ กันพัน เป็นหัวหน้าโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สำคัญ คือ การสืบค้นข้อมูล ทั้งในด้านบริบทพื้นที่ ทบพทวนการทำงานเดิมในพื้นที่ ต้นทุนทางธรรมชาติในพื้นที่ การทดลองการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชุมชนจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์และความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจของชุมชน การทดลองสร้างตลาด ผลิตภัณฑ์ของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วงฤดูแล้ง ภายใต้งานวิจัยและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลของทีมวิจัยพบว่า ชาวบ้านสบยาวมีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่ผูกพันกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตลอดทั้งปี และมีการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากฐานที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ป่า และแม่น้ำยาว ที่เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความใส มีความเย็นในช่วงฤดูแล้ง ชุมชนจึงมีจุดเริ่มในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสร้างหาดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวในฤดูแล้ง

หาดสบยาวจึงเป็นอีกสถานที่ที่คนในชุมชนร่วมกันสร้างเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งจะมีการเปิดหาดตั้งแต่เดือน มกราคม จนถึงเดือน พฤษภาคม เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ ผู้สูงอายุ คนวัยกลางคน และเยาวชนเกิดการมีส่วนร่วมทุกวัย ผู้สูงอายุ จะมีการนำไม้ไผ่มาจักสาน ผ่าเป็นซีก นำมาจำหน่ายให้คนทำแพ ถักหญ้าคาขายให้กับคนทำซุ้มแพ คนวัยกลางคนจะเป็นแรงงานในการทำซุ้มแพ การทำร้านอาหาร การเป็นผู้ดูแลซุ้มแพ ส่วนเยาวชนจะมีรายได้จากการรับจ้างคนที่ประกอบการร้านอาหารในซุ้มแพ เป็นคนเสิร์ฟอาหาร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนอีกอย่างหนึ่ง

กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันลงมือสืบค้น ทั้งในด้านทุกข์ ทน ตลอดจนการสำรวจข้อมูลทรัพยากรป่า อาหารที่มาจากป่าและน้ำ การทบทวนการอนุรักษ์ที่เป็นจุดเด่นที่ผ่านมาและนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงประเด็นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้รับการบอกเล่าผ่านเวที และสื่อต่างๆ ทำให้สื่อวิทยุ โดยเฉพาะ สวท.น่าน สื่อวิทยุ Multimedia ๙๔.๗๕ Radio รายการ เข้านี้...ที่น่าน มีความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยคนในชุมชน และประสงค์ที่อยากจะถ่ายทอดเรื่องราวของการบริหารจัดการหาดสบยาวโดยคนในชุมชน ที่ยังคงดำรงอัตลักษณ์ความเป็นธรรมชาติที่ยังมีป่า มีน้ำที่ใสสะอาด และการขายอาหารที่ยังคงเป็นอาหารที่มาจากป่าน้ำของคนในชุมชน ให้สังคมภายนอกได้รับรู้ จึงได้เชิญทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเล่าความเป็นมาและการบริหารจัดการหาดสบยาวออกอากาศทาง รายการเช้านี้...ที่น่าน ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน(สวท.น่าน) เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๒ ช่วงเวลา ๐๘.๐๐ น. โดยนำเสนอเรื่อง หาดสบยาว สร้างรายได้ให้คนในชุมชน

ฉะนั้นการสร้างคุณค่าให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นที่อันสงบร่มเย็นสำหรับผู้ที่มาพักผ่อนและรักษาไว้ให้ลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัยให้กับคนในชุมชนอีกทั้งยังเป็นแหล่งเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชนต่อไป

นางสาวสุทธิรา อุดใจ

๗ ตุลาคม ๒๕๖๒

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน

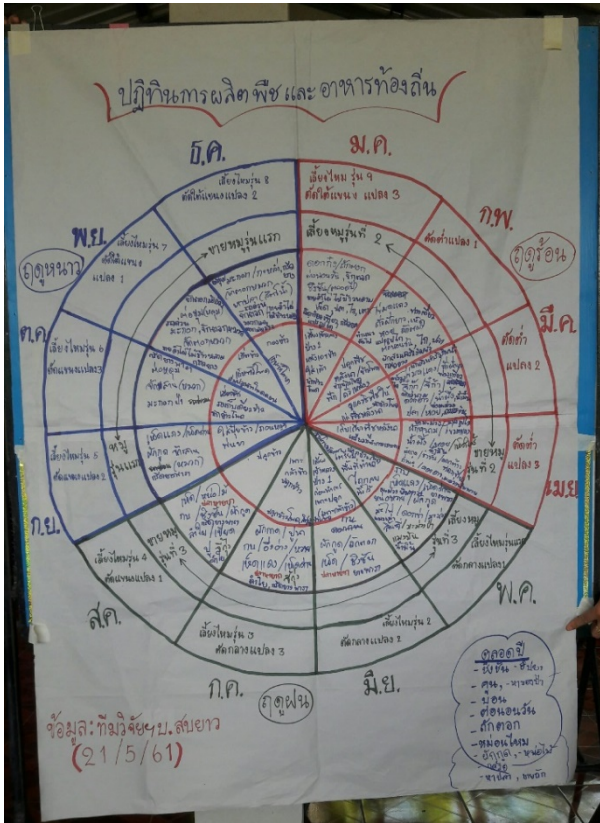
ภาพกิจกรรมการดำเนินงาน
พัฒนาศักยภาพทีมวิจัย(สำรวจป่าอย่างง่าย)

สืบค้นข้อมูลชุมชน

สืบค้นข้อมูลชุมชน

- [illegible]

เวทีออกแบบการเก็บข้อมูล

การสื่อสารกับชุมชน

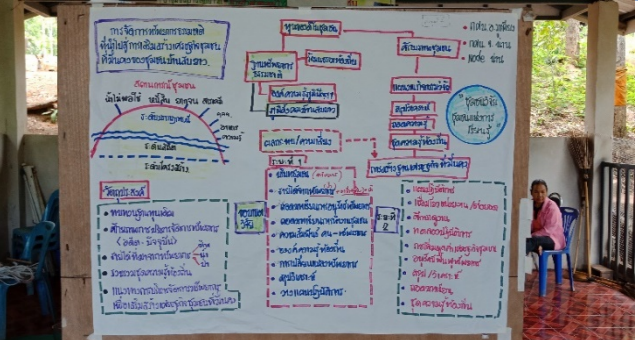
วัตถุประสงค์ (Goal)	วิธีการ (Method)	เครื่องมือ (Tool)
1. วัตถุประสงค์ทั่วไป	1. การประชุม (Meeting)	1. แผนที่ (Map)
2. วัตถุประสงค์เฉพาะ	2. การสัมภาษณ์ (Interview)	2. แบบสอบถาม (Questionnaire)
3. วัตถุประสงค์เฉพาะ	3. การสังเกต (Observation)	3. แบบบันทึก (Record)
4. วัตถุประสงค์เฉพาะ	4. การสนทนา (Conversation)	4. แบบบันทึก (Record)
5. วัตถุประสงค์เฉพาะ	5. การสัมภาษณ์ (Interview)	5. แบบบันทึก (Record)
6. วัตถุประสงค์เฉพาะ	6. การสังเกต (Observation)	6. แบบบันทึก (Record)
7. วัตถุประสงค์เฉพาะ	7. การสนทนา (Conversation)	7. แบบบันทึก (Record)
8. วัตถุประสงค์เฉพาะ	8. การสังเกต (Observation)	8. แบบบันทึก (Record)
9. วัตถุประสงค์เฉพาะ	9. การสัมภาษณ์ (Interview)	9. แบบบันทึก (Record)
10. วัตถุประสงค์เฉพาะ	10. การสังเกต (Observation)	10. แบบบันทึก (Record)

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป	1. การประชุม (Meeting)	1. แผนที่ (Map)
2. วัตถุประสงค์เฉพาะ	2. การสัมภาษณ์ (Interview)	2. แบบสอบถาม (Questionnaire)
3. วัตถุประสงค์เฉพาะ	3. การสังเกต (Observation)	3. แบบบันทึก (Record)
4. วัตถุประสงค์เฉพาะ	4. การสนทนา (Conversation)	4. แบบบันทึก (Record)
5. วัตถุประสงค์เฉพาะ	5. การสัมภาษณ์ (Interview)	5. แบบบันทึก (Record)
6. วัตถุประสงค์เฉพาะ	6. การสังเกต (Observation)	6. แบบบันทึก (Record)
7. วัตถุประสงค์เฉพาะ	7. การสนทนา (Conversation)	7. แบบบันทึก (Record)
8. วัตถุประสงค์เฉพาะ	8. การสังเกต (Observation)	8. แบบบันทึก (Record)
9. วัตถุประสงค์เฉพาะ	9. การสัมภาษณ์ (Interview)	9. แบบบันทึก (Record)
10. วัตถุประสงค์เฉพาะ	10. การสังเกต (Observation)	10. แบบบันทึก (Record)

กิจกรรมหาแนวทางในการทำงานต่อไป

บุคคลภายนอกเข้ามศึกษาดูงานวิจัยในพื้นที่บ้านสบยาว

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยในพื้นที่

กิจกรรม...เวทีผลัดวันโดยทาง จิวิมน์ในสันทราย

สรุปกิจกรรมฉบับนี้

1. ทบทวนความคืบหน้าเวทีประชุมและวัตถุประสงค์
งานที่ 1. จำนวนคนในเวที 100 คน 100 คน 100 คน 100 คน
2. สถานที่ วันที่ และช่วงเวลา
ณ... 100 คน 100 คน 100 คน 100 คน
3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
1. กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน
2. กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน
3. กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน
4. กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน
4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
การเตรียมการ
1. จัดเตรียมสถานที่
2. จัดเตรียมอาหาร
3. จัดเตรียมเครื่องดื่ม
4. จัดเตรียมเอกสาร
5. การจัดการประชุม
1. เปิดการประชุม
2. กล่าวต้อนรับ
3. กล่าวรายงาน
4. กล่าวสรุป
5. กล่าวปิดการประชุม
6. ผลการประชุม
1. ผลการประชุม
2. ผลการประชุม
3. ผลการประชุม
4. ผลการประชุม
7. สรุปเวที

5. สรุปเวที

1. สรุปเวที
2. สรุปเวที
3. สรุปเวที
4. สรุปเวที
5. สรุปเวที
6. สรุปเวที
7. สรุปเวที
8. สรุปเวที
9. สรุปเวที
10. สรุปเวที
11. สรุปเวที
12. สรุปเวที
13. สรุปเวที
14. สรุปเวที
15. สรุปเวที
16. สรุปเวที
17. สรุปเวที
18. สรุปเวที
19. สรุปเวที
20. สรุปเวที
21. สรุปเวที
22. สรุปเวที
23. สรุปเวที
24. สรุปเวที
25. สรุปเวที
26. สรุปเวที
27. สรุปเวที
28. สรุปเวที
29. สรุปเวที
30. สรุปเวที
31. สรุปเวที
32. สรุปเวที
33. สรุปเวที
34. สรุปเวที
35. สรุปเวที
36. สรุปเวที
37. สรุปเวที
38. สรุปเวที
39. สรุปเวที
40. สรุปเวที
41. สรุปเวที
42. สรุปเวที
43. สรุปเวที
44. สรุปเวที
45. สรุปเวที
46. สรุปเวที
47. สรุปเวที
48. สรุปเวที
49. สรุปเวที
50. สรุปเวที
51. สรุปเวที
52. สรุปเวที
53. สรุปเวที
54. สรุปเวที
55. สรุปเวที
56. สรุปเวที
57. สรุปเวที
58. สรุปเวที
59. สรุปเวที
60. สรุปเวที
61. สรุปเวที
62. สรุปเวที
63. สรุปเวที
64. สรุปเวที
65. สรุปเวที
66. สรุปเวที
67. สรุปเวที
68. สรุปเวที
69. สรุปเวที
70. สรุปเวที
71. สรุปเวที
72. สรุปเวที
73. สรุปเวที
74. สรุปเวที
75. สรุปเวที
76. สรุปเวที
77. สรุปเวที
78. สรุปเวที
79. สรุปเวที
80. สรุปเวที
81. สรุปเวที
82. สรุปเวที
83. สรุปเวที
84. สรุปเวที
85. สรุปเวที
86. สรุปเวที
87. สรุปเวที
88. สรุปเวที
89. สรุปเวที
90. สรุปเวที
91. สรุปเวที
92. สรุปเวที
93. สรุปเวที
94. สรุปเวที
95. สรุปเวที
96. สรุปเวที
97. สรุปเวที
98. สรุปเวที
99. สรุปเวที
100. สรุปเวที

รายชื่อทีมวิจัยบ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	หมายเลขบัตรประชาชน	การศึกษา	ตำแหน่งในทีมวิจัย
๑	นายไพโรจน์ กันพัน	๑๒ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๐ ๐๕ ๙	ม. ๖	หัวหน้าโครงการ
๒	นายอนันต์ สุริยศ	๕๑ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๒ ๔๗ ๗	ม.๖	รองหัวหน้า
๓	นายวิฑูร วรณศิริภพ	๓ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๖ ๐๐๒๕๖ ๒๐ ๑	ม.๖	รองหัวหน้า
๔	นายเสวียน หน่อแก้ว	๔๕ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๐ ๘๓ ๑	ป.ตรี	ทีมวิจัย
๕	นางสินธุ์ ยาวิชัย	๑๑๕ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๒ ๑๘ ๓	ม.๖	ทีมวิจัย
๖	นายบุญยเทพ อามาตย์	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๓ ๕๕๐๑๐๐๔๙๘ ๔๖ ๙	ป.ตรี	ทีมวิจัย
๗	นางวิลากร จันทรสวาสดี	๖๐ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๐ ๘๒ ๒	ป.โท	ทีมวิจัย
๘	นางพองจันทร์ จันทรหาญ	๗๕ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๖๐ ๑๖ ๔	ป.ตรี	ทีมวิจัย
๙	นางมยุรี ลำน้อย	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๓ ๕๕๐๑ ๐๐๕๕๒ ๓๕ ๘	ป.ตรี	ทีมวิจัย
๑๐	นางสุภาวดี วาทิกทินกร	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๓ ๔๕๙๙ ๐๐๓๒ ๓๗ ๔	ป.โท	ทีมวิจัย
๑๑	นางระมัย ไชยชนะ	๘๗ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓ ๕๕๐๑๐๐๕๖๐ ๙๗ ๑	ป.๖	ทีมวิจัย
๑๒	ด.ช. ศิระศักดิ์ จันทรสวาสดี	๖๐ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๑๕๕๙๙๐๐๔๔๑๒๑๘	ม.๒	ทีมวิจัย
๑๓	นางจันทรแรม ปินปาน	๘๘ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๑ ๕๕๙๙๐๐๔๔๑๒๑๘	ป.๖	ทีมวิจัย
๑๔	ด.ช.ณรงค์วิทย์ ใจมงคล	๑๑๖ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๑๕๕๙๙๐๐๔๗๘๓๑	ม.๑	ทีมวิจัย
๑๕	นายมนัส อินทรโภชน์	๑๑๒ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓๘๔๑๗๐๐๒๙๓๐๒๕	ม.๓	ทีมวิจัย
๑๖	นางมลิ ใจมงคล	๓๖ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓๕๕๐๑๐๐๔๑๕๕๓๙	ป.๖	ทีมวิจัย
๑๗	นางสาววรรณา ใจมงคล	๑๒๔ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓๕๕๐๑๐๐๕๖๒๐๘๖	ปวส.	ทีมวิจัย
๑๙	นายอดุลย์ อินพรม	๔๒ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๓๕๕๐๑๐๐๕๖๒๐๒๗	ป.๖	ทีมวิจัย
๒๐	นางนงลักษณ์ หาญสงคราม	๗๐ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๑๕๕๐๑๐๐๐๕๙๙๘๑	ม.๖	ทีมวิจัย
๒๑	ดญ.ปิ๊งมณ ยาวิชัย	๑๑๕ หมู่ ๗ บ้านสบยาว ต.เมืองจัน อ.ภูเพียง จ.น่าน	๑๕๑๐๑๐๑๔๔๐๘๕๙	ม.๑	ทีมวิจัย